LATIJNSCHE

PHRASEOLOGIE

DOOR

Dr. K. MEISSNER.

NAAR DE ZESDE DUITSCHE UITGAVE.

OMGEWERKT VOOR

GYMNASIËN.

Tweede verbeterde druk.

UTRECHT,
WED. J. R. VAN ROSSUM.
1893.

Dr. K. Meissner, *Latijnsche Phraseologie*, naar de zesde Duitsche uitgave. Tweede verbeterde druk. Utrecht, Weduwe J.R. van Rossum, 1893.

Pdf-pagina 5: inhoudsopgave
Pdf-pagina 120: aanhangsel
Pdf-pagina 123: register I: Latijnse woorden
Pdf-pagina 127: register II: Nederlandse woorden

De scans zijn per dubbele pagina (opengeslagen boek) op 300 dpi.

Leo Nellissen

www.stilus.nl

december 2012

LATIJNSCHE
PHRASEOLOGIE

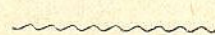
DOOR

DR. K. MEISSNER.

NAAR DE ZESDE DUITSCHE UITGAVE.

OMGEWERKT VOOR

GYMNASIËN.

TWEEDE VERBETERDE DRUK.

UTRECHT,
WED. J. R. VAN ROSSUM,
1893.

Het hoofddoel dezer Phraseologie is den leerling de meest gewone, eenvoudige Latijnsche zegswijzen, bij de classieke schrijvers in gebruik, in handen te geven.

Tevens zal als terloops menig moeilijk woord nader toegelicht, het onderscheid van sommige synoniemen bepaald, tegen vele fouten, die zich een zeker burgerrecht aangematigd hebben, gewaarschuwd worden, enz.

De orde door Dr. MEISSNER gevolgd is meer eene practische dan streng logische. Wij hebben beproefd door eene nieuwe indeeling van het geheel het boekje ook voor onze gymnasiën practisch te maken, zonder het logische te veel geweld aan te doen. Het werk is in drie afdeelingen gesplitst, waarvan de eerste nagenoeg het dubbel aantal bladzijden bevat van elk der volgende. In deze eerste groep zijn de hoofdstukken opgenomen, wier stof en vorm voor de lagere klassen de geringste bezwaren opleverden. Toch is elk nummer verdeeld in A en B, zoodat onder A niets gebracht is, dan hetgeen eene geringe mate van ontwikkeling vordert en slechts de kennis onderstelt der laagste klasse en van eenige hoofdregels der volgende. Het eenvoudigste is hieruit wederom gekozen en als Voorbereiding vooropgesteld. Zoo zou het, dunkt ons, mogelijk zijn reeds op de tweede de A en op de derde de B te laten leeren. Wil men liever

op de derde beginnen, dan is de Voorbereiding natuurlijk niet meer noodzakelijk.

De Phraseologie is reeds in 1885 in het Fransch en in 1887 in het Italiaansch verschenen.

Mogen de verbeteringen van den tweeden druk de bruikbaarheid van het werkje verhoogen.

CULEMBORG, Augustus 1893.

INHOUD.

TWEEDE AFDEELING.

DERDE AFDEELING.

VOORBEREIDING.

I. Natuur.

De boomen worden groen.	Arbores frondescunt.
Onbebouwde streken.	Loca inculta.
De akkers besproeien.	Agros irrigare.
Door de golven geslingerd worden.	Fluctibus iactari.
Een stroom door stortregens gezwollen.	Flumen imbribus auctum.
Vuur aanmaken, ontsteken.	Ignem facere, accendere.
Het vuur onderhouden.	Ignem alere.
Gebouwen in brand steken.	Accendere, incendere aedificia.
Eene stad in brand steken.	Inflammare urbem.
In de asch gelegd worden.	Incendio deleri, absūmi.
De zon gaat op, gaat onder.	Sol oritur, occidit.
Zonsopgang, zonsondergang.	Ortus, occasus solis.
De maan wast, neemt af.	Luna crescit, decrescit.
De wind gaat liggen.	Ventus cadit, cessat.
Er verheft zich een storm.	Tempestas cooritur.
De zon steekt.	Sol ardet, urit.
Door den bliksem getroffen worden.	Fulmine ici.

II. Ruimte en tijd.

Het landgoed, het buiten ligt aan den weg.	Villa tangit viam.
Ver verwijderde plaatsen.	Loca longinqua.
Een weg bestraten, plaveien.	Viam sternere (silice, saxo).

Een bestrate weg.	Via strata.
Een weg inslaan.	Viam ingredi, inire *(ook overdr.)*.
Aan een dwalende den weg wijzen.	Erranti viam monstrare.
Een langen weg afleggen.	Longam viam conficere.
Een reis doen.	Iter facere.
Een reis te land, te voet.	Iter terrestre, pedestre.
Reizen dag en nacht voortgezet.	Itinera diurna nocturnaque.
Te Rome aankomen.	Romam venire, pervenire.
Het paard de sporen geven.	Calcaribus equum concitare.
Een stap doen.	Gradum facere.
Hierheen en daarheen.	Huc (et) illuc.
Heen en weer, over en weer.	Ultro citroque.
Wijd en zijd, naar alle kanten (zich uitbreiden).	Longe lateque, passim (*b. v.* fluere).
Verder voortgaan, voortrukken.	Longius progredi, procedere.
Iemand inhalen.	Consequi, assequi aliquem.
Iemand voorbijloopen, voorbijijlen.	Post se relinquere aliquem.
De tijd gaat voorbij, verstrijkt.	Tempus praeterit, transit.
Tijd aan iets wijden.	Tempus tribuere alicui rei.
Geen tijd verliezen, verzuimen.	Tempus non amittere, perdere.
Verleden jaar.	Praeterito anno.
Toekomend jaar.	Insequenti(e) anno.
In 't begin van het jaar.	Initio anni.
Bestand zijn tegen den winter.	Hiemem tolerare.
De indeeling, verdeeling van het jaar.	Anni descriptio.

III. Het menschelijk lichaam.

De ooren sluiten, openen.	Aures claudere, patefacere (*b. v.* veritati, assentatoribus).
Iemand gehoor schenken, geven, verleenen.	Aures praebere alicui.
Het hoofd ontblooten, den hoed afnemen.	Caput aperire (*tgst.* operire).
Het voorhoofd fronsen, ontfronsen.	Frontem contrahere, explicare.
Iemand de hand geven, reiken.	Manum alicui porrigere.
Iets in de hand nemen.	In manus (manum) sumere aliquid.
Het gezicht verliezen, blind worden.	Oculos, lumina amittere.

Iemands blik vermijden, iemands oogen ontwijken.	Fugere alicuius conspectum, aspectum.
Met voeten treden.	Pedibus obterere, conculcare.
Niet zien wat voor de voeten *of* voor de oogen ligt.	Quod ante pedes est *of* positum est, non videre.
Het gelaat niet vertrekken.	Vultum non mutare.

IV. Het menschelijk leven.

Gezonde, gave zinnen.	Sensus sani, integri, incorrupti.
Hetgeen door de zinnen kan waargenomen worden.	Res, quae sensibus percipiuntur.
Al het zichtbare, alles wat wij kunnen zien *of* waarnemen.	Res, quas oculis cernimus.
Lichaamskrachten.	Vires corporis *of* vires.
Krachten winnen, in krachten toenemen.	Vires colligere.
Het mannelijke, vrouwelijke geslacht.	Sexus virilis, muliebris.
Wat zijt gij voor landsman?	Cuias es?
Een (gelukkig, ongelukkig) leven leiden.	Vitam (beatam, miseram) degere.
Een zeer hoogen ouderdom bereiken.	Ad summam senectutem pervenire.
Hoe oud zijt gij?	Quot annos natus es?
Ik ben 13 jaren oud.	Tredecim annos natus sum.
10 jaren oud geworden zijn.	Decem annos vixisse.
De nakomelingen.	Posteri.
Honger hebben.	Esurire.
Den honger stillen, den dorst lesschen.	Famem, sitim explere.
Honger en dorst verdrijven.	Famem sitimque depellere cibo et potione.
Hevigen, brandenden dorst hebben.	Siti cruciari, premi.
Aan het lachen brengen.	Risum movere, concitare.
Het lachen bijna niet kunnen inhouden, bedwingen.	Risum tenere vix posse. Risum aegre continere posse.
De tranen niet kunnen bedwingen.	Lacrimas tenere non posse. Fletum cohibere non posse.
Zorg dragen voor zijne gezondheid.	Valetudini consulere, operam dare.
Ziek worden.	In morbum incidere. Aegrotare coepisse.

De ziekte verergert, wordt slimmer.	Morbus ingravescit.
Door eene ziekte weggerukt worden.	Morbo absūmi.
Een zieke verzorgen; over een zieke gaan, hem behandelen *(als geneesheer)*.	Aegrotum curare.
De verschillende wijzen van behandeling, kuren.	Curationes.
Een zieke genezen.	Aegrotum sanare.
Zich aan den slaap overgeven.	Somno *of* quieti se tradere.
De droom komt uit.	Somnium verum evadit.
Een droom uitleggen, verklaren.	Somnium interpretari.
Een droomverklaarder, droomuitlegger.	Somniorum interpres, coniector.
Een vroege dood.	Mors immatura.
Reeds vroeg sterven.	Mature decedere.
Een einde aan het leven maken.	Vitae finem facere.
Vergift innemen.	Venenum sumere, bibere.
Zich vergeven, zich door vergift het leven benemen.	Veneno sibi mortem consciscere.
Den giftbeker drinken, ledigen.	Poculum mortis (mortiferum) exhaurire.
Iemands lijk verbranden.	Aliquem mortuum cremare.
De lijkrede.	Oratio funebris.
Iemand begraven, ter aarde bestellen.	Sepultura aliquem afficere.

V. Het huiselijk leven.

Een huis afbreken, sloopen.	Domum demoliri.
Een huis dikwijls bezoeken, in- en uitgaan.	Domum frequentare.
Naar buiten (= buiten de deur) gaan.	Foras exire.
Iemand naar buiten (= buiten de deur) zenden.	Foras mittere aliquem.
De deur openen, sluiten.	Ostium, fores aperire, claudere.
De deur toegrendelen.	Fores obserare.
De huishouding verwaarloozen, slecht huishouden.	Rem familiarem neglegere.

Een oppassend, degelijk huisvader.	Diligens paterfamilias.
Grondeigendom.	Fundi.
Van kleederen (en schoenen) verwisselen.	Vestimenta (et calceos) mutare.
Versleten, afgedragen kleeren.	Vestitus obsoletus, tritus.
De mannelijke toga aandoen.	Togam virilem (puram) sumere.
Voedsel gebruiken.	Cibum sumere, capere.
Een lekker beetje.	Cibus delicatus.
Zwart, grof brood, gerstebrood.	Panis cibarius.
Bovenmatig drinken, lustig bekeren.	Potare.
Een beker ledigen.	Exhaurire poculum.
Het dagelijksch brood.	Victus cotidianus.
Karig, bekrompen leven.	Parce vivere.
Goed, heerlijk leven.	Laute vivere.
Zijne uitgaven beperken.	Sumptibus modum statuere.
De tafels met keur van spijzen bezetten.	Mensas exquisitissimis epulis instruere.
Gastmalen, die reeds vroeg beginnen.	Convivia tempestiva.
Iemands gastvrijheid genieten.	Hospitio alicuius uti.
Den omgang met de menschen vermijden.	Hominum coetus, congressus fugere.
In de eenzaamheid leven.	In solitudine vivere.
Een eenzaam leven leiden.	Vitam solitariam agere.
Een gesprek met iemand aanknoopen.	Sermonem conferre, instituere, ordiri cum aliquo.
Een onderhoud hebben, een gesprek met iemand over iets voeren.	Sermonem habere cum aliquo de aliqua re.
Verhaal *of* vertelling, vertelsel.	Narratio, fabula.
De anekdote, het sprookje.	Narratiuncula, fabella.
Deze fabel leert ons.	Haec fabula docet (*niet* nos).
De taal van het dagelijksch leven.	Sermo cotidianus *of enkel* sermo.
Huwen (*van den man*).	Ducere uxorem.
Gehuwd zijn.	Uxorem habere.
Aan een dochter een bruidschat, een uitzet geven.	Dotem filiae dare.
Een testament maken.	Testamentum facere, conscribere.
Een testament verzegelen.	Testamentum obsignare.
Een testament openen, ontzegelen.	Testamentum resignare.
Een testament ongeldig verklaren.	Testamentum rescindere.

Iets erven.	Hereditate aliquid accipere.
Iets is door iemand nagelaten.	Hereditate aliquid relictum est ab aliquo.
Bij zijne gewoonte blijven, zich aan zijne gewoonte houden.	Consuetudinem suam tenere, retinere, servare.
Een gewoonte schiet wortel.	Consuetudo inveterascit.
Iets raakt in onbruik, komt uit de mode.	Res obsolescit.

VI. Handel en landbouw.

Groothandel drijven.	Mercaturam facere.
Waren (te koop) uitstallen.	Exponere, proponere merces (venales).
Veel geld.	Pecunia magna, grandis.
Weinig geld.	Pecunia exigua, tenuis.
Een geldstuk.	Nummus (*niet* pecunia).
Geld uitgeven (voor de vloot).	Pecuniam erogare (in classem).
Geld betalen.	Pecuniam solvere.
Iemand geld schuldig zijn.	Pecuniam alicui debere.
Geld invorderen (met hardvochtigheid).	Pecuniam exigere (acerbe).
De schuldenaar.	Debitor *of* is, qui debet.
De schuldeischer.	Creditor *of* is, cui debeo.
Schulden hebben.	Aes alienum habere.
Drukkende schulden hebben, onder schulden gebukt gaan.	Aere alieno oppressum esse.
Zijne schulden betalen, afdoen.	Aes alienum dissolvere, exsolvere.
Een gebouw optrekken, een gedenkteeken oprichten.	Exstruere aedificium, monumentum.
Den grondslag leggen.	Fundamenta iacĕre, agere.
Een toren bouwen.	Turrim excitare, erigere, facere.
Eene stad bouwen, stichten.	Oppidum constituere, condere.
Eene brug afbreken.	Pontem dissolvere, rescindere, interscindere.
Den akker bebouwen.	Agrum colere.
Vruchtbare akkers, landerijen onbebouwd, braak laten liggen.	Agros fertiles deserere.
Zaaien.	Serere, semen spargere.
Oogsten.	{ Messem facere. { Fructus demetere *of* percipere.

De vruchten inzamelen, bergen.	Fructus condere.
Een goede, rijke oogst.	Messis opīma (*tgst.* ingrata).
Boomen planten.	Arbores serere.
Boomen vellen, omhakken.	Arbores caedere.
De kudde weiden (= laten grazen) (*van den herder*).	Pascere gregem.
De kudden weiden (= grazen).	Greges pascuntur.
Paarden, honden houden.	Alere equos, canes.

VII. Het krijgswezen.

1. Leger. Wapenen. Oorlog.

Een leger op de been brengen.	Exercitum conficere.
Van alle kanten troepen oproepen.	Evocare undique copias.
De vrijwilligers.	Evocati, voluntarii.
Allen te wapen roepen.	Omnes ad arma convocare.
Twee legioenen vormen.	Efficere duas legiones.
De legioenen voltallig maken.	Complere legiones.
Een leger, troepen uitrusten.	Parare exercitum, copias.
Een leger onderhouden.	Alere exercitum.
Het leger afdanken.	Dimittere exercitum.
Verlof geven aan de soldaten.	Commeatum militibus dare.
Groote troepenmacht, veel troepen.	Magnae copiae (*niet* multae).
Weinig troepen.	Exiguae copiae.
Een talrijk leger.	Ingens, maximus exercitus (*niet* numerosus).
Een oud (in dienst vergrijsd) soldaat.	Vetus miles, veteranus miles.
Soldij aan de troepen uitbetalen.	Stipendium dare, numerare, persolvere militibus.
Aan de spits van het leger staan.	Praeesse exercitui.
De held.	Vir fortissimus.
Heldendaden verrichten.	Magnas res gerere.
Krijgsdaden.	Res gestae.
Het commando gaat op iemand over.	Imperium transfertur ad aliquem.
Naar de wapenen grijpen, de wapenen opnemen.	Arma capere, sumere.

Den helm opzetten.	Galeam induere.
De wapenen afleggen, nederleggen.	Arma ponere, deponere.
Onder de wapenen staan.	In armis esse.
Pijlen, speren, steenen (*alles waarwaarmede men aanvalt)* werpen, slingeren.	Tela, iacĕre, conicere, mittere.
Uit de verte van lansen, dichtbij van zwaarden gebruik maken.	Eminus hastis, comminus gladiis uti.
Het zwaard uit de scheede trekken.	Gladium educere (e vagīna).
Het zwaard trekken.	Gladium stringere, destringere.
Door kracht van wapenen.	Vi et armis.
Een geregelde, wettige oorlog.	Bellum iustum (pium).
Een binnenlandsche, inlandsche oorlog.	Bellum intestinum, domesticum (*tgst.* bellum externum).
Een oorlog verwekken.	Bellum facere, movere, excitare.
Den veldtocht openen, de vijandelijkheden beginnen.	Bellum incipere, belli initium facere.
De oorlog dreigt, is ophanden.	Bellum impendet, imminet.
De oorlog breekt uit, barst uit.	Bellum oritur, exardescit.
Met iemand oorlog voeren.	Bellum gerere cum aliquo.
Iemand den oorlog aandoen.	Bellum inferre alicui.
Tegen iemand oorlog voeren, iemand beoorlogen.	Bello persequi aliquem.
Een einde aan den oorlog maken.	Belli finem facere.
Den oorlog ten einde brengen (*door de kracht der wapenen en de nederlaag der vijanden).*	Bellum conficere.
Het oorlogstooneel.	Belli sedes.

2. MARSCH. LEGERPLAATS. BELEGERING.

De voorhoede.	Agmen primum.
De achterhoede.	Agmen novissimum (extremum).
De achterhoede uitmaken, den trein sluiten.	Agmen claudere.
Met het leger voortrukken.	Procedere cum exercitu.
Marcheeren.	Iter facere.
Een weg afleggen.	Iter conficere.
Den marsch verhaasten.	Iter maturare, accelerare.
Den marsch onafgebroken voortzetten.	Iter continuare.

Zonder ophouden voortmarcheeren.	Iter non intermittere.
Van den weg afslaan, een anderen weg inslaan.	Iter flectere, convertere, avertere.
In het gelid en in de rangen blijven.	Ordines servare.
De gelederen in verwarring brengen, er door breken.	Ordines turbare, perrumpere.
De achterhoede in verwarring brengen.	Novissimos turbare.
De achterhoede verontrusten, afbreuk doen.	Novissimos carpere.
Halt maken.	Subsistere, consistere. Gradum sistere.
Eene plaats bezetten.	Capere, occupare locum.
Op een berg post vatten.	Consistere in monte.
Eene bezetting in eene stad leggen.	Praesidium collocare in urbe.
Een kamp opslaan.	Castra ponere, locare.
Een legerplaats afsteken, uitbakenen.	Castra metari.
Paarden buit maken.	Capere equos.
Een stad belegeren.	Oppidum obsidere.
Een stad bestormen.	Oppidum oppugnare.
Belegeringswerken maken.	Opera facere.
Schutdaken aanstuwen, aanvoeren.	Vineas agere.
Torens bouwen.	Turres instituere.
Stormladders plaatsen.	Scalas admovere.
Mijnen aanleggen.	Cuniculos agere.
Een uitval uit de stad doen.	Eruptionem facere ex oppido.
De poorten versperren, barricadeeren.	Portas obstruere.
Een stad veroveren.	Oppidum capere, expugnare.
Een stad hernemen, heroveren.	Oppidum recipere.
Een stad in brand steken.	Oppidum incendere.
Een stad plunderen.	Oppidum diripere.
Een stad geheel verwoesten.	Oppidum evertere, excīdere.
De wapenen uitleveren, overgeven.	Arma tradere.

3. VÓÓR DEN VELDSLAG. DE VELDSLAG.

Het teeken tot den strijd geven.	Signum proelii dare.
Te wapen loopen.	Ad arma concurrere.
Het leger in slagorde scharen.	Aciem (copias, exercitum) instruere.
Het leger op drie gelederen scharen.	Aciem triplicem instruere.

Reservetroepen opstellen.	Subsidia collocare.
Den moed der soldaten aanvuren.	Animos militum confirmare.
1. Slag leveren. 2. Een slag beginnen.	Proelium committere.
Slag leveren.	Proelium facere.
Aan de ruiterij slag leveren *(met de ruiterij)*.	Proelium equestre facere.
Gelukkig strijden.	Proelium facere secundum. Proeliis secundis uti.
Den strijd voor een tijd staken.	Proelium intermittere.
Het gevecht afbreken *of* doen ophouden.	Proelium dirimere.
Den strijd hernieuwen.	Proelium renovare, redintegrare.
Aan het gevecht deelnemen.	Proelio interesse.
Een bloedige strijd.	Proelium cruentum, atrox.
Den vijand aanvallen.	Aggredi hostem.
Een aanval doorstaan, uithouden.	Impetum sustinere.
Een carré vormen.	Orbem facere.
Een wigvormige slagorde vormen.	Cuneum facere.
Eene phalanx vormen.	Phalangem facere.
Den vijand terugwerpen, aan het wijken brengen.	Pellere hostem.
Den aanvallenden vijand terugslaan.	Repellere, propulsare hostem.
Van alle kanten in het nauw gebracht worden.	Undique premi, urgeri.
Den vijand verpletteren.	Prosternere, profligare hostem.
Den vijand op de vlucht slaan.	Fugare hostem.
Het vijandelijke leger verslaan.	Fundere hostium copias.
De vlucht nemen.	Fugam capessere, capere.
De wapenen wegwerpen.	Arma abicere.
Den vijand nazetten.	Hostes insequi.
Den vijand vervolgen.	Hostes (fusos) persequi.
Den vijand achterhalen.	Hostes assequi, consequi.
Iemand bij levenden lijve gevangen nemen.	Capere aliquem vivum.
Den vijand de nederlaag toebrengen.	Cladem hostibus afferre, inferre.
De nederlaag krijgen.	Cladem accipere.
Den vijand, een leger verdelgen, vernietigen.	Hostes, exercitum delere, concidere.

(Zwaar, doodelijk) gewond worden.	Vulnus (grave, mortiferum) accipere, excipere.
De overwinning, de zege behalen, bevechten.	Victoriam adipisci, parĕre.

4. Verdrag.

Wapenstilstand sluiten, aangaan.	Indutias facere.
Den wapenstilstand breken.	Indutias violare.
Het volkenrecht schenden.	Ius gentium violare.
Met iemand over den vrede onderhandelen.	Agere cum aliquo de pace.
Met iemand vrede sluiten.	Pacem facere cum aliquo.
Gevangenen uitwisselen.	Captivos permutare, commutare.
Gevangenen loskoopen.	Captivos redimere.
Gevangenen zonder losgeld teruggeven.	Captivos sine pretio reddere.
Gijzelaars geven.	Obsides dare.
Een verbond met iemand sluiten, treffen.	Foedus facere (cum aliquo), icere, ferire.
Het verbond breken, schenden.	Foedus frangere, rumpere, violare.

VIII. Het Zeewezen.

Een oorlogschip.	Navis longa.
Een vrachtschip.	Navis oneraria.
Een koopvaardijschip.	Navis mercatoria.
Eene zeestad.	Oppidum maritimum.
Een schip, eene vloot bouwen.	Navem, classem aedificare, facere, efficere.
Een schip uitrusten.	Navem armare, ornare, instruere.
Eene vloot uitrusten.	Classem instruere.
Een schip herstellen, kalefaten.	Navem reficere.
Zeesoldaten, mariniers.	Classiarii.
Matrozen.	Nautae, remiges.
Passagiers.	Vectores.
Het anker lichten.	Solvere. Navem (naves) solvere. Ancoram (ancoras) tollere.

De zeilen ophalen, onder zeil gaan.	Vela facere, pandere.
De zeilen inbinden, innemen, reven.	Vela contrahere.
Aan het roer staan, sturen.	Gubernaculum tractare. Clavum tenere.
Schipbreuk lijden.	Naufragium facere.
Het anker werpen.	Ancoras iacere.
Een zeeslag leveren.	Pugnam navalem facere.
Een schip kapen.	Navem capere, intercipere.

EERSTE AFDEELING.

I. Wereld en Natuur.

1. Wereld.

A. Het heelal.	Rerum *of* mundi universitas.
Het geschapene, de natuur.	Rerum natura *of alleen* natura.
B. De geheele zichtbare wereld.	Haec omnia, quae videmus.
De volmaakte harmonie der schepping.	Totius mundi convenientia et consensus.
De hoofdstoffen.	Elementa; initia *of* principia rerum.
De hoofd- en grondstoffen.	Elementa et tamquam semina rerum.
De zwaartekracht.	Nutus et pondus *of alleen* nutus (ῥοπή).

2. De aarde en hare oppervlakte.

A. De aardbol *of* de geheele aarde.	Orbis terrae (terrarum [1]).
Het vasteland.	(Terra) continens.
Het binnenland.	Terra (regio) mediterranea.
De binnenlanden van Azië.	Interior Asia.
Het midden der stad.	Sinus urbis.
Tot het hart *of* tot het binnenste van Griekenland doordringen.	In ipsam *of* intimam Graeciam penetrare.
Bezielde en onbezielde natuur.	Animata (animalia) inanimaque (*niet* inanimata!)
Wortel schieten *of* vatten.	Radices agere.
Knoppen krijgen, uitbotten.	Gemmas agere.
De boomen loopen uit.	Gemmae proveniunt.

[1]) *Orbis terrarum* (zelden *orbis terrae*) beteekent gewoonlijk het geheele grondgebied van den Romeinschen staat.

De boomen worden groen.	Arbores frondescunt.
De takken breiden zich ver uit.	Rami late diffunduntur.
Bergen met bosschen begroeid.	Montes vestiti silvis.
De top *of* de kruin van een berg.	Summus mons, vertex montis (*later* cacumen montis).
De toppen der Alpen.	Culmina Alpium.
Hoogten.	Loca edita, superiora.
Ruwe en bergachtige streken.	Loca aspera et montuosa.
Vlakke, effene streken.	Loca plana *of alleen* plana.
Steile rotsen.	Saxa praerupta.
Onbebouwde streken.	Loca inculta.
Woestenijen.	Loca deserta (*tgst.* frequentia).
Bevallige *of* liefelijke oorden.	Loca amoena, amoenitas locorum.
B. De aarde brengt vruchten voort.	Terra effert fruges (*zelden* fert [1], *nooit* profert).
De aarde brengt vruchten in overvloed voort.	Terra fundit fruges.
De voortbrengselen van den grond.	{ Ea, quae terra gignit. Ea, quae e terra gignuntur.
Het plantenrijk [2]).	{ Ea, quae a terra stirpibus continentur. Ea, quorum stirpes terra continentur. Arbores stirpesque, herbae stirpesque.
Aan den voet van den berg.	Sub radicibus montis, in infimo monte, sub monte.
Over de Alpen, de Pyreneeën, de Apennijnen trekken.	Superare Alpes, Pyrenaeum, Apenninum (*beide altijd in sing.*).
Door zeer hooge bergen van alle kanten ingesloten zijn.	Altissimis montibus undique contineri.
Men heeft een uitzicht op iets (*b. v.* op de zee).	Prospectus est ad aliquid.
Een zacht oploopende heuvel.	Collis leniter ab infimo acclivis (*tgst.* leniter a summo declivis).

[1]) Figuurlijk beteekent *ferre* voortbrengen, b. v. *urbs praeclaros viros tulit.*

[2]) Voor ons „plant" heeft de Latijnsche taal geen woord, want *herba* kan men van boomen niet zeggen, en *planta* beteekent een stek, uitspruitsel. *Stirps* is het onderste gedeelte van den stam met de wortels.

3. Water. Rivier. Zee.

A. De oppervlakte van het water.	Summa aqua.
Water uit de rivier afleiden.	Aquam ex flumine derivare.
Water door den tuin leiden.	Aquam ducere per hortum.
De akkers besproeien.	Agros irrigare.
Stroomend water.	Aqua viva, profluens (*tgst.* stagnum).
Altijd stroomend water.	Aqua jugis, perennis.
Een koud, een warm bad nemen.	Frigidā, calidā lavari.
Arm aan water.	Aquae, aquarum inops.
Op de golven drijven.	Fluctuare *of* fluctuari.
Door de golven geslingerd worden.	Fluctibus iactari.
Een stroom door stortregens gezwollen.	Flumen imbribus auctum.
De rivier treedt buiten de oevers.	{ Flumen extra ripas diffluit. Flumen super ripas effunditur.
De rivier overstroomt [1]) de velden.	Flumen agros inundat.
Stroomafwaarts.	Flumine secundo.
Stroomopwaarts.	Flumine adverso.
De Rijn ontspringt in de Alpen.	Rhenus oritur *of* profluit ex Alpibus.
B. Boven het water uitsteken.	Ex aqua exstare.
Het water komt tot aan den hals.	Aqua est collo tenus.
Het water reikt tot aan de borst, tot boven de borst.	Aqua pectus aequat, superat.
Uit het water opduiken.	(Se) ex aqua emergere. [2])
Eene waterleiding (*als werk*). [3]).	Aquae ductus.
Door de golven verslonden worden.	Fluctibus (undis) obrui [4]), submergi.
Door de kolken verzwolgen worden.	Gurgitibus hauriri.
De rivier stroomt snel.	Flumen citatum fertur.
Eene rivier doorwaden.	Flumen vado transire.
Ebbe en vloed.	Accessus et recessus aestuum.
De ebbe.	Decessus aestus.
De afwisseling van ebbe en vloed.	Aestus maritimi mutuo accedentes et recedentes.

[1]) Maar de overstrooming = *eluvio.*

[2]) Ook figuurlijk, b. v. (*se*) *emergere e malis* zich ontworstelen aan het ongeluk, het te boven komen.

[3]) *Aquae ductio*, de leiding van het water (*als handeling*). — *Canalis* = waterbuis, goot.

[4]) Ook figuurlijk, b. v. *aere alieno obrŭtum esse*, diep in schulden steken, *nomen alicuius obruere* (*perpetua oblivione*) iemands naam in vergetelheid brengen.

De vloed begint.	Aestus ex alto se incitat.
Bij het begin der eb, bij afgaand tij.	Aestu minuente.
Het stormt op zee.	Mare ventorum vi agitatur et turbatur.
De Middellandsche zee.	Mare medium *of* internum.[1])

4. Vuur.

A. Vuur aanmaken, ontsteken.	Ignem facere, accendere.
Het vuur aan de huizen leggen.	Ignem tectis inferre, subicere.
Vuur vatten.	Ignem concipere, comprehendere.
Het vuur aanblazen.	Ignem excitare.
Het vuur onderhouden.	Ignem alere.
Gebouwen in brand steken.	Accendere, incendere aedificia.
Eene stad in brand steken.	Inflammare urbem.
In brand geraken.	Flammis corripi.
In brand staan.	Incendio flagrare, *of alleen* conflagrare, ardere.
In de asch gelegd worden.	Incendio deleri, absūmi.
Den vuurdood ondergaan.	Igni cremari, necari.
Brand roepen.	Ignem conclamare.

5. Lucht. Hemel. Klimaat. Hemellichamen.

B. De dampkring.	Aër terrae circumiectus *of* circumfusus. Aër qui est terrae proximus.
Naar den hemel opzien, de oogen ten hemel verheffen.	Suspicere[2]) (in) caelum. Oculos tollere, attollere ad caelum.
Onder den blooten hemel.	Sub divo.
Hemel en aarde bewegen.	Omnes terras, omnia maria movere.
De horizon.	Orbis finiens.
Klimaat.	Caelum *of* natura caeli.
Gezond klimaat.	Caelum salūbre, salūbritas caeli (*tgst.* grave, gravitas).
Gematigd klimaat.	Caeli temperatio. Aër calore et frigore temperatus.

[1]) De Romeinen zelf noemen haar *mare nostrum. Mare Oceanus* is de Atlantische Oceaan, *mare Superum*, de Adriatische zee, *mare Inferum* de Toscaansche zee.

[2]) *Suspicere* ook figuurlijk (gelijk het tegenovergestelde *despicere*) hoogachten, b. v. *viros, honores*.

Een ruw klimaat.	Caeli asperitas.
Afwisselend klimaat.	Caeli varietas.
1. Hemellichamen. 2. Hemelverschijnselen.	Caelestia.
De zon gaat op, gaat onder.	Sol oritur, occĭdit.
Zonsopgang, zonsondergang.	Ortus, occasus solis.
De zon (de maan) verduistert.	Sol (luna) deficit, obscuratur.
De zonsverduistering.	Solis defectio.
De maan wast, neemt af.	Luna crescit, decrescit.
De regelmatige bewegingen der sterren.	Motus stellarum constantes et rāti.
De baan aan den hemel afleggen.	Cursum conficere in caelo.
De sterrenhemel.	Caelum astris distinctum et ornatum.
Een nacht door sterren verlicht.	Nox sideribus illustris.
De planeten.	Stellae errantes, vagae.
De vaste sterren.	Stellae inerrantes. Sidera certis locis infixa.
De melkweg.	Orbis lacteus.
De dierenriem.	Orbis signifer.
De pool.	Vertex caeli, axis caeli.
De aardgordel.	Orbis, pars (terrae).
De gematigde luchtstreek.	Orbis medius.

6. Lucht- en Natuurverschijnselen.

A. De wind gaat liggen.	Ventus cadit, cessat.
Gunstigen wind, tegenwind hebben.	Ventis secundis, adversis uti.
Er verheft zich een storm.	Tempestas cooritur.
De regen houdt aan.	Imber tenet.
De zon steekt.	Sol ardet, urit (*niet* pungit!)
Door de hitte der zon verschroeid, geblakerd worden.	Ardore solis torreri.
Zulk een strenge koude viel in, dat..	Tanta vis frigoris insecuta est, ut..
Van koude verstijven.	Frigore (gelu) rigere, torpere.
Van koude vergaan, bevriezen.	Frigore confici.
Hitte en koude kunnen verdragen.	Aestus et frigoris patientem esse.
De hemel dreunt van de donderslagen.	Caelum tonitru contremit.
De bliksem is ingeslagen.	Fulmen locum tetigit.
Door den bliksem getroffen.	De (e) caelo tactus. E caelo *of* fulmine ictus.
De uitbarsting van den Etna.	Eruptiones ignium Aetnaeorum.

De Vesuvius spuwt vuur.	Vesuvius evŏmit (*sterker* eructat) ignes.
B. De echo.	Vocis imago, *ook alleen* imago. [1])
De rotsen weerkaatsen de stem, geven een echo.	Sava voci respondent *of* resŏnant.
De wind neemt af.	Ventus remittit (*tgst.* increbrescit).
De wind draait naar het zuidwesten.	Ventus se vertit in Africum.
Een plotselinge stortregen.	Imbres repente effusi.
Goed weer krijgen, treffen.	Tempestatem idoneam, bonam nancisci.
De hitte neemt af.	Calor se frangit (*tgst.* increscit).
Een onweder met hevig gekraak van den donder.	Tempestas cum magno fragore (caeli) tonitribusque.
De bliksems flikkeren.	Fulmina [2]) micant.

II. Ruimte en tijd.

1. Windstreken. Ligging.

A. De stad ligt aan zee.	Oppidum mari adiăcet.
Het landgoed, het buiten ligt aan den weg.	Villa tangit viam.
De stad ligt op een heuvel.	Oppidum colli impositum est.
De stad ligt aan den voet van den berg.	Oppidum monti subiectum est.
Het voorgebergte steekt in zee vooruit.	Promunturium in mare procurrit.
Het schiereiland springt vooruit in zee.	Paeninsula in mare excurrit, procurrit.
B. De ligging eener plaats.	Situs loci.
De natuurlijke ligging eener plaats.	Natura loci.
De gunstige ligging eener plaats.	Opportunitas loci.
Een gunstige ligging hebben, gunstig gelegen zijn.	Opportuno loco situm *of* positum esse.
De ligging der stad is zeer fraai.	Urbs situ ad aspectum praeclara est.

[1]) *Imago* ook figuurlijk, b. v. *gloria virtuti resonat tamquam imago* de roem is als de echo der deugd.

[2]) *Fulmen* ook overdrachtelijk, b. v. *fulmen* (onweerstaanbare kracht) *verborum, fulmina eloquentiae, fulmina fortunae* (de slagen van den tegenspoed).

Ten oosten (*of* naar het oosten) ten westen, ten zuiden, ten noorden liggen.	Spectare in (vergere ad) orientem (solem), occidentem [1]) (solem), ad meridiem, in septentriones.
Noordwestelijk liggen.	Spectare inter occasum solis et septentriones.
Oostelijk, westelijk Duitschland.	Germania qua *of* Germaniae ea pars quae ad orientem, occidentem vergit *of* in (ad) — spectat.
In het noorden ligt een heuvel.	Est a septentrionibus collis.

2. Grens. Gebied. Verwijdering.

A. De grenzen (van het rijk) uitbreiden, het rijk vergrooten.	Fines (imperii) propagare, extendere, (longius) proferre.
Het gebied ruimen.	(Ex) finibus excedere.
In het land *of* in het gebied der Sequaners.	In Sequănis.
Naar het land der Sequaners optrekken.	In Sequanos proficisci.
Ver van de stad verwijderd zijn.	Longe, procul abesse ab urbe.
Niet ver verwijderd zijn.	Prope (propius, proxime) abesse.
Even ver, op gelijken afstand verwijderd zijn.	Paribus intervallis distare.
De weg is even lang.	Tantundem viae est.
Uit de verte.	E longinquo.
Ver verwijderde plaatsen.	Loca longinqua.
De verst afgelegene landen, het einde der wereld.	{ Ultimae terrae. Extremae terrae partes.
B. Aan een land grenzen.	{ Tangere, attingere terram. Finitimum [2]) esse terrae.
Aan een land palen.	Continentem esse terrae *of* cum terra.
Gallië heeft de Rhône tot grens.	Gallia Rhodano continetur (*zie noot* V. 4).
De Rhône is de grensscheiding tusschen het land der Sequaners en dat der Helvetiërs.	Rhodanus Sequanos ab Helvetiis dividit.
Zich noordwaarts uitstrekken.	Porrigi ad septentriones.

[1]) Daarentegen het oosten en het westen als land *orientis, occidentis (solis) terrae, partes, regiones, gentes.* De bijvoeg. naamw. *orientalis* en *occidentalis* behooren tot het latere Latijn en moeten derhalve vermeden worden. Het Noorden als land is *terrae septentrionibus subiectae*, het Zuiden, *terra australis.*

[2]) Daarentegen *vicinum* belendend, aangrenzend (van huis en erf).

Het gebied van dit volk strekt zich uit tot aan den Rijn.	Haec gens pertinet usque ad Rhenum.
Zich in de breedte, in de lengte uitstrekken.	In latitudinem, in longitudinem patere.
Zich ver uitstrekken.	Late patere *(ook overdr.)*.
Het rijk strekt zich uit tot aan het einde der wereld.	Imperium orbis terrarum terminis definitur.
Op een afstand van duizend passen.	A mille passibus.
Op grooten afstand.	Longo spatio, intervallo interiecto.

3. Weg. Reis.

A. Een weg bestraten, plaveien.	Viam sternere (silice, saxo).
Een bestrate weg.	Via strata (*niet* strata *alleen!*)
Zich met het zwaard een weg banen.	Ferro viam facere (per confertos hostes).
Den weg versperren.	Viam intercludere. Iter obstruere.
De weg leidt *of* loopt ergens heen.	Via fert, ducit aliquo.
Zich op weg begeven.	In viam se dare. Viae se committere.
Een weg inslaan.	Viam ingredi, inire *(ook overdr.)*
Recht naar iemand toe komen.	Rectā (viā) ad aliquem venire.
Van den rechten weg afwijken.	De via declinare, deflectere *(ook overdr.)*
Voor iemand uit den weg gaan.	(De via) decedere alicui.
Langs den Appischen weg vertrekken.	Appia via proficisci.
Aan een dwalende den weg wijzen.	Erranti viam monstrare.
Den weg voortzetten, vervolgen.	Viam persequi *(ook overdr.)*
Een langen weg afleggen.	Longam viam conficere.
1. Een reis doen. 2. een weg banen.	Iter facere.
Te zamen een reis doen, reizen.	Una iter facere.
Een reis beginnen, aanvaarden.	Iter ingredi (pedibus, equo, terra).
Den tocht ergens heen richten, den weg ergens heen nemen.	Iter aliquo dirigere. Tendere aliquo.
Een zeer langen weg afleggen.	Longum itineris spatium emetiri.
Op reis, onderweg.	In itinere. [1]

1) Maar *ex itinere* = de reis tot iets afbrekend *of ook* onmiddellijk na de reis. Dus *in itinere cum aliquo confligere* = al voortreizende strijden, *ex itinere* = de reis staken om te strijden, van de reis komend strijden.

Een reis te land, te voet.	Iter terrestre, pedestre.
Reizen dag en nacht voortgezet.	Itinera diurna nocturnaque.
Een dagreis.	Iter unius diei *of alleen* diei.
Een lastige, belemmerde weg.	Iter impeditum.
De afgelegenste en verst verwijderde landen doorkruisen.	Disiunctissimas, ultimas terras peragrare (*niet* permigrare!)
De reis *of* het verblijf in het buitenland, in den vreemde.	Peregrinatio.
Op reis in het buitenland zijn, in den vreemde vertoeven.	Peregrinari, peregre esse.
Een reis naar het buitenland doen.	Peregre proficisci.
Op het land leven.	Ruri vivere, rusticari.
Het landleven *(van den landbouwer)*.	Vita rustica.
Het leven op het land (*als een kortstondig verblijf of uitstap*).	Rusticatio, vita rusticana.
B. Een begane weg.	Via trita [1].
Een weg maken, aanleggen.	Viam munire [2].
Een weg banen.	Viam patefacere, aperire.
De zwerftochten van Ulysses.	Errores Ulixis.
Van de reis terugkeeren.	Ex itinere redire [3].
Vermoeid van den tocht, de reis.	Fessus de via.
Hercules op den driesprong, op den tweesprong, op den kruisweg.	Hercules in trivio, in bivio, in compĭtis.
Iemand bij zijn vertrek uitgeleide doen.	Aliquem proficiscentem prosequi.
Iemand eene gelukkige reis toewenschen, goede reis wenschen.	Aliquem proficiscentem votis ominibusque prosequi.
Een uitstapje doen naar het land, naar buiten.	Rus excurrere.

---

[1]) *Tritus* wordt ook figuurlijk gebruikt, b. v. *proverbium* (*sermone*) *tritum*, een spreekwoord, dat dikwijls gebruikt wordt, *vocabulum latino sermone non tritum*, een in het Latijn ongebruikelijk woord.

[2]) Ook figuurlijk, b. v. *viam ad honores alicui munire*, iemand een weg tot eerambten banen.

[3]) Niet *reverti*, dat *omkeeren* beteekent, wanneer men zijn plan, om langer op eene plaats te blijven of de reis voort te zetten, heeft laten varen. *Revenire* wordt door Cicero enkel met *domum* verbonden.

4. Gaan. Komen.

A. Te voet gaan.	Pedibus ire.
Eene stad binnentreden, binnengaan.	Ingredi, intrare urbem, introire in urbem.
Te Rome aankomen.	Romam venire, pervenire.
De aankomst te Rome, in de stad.	Adventus Romam, in urbem.
Op éene plaats samenkomen, samenstroomen.	In unum locum convenire, confluere.
Te Rome samenstroomen.	Romam concurrere.
Iemand te gemoet gaan.	Obviam ire alicui.
Iemand te gemoet komen (*opzettelijk*).	Obviam venire alicui.
Iemand tegenkomen (*toevallig*).	Obvium *of* obviam esse, obviam fieri.
B. Zich van eene plaats verwijderen, eene plaats verlaten [1]).	Discedere a, de, ex loco aliquo. / Egredi loco; excedere ex loco.
Voor altijd eene plaats verlaten. [2])	Decedere loco, de, ex loco.
(Door) de poort in-, uitgaan.	Portâ ingredi, exire.
Buiten de poort gaan.	Extra portam egredi.
Bij iemand in- en uitgaan.	Commeare ad aliquem.
Iemand aantreffen, bij toeval ontmoeten.	Incidere in aliquem.
Iemand geheel toevallig, onverwachts aantreffen.	Offendere, nancisci aliquem.

5. Rijden.

A. In een wagen rijden.	Curru vehi.
Te paard rijden.	Equo vehi.
Te paard zitten.	In equo sedere; equo insidēre.
Het paard de sporen geven.	Calcaria subdere equo. / Calcaribus equum concitare.
Het paard aanzetten, om op den vijand los te gaan, op hem aanrennen.	Equum in aliquem concitare.

---

[1]) *Relinquere* (b. v. *domum*) beteekent: van het bezit of genot eener plaats voor goed afzien.

[2]) Vandaar is *decedere* (*ex* en *de*) *provincia* de gewone uitdrukking, wanneer een stadhouder na volbrachten diensttijd zijne waardigheid neerlegt en de provincie verlaat; en figuurlijk *decedere* (*de*) *vita* of enkel *decedere*, uit het leven scheiden.

Den teugel aanhalen.	Habenas adducere.
Den teugel vieren.	Habenas permittere.
Het paard mennen.	Moderari equum.
B. Een paard zadelen.	Sternere equum.
Te paard stijgen.	Conscendere equum. / Ascendere in equum.
Van het paard afstijgen.	Descendere ex equo.
Vast in den zadel zitten.	(In) equo haerere.
Spoorslags.	Equo citato *of* admisso.
Met gevierden teugel.	Freno remisso; effusis habenis.
Het paard den teugel vieren, loslaten.	Admittere, permittere equum. / Frenos [1]) dare equo.
Het paard krachtig aanzetten.	Agitare equum.
De paarden worden schichtig, schuw.	Equi consternantur.

6. Schrede. Voetstap. Richting.

A. Een stap, eene schrede doen.	Gradum facere.
Zich niet van zijne plaats bewegen.	Loco *of* vestigio se non movere.
Rechtuit.	Recta (regione, via); in directum.
Schuins *of* in schuinsche richting.	In obliquum.
In tegenovergestelde richting.	In contrarium; in contrarias partes.
Dwars.	In transversum, e transverso.
Naar alle kanten heen.	Quoquo versus; in omnes partes.
Zij gaan in verschillende richtingen heen, uit elkander.	In diversas partes *of alleen* diversi abeunt, discedunt.
Hierheen en daarheen.	Huc (et) illuc.
Heen en weer, over en weer.	Ultro citroque.
Wijd en zijd, naar alle kanten (zich verbreiden.)	Longe lateque, passim (*b. v.* fluere).
B. Den pas verdubbelen, zijne schreden verhaasten.	Gradum addere (*sc.* gradui).
Met vasten tred voortschrijden.	Certo gradu incedere.
Op de teenen.	Suspenso gradu.
Stap voor stap terugwijken.	Gradum sensim referre.
Iemands schreden volgen, in iemands voetstappen treden.	Vestigia alicujus sequi, persequi. / Vestigiis aliquem sequi, persequi. / Vestigiis alicujus insistere [2]), ingredi (*ook overdr.*).
Dwars van een berg afloopen.	Obliquo monte decurrere.

---

[1]) Figuurlijk zegt men *calcaria*, *frenos alicui adhibere*.

[2]) *Vestigiis alicujus insistere* beteekent ook, iemand op den voet volgen = *subsequi*.

7. Beweging in het algemeen.

A. Zich naar eene plaats begeven.	Se conferre in aliquem locum. Petere locum.
Waar gaat gij heen.	Quo tendis?
Op den grond nedervallen.	Humi procumbere.
Iemand ter aarde werpen.	Humi prosternere aliquem.
Op den grond vallen.	In terram cadere, decidere.
De stad naderen.	Appropinquare urbi, *zelden* ad urbem.
Dichter bij de stad komen.	Propius accedere ad urbem *of* urbem.
Verder voortgaan, voortrukken.	Longius progredi, procedere.
In de richting van Rome optrekken.	Romam versus proficisci.
Iemand inhalen.	Consequi, assequi aliquem.
Iemand voorbijloopen, voorbijijlen.	Praecurrere aliquem (celeritate). Post se relinquere aliquem.
B. Hoog, in de hoogte, in de lucht vliegen.	Sublime (*niet* in sublime *of* sublimiter!) ferri.
Voorover in de diepte storten.	Praecipitem ire; in praeceps deferri.
In de diepte vallen.	In profundum deici.
Zich van den muur afwerpen, neerstorten.	Se deicere de muro.
Iemand van de Tarpejische rots afwerpen.	Deicere aliquem de saxo Tarpeio.
De Nijl stort zich van zeer hooge bergen af.	Nilus praecipitat[1]) ex altissimis montibus.
IJlings uit het huis loopen.	Se proripere ex domo.
In den grond zinken, verzinken.	In terram demergi.
Tot vóór Rome rukken, tegen Rome optrekken.	Ad Romam proficisci.
Hij breekt in aller ijl, ten spoedigste op.	Properat, maturat proficisci.
De menigte dringt zich om iemand heen.	Multitudo circumfunditur alicui.
Het verspreidt zich over het geheele lichaam.	Per totum corpus diffunditur.

[1]) *Praecipitare* is zoowel *transitivum*: *aliquem praecipitare*, iemand naar beneden werpen, als *intransitivum*; *ruere* (behalve bij dichters) altijd *intransitivum*.

8. Tijd in het algemeen.

A. De tijd gaat voorbij, verstrijkt.	Tempus praeterit, transit.
Tijd tot iets hebben.	Tempus habere alicui rei.
Mij ontbreekt de tijd om iets te doen.	Tempus mihi deest ad aliquid faciendum.
Den tijd MET iets doorbrengen.	Tempus consumere IN aliqua re.
Den tijd met iets verslijten, verkwisten, verspillen.	Tempus terere, conterere (in) aliqua re.
Tijd aan iets besteden.	Tempus conferre ad aliquid.
Tijd aan iets wijden.	Tempus tribuere alicui rei.
Geen tijd verzuimen, verliezen.	Tempus non amittere, perdere.
Den tijd rekken.	Tempus ducere.
Iets tot een anderen tijd, tot later verschuiven.	Aliquid in aliud tempus, in posterum differre.
Tijd vragen, geven, nemen, om zich te bedenken.	Tempus (spatium) deliberandi *of* ad deliberandum postulare, dare, sibi sumere.
Iemand een paar dagen geven, om zich te bedenken.	Paucorum dierum spatium ad deliberandum dare.
De tijd brengt het zoo mede.	Tempus (ita) fert.
De tegenwoordige, onze tijd.	Haec tempora, nostra haec aetas, nostra memoria.
In den tegenwoordigen tijd, in onzen tijd, in onze dagen.	His temporibus, nostra (hac) aetate, nostrā memoriā, his (*niet* nostris!) diebus.
Onze tijd heeft veel overwinningen beleefd.	Nostra aetas multas victorias vidit.
Ten tijde onzer vaderen.	Memoriā patrum nostrorum.
Ten tijde van Pericles.	Temporibus (aetate) Periclis.
In den ouden tijd.	Antiquis temporibus.
Tijdens de republiek.	Libera re publica.
De tijd der keizers.	Tempora Caesariana.
De middeleeuwen.	Media, quae vocatur, aetas.
Pericles, de beroemdste man van zijn tijd.	Pericles summus vir *illius* aetatis. Pericles, quo nemo tum fuit clarior. Pericles, vir omnium, qui tum fuerunt, clarissimus.

In den loop des tijds, mettertijd.	Tempore progrediente.
Na een tamelijk lange tusschenruimte.	Satis longo intervallo.
Na eenigen tijd.	Spatio temporis intermisso.
Voor het oogenblik.	In praesentia, in praesens (tempus).
Voor het vervolg, voor de toekomst.	In posterum, in futurum.
Voor altijd, voor eeuwig.	In perpetuum.
Meer dan eens, herhaalde malen, herhaaldelijk.	Semel atque iterum; iterum ac saepius; identidem; (*niet* iterum atque iterum!)
De toekomst voorzien, vooruitzien.	Futura PROvidere (*niet* praevidere!)
De toekomst (ver) vooruitzien.	Futura *of* casus futuros (multo ante) prospicere.
Niet aan de toekomst denken, zich niet over de toekomst bekreunen.	Futura non cogitare, curare.
B. Geen tijd nutteloos voorbij laten gaan, zonder uitstel.	Nullum tempus intermittere, quin.. (*ook* ab opere *of* ad opus).
Niets duurt mij zoo lang, als de tijd, die er verstrijkt voordat . .	Nihil mihi longius est *of* videtur quam dum *of* quam ut . . .
Niets valt mij zoo lang, is zoo vervelend, als te . .	Nihil mihi longius est quam (*c. infin.*)
Zich naar de omstandigheden *of* den tijd schikken.	Tempori servire [1]), cedere.
Sedert den tijd dat . . , sedert . .	Ex quo tempore *of* ex eo, cum.
Op hetzelfde oogenblik, dat; juist, toen.	Eo ipso tempore, cum; tum ipsum, cum.
Daar komen soms tijden voor; daar hebben soms omstandigheden plaats, waarin . .	Incidunt tempora, cum . . .
't Is hoog tijd, dat . .	Tempus maximum est, ut . . .
Een voor zijn tijd geleerd man.	Vir ut temporibus illis doctus.
Bij de eerste gelegenheid de beste.	Primo quoque tempore.
Op dit oogenblik.	Hoc tempore.
In een oogenblik (*in den kortsten tijd*), in een ommezien.	Puncto temporis.
Op het gewichtig oogenblik.	Momento temporis.

---

[1]) Zoo wordt *servire* nog bij veel andere woorden gevoegd: b. v. *valetudini, pecuniae, rei publicae, gloriae, utilitati servire.*

Juist op het beslissend, hachelijk oogenblik.	In ipso discrimine (articulo) temporis.
In den drang van het oogenblik.	Temporis causa.
Op den bepaalden tijd aanwezig zijn.	Ad tempus [1]) adesse.
Voor korten tijd.	Ad exiguum tempus.
De geest des tijds.	Saeculi consuetudo *of* ratio atque inclinatio temporis (temporum).
In den tegenwoordigen (bedorven) tijd.	His moribus.

9. Jaar. Jaargetijden.

A. Verleden jaar.	Praeterito anno (*niet* praeterlapso!(
In het vorige, het afgeloopen jaar.	Superiore, priore anno.
1) In het afgeloopen jaar 2) in het naaste *of* eerstvolgende jaar.	Proximo anno.
Toekomend jaar.	Insequenti (e) anno (*niet* sequente!)
Na verloop van een jaar.	Anno [2]) peracto, circumacto, interiecto, intermisso.
In den loop van het jaar.	Anno vertente.
In het begin van het jaar.	Initio anni, ineunte anno.
Op het einde van het jaar.	Exeunte, extremo anno.
Alle jaren, jaar in jaar uit; alle dagen, dag in dag uit.	Singulis annis, diebus.
Alle 4 jaren, om de 4 jaren.	Quinto quoque anno.
Over een jaar, toekomend jaar.	Ad annum.
't Is langer dan 20 jaren geleden.	Amplius sunt (quam) viginti anni *of* viginti annis.
Ruim 20 jaren.	Viginti anni et amplius, aut plus.
Heden vóór 20 jaren.	Abhinc (ante) viginti annos *of* viginti his annis.
't Is 5 jaren geleden, dat ik u niet meer gezien heb.	Quinque anni sunt *of* sextus annus est, cum te non vidi.
Hij is (reeds) vijf jaren afwezend.	Quinque annos *of* sextum (iam) annum abest.

---

[1]) *Ad tempus* beteekent ook *naar de omstandigheden* b. v. *ad tempus consilium capere*, verder *voor korten tijd, tijdelijk. Temporarius* komt eerst bij latere schrijvers voor.

[2]) *Unus* wordt bij *annus, mensis, dies, hora*, en bij *verbum* niet uitgedrukt wanneer het den klemtoon mist, of niet als tegenstelling dient.

De viervoudige afwisseling der jaargetijden.	Commutationes temporum quadripartitae.
In den lente-, zomer-, herfst-, wintertijd.	Verno, aestivo, auctumnali, hiberno tempore.
In het begin der lente.	Ineunte, primo vere.
De lente nadert.	Ver appetit.
De aangename lente.	Suavitas verni temporis.
In het hartje van den zomer, in den koudsten tijd van den winter.	Summa aestate, hieme.
De winter staat voor de deur, is nabij.	Hiems subest.
Bestand zijn tegen den winter, het in den winter uithouden.	Hiemem tolerare.
De indeeling, de verdeeling van het jaar.	Anni descriptio.
Het schrikkeljaar.	Annus (mensis, dies) intercalaris.
De kalender (tijdwijzer).	Fasti.

10. Dag.

B. Voor het aanbreken van den dag.	Ante lucem.
Met het aanbreken van den dag.	Prima luce.
Bij klaarlichten dag.	Luce (luci).
Toen het dag was geworden, toen de dag was aangebroken.	Ubi illuxit, luxit, diluxit.
't Is dag.	Lucet.
In de morgenschemering.	Diluculo.
't Wordt avond.	Advesperascit.
Bij het vallen van den avond.	Die, caelo vesperascente.
't Is reeds klaarlichte dag.	Multus dies *of* multa lux est.
Tot diep in den nacht.	Ad multam noctem.
Nog in den nacht, bij dag.	De nocte, de die.
Nog diep in den nacht.	Multa de nocte.
Diep in den nacht, in het holle van den nacht.	Intempesta, concubia nocte.
In de stilte van den nacht, des nachts in alle stilte.	Silentio noctis.
De afwisseling van dag en nacht.	Vicissitudines dierum noctiumque.
Dag en nacht.	Noctes diesque, noctes et dies, et dies et noctes, dies noctesque, diem noctemque.

De morgen, de middag, de avond, de nacht.	Tempus matutinum, meridianum, vespertinum, nocturnum.
De morgenUREN.	Tempora matutina.
Van dag tot dag.	In dies (singulos).
Bij den dag leven, van de hand in den tand leven.	In diem vivere.
Om den anderen dag.	Alternis diebus.
Vier dagen achterelkander, vier achtereenvolgende dagen.	Quattuor dies continui.
Één of twee dagen.	Unus et alter dies.
Één, twee en nog meer dagen waren voorbijgegaan.	Dies unus, alter, plures intercesserant.
Den dag uitstellen, verschuiven.	Diem proferre.
Twee dagen te laat. [1])	Biduo serius.
Een uur te vroeg.	Horā citius.
Daags daarna, den vijfden September.	Postridie qui fuit dies Non. Sept. (Nonarum Septembrium).
Heden, den vijfden September.	Hodie qui est dies Non. Sept.
Morgen, den vijfden September.	Cras qui dies futurus est Non. Sept.
De dag van gisteren, van heden, van morgen.	Dies hesternus, hodiernus, crastĭnus.
Een dag voor het onderhoud bepalen, vaststellen.	Diem dicere colloquio.
Op den vastgestelden, bepaalden dag.	Ad diem constitutam.
Den dag beleven.	Diem videre.
De TIJD zal de droefheid lenigen.	Dies dolorem mitigabit.
Hoe laat is het?	Quota hora est?
't Is drie uren.	Tertia hora est *(volgens onzen tijd 8—9 uur in den morgen.)*
Op het afgesproken uur.	Ad horam compositam.

---

[1]) Wanneer er geen tijdsbepaling bijgevoegd is, beteekent *sero* te laat, en wordt *serius* slechts gebruikt, als er *quam* op volgt.

III. Het menschelijk lichaam en zijne deelen.

A. De ooren sluiten, openen.	AURES claudere, patefacere (*b. v.* veritati, assentatoribus).
Iemand gehoor schenken, geven, verleenen (*= zijne aandacht schenken*).	Aures praebere alicui.
Iemand ter oore komen.	Ad aures alicujus (*niet* alicui!) pervenire, accidere.
De ooren spitsen.	Aures erigere.
Het hoofd ontblooten, den hoed afnemen.	CAPUT aperire (*tgst.* operire.)
Blootshoofds.	Capite aperto (*tgst.* operto).
Met omhuld, gesluierd hoofd.	Capite obvoluto.
Het hoofd laten zinken.	Caput demittere.
Iemand onthoofden.	Caput praecīdere.
Iemand den nek breken.	CERVĪCES (*bij Cic. slechts in plur.*) frangere alicui.
De vijand zit iemand op de hielen.	Hostis in cervicibus alicujus est.
Het haar, den baard laten groeien.	Promittere CRINEM, barbam.
Met vliegende, loshangende haren.	Passis crinibus.
De haren staan omhoog.	Capilli horrent.
Ordelijk, gekamd haar.	Capilli compti, compositi (*tgst.* horridi).
Het voorhoofd fronsen, ontfronsen.	FRONTEM contrahere, explicare.
Zich voor het hoofd slaan.	Frontem ferire, percutere.
Het staat op het voorhoofd te lezen.	In fronte alicuius inscriptum est.
Van iemands zijde niet wijken.	Ab alicuius LATERE non discedere.
Tot de naaste omgeving des konings behooren.	A latere regis esse.
Iemand de hand geven *of* reiken.	MANUM (dextram) alicui porrigere.
De hand om iets niet willen verroeren.	Manum non vertere alicuius rei causa[1]).
De handen aan iemand slaan (*om hem geweld aan te doen*).	Manus inicere, inferre, afferre alicui.

[1]) Zoo zegt men ook *ne digitum quidem porrigere alicujus rei causa*, geen vinger om iets verroeren.

De handen ineenslaan (*van verbazing*).	Manus tollere.
Zich overwonnen verklaren, zich overgeven.	Manus dare.
Iemand bij de hand leiden.	Manu ducere aliquem.
Iets in de hand houden.	Manu *of* in manu tenere aliquid.
Iets in de handen hebben.	} In manibus habere aliquid.
Iets in handen hebben (*b. v. de overwinning*).	} In manibus habere aliquid.
Iets onder handen hebben (*een werk*).	} In manibus habere aliquid.
Iemand op de handen dragen (= beminnen).	In manibus habere aliquem.
Iemand iets uit de handen wringen.	Ex *of* de manibus alicui *of* alicuius extorquere aliquid.
In iemands handen (macht) geraken.	In alicuius manus venire, pervenire.
Onverwachts in iemands handen vallen.	In alicuius manus incidere.
Iets in de hand nemen.	In manus(m) sumere aliquid.
Uit de handen glijden, aan iemands handen ontkomen.	E (de) manibus elābi,, effugere.
Zijne handen in den schoot leggen.	Compressis manibus sedere (*spreekw*).
Iets met hand en tand vasthouden.	MORDICUS tenere aliquid.
Zijne blikken op iemand werpen.	OCULOS conicere in aliquem.
Zijne oogen naar alle kanten wenden *of* laten rondgaan.	Oculos circumferre.
Zijne blikken op den grond vestigen.	Oculos figere in terram *en* in terra.
De blikken van iets afwenden.	Oculos deicere, removere ab aliqua re.
Iemand de oogen toedrukken. [1])	Oculos operire (morienti).
Het gezicht verliezen, blind worden.	Oculos, lumina amittere.
Iemand van het gezicht berooven.	{ Oculis privare aliquem. Luminibus orbare aliquem.
Blind zijn. [2])	Oculis captum esse.
Er zweeft mij iets voor oogen.	Ante oculos aliquid versatur.

[1]) Daarentegen figuurlijk: een oog toedoen, door de vingers zien, *conivere in aliqua re*.

[2]) Daarentegen figuurlijk: verblind zijn door hartstocht, dwaasheid, *caecatus, occaecatus cupiditate, stultitia*.

Iets met de oogen van den geest zien.	Oculis mentis videre aliquid.
Iemand als zijn oogappel beminnen.	In oculis aliquem ferre. Aliquis est mihi in oculis.
Uit de oogen gaan van iemand.	Abire ex oculis, e conspectu alicuius.
Voor iemand verschijnen, onder de oogen komen.	Venire in conspectum alicuius.
Zich laten zien, zich vertoonen.	Se in conspectum dare alicui.
Iemands blik vermijden, iemands oogen ontwijken *of* vluchten.	Fugere alicuius conspectum, aspectum.
Voor aller oogen.	In conspectu omnium *of* omnibus inspectantibus.
Alles met één oogopslag zien, met één blik overzien.	Omnia uno aspectu, conspectu intueri.
Verdwenen zijn.	Non apparere.
Met voeten treden.	PEDIBUS obterere, conculcare.
Voor iemand te voet vallen.	Ad pedes alicuius accidere.
Zich voor iemands voeten nederwerpen.	Ad pedes alicuius se proicere, se abicere, procumbere, se prosternere.
Voor iemands voeten liggen, voor hem op de knieën liggen.	Ad pedes alicuius jacēre, stratum esse (stratum jacēre).
Niet zien wat voor de voeten *of* voor de oogen ligt.	Quod ante pedes est *of* positum est, non videre.
Druipen van bloed, van bloed stroomen.	SANGUINE manare, redundare.
Het gelaat niet vertrekken.	VULTUM non mutare.
B. Over geheel het lichaam beven.	Omnibus ARTUBUS contremiscere.
Iemand aan de ooren malen, baloorig maken, lastig vallen.	AURES alicuius obtundere *of alleen* obtundere (aliquem).
Iemand iets in het oor fluisteren.	In aurem alicui dicere (insusurrare) aliquid.
Die taal vindt gemakkelijk ingang.	Oratio in aures influit.
Een fijn, geoefend oor.	Aures elegantes, terētes, tritae.
Hooren en zien vergaat mij.	Neque auribus neque oculis satis consto.
Zijn hoofd tegen den muur stooten.	CAPUT [1]) parieti impingere.

[1]) *Caput* wordt bovendien nog figuurlijk in verschillende beteekenissen gebruikt: *capita conjurationis*, de hoofden der samenzwering; *caput Graeciae*, de hoofdstad

Het zwaard hangt hem boven het hoofd.	Gladius CERVICIBUS impendet [1]).
Iets met de vingertoppen aanraken.	Extremis DIGITIS aliquid attingere.
Iets van hand tot hand, van de eene hand in de andere laten gaan.	De MANU in manum *of* per manus tradere aliquid.
Iemand op de armen dragen. [2])	In manibus aliquem gestare.
Iemand op de armen wegdragen.	Inter manus auferre aliquem.
Naar alle kanten een scherpen blik werpen.	In omnes partes aciem (OCULORUM) intendere.
Aller oogen op zich trekken.	Omnium oculos (et ora) ad se convertere.
De algemeene aandacht trekken.	Omnium animos *of* mentes in se convertere.
De blikken door iets op zich trekken, door iets de aandacht wekken.	Conspici, conspicuum esse aliqua re.
De oogen op iets richten.	Oculos (aures, animum) advertere [3]) ad aliquid.
De oogen zijn onophoudelijk op iemand gevestigd.	Oculi in vultu alicuius habitant.
Zijne oogen aan iets weiden, zich in het beschouwen eener zaak verlustigen.	Oculos pascere aliqua re, (*ook alleen* pasci aliqua re).
Iemands oogen verblinden.	Oculorum aciem alicui praestringere, (*ook alleen* praestringere).

van Griekenland; *caput fluminis*, de uitmonding; *caput cenae*, het hoofdgerecht; *capita legis*, de hoofdafdeelingen (kapittels) der wet; *id quod caput est*, wat de hoofdzaak is; *de capite deducere* van het kapitaal of van de hoofdsom aftrekken; *capitis periculum*, levensgevaar, *capitis deminutio* (*maxima*, *media*, *minima*) verlies of gedeeltelijk verlies van burgerrechten. Dikwijls vindt men *caput* in verbinding met *fons* = bron, oorsprong b. v. *fons miseriarum et caput*. *Caput liberum, noxium* beteekent: een vrij, een strafbaar man of persoon.

[1]) *Impendēre* in den eigenlijken zin *cum Dativo*, in de fig. beteekenis van dreigend boven het hoofd hangen, zoowel *cum Dat.* als *in aliquem*.

[2]) Zoo zegt men ook *liberos de parentum complexu avellere*, kinderen uit de armen (niet *brachium*) der ouders rukken; *in alicujus complexu* (*manibus*) *mori*, in iemands armen sterven; *libentissimo animo recipere aliquem*, iemand met open armen ontvangen.

[3]) Maar *animum advertere aliquid* = *animadvertere aliquid*, iets bemerken, gewaarworden, en *animadvertere in aliquem*, berispen, bestraffen.

Zich iets levendig voor oogen (voor den geest) stellen.	Oculis, ante oculos (animo) proponere[1]) aliquid.
Stelt u de daden voor oogen.	Ante oculos vestros (*niet* vobis!) res gestas proponite.
Iets duidelijk zien.	Cernere et videre aliquid.
Geen aandoening op het gelaat doen blijken, een kalm gelaat toonen.	Vultum fingere.
Een veinzend, huichelend gelaat.	Vultus ficti simulatique.
Het gelaat ernstig plooien, een ernstige houding aannemen.	Vultum componere ad severitatem.

IV. Het menschelijk leven.

1. Zinnen. Zinnelijke waarnemingen. Krachten.

A. Gezonde, gave zinnen.	Sensus sani, integri, incorrupti.
Met zinnen, zintuigen begaafd zijn.	Sensibus praeditum esse.
Niet kunnen hooren, van het gehoor beroofd zijn.	Sensu audiendi carere.
Hetgeen door de zinnen kan waargenomen worden.	Res quae sensibus percipiuntur.
Onder het bereik der zinnelijke waarneming, onder de zinnen vallen.	Sub sensum *of* sub oculos, sub aspectum cadere. Sensibus *of* sub sensus subiectum esse.
Al het zichtbare, alles wat wij kunnen zien *of* waarnemen.	Res sensibus *of* oculis subiectae. Res quas oculis cernimus. Res externae.
Indruk op de zinnen maken.	Sensus movere (*sterker* pellere).
Iets maakt een aangenamen indruk op de zinnen.	Aliquid sensus suaviter afficit. Aliquid sensus iucunditate perfundit.
Lichaamskrachten.	Vires corporis *of alleen* vires.
Krachten winnen, in krachten toenemen.	Vires colligere.
Zijne kracht (krachten) verliezen.	Vires aliquem deficiunt.
Zoolang het de krachten gedoogen.	Dum vires suppetunt.

---

[1]) Ook alleen *sibi proponere aliquid*, hetgeen beteekent: 1. zich in den geest iets voorstellen, 2. zich iets voornemen, zich iets als doel voorstellen, zich ten taak stellen, b. v. *propositum est mihi*, *magna sibi proponere*.

Sterk zijn, groote kracht bezitten.	Bonis esse viribus.
B. Door uitwendige kracht (stoot, indruk) bewogen worden.	Pulsu externo, adventicio agitari.
Zich van zinnelijke indrukken vrijmaken, den geest daarvan aftrekken.	Sevocare mentem a sensibus.
Iets strijdt met mijn gevoel.	Aliquid a sensibus meis abhorret.
Zooveel in mijn vermogen is, naar krachten, overeenkomstig mijne kracht.	Pro viribus *of* pro mea parte. Pro virili parte.[1])

2. Geboorte. Leven

A. Van een vader, van eene moeder geboren.	Patre, (e) matre natus.
Het mannelijke, vrouwelijke geslacht.	Sexus (*niet* genus!) virilis, mulĭĕbris.
Iemand als zijn eigen kind beschouwen, behandelen.	Aliquem in liberorum loco habere.
Wat zijt gij voor landsman?	Cuias es?
Van geboorte een Bataaf.	Natione, genere Batāvus.
De vaderstad, geboortestad.	Urbs patria *of alleen* patria.
Ademhalen.	Animam, spiritum ducere.
Een (gelukkig, ongelukkig) leven leiden.	Vitam (beatam, miseram) degere.
Zoolang ik leef.	Dum vita suppetit; dum (quoad) vivo.
De rest van het leven.	Quod reliquum est vitae.
B. Het levenslicht aanschouwen.	In lucem edi.
Degenen, aan wie wij het leven verschuldigd zijn, te danken hebben.	Ii, propter quos hanc lucem aspeximus.
Cato van Utica stamde af, was een afstammeling van Cato, den Censor.	Cato Uticensis ortus erat a Catone Censorio.
Den oorsprong aan iemand ontleenen, van (uit) iemand afstammen.	Originem ab aliquo trahere, ducere.

---

[1]) De twee eerste uitdrukkingen hebben een beperkenden zin: b. v. *pro mea parte eum defendi* = ik heb hem zoo goed ik kon verdedigd (maar mijne krachten waren gering). *Pro virili parte* daarentegen drukt mannelijke kracht en zelfvertrouwen uit, b.v. *pro virili parte eum defendi* = ik heb hem verdedigd met al de kracht, waarover ik beschik (en die kracht is niet gering).

Te Rome geboren, uit (*niet* van!) Rome geboortig.	Romae natus, a Roma oriundus.
Uit Duitschland geboortig.	Ortus a Germanis *of* oriundus ex Germanis.
Lucht inademen.	Aëra spiritu ducere.
Den adem inhouden.	Animam continere.
Zich buiten adem loopen.	Cursu exanimari.
Iemand verstikken.	Spiritum intercludere alicui.
In leven zijn.	In vita esse.
Het leven genieten, zich daarin verheugen.	Vita *of* hac luce frui (*niet* gaudere!)
Zijn leven (met eere, op het land, in de wetenschap) doorbrengen.	Vitam, aetatem (omnem aetatem, omne aetatis tempus, honeste, ruri, in litteris) agere, degere, traducere.
Als ik dan nog leef.	{ Si vita mihi suppeditat [1]). Si vita suppetit.
Den levensloop voleinden.	Vitae cursum *of* curriculum [2]) conficere.
Homerus leefde veel jaren voor de stichting van Rome.	Homerus fuit [3]) multis annis ante Romam conditam.

3. OUDERDOM.

(De tijdperken van het leven zijn: infans, puer, adulescens, iuvenis, senior, senex, grandis natu).

A. Op dien leeftijd, van dien ouderdom zijn.	Ea aetate, id aetatis esse.
Van de jeugd af, van zijne jeugdige jaren af.	A puero(is), a parvo(is), a parvulo(is).
Van kindsbeen af, van jongs af.	A teneris unguiculis (ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων).
De kinderschoenen uittrekken, ophouden kind te zijn.	Ex pueris excedere.

[1]) *Suppeditare* beteekent 1) *trans.* toereikend, voldoende verschaffen; 2) *intrans.* toereikend of genoegzaam voorhanden zijn = *suppetere.*

[2]) *Vitae (vivendi) cursus of curriculum* wijst op de lengte en den duur van den levensloop. De levensloop = levensbeschrijving is niet *curriculum vitae,* maar alleen *vita, vitae descriptio.*

[3]) Wanneer men den tijd aangeeft, wannéér iemand leefde, gebruikt men *esse,* niet *vivere. Vivere* is: bij leven zijn of een leven leiden. b.v. *laute, in otio.*

Bejaard.	Grandis natu.
De krachten vervallen.	Vires consenescunt.
Door ouderdom uitgeput, onder den last der jaren gebogen zijn.	Senectute, senio confectum esse.
Een zeer hoogen ouderdom bereiken.	Ad summam senectutem pervenire.
De laatste levensdagen.	{ Extrema aetas. Extremum tempus aetatis.
De avond des levens.	Vita occidens.
Van gelijke jaren, even oud zijn.	Aequalem esse alicuius.
De oudste (*van twee*).	Major (natu).
Ouder zijn dan iemand.	Aetate alicui antecedere.
Hoe oud zijt gij?	{ Quot annos natus es? Qua aetate es?
Ik ben dertien jaren oud.	Tredecim annos natus sum.
Ik ben in mijn dertiende jaar.	Tertium decimum annum ago.
Een knaap van 10 jaar.	Puer decem annorum.
Het tiende jaar intreden.	Decimum aetatis annum ingredi.
Tien jaar oud geworden zijn.	Decem annos vixisse.
Over de 10 jaar *of* ruim 10 jaar oud zijn.	Decimum annum excessisse, egressum esse.
Nog geen (over de) 20 jaar oud zijn.	Minorem (maiorem) esse viginti annis.
Ik was destijds 10 jaren oud.	Tum habebam decem annos.
Eene geringe vermeerdering der jaren, weinige jaren levens meer.	Accessio paucorum annorum.
De nakomelingen.	Posteri.
B. Van de jongelingsjaren af, van de intrede in het openbare leven.	Ab ineunte (prima) aetate.
De bloei der jeugd.	Flos aetatis.
In den bloei des levens, der jaren zijn.	{ Aetate florere, vigere. Integra aetate esse.
De hartstochten der jeugd zijn bekoeld, tot bedaren gekomen.	Adulescentiae cupiditates deferbuerunt.
Bij het wassen *of* toenemen der jaren.	Aetate progrediente.
Met den verzwarenden last der jaren, met den last der klimmende jaren.	Aetate ingravescente.
Mannelijke leeftijd.	Aetas constans, media, firmata, corroborata (*niet* virilis!)

Man geworden.	Grandior factus. Corroborata, firmata aetate.
Zijn eigen meester (zelfstandig, onafhankelijk) geworden zijn.	Sui iuris factum esse.
Op vergevorderden leeftijd zijn.	Aetate provectum esse (*niet* aetate provecta !)
Hooger bejaard.	Longius aetate provectum esse (*niet* aetate provectiore !)
Lijden aan de kwalen van den ouden dag, afgeleefd zijn.	Aetate affecta esse.
In hoogen ouderdom, oud van dagen sterven.	Exacta aetate mori.
Ongemerkt bekruipt ons de ouderdom.	Senectus nobis obrēpit.
In den volsten zin jeugdig, grijsaard.	Admodum adulescens, senex.
Het honderdste jaar bereiken, volle honderd jaren oud worden.	Centum annos complere. Vitam ad annum centesimum perducere.
Reeds het derde geslacht zien, den derden menschenleeftijd beleven.	Tertiam iam aetatem videre.
Het valt in den tijd van iemand; het valt in het jaar	In aetatum alicuius, in annum incidit.
Al de zijnen overleven.	Omnium suorum *of* omnibus suis superstitem esse.
Onze tijdgenooten.	Homines qui nunc sunt (*tgst.* qui tunc fuerunt.) Homines huius aetatis, nostrae memoriae.
De latere schrijvers.	Scriptores aetate posteriores *of* inferiores.

4. Honger. Dorst.

A. Honger hebben.	Esurire.
Honger lijden, door den honger gekweld worden.	Fame laborare, premi.
Zich laten doodhongeren.	Inediâ mori *of* vitam finire.
Den hongerdood sterven.	Fame perire, confici, interire. Fame necari (*tot straf*).

Den honger, den dorst stillen.	Famem, sitim explere. Famem sitimque depellere cibo et potione.
Hevigen, brandenden dorst hebben.	Siti cruciari, premi.
B. Den honger met het streng noodige draaglijk maken.	Famem tolerare, sustentare.
Dorst krijgen.	Sitim colligere.
Den dorst met een teug koud water lesschen.	Sitim haustu gelidae aquae sedare.
Honger en dorst kunnen verduren.	Famis et sitis [1]) patientem esse.

5. Lachen. Weenen.

A. In den lach schieten. [2])	Risum edere, tollere.
In een schaterlach uitbarsten, het uitproesten.	Cachinnum tollere, edere.
Aan het lachen brengen.	Risum movere, concitare.
Iemand een lach ontlokken (afpersen.)	Risum elicere (*sterker* excutere) alicui.
Het lachen bijna niet kunnen bedwingen, inhouden.	Risum tenere vix posse. Risum aegre continere posse.
Den lachlust trachten op te wekken.	Risum captare.
Iets belachelijk maken.	Aliquid in risum vertere.
Tranen, een stroom van tranen vergieten, storten.	Lacrimas, vim lacrimarum effundere, profundere.
In tranen baden.	In lacrimas effundi *of* lacrimis perfundi.
Met tranen in de oogen.	Lacrimis obortis.
Onder veel tranen.	Multis cum lacrimis. Magno cum fletu.
De tranen niet (bijna niet) kunnen bedwingen.	Lacrimas tenere, fletum cohibere non posse. Vix mihi tempero / Vix me contineo } quin lacrimem.
Iemand tot tranen roeren, bewegen.	Lacrimas *of* fletum alicui movere.

---

[1]) *Sitis* ook figuurlijk b. v. *libertatis*; evenzoo *sitire* b. v. *honores*, *libertatem*, *sanguinem*. Maar het partic. *sitiens* met den genetivus b. v. *virtutis*.

[2]) Niet *in risum erumpere*, dat eerst de latere schrijvers gebruiken. Maar klassiek is *risus*, *vox*, *fletus erumpit*.

Van tranen, van aandoening niet kunnen spreken.	Prae lacrimis loqui non posse.
Van vreugde weenen.	Gaudio lacrimare!
Vandaar die tranen, daar ligt de knoop, daar ligt de hond begraven.	Hinc illae lacrimae! (*spreekw.*)
Krokodillentranen.	Lacrimula.

6. Gezondheid. Ziekte.

A. Eene goede gezondheid genieten.	Bona (firma, prospera) valetudine [1]) esse *of* uti.
Zorg dragen voor zijn gezondheid.	Valetudini consulere, operam dare.
Een gezond, sterk gestel.	Firma corporis constitutio *of* affectio.
Ziek zijn.	Infirma, aegra valetudine esse *of* uti.
Ziek worden.	In morbum incidere. / Aegrotare coepisse.
Door een ziekte aangetast worden.	Morbo tentari *of* corripi.
Op het ziekbed geworpen worden.	Morbo affligi.
Het bed houden.	Lecto teneri.
Zwaar ziek zijn, liggen.	Graviter aegrotare, iacēre. / Gravi morbo affectum esse, conflictari, vexari.
Ongesteld, onpasselijk zijn.	Leviter aegrotare, minus valere.
De pest breekt in de stad uit.	Pestilentia in urbem (populum) invadit (*niet* pestis!)
Iemand verliest alle bewustheid, valt in bezwijming, valt in flauwte.	Animus relinquit aliquem.
De ziekte verergert, wordt slimmer.	Morbus ingravescit. [2])
Door eene ziekte weggerukt worden.	Morbo absūmi.
Aan iemands ziekbed zitten.	Assidēre aegroto.
Een zieke verplegen; over een zieke gaan, *of* hem behandelen (*als geneesheer*).	Aegrotum curare.
De geneeswijzen, kuren.	Curationes.
Een zieke genezen.	Aegrotum sanare (*niet* curare!)
Van een ziekte genezen *of* herstellen, aan de beterhand zijn.	Ex morbo convalescere (*niet* reconvalescere!)
Van een zware ziekte herstellen, er weder bovenop komen.	E gravi morbo recreari *of* se colligere.

[1]) *Valetudo* is *vox media* = toestand der gezondheid.

[2]) Van *aeger* en *aegrotus* is de comparativus ongebruikelijk.

B. De heete koorts hebben.	Aestu et febri iactari.
Aan al zijne leden verlamd zijn.	Omnibus membris captum esse. [1])
Aan pootje *of* voeteuvel lijden.	Ex pedibus laborare, pedibus aegrum esse.
Het gaat beter met hem.	Melius ei est, melius se habet.
Het gaat iets beter met hem.	Meliusculus est, meliuscule ei est.
Hij is weder hersteld.	Melius ei factum est.
Zich om redenen van gezondheid verontschuldigen, den toestand der gezondheid ter verontschuldiging laten gelden.	Valetudinem (morbum) excusare, [2]) / Valetudinis excusatione uti.

7. Slaap. Droom.

A. Gaan slapen, zich ter ruste begeven.	Cubitum ire.
Zich aan den slaap overgeven.	Somno *of* quieti se tradere.
De droom komt uit.	Somnium verum evādit.
Een droom uitleggen, verklaren.	Somnium interpretari.
Een droomuitlegger, droomverklaarder.	Somniorum interpres, coniector.
B. Niet kunnen inslapen.	Somnum capere non posse.
De zorgen houden mij den slaap uit de oogen, verhinderen mij te slapen.	Curae somnum mihi adĭmunt, dormire me non sinunt.
Ik heb geen oog kunnen sluiten.	Somnum oculis meis non vidi.
Vast slapen (ten gevolge van vermoeienis).	Arte, graviter dormire (ex lassitudine).
In een vasten slaap vallen.	Artus somnus aliquem complectitur.
In slaap gedompeld zijn.	Somno captum, oppressum esse.
Vast ingeslapen, in diepen slaap verzonken zijn.	Sopītum esse.
Tot klaarlichten dag slapen.	In lucem dormire.
Ontwaken, wakker worden,	Somno solvi.
Uit den slaap wekken, wakker maken.	(E) somno excitare, dormientem excitare.
Het bed verlaten.	E lecto *of* e cubīli surgere.
In den droom iets zien.	In somnis (*niet* in somnio!), secundum quietem, in quiete aliquid videre.

[1]) Zoo ook *auribus, oculis captum esse*, doof, blind zijn, niet hooren (in deze beteekenis niet *non audire, non videre!*), *mente captum esse*, waanzinnig zijn.

[2]) Maar *se excusare alicui* of *apud aliquem* (*de* en *in aliqua re*) = zich bij iemand (over iets) verontschuldigen; *excusationem alicuius rei habere* = iets ter verontschuldiging hebben, b.v. na een misstap.

Een droomgezicht hebben.	In somnis speciem videre.
Ik droomde, dat ik zag.	In somnis visus (mihi) sum videre.
Ik had een droomgezicht.	Species mihi dormienti oblata est.

8. DOOD.

A. Uit het leven scheiden.	(De) vita decedere *of alleen* decedere. (Ex) vita excedere, ex vita abire. De vita exire, de (ex) vita migrare. Mortem (diem supremum) obire.
Op den laatsten dag zijns levens, op zijn sterfdag.	Supremo vitae die.
Den laatsten adem uitblazen, den geest geven.	Animam edere *of* efflare. Extremum vitae spiritum edere.
Een vroege dood.	Mors immatura.
Reeds vroeg sterven.	Mature decedere.
Een plotselingen dood sterven.	Subita morte exstingui.
Hij heeft zich (zelven) gedood.	Mortem sibi (ipse) conscivit (*niet* sibi ipsum. [1])
Hij heeft zich het leven benomen.	Se (ipse) vita privavit.
De handen aan zich zelven slaan.	Manus, vim sibi afferre.
Een einde aan het leven maken.	Vitae finem facere.
Zoo kwam hij om het leven (*van een geweldigen dood.*	Talem vitae exitum (*niet* finem!) habuit.
Den dood te gemoet gaan.	Mortem oppetere.
Zijn bloed voor het vaderland vergieten.	Sanguinem suum pro patria effundere *of* profundere.
Zijn leven voor het vaderland prijsgeven.	Vitam profundere pro patria.
Zich voor het vaderland opofferen.	Se morti offerre pro salute patriae.
Vergift innemen.	Venenum sumere, bibere.
Zich vergeven, zich door vergift het leven benemen.	Veneno sibi mortem consciscere.
Den giftbeker drinken, ledigen.	Poculum mortis (mortiferum) exhaurire.
Van kant helpen, uit den weg ruimen.	E *of* de medio tollere.
B. Zieltogen.	Animam agere.

[1]) Ongewoon is *se interficere, se occidere, se necare* zonder toevoeging van *ipse*.

Een natuurlijken dood sterven.	Necessaria (*tgst.* voluntaria) morte mori. Morbo perire, absūmi, consūmi. Debitum naturae reddere. [1])
Den dood voor het vaderland sterven.	Mortem occumbere pro patria.
Den doodsteek geven.	Plagam extremam infligere.
(Ik ben verloren, het is met mij gedaan.)	(Perii!) actum est [2]) (de me!).

9. BEGRAFENIS.

B. Begraven worden (op staats-, op eigen kosten).	Funere efferri, *ook alleen* efferri (publice, publico, suo sumptu).
Iemand begraven, ter aarde bestellen.	Sepultura aliquem afficere.
Iemand de laatste eer bewijzen.	Justa facere, solvere alicui. Supremo officio in aliquem fungi.
Eene lijkstaatsie voor iemand houden.	Funus alicui facere, ducere.
Een doode geleiden, aan de uitvaart deelnemen.	Funus alicuius exsequi. Exsequias alicuius funeris prosequi.
Iemand den laatsten plicht bewijzen.	Supremis officiis aliquem prosequi.
Een lijk bijzetten.	Mortuum [3]) in sepulcro condere.
Iemands lijk verbranden.	Aliquem mortuum cremare.
Een plechtige lijkstoet.	Pompa funebris.
Eene plechtige begravenis houden.	Funus *of* exsequias celebrare.
Openbare spelen geven ter eere van een overledene.	Ludos funebres alicui dare.
De lijkrede.	Oratio funebris [4]).
De eer der begrafenis missen, derven.	Sepulturae honore carere.
Op den grafsteen staat het volgende opschrift.	Sepulcro (*Dat.*) *of* in sepulcro hoc inscriptum est.
Hier ligt begraven, hier rust.	Hic situs est...

[1]) *Sua morte defungi* komt eerst bij latere schrijvers voor.

[2]) *Actum est* of *res acta est* beteekent eigenlijk: de openbare behandeling eener zaak (het proces) is uit, de akten zijn gesloten.

[3]) Anders heet het lijk *corpus mortuum* of *hominis mortui* of alleen *corpus*. *Cadaver* is een lijk, dat reeds in ontbinding is.

[4]) Als lofrede *laudatio funebris* of alleen *laudatio*.

V. Omstandigheden van het leven.

(*Dit geheele hoofdstuk valt onder* **B**).

1. Toestand. Omstandigheid.

Menschelijke zaken, de wereld (*in den zin van:* menschelijke dingen).	Res humanae *of alleen* res.
Dit is 's werelds loop.	Haec est rerum humanarum condicio.
Zoo gaat het in de wereld.	Sic vita hominum est.
Dat is onze bestemming.	Ita (ea lege, ea condicione) nati sumus.
Het aardsche, ondermaansche verachten.	Res externas *of* humanas despicere.
Zich boven het aardsche verheven gevoelen.	Res humanas infra se positas arbitrari.
Zich in een beteren (slechteren) staat bevinden.	Meliore (deteriore) condicione esse, uti.
Het lot, de toestand der laagste volksklasse.	Condicio ac fortuna hominum infimi generis.
Mijne zaken zijn in beteren toestand.	Res meae meliore loco, in meliore causa sunt.
In een beteren toestand verplaatst, gebracht worden.	Meliorem in statum redigi.
Iemand in zijn vorigen toestand herstellen.	Aliquem in antiquum statum, in pristinum restituere.
In zulke ongunstige omstandigheden.	In tanta rerum (temporum) iniquitate.
Een onzekere, hopelooze, benarde toestand.	Res dubiae, perditae, afflictae.
Iemand in het nauw, in verlegenheid brengen.	In angustias adducere aliquem.
Zich in moeielijkheid, verlegenheid bevinden.	In angustiis (difficultatibus), esse *of* versari. Angustiis premi, difficultatibus affici.
Het gaat hem goed, uitstekend.	Agitur bene, praeclare CUM aliquo.
De zaak is zoo gelegen.	Res ita est, ita (sic) se habet.
Met die zaak is het evenzoo (geheel anders) gelegen, gesteld.	Eadem (longe alia) est huius rei ratio.

Dit is geheel anders.	Hoc longe aliter, secus est.
De zaak, de aard der zaak brengt dit mede.	Res (ita) fert.
Naar gelang van de zaak, van de omstandigheden.	Pro re (nata), pro tempore.
Naar tijd en omstandigheden.	Pro tempore et pro re.
De zaak is zoo ver gekomen, dat...	Res eo *of* in eum locum deducta est, ut.
Hoe gaat het met u? Hoe staan de zaken?	Quo loco res tuae sunt?
Ik verkeer in hetzelfde geval, ik bevind mij in dezelfde omstandigheden.	Eadem est causa mea *of* in eadem causa sum.
Indien mij iets overkwam, indien ik kwam te sterven.	Si quid (humanitus) mihi accidat *of* acciderit.
Nu het zóó met de zaak is gelegen, onder deze *of* zoodanige omstandigheden.	Quae cum ita sint.
Hoe het ook uitvalle, wat er ook van kome, het ga zoo 't wil.	Utcumque res ceciderit.

2. Begin. Einde. Afloop. Uitslag.

Eene zaak met iets beginnen.	Initium capere, incipere AB aliqua re.
Beginnen, aanvangen.	Initium facere, ducere, sumere (alicuius rei).
Met het kleine beginnen, nederig beginnen.	Ab exiguis initiis proficisci.
Zich gereedmaken, toerusten, aangorden tot iets.	Parare *(c. Inf.)* Aggredi ad aliquid faciendum.
De eerste kennis, het begin van iemands wetenschap, de kennis van den eerstbeginnende.	Velut (quasi) incunabula[1]) doctrinae.
Ergens een einde aan maken.	Finem facere alicuius rei. Finem imponere, afferre, constituere alicui rei.
Een einde nemen.	Finem habere.
Iets ten einde brengen.	Ad finem aliquid adducere. Ad exitum aliquid perducere.

[1]) *Incunabula* eigenlijk = windsels. Eerst bij latere schrijvers wordt ook *cunabula* = de wieg, voor begin, oorsprong, gebruikt.

Tot het gewenscht einde gebracht worden.	Ad exitum prevenrei, adduci.
Iets loopt mede, gaat voorspoedig, gaat glad van stapel (*gemeenzaam*).	Aliquid (bene, prospere) succedit *of* procedit (*tgst.* parum procedere, non succedere).
Een uitkomst, uitslag, uitwerking hebben.	Eventum habere.
Een gunstigen afloop hebben.	Felicem exitum habere.
Waarop zal dit uitloopen, hoe zal dit afloopen, wat zal het einde hiervan wezen?	Quorsum haec res cadet *of* evadet?
Iets verijdelen.	Ad irritum redigere aliquid. Irritum reddere aliquid (*pass.* ad irritum redigi *of* cadere).
De zaak viel anders uit, dan ik gedacht had.	Res aliter cecidit ac putaveram.
Wat zal er van hem worden?	Quid illo fiet?
Wat aan te vangen, wat moet ik aanvangen met dien man?	Quid huic homini (*ook* hoc homina) faciam?

3. Reden. Oorzaak. Bron.

Eene reden opgeven, beweegreden bijbrengen *of* aanvoeren.	Causam afferre.
Om goede, billijke, gegronde redenen.	Iustis de[1]) causis.
Gewichtige *of* zware redenen, allerdringendste redenen.	Magnae (graves), necessariae causae.
Niet zonder reden, om goede reden.	Non sine causa.
Wat was de reden dat...?	Quid causae fuit, cur..?
De reden ligt in, moet gezocht worden in iets.	Causa posita est in aliqua re. Causa repetenda est ab aliqua re (*niet* quaerenda est!)
Vele redenen bewogen mij daartoe.	Multae causae me impulerunt ad aliquid *of* ut..
Eene reden, iets als reden voorwenden.	Causam interponere *of* interserere.
Iets voorwenden, zich achter iets verschuilen.	Praetendere, praetexere aliquid.

[1]) Men zegt *ob eam causam*, niet *eam ob causam*, maar wel *ea* en *qua de causa*. De beteekenis van *iustus* blijkt nog duidelijker uit: *bellum iustum* = een rechtvaardige, wettige oorlog, *proelium iustum* = een geregelde, ordelijke strijd.

Een geschikt voorwendsel vinden.	Causam idoneam nancisci.
Onder het voorwendsel.	Per causam (*c. Gen.*)
Oorzaken en gevolgen.	Causae rerum et consecutiones.
Uitwendige oorzaken.	Causae extrinsecus allatae.
Oorzaken, die in den aard der zaak liggen.	Causae in ipsa re positae.
Aaneenschakeling, onderling verband van oorzaken.	Rerum causae aliae ex aliis nexae.
Kleine oorzaken hebben dikwijls groote gevolgen.	Ex parvis saepe magnarum rerum momenta pendent.
Uit iets ontstaan, voortvloeien.	Ex aliqua re nasci, manare.
Van iets uitgaan *of* voortkomen.	Ab aliqua re proficisci.
In ruime mate *of* overvloedig uit iets voorkomen (voor iets).	Ex aliqua re redundare (in *of* ad aliquid).
Voordeel, nut ontspruit uit iets.	Utilitas efflorescit ex aliqua re.
Uit de eerste, onvervalschte bronnen putten (*tgst.* uit niet te vertrouwen bronnen putten, de hoofdbronnen niet kennen).	E fontibus haurire (*tgst.* rivulos consectari *of* fontes non videre).
Dat komt uit dezelfde bron, dit is van denzelfden oorsprong.	Haec ex eodem fonte fluunt, manant.
Bron en oorsprong.	Fons et caput (*zie noot bl.* 33.)

4. Opzicht. Belang. Invloed. Macht. Welgevallen.

In dit opzicht.	Quo in genere.
In vele opzichten, in menig opzicht.	Multis rebus *of* locis.
In beiderlei opzicht, in beide gevallen.	In utraque re.
In alle andere opzichten, voor het overige.	Ceteris rebus (*niet* cetera!)
In elk opzicht.	Omni ex parte; in omni genere; omnibus rebus.
Eenigermate, in eenig opzicht.	Aliqua ex parte.
Iets in aanmerking nemen, in rekening brengen.	Rationem habere alicuius rei.
Van groot belang, van geen belang zijn.	Magni, nullius momenti esse.
Den doorslag aan iets geven.	Momentum afferre ad aliquid.

Eene zaak raken, voor eene zaak van belang zijn.	Pertinere ad aliquid.
Dit heeft geen invloed op den wijze.	Hoc nihil ad sapientem pertinet.
Dit is niet van toepassing op den wijze, de wijze is daarboven verheven.	Hoc in sapientem non cadit.
Veel tot iets bijdragen.	Multum valere ad aliquid. Multum afferre ad aliquid.
Dit heeft grooten invloed op (*het geschieden van*) iets.	Hoc magnam vim habet ad aliquid.
Op iets berusten, in iets vervat zijn, op iets steunen.	Positum, situm esse in aliqua re. Contineri aliqua re. [1] Consistere in aliqua re.
Op u steunt alles, van u hangt alles af, gij hebt alles in handen.	In te omnia sunt.
Op dit éene punt berust alles, daarop komt alles aan, daarvan hangt alles af.	In ea re omnia vertuntur.
Van iets afhangen.	Pendēre ex aliqua re.
Uit iets bestaan.	Constare ex aliqua re.
Uit iets blijken, zich in iets openbaren.	Cerni (in) aliqua re (*niet* ex aliqua re!)
In iemands macht staan, iets in handen hebben.	In manu *of* in potestate alicuius situm *of* positum esse. Penes aliquem esse.
De zaak is nog niet uitgemaakt, is onbeslist, hangende.	Res integra [2] est.
Ik heb er nog de vrije beschikking over, mijne handen zijn daarin nog niet gebonden.	Res mihi integra est.
Het is niet meer in mijne macht.	Mihi non est integrum, ut . .
Zich de vrije beschikking, de beslissing voorbehouden.	Integrum (causam integram) sibi reservare.
Zooveel in mijne macht is.	Quantum in me (situm) est.
Zooveel in zijne macht is.	Quantum in ipso (*niet* in eo!) est.

[1]) *Contineri aliqua re* beteekent ook 1) ingesloten of begrensd zijn door iets, b.v. *oceano*, 2) beperkt zijn tot iets, b.v. *moenibus*.

[2]) De hoofdbeteekenis van *integer* (*in*-TAG *tango*), waarvan ook de overige beteekenissen kunnen worden afgeleid, is: onaangeroerd, ongerept.

Aan u staat het hierover te beslissen.	Penes te arbitrium huius rei est.
Alles aan iemands welgevallen overlaten.	Arbitrio alicuius omnia permittere. Omnium rerum arbitrium alicui permittere.
Volgens uw welgevallen, zooals het u belieft.	Arbitratu *of* arbitrio tuo.

5. Gelegenheid. Mogelijkheid. Aanleiding. Toeval.

Eene gunstige, geschikte, goede, schoone gelegenheid biedt zich aan.	Occasio [1]) datur, offertur.
Bij gelegenheid.	Occasione data, oblata. Per occasionem.
Bij elke gelegenheid.	Quotiescunque occasio oblata est. Omnibus locis.
Iemand gelegenheid geven, verschaffen tot iets.	Occasionem alicui dare, praebere alicuius rei *of* ad aliquid faciendum.
Eene gelegenheid (*toevallig*) vinden.	Occasionem nancisci.
Van eene gelegenheid gebruik maken.	Occasione uti.
Eene gelegenheid laten voorbijgaan.	Occasionem praetermittere, amittere (*uit onachtzaamheid*), omittere (*met opzet*), dimittere (*vrijwillig*).
De gelegenheid verzuimen, ongebruikt laten voorbijgaan.	Occasioni deesse. [2])
Eene gelegenheid gretig aangrijpen, bij de haren grijpen (*gemeenz.*)	Occasionem arripere.
Iemand in de gelegenheid, in de mogelijkheid, in staat tot iets stellen.	Facultatem alicui dare alicuius rei *of* ut possit. Potestatem [3]), copiam alicui dare, facere *met gen. gerund.*

[1]) Niet *occasio opportuna*, *bona*, *pulchra*, omdat in *occasio* reeds het begrip van *gunstig* ligt opgesloten. Daarentegen zegt men *occasio praeclara*, *ampla*, *tanta*.

[2]) Evenzoo *deesse officio* = zijn plicht verzuimen, aan zijn plicht te kort komen, *muneri* = zijn ambt of bediening niet vervullen, *rei publicae*, het welzijn van den staat uit het oog verliezen, *sibi*, zich zelf te kort doen, nadeel doen.

[3]) Zoo zegt men *potestatem alicui pugnandi facere*, iemand een veldslag aanbieden, *potestatem sui facere alicui* 1) een gevecht aannemen, 2) iemand audientie verleenen, voor iemand te spreken zijn (ook *sui conveniendi alicui potestatem facere*).

Iemand de mogelijkheid tot iets ontnemen.	Facultatem, potestatem alicui eripere, adimere.
Er is geen middel, geen mogelijkheid daartoe.	Nulla est facultas alicuius rei.
Aanleiding geven tot verdenking.	Locum dare suspicioni.
Aanleiding, reden geven tot berisping.	Ansas dare ad reprehendendum, reprehensionis. Ansam habere reprehensionis.
Aanleiding in iets vinden, tot iets gebracht worden.	Adduci aliqua re (ad aliquid *of* ut).
Door een of ander toeval.	Nescio quo casu.
Enkel toevalligerwijze.	Temere et fortuīto; forte (et) temere.

6. Geluk.

Voorspoed hebben.	Fortuna secunda uti.
Door het geluk begunstigd *of* gediend worden, de gunst der fortuin ondervinden, het gaat voor den wind, het geluk lacht toe.	Fortunae favore *of* prospero flatu fortunae uti. Fortunam fautricem nancisci.
Het geluk verblindt.	Fortuna caecos homines efficit, animos occaecat.
Zijn geluk beproeven.	Fortunam tentare, experiri.
Zijn geluk in de waagschaal stellen, *of* op het spel zetten.	Fortunam periclitari (periculum facere).
Het op zijn geluk laten aankomen.	Fortunae se committere.
Zijn geluk in handen hebben.	Fortunam in manibus habere.
Het geluk uit de handen geven.	Fortunam ex manibus dimittere.
Het geluk wendt zich af, keert den rug toe.	Fortuna commutatur, se inclīnat.
Een speelbal der fortuin	Ludibrium fortunae.
Een troetelkind van de fortuin *of* van het geluk.	Is, quem fortuna complexa est.
Door het geluk verlaten zijn.	A fortuna desertum, derelictum esse.
Het geluk maakt iemand groot, *ook:* verhoovaardigt iemand.	Fortuna aliquem effert.
Door voorspoed hoogmoedig, vermetel *of* roekeloos worden.	Rebus secundis efferri.
Iets zet het geluk de kroon op.	Ad felicitatem (magnus) cumulus accedit ex aliqua re. Aliquid felicitatis cumulum affert.
Het geluk de kroon opzetten.	Felicitatem magno cumulo augere.

Indien alles gelukkig en naar wensch gaat.	In rebus prosperis et ad voluntatem fluentibus.
Gelukzaligheid, gelukkig leven.	Beata vita, beate vivere, beatum esse. [1]
Tot een gelukkig leven.	Ad bene beateque vivendum.
Het treft zeer gelukkig, dat . . .	Peropportune accidit, quod.

7. Ongeluk. Lot. Verderf.

Het ongeluk, de tegenspoed.	Fortuna adversa. Res adversae, afflictae, perditae.
Ongelukkig worden, een ongeluk beloopen.	In calamitatem incidere.
Hem overkomt een ongeluk, onheil; hij ondergaat eene wederwaardigheid.	Calamitatem accipit, subit.
Geen ongeluk *of* ramp beleven, (in het leven) ondervinden.	Nihil calamitatis (in vita) videre.
Den lijdenskelk [2]) ledigen.	Calamitatem haurire. Omnes labores exanclare.
Ongeluk, verderf over iemand brengen.	Calamitatem, pestem inferre alicui.
Door rampen getroffen worden.	Calamitatibus afflīgi.
Door ongeluk, rampen overstelpt worden.	Calamitatibus obrui.
Het einde van zijn lijden vinden.	Calamitatibus defungi.
Door rampspoed geleerd, wijs geworden.	Calamitate doctus.
Met tegenspoed te kampen hebben.	Conflictari (cum) adversa fortuna.
In 't ongeluk neergestort liggen.	In malis iacēre.
Door rampen bestormd worden.	Malis urgeri

---

1) *Beatitas* en *beatitudo* is door Cicero slechts op eene plaats (*de natura deorum* I 34, 95) en nog alleen bij wijze van proef gebruikt.

2) Dikwijls mag men een beeld, dat in het Nederlandsch door een werkwoord met een zelfst. naamwoord uitgedrukt wordt, in het Latijn alléén door een werkwoord teruggeven: b. v. *amicitiam jungere*, den band der vriendschap sluiten, *religionem labefactare*, het gebouw van den godsdienst ondermijnen, *bellum exstinguere*, de oorlogsfakkel uitdooven, *libido consedit*, de storm van den hartstocht is bedaard, *vetustas monumenta exederat*, de tand van den tijd had aan de gedenkteekens geknaagd.

De wisselingen van het lot; de onbestendigheid, wisselvalligheid der fortuin.	Fortunae vicissitudines.
Allerlei hachelijke voorvallen uit het leven.	Ancipites et varii casus.
Aan de wisselvalligheid van het lot onderworpen zijn.	Sub varios incertosque casus subiectum esse.
Een afwisselend lot hebben.	Varia fortuna uti.
Velerlei wisselingen van het lot te doorworstelen hebben.	Multis casibus iactari.
Door wederwaardigheden zwaar beproefd worden.	Multis iniquitatibus exerceri. [1])
Aan de slagen van het lot blootgesteld zijn.	Fortunae telis propositum esse.
Aan een ongelukkig lot prijsgegeven zijn.	Fortunae obiectum esse.
Aan de onbillijkheid van het lot blootgesteld zijn.	Ad iniurias fortunae expositum esse.
Zich schikken *of* zich voegen naar zijn lot.	Fortunae cedere.
Iemand in het verderf storten.	Aliquem affligere, perdere, pessumdare, in praeceps dare.
In zijn verderf loopen, zijn verderf te gemoet ijlen, te gronde gaan.	Praecipitem agi, ire. Ad interitum ruere. Ad exitium vocari. In perniciem incurrere.
Het op iemands ondergang toeleggen.	Pestem alicui (in aliquem) machinari.
Iemand ten ondergang brengen, iemands ondergang bereiden, iemand ten verderve strekken.	Perniciem (exitium) alicui afferre, moliri, parare.
Iemand van den ondergang redden.	Ab exitio, ab interitu aliquem vindicare.

[1]) De eerste beteekenis van *exercere* is afmatten, geen rust laten. Vandaar overdrachtelijk: veel moeite veroorzaken, kwellen, b. v. *fortuna aliquem vehementer exercet*. En daarom is *exercere* de kunstterm voor elk handwerk, ambacht en in het algemeen voor elken werkkring, waarin bestuur of toezicht gevorderd wordt: *exercere agros*, landbouw drijven, *metalla*, mijnen ontginnen, *navem*, reederij drijven, *vectigalia*, de tollen beheeren, voornamelijk van de pachters der rijkstollen (*publicani*); *is, qui exercet iudicium*, de voorzitter der rechtbank (*praetor*).

8. Gevaar. Proef (Periculum). Veiligheid.

In gevaar zijn *of* verkeeren.	In periculo esse *of* versari.
De toestand is zeer hachelijk, hoogst gevaarlijk.	Res in summo discrimine versatur.
In doodsgevaar verkeeren.	In vitae discrimine versari.
In gevaren komen, geraken.	In pericula incidere *of* incurrere.
Iemand dreigen, bedreigen gevaren.	Pericula alicui imminent, impendent.
Dreigende gevaren vloeien voor iemand ergens uit voort.	Pericula ex aliqua re in *of* ad aliquem redundant.
In het gevaar gaan, het gevaar te gemoet gaan, het gevaar onder de oogen zien *of* treden.	Periculum subire, adire, suscipere.
Zich aan gevaren blootstellen.	Periculis se offerre.
Zijn leven aan gevaar blootstellen.	Salutem, vitam suam in discrimen offerre (*niet* exponere!)
Iemand, iets in gevaar brengen.	Aliquem, aliquid in periculum (discrimen) adducere, vocare [1]). Alicui periculum creare, conflare.
Zich in levensgevaar storten.	In periculum capitis, in discrimen vitae se inferre.
Iemands leven staat op het spel.	Salus, caput, vita alicuius agitur, periclitatur, in discrimine est *of* versatur.
Op het oogenblik van het gevaar.	In ipso periculi discrimine.
Iemand uit het gevaar redden.	Aliquem ex periculo eripere, servare.
Geen gevaar vreezen *of* ontzien voor . . .	Nullum periculum recusare pro . .
Gevaren te boven komen, aan gevaren ontsnappen.	Periculis perfungi.
De proef van iets nemen, iets op de proef stellen.	Periculum facere alicuius rei.
Zich met den vijand meten.	Periculum hostis facere.

[1]) *Vocare* wordt in verschillende uitdrukkingen gebezigd, b. v. *in invidiam, in suspicionem, in dubium, ad exitium, in periculum vocare*. In het passief dient het ter omschrijving van niet gebruikelijke passiva, b. v. *in odium vocari* = gehaat worden. Hetzelfde geldt van *venire*.

't Is tot het uiterste gekomen.	Res ad extremum casum perducta est. / Ad extrema perventum est.
In veiligheid zijn.	In tuto esse.
Iets in veiligheid brengen.	In tuto collocare aliquid.

9. Hulp. Redding. Troost.

Iemand hulp verleenen, redding brengen.	Auxilium, opem, salutem ferre alicui.
Iemand te hulp komen.	Auxilio alicui venire.
Iemand om hulp smeeken.	Alicuius opem implorare.
Zijne toevlucht tot iemand nemen.	Confugere ad aliquem *of* ad opem, ad fidem alicuius.
Tot het laatste redmiddel overgaan, naar het laatste redmiddel grijpen.	Ad extremum auxilium descendere. [1]
Onmiddellijke hulp.	Auxilium praesens. [2]
Iemand ter zijde staan (*om te helpen b. v. als advocaat*).	Adesse alicui *of* alicuius rebus (*tgst.* deesse).
Iemand redding brengen.	Salutem alicui afferre.
Op zijne redding bedacht zijn.	Saluti suae consulere, prospicere.
Voor eigen belangen, voor zich zelf zorgen.	Suis rebus *of* sibi consulere.
In de redding slagen.	Salutem expedire.
Troost schenken.	Solacium praebere, afferre.
Geen troost aanbieden, verleenen.	Nihil habere consolationis.
Daarin troost vinden, den troost smaken.	Hoc solacio frui *of* uti.
Iemand troosten over iets.	Consolari aliquem de aliqua re.
Iemand in zijn smart troosten.	Consolari dolorem alicuius.
Iemand troosten in het ongeluk.	Consolari aliquem in miseriis.
Ik troost mij daarmede.	Hoc (illo) solacio me consolor. / Haec (illa) res me consolatur.

---

[1]) Zoo wordt *descendere* dikwijls gezegd van datgene, waartoe men niet dan ongaarne overgaat.

[2]) Ook *poena praesens*, onmiddellijke straf; *pecunia praesens* gereed geld; *medicina praesens*, snel werkend geneesmiddel; *deus praesens*, hulpvaardige god; *in rem praesentem venire*, zich ter plaatse begeven, om de zaak in oogenschouw te nemen.

10. Rijkdom. Gebrek. Armoede.

Rijk zijn.	Divitiis, copiis abundare.
Zeer rijk zijn.	Magnas opes habere. / Opibus maxime florere. / Omnibus opibus circumfluere.
Met de gaven der fortuin rijk bedeeld zijn.	Fortunis maximis ornatum esse.
In grooten overvloed leven.	In omnium rerum abundantia vivere.
Iemand van arm rijk maken.	Aliquem ex paupere divitem facere.
Gebrek aan iets lijden.	Inopia alicuius rei laborare, premi.
Tot de (uiterste) armoede, tot (de uiterste) behoeftigheid komen *of* vervallen.	Ad paupertatem, ad inopiam (summam omnium rerum) redigi.
Zich kommervol onderhouden, het leven kommervol voortsleepen.	Vitam inopem sustentare, tolerare.
In armoede leven.	In egestate esse, versari. / Vitam in egestate degere.
Behoeftig, doodarm zijn.	In summa egestate *of* mendicitate esse.
Aalmoezen vragen, bedelen.	Stipem colligere.
Eene aalmoes geven.	Stipem porrigere.
Geld bijdragen tot iets.	Stipem (pecuniam) conferre in aliquid.

11. Nut. Belang. Voordeel. Schade.

Nuttig, van nut zijn.	Usui *of* ex usu esse.
Nut, voordeel aanbrengen.	Utilitatem afferre, praebere.
Veel (niets, iets) tot het nut van 't algemeen, tot het openbare nut bijdragen.	Multum (nihil, aliquid) ad communem utilitatem afferre.
Iets tot eigen nut *of* voordeel aanwenden, doen strekken.	Aliquid in usum suum conferre.
Bij alles slechts zijn eigen voordeel beoogen.	Omnia ad suam utilitatem referre.
Voor iemands belangen zorgen, ze behartigen, beschermen. (*tgst.* ze schaden, in den weg staan.)	Rationibus alicuius prospicere *of* consulere (*tgst.* officere, obstare, adversari). / Commodis alicuius servire. / Commoda alicuius tueri.

Mijn belang bracht het zoo mede.	Meae rationes ita tulerunt.
(Rijk) gewin, (groote) winst, voordeel uit iets trekken.	Fructum (uberrimum) capere, percipere, consequi ex aliqua. re [1])
Iemand vloeien voordeelen uit iets toe.	Fructus ex aliqua re redundant in *of* ad aliquem.
Iets komt mij te baat, ten goede.	Aliquid ad meum fructum redundat.
Wat (niets) baat het te...	Quid (nihil) attinet? *(met volg. infin.)*
Aan wien strekt het tot voordeel?	Cui bono?
Schade lijden. [2])	Damnum (*tgst.* lucrum) facere. Damno affici. Detrimentum capere, accipere, facere.
Iets ten offer brengen, opofferen.	Iacturam [3]) alicuius rei facere.
Iemand schade doen, toebrengen.	Damnum inferre, afferre alicui.
Schade *of* verlies (*met moed en kracht*) weten te dragen.	Damnum ferre.
Iemand benadeelen.	Incommodo afficere aliquem.
De geleden verliezen herstellen.	Incommodis mederi.
Schade vergoeden *of* herstellen, schadeloosstellen.	Damnum *of* detrimentum sarcire (*niet* reparare!) Damnum compensare cum aliqua re.
Schadevergoeding eischen.	Res repetere.
Schadevergoeding geven.	Res restituere.

12. Welwillendheid. Gunst. Genegenheid. Welgevallen.

Welwillend jegens iemand zijn, welwillendheid jegens iemand koesteren.	Benevolo animo esse in aliquem. Benevolentiam habere erga aliquem.

[1]) Ook *fructum alicuius rei capere, percipere, consequi ex aliqua re*, b. v. *virtutis fructus ex re publica* (*magnos, laetos, uberes*) *capere*, zich voor zijne deugd door den staat (rijkelijk) beloond zien.

[2]) Evenzoo *incommodum accipere*, nadeel lijden; *naufragium facere*, schipbreuk lijden.

[3]) *Damnum* is schade, door eigen schuld, vooral in het vermogen, geleden; *fraus*, de schade, door bedrog veroorzaakt; *iactura* (eigenlijk = het overboord werpen), is het prijsgeven, het opofferen van iets kostbaars, om grooter schade te voorkomen of grooter voordeel te verkrijgen. „Schadelijk" is *inutilis, qui nocet* enz., niet *noxius*, dat in deze beteekenis geen naamval regeert, *homo noxius* = een boosdoener.

Zich iemands welwillendheid, gunst, genegenheid verwerven.	Benevolentiam, favorem, voluntatem alicuius sibi conciliare *of* colligere (ex aliqua re).
Iemand welwillendheid *of* genegenheid betoonen.	Benevolentiam alicui praestare, in aliquem conferre. Benevolentia aliquem complecti *of* prosequi.
Bij iemand in gunst staan.	Gratiosum esse alicui *of* apud aliquem. In gratia esse apud aliquem.
In hooge gunst bij iemand staan.	Multum valere gratia apud aliquem. Florere gratia alicuius.
In gunst bij iemand komen; de gunst van iemand verwerven.	Gratiam inire ab aliquo *of* apud aliquem. In gratiam alicuius venire.
Iemands gunst trachten te winnen, *(sterker)* bejagen.	Gratiam alicuius sibi quaerere, sequi, (*sterker*) aucupari.
Iemand genegen zijn.	Studere, favere alicui. Studiosum esse alicuius. Propenso animo, studio esse *of* propensa voluntate esse in aliquem (*tgst.* averso animo esse ab aliquo).
Iemand te wille zijn, zijn zin geven.	Alicui morem gerere, obsequi.
Iemands belangen toegedaan zijn; het goed met iemand meenen.	Alicuius causa velle *of* cupere.
Iemand een (groot) genoegen doen.	Gratum (gratissimum) alicui facere.
Zich naar iemand voegen, schikken.	Se conformare, se accommodare ad alicuius voluntatem. Alicuius voluntati morem gerere.
Zich naar iemands wensch gedragen, schikken.	Se convertere, converti ad alicuius nutum. [1])
Zich geheel en al naar iemand plooien, schikken; geheel naar den zin van iemand leven; naar iemands pijpen dansen (*gemeenzaam*).	Totum se fingere et accommodare ad alicuius arbitrium et nutum.

[1]) Daarentegen *se convertere ad aliquem* óf = zich tegen iemand (met vijandig oogmerk) keeren, óf = zijn blik met vertrouwen op iemand richten.

Iemand van zich afkeerig maken.	Voluntatem *of* animum alicuius a se abalienare, aliquem a se abalienare *of* alienare.

13. Weldaad. Dank. Vergelding.

Iemand eene weldaad bewijzen.	Beneficium alicui dare, tribuere. Beneficio aliquem afficere, ornare.
Iemand met weldaden overladen.	Beneficia in aliquem conferre.
Iemand door weldaden verplichten, aan zich verbinden.	Beneficiis aliquem obstringere, obligare, devincire.
Eene weldaad (ruimschoots) vergelden.	Beneficium remunerari *of* reddere (cumulate).
Dankbaarheid.	Gratus (*tgst.* ingratus) animus.[1]
Iemand dankbaarheid verschuldigd zijn.	Gratiam alicui debere.
Iemand dank weten (*inwendig*).	Gratiam alicui habere.
Zich dankbaar jegens iemand betoonen (*door daden*), iemand erkentelijkheid bewijzen.	Gratiam alicui referre (meritam, debitam) pro aliqua re.
Iemand dankzeggen (*met woorden*), dank betuigen.	Gratias alicui agere pro aliqua re.
Op plechtige wijze (de Goden) dankzeggen.	Grates agere (dis immortalibus).
Dankbaarheid verdienen.	Gratiam mereri.
Gelijk met gelijk vergelden.	Par pari referre *of* paria paribus respondere.
Iets goed (rijkelijk) vergelden.	Bonam (praeclaram) gratiam referre.
Goed met kwaad vergelden.	Benefacta maleficiis pensare.
Kwaad met goed vergelden.	Maleficia benefactis remunerari. Pro maleficiis beneficia reddere.

14. Verdienste. Waarde. Belooning. Prijs.

Zich bij, jegens iemand *of* jegens iets verdienstelijk maken.	Bene, praeclare (melius, optime) mereri [2]) de aliquo *of* de aliqua re.

[1]) Het ontbrekende subst. wordt ook met *animus* omschreven in: *animus inexorabilis* = onverbiddelijkheid, *animus implacabilis* = onverzoenlijkheid (maar *placabilitas* = verzoenlijkheid), *animus* (*fides*) *venalis* = omkoopbaarheid.

[2]) Wijl *mereri* eene *vox media* is, wordt het nooit zonder adverbium gebruikt.

Iemand *of* iets een ondienst doen *of* bewijzen, iemand slecht dienen.	Male mereri de aliquo *of* de aliqua re.
De verdienste van iemand jegens iemand *of* iets.	Meritum(a) alicuius in aliquem *of* aliquid.
Zonder mijne verdienste.	Nullo meo merito.
Naar verdienste.	Ex *en* pro merito.
Veel (eenige) waarde aan iets hechten.	Multum (aliquid) alicui rei tribuere.
Veel met iemand ophebben, iemand hoogschatten, op prijs stellen.	Multum alicui tribuere.
Iemand (schitterend) beloonen.	Praemiis (amplissimis, maximis) aliquem afficere.[1])
Iemand naar verdienste beloonen.	Meritum praemium alicui persolvere.
Eene belooning, een prijs uitloven.	Praemium exponere *of* proponere (*tot aanmoediging*). Praemium ponere (*als prijs voor den overwinnaar*).
Iemand den prijs toekennen, geven.	Palmam deferre *of* dare alicui.
Den prijs wegdragen, behalen.	Palmam ferre, accipere.
Het loon voor iets bedongen.	Pacta merces alicuius rei.
Gehuurd zijn (*van personen*).	Mercede conductum esse.

15. Verzoek. Wensch. Last. Bevel.

Iemand met aandrang, dringend, zeer dringend verzoeken.	Orare et obsecrare aliquem. Magnopere, vehementer, etiam atque etiam rogare aliquem.
Iemand met verzoeken bestormen, lastig vallen.	Precibus aliquem fatigare.
Ootmoedig smeeken.	Supplicibus verbis orare.
Het verzoek toestaan, inwilligen.	Precibus obsequi.
Aan iemands verzoek voldoen.	Alicui petenti satisfacere, non deesse.
Zich door dringende (ootmoedige) beden laten bewegen, overhalen.	Magnis (infimis) precibus moveri.

[1]) Men lette op het menigvuldig gebruik van *afficere*: b. v. *afficere aliquem admiratione, beneficio, exsilio, honore, iniuria, laude, poena, supplicio*. Van bijzonder belang is het passieve gebruik van *afficere*, b. v. *affici admiratione*, bewonderd worden, *gaudio, voluptate*, verblijd worden, *dolore*, smartelijk aangedaan worden, *poena*, gestraft worden.

Iemand iets afslaan.	Negare (*sterker* denegare) alicui aliquid.
Iemand een verzoek, eene bede afslaan.	Petenti alicui negare aliquid. Repudiare, aspernari preces alicuius.
Ik zal geen uwer vorderingen afwijzen.	Nihil tibi a me postulanti recusabo.
Iets bij iemand bewerken, van iemand verkrijgen.	Aliquid ab aliquo impetrare.
Mijne wenschen worden vervuld.	Optata mihi contingunt.
Iemands wensch vervullen, verlangen bevredigen.	Voluntati alicuius satisfacere, obsequi.
Naar wensch.	Ex sententia.
Aan eene zaak den besten uitslag wenschen.	Aliquid optimis ominibus prosequi.
Moge het goed voor u uitvallen! Moge het u goed bekomen!	Bene id tibi vertat!
Iemand een taak opleggen, een last opdragen.	Mandatum, negotium alicui dare. Negotium ad aliquem deferre.
Een last volbrengen, zich van zijn last kwijten.	Mandatum exsequi, persequi, conficere.
Bevelen volbrengen.	Iussa (*gewoonlijk slechts in plur.*), imperata facere.

16. Vriendschap. Vijandschap. Verzoening.

Vriendschap met iemand sluiten, aangaan.	Amicitiam cum aliquo iungere, facere, inire, contrahere. (*Zie ook bl. 51 aanm. 2*).
Vriendschap koesteren, onderhouden, daaraan getrouw zijn.	Amicitiam colere.
Iemand tot vriend hebben.	Uti aliquo amico.
Ik leef in vriendschap, in vijandschap met iemand.	Est *of* intercedit mihi cum aliquo amicitia. Sunt *of* intercedunt mihi cum aliquo inimicitiae. [1]
Vriendschappelijken, gemeenzamen, vertrouwelijken omgang met iemand hebben.	Uti aliquo familiariter.

[1]) In den singularis staat *inimicitia* slechts, wanneer er spraak is van het abstracte begrip van het woord.

Door den innigsten, nauwsten band van vriendschap met iemand vereenigd zijn.	Artissimo amicitiae vinculo *of* summa familiaritate cum aliquo coniunctum esse.
Door oude vriendschap verbonden zijn.	Vetustate amicitiae coniunctum esse.
Iemands vriendschap zoeken.	Amicitiam alicuius appetere.
Iemands vriendschap verwerven.	In amicitiam alicuius recipi.
Zich bij iemand als vriend aansluiten.	Ad alicuius amicitiam se conferre, se applicare.
Iemand als derde in het vriendschapsverbond opnemen.	Aliquem tertium in amicitiam ascribere.
De vriendschap opzeggen.	Amicitiam renuntiare.
Den band der vriendschap breken, de vriendschap afbreken.	Amicitiam dissuere, dissolvere, praecīdere.
Mijn beste vriend.	Amicissimus meus *of* mihi.
Mijn vertrouwdste vriend, boezemvriend.	Homo intimus, familiarissimus mihi.
In vijandschap met iemand leven.	Inimicitias gerere, habere, exercere cum aliquo.
Met iemand in vijandschap geraken.	Inimicitias sibi cum aliquo suscipere.
Zich iemands vijandschap op den hals halen.	Inimicitias alicuius suscipere.
Zijne vijandschap, vijandelijke gezindheid afleggen.	Inimicitias deponere.
Vriend en vijand.	Aequi iniqui.
Iemand met een ander verzoenen.	Placare aliquem alicui *of* in aliquem. Reconciliare alicuius animum *of alleen* aliquem alicui. In gratiam aliquem cum aliquo reducere.
Zich met iemand verzoenen.	In gratiam cum aliquo redire. Sibi aliquem *of* alicuius animum reconciliare *of* reconciliari alicui.

17. Aanzien. Gezag. Waardigheid.

In groot aanzien staan, in aanzien zijn, groot gezag hebben.	Magna auctoritate esse. Auctoritate valere *of* florere. Magna auctoritas est in aliquo.

In groot aanzien bij iemand staan, hoog bij iemand aangeschreven staan, veel gezag bij iemand hebben.	Multum auctoritate valere *of* posse apud aliquem. Magna auctoritas alicuius est apud aliquem.
Iemands gezag weegt zwaar bij iemand.	Alicuius auctoritas multum valet apud aliquem.
Zich aanzien *of* gezag verwerven.	Auctoritatem *of* dignitatem sibi conciliare, parare.
Het allerhoogste aanzien verkrijgen, tot het toppunt van aanzien stijgen.	Ad summam auctoritatem pervenire (*niet* ad fastigium !)
Iemand in hooger aanzien brengen, iemands invloed, gezag vermeerderen (*tgst.* iemands aanzien, gezag verkleinen).	Auctoritatem alicuius amplificare (*tgst.* imminuere, minuere.)
Met iemands gezag *of* aanzien den spot drijven.	Auctoritati, dignitati alicuius illudere.
Hooge waardigheid bezitten.	Dignitas est summa in aliquo. Summa dignitate praeditum esse.
Iets beneden zijne waardigheid, beneden zich, zijner onwaardig achten.	Aliquid alienum (a) dignitate sua *of enkel* a se ducere. Aliquid infra se ducere *of* infra se positum arbitrari.

18. Lof. Goedkeuring. Berisping. Verwijt.

Iemand lof toekennen.	Laudem tribuere, impertire alicui. Laude afficere aliquem.
Iemand (hoog) verheffen, verheerlijken, roem, lof toezwaaien.	(Maximis, summis) laudibus efferre aliquem *of* aliquid. Eximia laude ornare aliquem.
Iemand met loftuitingen overladen.	Omni laude cumulare aliquem.
Iemand (iets) hemelhoog, tot in de wolken verheffen.	Laudibus aliquem (aliquid) in (ad) caelum ferre, efferre, tollere.
Iemands lof verkondigen.	Alicuius laudes praedicare.
Iemand gelukkig prijzen.	Aliquem beatum praedicare.
Van alle kanten lof inoogsten.	Omnium undique laudem colligere.
Iemand iets tot eer aanrekenen.	Aliquid laudi alicui ducere, dare.
Iemand in zijn aangezicht prijzen.	Aliquem coram, in os *of* praesentem laudare.
Gij hebt er goed aan gedaan met	Recte, bene fecisti quod. . .

Ik vind [1]) de zaak aannemelijk, de zaak bevalt mij.	Res mihi probatur (*letterlijk: aan mij wordt als goed voorgesteld*).
De zaak wordt door mij bewezen, aangeprezen, goedgekeurd.	Res a me probatur (*letterlijk: door mij wordt als goed voorgesteld*).
Hierover berisp ik u, hierom misprijs ik u.	Hoc in te reprehendo (*niet* ob *of* propter eam rem !)
Bestraffing, berisping ondergaan, afkeuring, veroordeeling vinden.	Vituperationem subire. In vituperationem, reprehensionem cadere, incidere, venire.
Iemand iets verwijten, verwijtingen doen over iets.	Exprobrare alicui aliquid (de aliqua re). Aliquid alicui crimini dare, vertere.
Zich BIJ iemand over iets beklagen, zijn beklag BIJ iemand doen.	Conqueri *of* expostulare CUM aliquo de aliqua re.

19. Gerucht. Gepraat. Tijding. Vermelding.

Het gerucht gaat, loopt, is in omloop.	Rumor, fama, sermo est *of* manat.
Men fluistert elkander in 't oor.	Fama serpit (per urbem).
Meer en meer verspreidt zich het gerucht.	Rumor increbrescit.
Een gerucht uitstrooien, verspreiden, in omloop brengen.	Rumorem spargere. Famam dissipare.
Onzekere, losse geruchten komen ons ter oore.	Dubii rumores afferuntur ad nos.
Iets weten van hooren zeggen.	Auditione et fama accepisse aliquid. Fando aliquid audivisse.
Ik heb hem hooren zeggen. . .	Ex eo audivi, cum diceret.
Algemeen zegt men, het is algemeen verspreid.	Vulgo dicitur, pervulgatum est.
Het voorwerp van aller gesprekken zijn, op de tong rijden.	In ore hominum *of* hominibus esse. Per omnium ora ferri.
Gij hebt den mond vol van. . .	Semper tibi in ore est.
Iets altijd in den mond hebben.	In ore aliquid (semper) habere.

[1]) Vinden wordt niet altijd letterlijk vertaald; zoo is: rust, verademing vinden = *conquiescere, acquiescere, requiescere, relaxari;* verontschuldiging vinden = *exusari, excusationem habere;* geloof vinden = *fidem habere. Acquiescere* (*in*) *aliqua re* ook = voldoening in iets vinden.

Bekendmaken, openbaarmaken, ruchtbaar maken.	Efferre *of* edere aliquid in vulgus.
Uitgebracht worden, uitlekken, ruchtbaar worden.	Foras efferri, palam fieri, percrebescere, divulgari, exire, emanare, in medium proferri.
Het onderwerp der gesprekken worden.	In sermonem hominum venire. In ora vulgi abire.
Het praatje der stad worden.	Fabulam fieri.
Op de tijding.	Nuntio allato *of* accepto.
Te Rome kwam de tijding aan.	Romam nuntiatum est, allatum est.
Iemand van iets kennis geven.	Certiorem facere aliquem (alicuius rei *of* de aliqua re).
Iets ter sprake brengen *of* gewag van iets maken.	Mentionem facere [1]) alicuius rei *of* de aliqua re.
In 't voorbijgaan even iets ter sprake brengen.	Mentionem inicere de aliqua re *of* *Acc. c. Inf.*
Toevallig van iets gewagen.	In mentionem alicuius rei incidere. Mentio alicuius rei incidit.

20. Roem. Roep.

Zich roem verwerven.	Gloriam, famam sibi comparare.
Roem behalen.	Gloriam (immortalem) consequi, adipisci.
Tot roem strekken.	Gloriae, laudi esse. Laudem afferre.
Zeer beroemd zijn.	Gloria, laude florere.
Op het toppunt van roem staan.	Summa gloria florere (*niet* in fastigio esse !)
Beroemd worden.	Gloriam colligere, in summam gloriam venire. Nobilitari, clarum fieri, illustrari (*niet het latere* clarescere *of* inclarescere !)
Iemands naam onsterfelijk maken	Aliquem immortali gloria afficere. Aliquem sempiternae gloriae commendare.
Zich een onsterfelijken naam verwerven, zijn naam vereeuwigen *of* onsterfelijk maken.	Immortalitatem consequi, adipisci, sibi parĕre.

[1]) Maar *commemorare* gewagen, gewag maken (eig. = zichzelf of anderen aan iets doen gedenken) veronderstelt, dat de zaak, die men vermeldt, reeds bekend is.

Zich door roemzucht laten leiden, roemzuchtig zijn.	Gloria duci. Laudis studio trahi. Laudem, gloriam quaerere.
Van roem- *of* eerzucht blaken.	Gloriae, laudis cupiditate incensum esse, flagrare.
Iemands roem beknibbelen, verkleinen, daaraan afbreuk doen, iemands verdiensten miskennen, onrecht doen.	De gloria, fama alicuius detrahere. Alicuius gloriae *of alleen* alicui obtrectare. Alicuius famam, laudem imminuere.
Iemands roem verduisteren, iemand in vergetelheid brengen.	Obscurare alicuius gloriam, laudem, famam [1]) (*niet* obscurare aliquem !)
Voor zijn goeden naam zorgen.	Famae servire, consulere.
Den reeds verworven roem ophouden, onbesmet bewaren *of* houden.	Famam ante collectam tueri, conservare.
Een goeden naam hebben, in een kwaden roep staan.	Bene, male audire (ab aliquo.) Bona, mala existimatio est de aliquo.
De schande van een daad op zich laden, voor den naam van iets niet terugdeinzen.	Famam facinoris subire.
Iemand in een kwaden roep brengen, zijn goeden naam bezoedelen.	Infamiam alicui inferre, aspergere, conflare, infamem facere aliquem.
Een grooten naam nalaten.	Magnam sui famam relinquere.
Den naam hebben van....	Opinionem alicuius rei habere.
De openbare meening.	Existimatio [2]) hominum, omnium.

21. Eer. Hoon. Schande. Schandvlek.

In eer zijn bij iemand.	Esse in honore apud aliquem.
Iemand eer bewijzen.	Honorem alicui habere, tribuere.
Iemand eeren.	Aliquem honore afficere, augere, ornare, prosequi.

[1]) Evenzoo zegt men: iemand verbeteren *alicuius mores corrigere* (niet *aliquem corrigere !*). iemand verstaan *alicuius orationem* of *quid dicat intellegere* (niet *aliquem intellegere !*)

[2]) *Existimatio* is niet slechts actief *het beoordeelen*, maar ook passief *het beoordeeld worden*, de roep, gewoonlijk in goeden zin, ook zonder de toevoeging van *bona*, *integra*, *magna*.

Iemand van roemzucht doen blaken.	Aliquem cupiditate honorum inflammare (*of* aliquem ad cupiditatem honorum inflammare).
Naar eer streven.	Honores concupiscere (*tgst.* aspernari).
Iemand eershalve noemen, iemand met achting noemen.	Honoris causa aliquem nominare *of* appellare.
Een standbeeld iemand ter eere oprichten.	Statuam alicui ponere, constituere.
Iemand in eere houden.	Aliquem colere et observare.
Iemand hoonen, iemand schandvlekken.	Aliquem ignominia afficere, notare. Alicui ignominiam inurere.
Schande op zich laden, inleggen, zich berucht maken.	Infamiam concipere, subire, sibi conflare.
Den glans van zijn roem door vlekken ontluisteren.	Vitae splendori(em) maculas(is) aspergere.
Iemands naam brandmerken, schandvlekken.	Notam turpitudinis alicui *of* vitae alicuius inurere.
Eene schandvlek, de oneer op zijn naam niet laten kleven.	Ignominiam non ferre.
Eene schandvlek uitwisschen.	Maculam (conceptam) delere, eluere.

22. Moeite. Vlijt. Arbeid. Inspanning.

Op iets bedacht zijn, voor iets zorgen.	Respicere aliquid [1]).
Zich (groote) moeite geven, om...	Operam (studiose, enixe, sedulo, maxime) dare, ut . . . (*niet* magnam!)
Moeite, zorg aan iets besteden.	Operam alicui rei tribuere, in aliquid conferre. Operam (laborem, curam) in *of* ad aliquid impendere.
Groote moeite en inspanning aan iets besteden.	Egregiam operam dare alicui rei. Multum operae ac laboris consumere in aliqua re.
IJver, vlijt aan iets besteden.	Studium, industriam (*niet* diligentiam!) collocare, ponere in aliqua re.

[1]) Daarentegen *respicere ad aliquid* (*aliquem*) = omzien (= achterwaarts zien) b.v. *ad oppidum.*

Zich met ijver, met de borst op iets toeleggen.	Incumbere in (ad) aliquid.
Werk verrichten (*vooral van veldarbeid*).	Opus [1]) facere.
Met een werk een begin, een aanvang maken, de handen aan het werk slaan.	Opus aggredi. Ad opus faciendum accedere.
Die zaak kost veel moeite en arbeid.	Res est multi laboris et sudoris.
Zich moeite en arbeid in iets getroosten.	Desudare et elaborare in aliqua re.
Geen arbeid, geene moeite ontzien.	Labori, operae non parcere.
Het werk onafgebroken voortzetten.	Laborem non intermittere.
Den arbeid geen oogenblik staken, zich geen verpoozing gunnen.	Nullum tempus a labore intermittere.
Des nachts werken.	Lucubrare.
Zich moeite geven voor niet.	Inanem laborem suscipere. Operam (et oleum) perdere *of* frustra consumere.
Vergeefsche moeite doen, op eene afgedane zaak terugkomen.	Rem actam *of enkel* actum agere (*spreekw.*)
Zich de moeite besparen, de moeite sparen.	Labore supersedere.
Gehard tegen vermoeienissen.	Patiens laboris.
Afkeerig van den arbeid.	Fugiens laboris.
Het loont de moeite.	Operae pretium est (*c. Inf.*)
Na volbrachten arbeid is het goed rusten.	Acti labores iucundi (*spreekw.*)
Zijne krachten inspannen.	Contentionem adhibere.
Al zijne krachten bij iets te hulp roepen.	Omnes nervos [2]) in aliqua re contendere.

[1]) *Opus* is niet werk in het algemeen, maar het bepaalde werk, waarmede men bezig is; *labor* is de zwarigheid, last, vermoeienis, die aan krachtsinspanning verbonden is; vandaar is *laborare* niet eenvoudig arbeiden, maar met inspanning van kracht arbeiden; *opera* is de (vele of geringe) moeite, die aan iets besteed wordt.

[2]) *Nervi* in de eigenlijke beteekenis zijn spieren, pezen, niet zenuwen, welke de ouden niet kenden. Overdrachtelijk is *nervi* niet slechts kracht in het algemeen, maar ook in 't bijzonder = zielskracht, levenskracht, b.v. *omnes nervos virtutis elidere, incidere*, de zielskracht van den man, de mannenkracht geheel verlammen; ook = de zetel der kracht, de zenuw of ziel van iets b.v. *vectigalia nervi rei publicae sunt*; *nervi belli pecunia* = het geld is de zenuw van den oorlog.

Al zijne krachten inspannen, zijn uiterste pogingen aanwenden, om	Omnibus viribus *of* nervis contendere, ut. Omni ope atque opera, *of* omni virium contentione eniti, ut. Contendere et laborare, ut.

23. Bezigheid. Vrije tijd. Ledigheid. Traagheid.

Een arbeid, werk, taak op zich nemen	Negotium suscipere.
Eene zaak waarnemen, verrichten. volbrengen, uitvoeren.	Negotium obire, exsequi.
Eene zaak ten einde brengen, voltooien, afmaken.	Negotium conficere, expedire transigere.
Met zaken bezig zijn, zaken doen.	Negotia agere, gerere.
Met bezigheden overladen, overkropt zijn, het zeer drok hebben.	Multis negotiis implicatum, districtum, distentum, obrŭtum esse.
Vrij zijn van bezigheden.	Negotiis vacare.
Met iets bezig zijn.	Occupatum esse in aliqua re. Intentum esse alicui rei.
Iemand eene moeielijkheid veroorzaken, berokkenen.	Negotium alicui facessere.
Het kost veel moeite, het heeft heel wat in.	Magnum negotium est (*c. Inf.*)
Zonder eenige moeite.	Nullo negotio.
Ledigen tijd hebben, geen bezigheid hebben.	Otiosum esse. In otio esse *of* vivere. Otium habere.
Vrijen *of* ledigen tijd in overvloed hebben.	Otio abundare.
Rust genieten.	Otio frui.
De rust beminnen.	Otium sequi, amplexari.
Zijn vrijen tijd aan iets besteden.	Otiosum tempus consumere in aliqua re.
Zijn vrijen tijd nuttig, wel besteden.	Otio abūti [1]) *of* otium ad suum usum transferre.
In ledigheid geheel versuffen, ontzenuwd worden.	(In) otio languere et hebescere.
In nietsdoen vergaan.	Otio diffluere.

[1]) *Abuti* is oorspronkelijk: opgebruiken, verbruiken, in volle mate gebruiken. Daaruit heeft zich de minder gewone beteekenis ontwikkeld: bovenmatig gebruiken, misbruiken = *perverse, intemperanter, immoderate uti.*

Zich aan vadsigheid en traagheid overgeven.	Desidiae et languori se dedere. Ignaviae [1]) et socordiae se dare.

VI. Het huiselijk leven.

1. Het huis. Zijne deelen.

A. Een huis van al het benoodigde voorzien.	Domus necessariis rebus instructa.
Een huis afbreken, sloopen.	Domum demoliri.
Het huis kan niet allen bevatten.	Domus non omnes capit [2]) (χωρεῖν).
Een huis dikwijls bezoeken, in- en uitgaan.	Domum frequentare.
Ik was bij hem als thuis.	Apud eum sic fui tamquam domi meae.
Onder dak komen.	Tectum subire.
Iemand in zijn huis opnemen.	Tecto, (in) domum suam aliquem recipere (*tgst.* prohibere aliquem tecto, domo).
Geen voet buiten de deur zetten.	Domo pedem non efferre.
Den voet over den drempel zetten.	Pedem limine efferre.
Naar buiten (= buiten de deur) gaan, uit het huis gaan.	Foras exire.
Iemand naar buiten (= buiten de deur) zenden.	Foras mittere aliquem.
Voor zijne dierbaarste bezittingen strijden.	Pro aris et focis pugnare, dimicare.
Te huis; in het vaderland.	Domi (*tgst.* foris).
Aan de deur kloppen.	Ostium, fores pulsare.
De deur openen, sluiten.	Ostium, fores aperire, claudere.
De deur toegrendelen.	Fores obserare.
De deur openbreken, wegrukken.	Ianuam effringere, revellere.
B. Het huis dreigt in te vallen.	Domus ruina [3]) impendet. Domus collapsura (esse) videtur.
Het huis stortte plotseling in.	Domus subita ruina collapsa est.

[1]) De oorspronkelijke beteekenis van *ignavia* (*in-gnavus* [*nāvus* verg. *navare*]) is niet lafheid, maar traagheid.

[2]) Ook overdr. b. v. *Macedonia te non capit* = Macedonië is voor u te klein.

[3]) *Ruina* beteekent instorting, val (ook overdrachtelijk b. v. *ruina rei publicae* = de val van den staat, *ruinae fortunarum* = verlies van vermogen), in plur. ook = het puin (d. i. alles, wat daar verbrijzeld ligt). Maar hetgeen wij bouwvallen, ruïne noemen (d. i. de overeind staande overblijfselen der muren) zijn *parietinae.*

Een huis dat in slechten staat is (*dat b. v. begint te vervallen, gescheurd is*) herstellen.	Domum, quae vitium fecit, reficere.
Op de straat.	In publico.
Op straat komen *of* zich op straat vertoonen.	In publicum prodire.
Niet in het openbaar verschijnen, niet op straat komen.	Publico carere, se abstinere. Domi se tenere.
Iemand eershalve van diens huis af geleiden.	Deducere [1]) aliquem de domo.
De deur (de poort) versperren, barricadeeren.	Valvas (portam) obstruere.

2. Huishouden. Vermogen. Bezit. Eigendom.

A. De huiselijke zaken, de aangelegenheden *of* belangen van huis *of* huisgezin regelen, besturen, behartigen, leiden, verzorgen.	Rem domesticam, familiarem administrare, regere, curare, tueri.
Een groot vermogen bezitten.	Opibus, divitiis, bonis, facultatibus abundare.
De huishouding goed (slecht) besturen, het vermogen goed beheeren.	Rem bene (male) gerere.
De huishouding verwaarloozen, slecht huishouden.	Rem familiarem neglegere.
Een oppassend, degelijk huisvader.	Diligens paterfamilias.
Streng gezag over de zijnen oefenen.	Severum imperium in suos exercere.
In het bezit van iets komen.	In possessionem alicuius rei venire.
Iemand uit zijn huis, zijne bezittingen uitdrijven, verjagen.	Expellere aliquem domo, possessionibus.
Roerende goederen.	Res quae moveri possunt; res moventes.
Grondeigendom.	Fundi.
B. Vermogen bezitten.	Rem *of* opes habere, bona possidere, in bonis esse.

[1]) Let bovendien op: *deducere coloniam* = kolonisten overvoeren, eene volkplanting stichten; *deducere naves* = van stapel laten loopen (tgst. *subducere* = op het land trekken); *deducere adulescentes ad virum clarissimum* = onder de leiding stellen van een groot staatsman; *deducere aliquem de sententia* = tot andere gedachten brengen; *rem in eum locum deducere ut* = iets daarheen weten te leiden; *de capite deducere* (tgst. *addere*) = van het kapitaal aftrekken; *deducere aliquem* = iemand uit de provincie met zich naar Rome voeren.

Huishoudelijk zijn.	Diligentem esse.
Een bruikbaar slaaf.	Frugi [1]) (*tgst.* nequam) servus.
Zich iets gewelddadig toeëigenen, met geweld in bezit nemen.	In possessionem alicuius rei invadere.
Iemand uit het bezit stooten, van het bezit berooven.	Deicere aliquem de possessione.
Iemand van have en goed berooven.	Exturbare aliquem omnibus fortunis.
Iemand uit huis en erf verjagen, van alle goederen berooven.	Evertere aliquem bonis, fortunis patriis.
Iemand het bezit eener zaak afstaan.	Possessione alicuius rei cedere alicui.

3. Woning. Kleeding.

A. Zijne woonplaats ergens hebben, ergens woonachtig zijn.	Domicilium (sedem ac domicilium) habere in aliquo loco.
Zijn woning ergens opslaan, zich metterwoon ergens vestigen.	Sedem collocare alicubi. Sedem ac domicilium (fortunas suas) constituere alicubi. Considĕre alicubi.
Aan eene menigte op het land eene woonplaats aanwijzen.	Multitudinem in agris collocare.
Den geboortegrond verlaten, uitwijken.	Domo emigrare.
Geen heenkomen (*geen vaderland en geen thuis*) hebbend.	Domo profŭgus.
Zich aankleeden.	Induere vestem (*gewoonlijk zonder* sibi) *of* se veste.
Van kleederen (en schoenen) verwisselen.	Vestimenta (et calceos) mutare.
Versleten, afgedragen kleederen.	Vestitus obsoletus, tritus.
De mannelijke toga aandoen.	Togam virilem (puram) sumere.
Dekkleed, sprei.	Vestis stragula *of alleen* vestis.
B. Bij iemand wonen, gehuisvest zijn.	Habitare [2]) in domo alicuius, apud aliquem.

[1]) *Frugi* is een dativus (van den ongebruikelijken nom. *frux*), die adjectief geworden is. Vergelijk: *bonae frugi esse* = voor iets goed, dienstig zijn; *ad bonam frugem se recipere* = zich beteren, tot rede komen.

[2]) Men zegt niet *habitare locum*, slechts in het passief komt dit voor met den nominativus der plaats. Daarentegen wel *incolere Asiam* of met de praeposities *cis, trans, inter, prope, circum.* Dit laatste werkwoord wordt van eene samenwonende menigte, het eerste van afzonderlijke personen gebruikt.

Rouwkleederen aantrekken.	Vestem mutare (*tgst.* ad vestitum suum redire = de rouwkleederen afleggen).
Met lompen bedekt, schamel gekleed zijn.	Pannis obsĭtum (*van* obsĕro) esse.
Met de toga (*het wijde lange opperkleed*), met het pallium (*een Griekschen mantel*) aan.	Togatus [1]), palliatus.
Met den veldheersmantel (paludamentum) met den soldatenmantel (sagum) om.	Paludatus, sagatus.
Het kleed uittrekken.	Vestem ponere [2]) (exuere).

4. Spijs. Drank.

A. Voedsel gebruiken.	Cibum sumere, capere.
Een sterke eter zijn.	Multi cibi esse, edacem esse.
Iemand spijs voorzetten.	Cibum apponere, ponere alicui.
1) Zich verkwikken, zich te goed doen; 2) zich genezen.	Corpus curare (cibo, vino, somno).
Zich van voedsel onthouden.	Cibo se abstinere.
Vasten.	Ieiunium servare.
Slechts zooveel eten en drinken als voldoende is.	Tantum cibi et potionis adhibere, quantum satis est.
Een lekker beetje.	Cibus delicatus.
Zwart, grof brood, gerstebrood.	Panis cibarius.
Aan den drank overgegeven, verslaafd zijn.	Vino deditum esse, indulgere.
Bovenmatig drinken, lustig bekeren.	Potare.
Bij het drinken, bij het drinkgelag.	Inter pocula.
Een beker ledigen.	Exhaurire poculum.
B. Voedsel verteren, verduwen.	Cibum concoquere, conficere.
Iemand te drinken geven.	Alicui bibere dare.

[1]) *Togatus* is de Romeinsche burger 1) in tegenstelling van die geen Romein is, 2) in tegenstelling van soldaten (= het kleed in vredestijd), 3) in tegenstelling van *tunicatus*, dat in het bijzonder van de armere volksklasse gezegd werd, waarvan de gewone dracht de *tunica* (zonder *toga*) was, (*tunicatus popellus Horat. Epist.* 1, 7, 65).

[2]) Daarentegen *vestem deponere*, kleederen afleggen, om ze niet meer te gebruiken.

Bij iemand schenker zijn.	Alicui bibere ministrare.
Ik drink uwe gezondheid.	Propīno tibi hoc poculum, salutem.
Op uw welzijn! op uw gezondheid!	Bene tibi *of* te!

5. Levensonderhoud in het algemeen.

A. Het dagelijksch brood.	Victus cotidianus.
Schrale kost.	Victus tenuis.
De noodzakelijke levensbehoeften.	Res ad vitam necessariae. Quae ad victum pertinent.
Van vleesch, van visch, van roof leven.	Vivere carne, piscibus, rapto.
Van eigen middelen leven.	De suo (*tgst.* alieno) vivere.
Karig, bekrompen leven.	Parce vivere.
Goed, heerlijk leven.	Laute vivere. [1])
B. Hetgeen tot onderhoud en gemak des levens noodig is.	Res ad victum cultumque necessariae.
In iemands onderhoud toereikend voorzien.	Omnes ad vitam copias suppeditare alicui.
Wat voor levensonderhoud voldoende is.	Quae suppeditant ad victum.
De middelen zijn voor de gewone uitgaven toereikend.	Copiae cotidianis sumptibus suppetunt (*zie bladz.* 36, *noot* 1).
Zijn onderhoud door iets verdienen, zich verschaffen.	Victum aliqua re quaerere.
Ik heb geen middelen van bestaan.	Non habeo qui (unde) vivam.

6. Kosten. Verkwisting.

A. Kosten voor iets maken.	Sumptum facere in aliquid.
Verkwistende, dwaze uitgaven.	Sumptus effusi *of* profusi.
Zijne uitgaven beperken.	Sumptibus modum statuere.
Zich in overvloed baden.	Omnium rerum copia diffluere.
Geld, zijn erfdeel verkwisten, verspillen.	Effundere, profundere pecuniam, patrimonium.
Zijn vermogen doorbrengen.	Dissipare rem familiarem suam. Lacerare bona sua.
B. Weinig kosten maken.	Sumptui parcere.

[1]) Niet *bene vivere*, dat rechtschapen leven beteekent.

Gewone uitgaven.	Sumptus perpetui.
Uitgaven door de welvoeglijkheid gevorderd.	Sumptus liberales.
Weekelijk en weelderig leven.	Delicate ac molliter vivere.

7. GASTMAAL. GASTVRIJHEID.

A. Een gastmaal aanrechten.	Convivium instruere, apparare, ornare (magnifice, splendide).
De tafels met keur van spijzen bezetten.	Mensas exquisitissimis epulis instruere, exstruere.
Een rijk voorziene tafel.	Mensae exstructae.
Het hoofdgerecht, de hoofdschotel.	Caput cenae.
Het nagerecht.	Secunda mensa.
Van het begin tot het einde.	Ab ovo usque ad mala (*spreekw.*)
Iemand te gast nooden *of* noodigen.	Aliquem vocare, invitare ad cenam.
Gastmalen, die reeds vroeg beginnen.	Convivia tempestiva.
Iemand (feestelijk enz.) ontvangen, onthalen.	Accipere aliquem (bene, copiose, laute, eleganter, regio apparatu, apparatis epulis).
Ik ben iemands gastvriend.	Mihi cum aliquo hospitium est, intercedit.
Iemands gastvrijheid genieten.	Hospitio alicuius uti.
Iemand gastvrij (ten zijnent) opnemen.	Hospitio aliquem accipere *of* recipere (domum ad se).
Het huis staat gastvrij voor iemand open.	Domus patet, aperta est alicui.
B. Eene uitnoodiging aannemen *of* zijn woord geven.	Promittere ad cenam, ad aliquem.
Zich bij iemand te gast noodigen.	Condicere alicui (ad cenam).
Iemand aan tafel noodigen, nemen.	Adhibere aliquem cenae *of* ad cenam, convivio *of* in convivium.
Iemand een maaltijd voorzetten.	Cenam alicui apponere.
Bij iemand te gast komen.	Deverti ad aliquem (ad [in] villam).
Bij iemand te gast zijn, in iemands huis als gast vertoeven.	Deversari apud aliquem.
Iemand ten zijnent verzoeken, uitnoodigen.	Invitare aliquem tecto ac domo *of* domum suam.
Zich met iemand door den band der gasttrouw verbinden.	Hospitium cum aliquo facere (con)iungere.

De gastvriendschap (= *de verbintenis tot gasttrouw*) opzeggen.	Hospitium renuntiare.

8. GEZELSCHAP. OMGANG. VERKEER. EENZAAMHEID.

A. Met iemand vertrouwelijk omgaan.	Uti aliquo (familiariter). Alicuius familiaritate uti.
Den omgang met de menschen vermijden.	Hominum coetus, congressus fugere.
In de eenzaamheid leven.	In solitudine vivere.
Een eenzaam leven leiden.	Vitam solitariam agere.
Met iemand in onmin zijn, in gespannen verhouding staan.	In simultate esse cum aliquo.
B. Het gezellig, het maatschappelijk leven.	Vitae societas [1]).
De slag, de ware trant, de juiste toon om met iedereen om te gaan; een gezellig, aangenaam karakter.	Facilitas, faciles mores.
De verspreid levende menschen tot een maatschappelijk leven vereenigen.	Dissipatos homines in (ad) societatem vitae convocare.
Eene overeenkomst (*tot onderlinge samenwerking b. v. een vennootschap*) met iemand sluiten, aangaan.	Societatem inire, facere cum aliquo.
Zich als deelgenoot, vennoot, medewerker, bondgenoot bij iemand aansluiten.	Socium se adiungere alicui.
Iemand als deelgenoot, vennoot, bondgenoot toelaten.	Aliquem socium admittere.
Altijd in iemands gezelschap zijn.	Assiduum esse cum aliquo.
Met iemand omgang hebben, verkeeren.	Usu, consuetudine coniunctum esse cum aliquo. Est mihi consuetudo *of* usus cum aliquo. Vivere cum aliquo.
Wij gaan vele jaren met elkander om.	Vetus usus inter nos intercedit.
Iemand door zijn omgang aan zich hechten.	Devincire aliquem consuetudine.

---

1) Het adiect. *socialis*, in de beteekenis „gezellig, maatschappelijk" komt eerst bij latere schrijvers voor.

In gemeenzaam verkeer met iemand treden, zich op vertrouwelijken voet met iemand stellen.	Se dare in consuetudinem alicuius.
Op fijne manier iemands vertrouwelijkheid zoeken, zich bij iemand op een witten voet weten te stellen.	Se insinuare in consuetudinem alicuius.
In nauwe betrekking tot iemand staan.	Summa necessitudine aliquem contingere.
Voor zichzelven leven.	Secum vivere.

9. Gesprek. Audientie. Onderhoud.

A. Een gesprek met iemand aanknoopen.	Sermonem conferre, instituere, ordiri cum aliquo (*niet* conserere!).
Het gesprek op iets brengen.	Sermonem inferre de aliqua re.
Het gesprek valt op iets.	Sermo incidit de aliqua re.
Een gesprek beginnen.	In sermonem ingredi.
Een gesprek begint met iets.	Sermo oritur ab aliqua re.
Het gesprek op iets anders brengen.	Sermonem alio transferre.
Midden in het gesprek, in het midden van het gesprek afbreken.	Medium sermonem abrumpere.
Een gesprek rekken, voortzetten (tot laat in den nacht).	Sermonem producere (*b.v.* in multam noctem).
Een onderhoud hebben, een gesprek met iemand over iets voeren.	Sermonem habere cum aliquo de aliqua re.
Het gesprek ontspon zich daaruit, werd daardoor ingeleid.	Hinc sermo ductus est. Sermo inductus a tali exordio.
Een lang gesprek.	Multus sermo.
Verhaal *of* vertelling, vertelsel.	Narratio, fabula.
De anekdote, het sprookje.	Narratiuncula, fabella.
Deze fabel leert ons.	Haec fabula docet (*niet* nos!)
Iemand, dien men wil spreken, (*toevallig*) ontmoeten; bij iemand komen om hem te spreken.	Convenire aliquem.
(*Met voordacht*) met iemand eene samenkomst hebben.	Congredi cum aliquo.
De taal van het dagelijksch leven.	Sermo cotidianus, *ook enkel* sermo.
Persoonlijk spreken.	Coram loqui (cum aliquo).
Zonder getuigen *of* onder vier oogen.	Remotis arbitris *of* secreto.
Binnen de vier muren (*tgst. in het openbaar*).	Intra parietes.

B. Op een gesprek komen, in een gesprek geraken, dat...	In eum sermonem incidere, qui...
Iemand een gehoor *of* audientie [1]) geven, toestaan.	Suī potestatem facere, praebere alicui. Colloquendi copiam facere, dare. Conveniendi aditum dare alicui.
Gehoor vragen bij iemand, iemand om gehoor vragen, om een gehoor verzoeken.	Aditum conveniendi *of* colloquium [2]) petere.
Gehoor verkrijgen bij iemand.	(Ad colloquium) admitti. In congressum alicuius venire.
Iemand wenschen te spreken.	Velle aliquem.
Slechts een paar woorden!	Paucis te volo. Tribus verbis te volo.
Gedachtenwisseling.	Commercium loquendi et audiendi.
De hoofden bij elkander *of* bijeen steken.	Capita conferre.

10. Groet. Vaarwel. Gelukwensch.

A. Iemand groeten.	Salutem alicui dicere, impertire, nuntiare.
Cicero groet Atticus hartelijk.	Cicero Attico S. D. P. (salutem dicit plurimam).
U mijn hartelijken groet.	Tibi plurimam salutem.
Na wederzijdsche begroeting.	Salute data (accepta) redditaque.
Elkander groeten.	Inter se consalutare.
Iemand de hand reiken, geven.	Dextram alicui porrigere, dare.
Elkander de hand geven.	Dextram iungere cum aliquo, dextras inter se iungere.
Vaarwel!	Vale *of* cura ut valeas.
Goede reis!	Bene ambula!
Iemand met iets gelukwenschen.	Gratulari alicui aliquid *of* de aliqua re.
B. Hoe gaat het u? hoe vaart gij? hoe maakt gij het?	Quid agis? [3])

1) Hiervoor mag men *audientia* niet gebruiken, omdat dit woord slechts in de zegswijze *audientiam facere alicui* of *orationi alicujus* = iemand gehoor verschaffen, voorkomt.

2) *Colloquium* is een *gevraagd* of *toegestaan* onderhoud in den zin van onderhandeling.

3) *Quid agis?* heeft ook de beteekenis: wat hebt gij voor? *(met verbazing)*.

Hoe gaat het?	Quid agitur? quid fit?
Groet uw broeder mijnentwege.	Nuntia fratri tuo salutem verbis meis.
De groeten aan iemand (*in een brief*) er bijvoegen; iemand (*in den brief van een ander*) laten groeten.	Adscribere alicui salutem.
Iemand groeten.	Aliquem salvere iubere.
Ik zeg u vaarwel, neem afscheid van u.	Te valere [1]) iubeo.

11. Verloving. Huwelijk. Echtscheiding.

B. Zijne dochter aan iemand verloven.	Filiam alicui despondere.
Zich met iemand verloven (*van den man*).	Sibi aliquam despondere.
Een huwelijk tot stand brengen.	Nuptias conciliare.
De bruiloft bereiden, gereedmaken.	Nuptias parare.
Eene partij.	Condicio (uxoria).
Huwen (*van den man*).	Ducere uxorem. Ducere aliquam in matrimonium.
Huwen (*van de vrouw*).	Nubere alicui.
Met iemand gehuwd zijn.	Nuptam esse cum aliquo *of* alicui.
Gehuwd zijn.	Uxorem habere.
Aan eene dochter een bruidschat, uitzet geven.	Dotem filiae dare.
Zijne dochter aan iemand ten huwelijk geven, uithuwen.	Filiam alicui in matrimonio *of* in matrimonium collocare *of alleen* filiam alicui collocare. Filiam alicui in matrimonium dare. Filiam alicui nuptum dare.
Scheiden (*de vrouw van den man of omgekeerd*).	Nuntium remittere alicui. Repudium dicere *of* scribere alicui.
Scheiden (*de man van de vrouw*).	Divortium facere cum uxore. Aliquam suas res sibi habere [2]) iubere.
Scheiden (*de vrouw van den man*).	Repudium remittere viro.

[1]) *Valedicere alicui* is dichterlijk.

[2]) *Habere aliquid sibi* beteekent: iets voor zich behouden. Vandaar de bovenstaande formule van echtscheiding. Onverdrachtelijk zegt men ook schertsend: *tuas res tibi habeto* = pak je weg, (ons huwelijk is ontbonden).

12. Testament. Erfenis.

A. Een testament maken.	Testamentum facere, conscribere.
Een testament verzegelen.	Testamentum obsignare.
Een testament openen, ontzegelen.	Testamentum resignare.
Een testament ongeldig verklaren.	Testamentum rescindere.
Iemand bij testament tot erfgenaam benoemen.	Aliquem heredem testamento scribere, facere.
Iemands erfgenaam zijn.	Heredem esse alicui.
Iets erven.	Hereditate aliquid accipere.
Iets is (*als erfgoed*) door iemand nagelaten.	Hereditate aliquid relictum est ab aliquo.
Mij valt van iemand eene erfenis ten deel.	Hereditas ad me *of* mihi venit ab aliquo.
B. Een testament onderschuiven.	Testamentum subicere, supponere.
Een testament vernietigen.	Testamentum irritum facere, rumpere.
Iets in het testament vaststellen, bepalen.	Testamento aliquid cavere.
Iemand bij testament geld vermaken.	Pecuniam alicui legare.
De uiterste wil *of* wilsbeschikking van een overledene.	Alicuius mortui voluntas (suprema).
Eenen boedel, de nalatenschap aanvaarden.	Hereditatem adire, cernere.
Algemeen *of* algeheel erfgenaam.	Heres ex asse.

13. Gewoonte. Gebruik.

A. Aan iets gewend, gewoon.	Assuefactus *of* assuetus aliqua re [1]).
Gewoonte worden, in gebruik *of* zwang komen.	In consuetudinem *of* morem venire.
Een gebruik bij ons invoeren, in zwang brengen.	In nostros mores inducere aliquid.
Bij zijne gewoonte blijven, zich aan zijne gewoonte houden.	Consuetudinem suam tenere, retinere, servare.
Een gewoonte schiet wortel.	Consuetudo inveterascit.

[1]) Te onderscheiden zijn *assuescere* = zich gewoon maken, en *assuefacere aliquem* = iemand gewoon maken.

Iets raakt in onbruik, komt uit de mode.	Res obsolescit.
Van eene oude gewoonte afwijken, haar verloochenen.	A vetere consuetudine discedere. A pristina consuetudine deflectere.
Tot de oude gewoonte van iets terugkeeren.	In pristinam consuetudinem revocare aliquid.
Het is mijne gewoonte.	Aliquid est meae consuetudinis. Aliquid cadit in meam consuetudinem.
Het is een gebruik, dat.	Mos (moris) est ut.
't Is een aangenomen gebruik, gebruikelijk.	More, usu receptum est.
Gelijk *of* zooals het gewoonlijk gaat.	Ut fit, ita ut fit, ut fere fit. Ut solet, ut fieri solet.
Het gebruik brengt het zoo mede.	Ita fert consuetudo.
Naar de zeden en gewoonten onzer vaderen, naar voorvaderlijk gebruik.	More institutoque maiorum.
Volgens herkomstig gebruik.	Ex instituto.

VII. Handel. Bouw.

I. Handel in het algemeen. Koopen. Kosten.

A. Groothandel drijven.	Mercaturam facere.
Geld verdienen.	Quaestum facere.
In- en uitvoerartikelen.	Res quae importantur et exportantur.
Waren (te koop) uitstallen.	Exponere, proponere merces (venales).
Voor geringen, lagen prijs *of* goedkoop koopen.	Parvo, vili pretio *of* bene emere.
Duur koopen.	Magno *of* male emere.
Iets kost veel, weinig.	Aliquid magno, parvo stat, constat.
Iets kost niets.	Aliquid nihilo *of* gratis constat.
Een prijs voor iets vaststellen, bepalen.	Pretium alicui rei statuere, constituere [1]).
B. Kooplieden, handelaars.	Homines negotii (*altijd in sing.*) gerentes.

[1]) Daarentegen waarde aan iets hechten = *tribuere aliquid alicui rei.*

Goede handelaars.	Negotii bene gerentes.
Zijne zaken waarnemen, eene zaak uitvoeren.	Negotium obire *of* exsequi.
Een zaak tot stand brengen, afdoen.	Negotium (rem) conficere, absolvere.
Zaken doen op Sicilië (*in waren of in geld*).	Negotia habere in Sicilia.
Handelsbetrekking met iemand aanknoopen.	Contrahere rem *of* negotium cum aliquo.
Iets met iemand afmaken, in der minne schikken.	Transigere aliquid (de aliqua re) cum aliquo *of* inter se.
Geen zaken met iemand willen doen.	Nihil cum aliquo contrahere.
Iets als eene geldwinning aanzien, beschouwen als goed om er geld uit te slaan.	Quaestui aliquid habere.

3. Geld. Rente. Leening.

A. Veel geld.	Pecunia magna, grandis (multum pecuniae).
Groote geldsommen, vele gelden.	Magnae, multae pecuniae.
Weinig geld.	Pecunia exigua, tenuis.
Een geldstuk.	Nummus (*niet* pecunia!).
Klinkende munt, baar *of* gereed geld.	Pecunia praesens (*zie bl.* 54 *noot* 2) *of* numerata.
Munt *of* geslagen geld.	Aes (argentum) signatum.
Geld uitgeven (voor de vloot).	Pecuniam erogare (in classem).
Geld aan iets besteden.	Pecuniam insumere in aliquid *of* consumere in aliqua re.
Iemand in gereed geld betalen, geld in klinkende munt neertellen.	Pecuniam numerare alicui.
Geld betalen.	Pecuniam solvere.
Iemand geld schuldig zijn.	Pecuniam alicui debere.
Iemand geld te leen geven (zonder rente).	Pecuniam alicui credere (sine fenore, usuris).
Geld tegen (hooge) rente geven, opnemen.	Pecuniam (gravi) fenori (fenore) alicui dare, accipere ab aliquo.
Geld van iemand leenen.	Pecuniam mutuari *of* sumere mutuam ab aliquo.
Iemand geld leenen.	Pecuniam alicui mutuam dare.
Geleend geld teruggeven, terugbetalen.	Pecuniam creditam solvere.
Niet kunnen betalen.	Non solvendo esse.

Geld invorderen (met hardvochtigheid).	Pecuniam exigere (acerbe).
Veel geld van iets trekken (b. v. van de mijnen).	Magnas pecunias ex aliqua re (*b. v.* ex metallis) facere.
B. Bewerkt zilver, zilverwerk.	Argentum (factum).
Valsch geld.	Nummi adulterini.
Geld op rente zetten, plaatsen, geld beleggen.	Pecuniam fenore occupare.
Geld in iets steken.	Pecuniam collocare in aliqua re.
Het geld ligt renteloos.	Pecunia iacet otiosa.
De koers is ongestadig.	Nummus iactatur.
Eene leening aangaan, sluiten.	Versuram facere.
Voor vuil, onrechtvaardig geld.	Nummulis acceptis.

3. GELDZAKEN. REKENING. REKENSCHAP.

B. Het geldwezen (*d. i. van den staat*); de geldzaak.	Res nummaria *of* pecuniaria.
De toestand der geldzaken.	Ratio pecuniarum.
Geldwisselaar, bankier zijn.	Argentariam facere.
Het boek van ontvangst en uitgaaf, schuldboek, grootboek.	Codex *of* tabulae excepti et expensi.
Schulden, posten boeken.	Nomina facere *of* in tabulas referre.
Het geld staat uit.	Pecunia in nominibus est.
Geld hebben uitstaan.	Pecuniam in nominibus habere.
Iemand iets (*als door ons betaald*) in rekening brengen *of* het op iemands rekening zetten.	Alicui expensum ferre aliquid.
Iets in ontvangst brengen, als voldaan onderteekenen.	Alicui acceptum referre aliquid [1])
Iets berekenen, uitcijferen, overslaan *of* ramen, de rekening opmaken.	Rationem alicuius rei inire, subducere. / Ad calculos vocare aliquid.
Met iemand afrekenen.	Rationes putare [2]) cum aliquo.
De rekening van iets sluit, komt uit.	Ratio alicuius rei constat, convenit, par est.

[1]) Ook figuurlijk in den zin van (iets goeds of kwaads) op iemands rekening stellen, iemand iets te danken hebben, b.v. *quod vivo, tibi acceptum refero.*

[2]) *Putare* is rekenen, berekenen. In overdrachtelijken zin is het = meenen, gelooven, d. i. aannemen of vermoeden, dat iets uitkomt, gelijk men het berekend heeft.

De rekening van ontvangst en uitgaaf.	Ratio acceptorum et datorum (accepti et expensi).
Het boek (dagboek, lijst, register) zorgvuldig houden, bijhouden, bijschrijven.	Rationem diligenter conficere.
Het geheel bedrag opmaken.	Summam facere alicuius rei.
Iets van het kapitaal aftrekken.	De capite deducere (*zie bl.* 70 *noot*) aliquid.
Rekening en verantwoording geven; rekenschap van iets geven.	Rationem alicuius rei reddere.
Van iemand rekenschap over iets vorderen.	Rationem alicuius rei reposcere aliquem *of* ab aliquo. / Rationem ab aliquo repetere de aliqua re.

4. WINST. KREDIET. SCHULD.

A. Voordeel trekken van, winst doen met iets.	Lucrum facere (*tgst.* damnum facere) ex aliqua re
De schuldenaar.	Debitor *of* is qui debet.
De schuldeischer.	Creditor *of* is cui debeo.
In schulden geraken.	Incidere in aes alienum (*altijd in sing*)
Schulden hebben.	Aes alienum habere. / In aere alieno esse.
Diep, tot over de ooren in schulden steken.	Aere alieno obrutum, demersum esse.
Onder schulden gebukt gaan, drukkende schulden hebben.	Aere alieno oppressum esse.
B. Iets als winst beschouwen.	In lucro ponere aliquid.
Krediet en geldzaken.	Fides et ratio pecuniarum.
Het krediet daalt, neemt af.	Fides concidit.
Iemands krediet schaden, het hem ontnemen.	Fidem derogare alicui.
Iemands krediet begint te dalen.	Fides aliquem deficere coepit.
Het krediet is verdwenen.	Fides (de foro) sublata est.
Het krediet aan het wankelen brengen, ondermijnen.	Fidem moliri.
In geldverlegenheid zijn, verkeeren.	Laborare de pecunia.
In de grootste geldverlegenheid zijn.	In summa difficultate nummaria versari.

In de grootste geldverlegenheid komen.	In maximas angustias (pecuniae) adduci.
Schulden maken, zich in schulden steken.	Aes alienum facere, contrahere.
Groote schulden maken.	Grande, magnum (*tgst.* exiguum) aes alienum conflare.
Geene schulden hebben.	In suis nummis versari.
Zijne schulden betalen, afdoen.	Aes alienum dissolvere, exsolvere. Nomina solvere, dissolvere, exsolvere.
Schulden invorderen.	Nomina exigere.
Vrij van schulden worden.	Ex aere alieno exire. Aere alieno liberari.
Oude schulden door nieuwe dekken.	Versurā solvere, dissolvere.

5. Gebouwen.

A. Een gebouw optrekken, een gedenkteeken oprichten.	Extruere aedificium, monumentum.
Den grondslag leggen.	Fundamenta iacĕre, agere.
Een toren bouwen.	Turrim excitare, erigere, facere.
Eene stad bouwen, stichten.	Oppidum constituere, condere.
Eene brug over de rivier leggen, slaan.	Pontem facere in flumine. Flumen ponte iungere.
Er ligt eene brug over de rivier.	Pons est in flumine.
Eene brug afbreken.	Pontem dissolvere, rescindere, interscindere.
B. Een werk, een gebouw aanbesteden.	Opus locare.
Een werk, een gebouw aannemen.	Opus redimere, conducere.
Het bouwen van een huis aanbesteden, aannemen.	Domum aedificandam locare, conducere.
Bouwlustig, bouwziek zijn.	Aedificatorem esse.
Iemands licht betimmeren, hem het uitzicht benemen; iemands glorie verduisteren.	Luminibus alicuius obstruere, officere.

6. Landbouw. Veeteelt.

A. Den akker bebouwen.	Agrum colere.
Vruchtbare akkers, landerijen onbebouwd, braak laten liggen.	Agros fertiles deserere.

Zich op den landbouw toeleggen.	Agriculturae studere (*tgst.* agriculturam deserere).
Op het land werken, veldarbeid verrichten.	Opus facere.
De veldarbeid.	Opus rusticum.
Op het platteland wonen.	In agris esse, habitare.
Zaaien.	Serere, semen spargere.
Het zaad op den akker strooien.	Sementem facere.
Zooals gij zaait, zult gij maaien = gij zult loon naar werken krijgen.	Ut sementem feceris, ita metes (*spreekw.*)
Lachende (graan)velden.	Laetae segetes.
Een pracht van bloemen.	Laetissimi flores.
Oogsten.	Messem facere. Fructus demetere *of* percipere.
De vruchten inzamelen, bergen.	Fructus condere.
Een goede, rijke oogst.	Messis opīma (*tgst.* ingrata).
Boomen planten.	Arbores serere.
Boomen vellen, omhakken.	Arbores caedere.
Gebrek aan graan, koren.	Inopia (*tgst.* copia) rei frumentariae. Difficultas annonae.
De graanprijzen stijgen.	Annona ingravescit.
De graanprijzen dalen.	Annona laxatur, levatur, vilior fit.
De duurte van het graan.	Caritas annonae (*tgst.* vilitas) *ook alleen* annona.
Het graan, de levensmiddelen zijn duur.	Annona cara est.
In dezen duren tijd.	Hac annona.
Zich op de veeteelt toeleggen.	Rem pecuariam facere, exercere.
Naar de weide brengen, drijven.	Pastum agere.
Naar de weide gaan.	Pastum ire.
De kudde weiden = laten grazen.	Pascere gregem.
De kudden weiden = grazen.	Greges pascuntur. [1])
Paarden, honden houden.	Alere equos, canes.
B. De geuren door de bloemen uitgeademd.	Odores, qui efflantur e floribus.
De oogst staat in de halmen.	Messis in herbis est.
Gij zijt nog ver van uw wensch.	Adhuc tua messis in herba est (*spreekw.*)

[1]) *Pascere* en *pasci* ook figuurlijk; zie bl. 33 bij *oculi*.

VIII. Het krijgswezen.

(*Dit valt geheel onder* **A**).

1. WERVING. KRIJGSEED. LEGER IN HET ALGEMEEN.

De leeftijd voor den krijgsdienst geschikt. [1])	Aetas militaris.
Weerbare, strijdbare mannen.	Qui arma ferre possunt *of* iuventus.
Die om hunne jaren ongeschikt zijn voor den krijgsdienst.	Qui per aetatem arma ferre non possunt.
Een leger op de been brengen.	Exercitum conficere.
Troepen werven, lichten.	Milites (exercitum) scribere, conscribere. Dilectum habere.
Aan de steden bevelen soldaten te leveren, op te brengen.	Imperare milites civitatibus.
Zich voor den krijgsdienst laten opschrijven, aanmelden, aanbieden.	Nomen (nomina) dare.
Dienst nemen.	Militiam (*slechts in sing.*) capessere.
Zich aan den dienst trachten te onttrekken.	Militiam detrectare.
Zich wegens ziekte verontschuldigen.	Excusare morbum.
Vrijstelling van dienst hebben, vrij van den dienst zijn.	Militiae vacationem habere.
Te paard dienen.	Equo merere.
Den krijgseed (*bij het vaandel*) afleggen, zweren.	Sacramentum (o) dicere.
De soldaten den krijgseed laten afleggen, zweren.	Milites sacramento rogare, adigere.
Van alle kanten troepen oproepen.	Evocare undique copias.
De vrijwilligers.	Evocati [2]), voluntarii.
Allen te wapen roepen.	Omnes ad arma convocare.
Twee legioenen vormen.	Efficere duas legiones.

[1]) De dienstplichtigheid begon met 17 jaar, en duurde voor de *equites* tot het 45ste, voor de *pedites* tot het 50ste jaar.

[2]) *Evocati* zijn oudgedienden, die bij het uitbreken van den oorlog wederom onder het vaandel geroepen worden. Zij, wier goede diensten voorheen met landerijen enz. beloond waren (*beneficiarii*) zagen zich verplicht andermaal in dienst te treden; aan de overige (*voluntarii*) stond dit vrij.

De legioenen voltallig maken.	Complere legiones. [1])
Aanvullingstroepen bijeenbrengen, verzamelen, bijeentrekken.	Supplementum cogere.
Hulptroepen ontbieden, laten komen.	Auxilia [2]) arcessere.
Zich met iemand vereenigen.	Copias (arma) cum aliquo iungere *of* se cum aliquo iungere.
De troepen samentrekken, vereenigen.	Conducere, contrahere copias.
Alle troepen op één punt samentrekken.	Cogere omnes copias in unum locum.
Een leger, troepen uitrusten.	Parare exercitum, copias.
Een leger onderhouden.	Alere exercitum.
Het leger monsteren.	Recensere, lustrare, recognoscere exercitum.
Het leger afdanken, uit den dienst ontslaan.	Dimittere exercitum.
Verlof geven aan de soldaten.	Commeatum militibus dare (*tgst.* petere).
Een groote troepenmacht, veel troepen.	Magnae copiae (*niet* multae!)
Weinig troepen.	Exiguae copiae.
Een talrijk leger.	Ingens, maximus exercitus (*niet* numerosus!)
De kern van het voetvolk.	Robora peditum.
Lichtgewapende soldaten.	Milites levis armaturae.
Een oud (in dienst vergrijsd) soldaat.	Vetus miles, veteranus miles.
De slagvaardige soldaat (*d. i. ontdaan van de hinderlijke pakkage*).	Expeditus (*tgst.* impeditus) miles.
In de wapenen geoefend.	Exercitatus in armis.

[1]) Een *legio* telde in Caesar's tijd 3000 tot 3600 man, deels voetvolk, deels paardenvolk. Het voetvolk was verdeeld in 10 kohorten van 300—360 man, elke *cohors* in 3 *manipuli* van 100—120 man, elke *manipulus* in 2 *centuriae* van 50—60 man. De 300 ruiters bij het legioen gevoegd, waren in 3 *turmae* verdeeld en elke *turma* wederom in 3 *decuriones*.

[2]) Deze hulptroepen, veelal in de provinciën geworven, waren lichtgewapenden, vooral slingeraars (*funditores*) en boogschutters (*sagittarii*). Hunne taak was het onder anderen den strijd te openen, en met de ruiterij den verslagen vijand te vervolgen.

Soldaten in der haast bijeengebracht (*tgst.* geregelde troepen).	Milites tumultuarii [1]) (*tgst.* exercitus iustus).

2. Soldij. Krijgsdienst. Proviand.

Soldij aan de troepen uitbetalen.	Stipendium [2]) dare, numerare, persolvere militibus.
In het leger dienen (*of enkel* dienen), onder dienst zijn.	Stipendia facere, merere.
Na voleindigden dienst.	Emeritis stipendiis.
Uitgediend hebben.	Militia functum, perfunctum esse. Rude donatum esse [3]).
Huurtroepen, leger van huurlingen.	Milites mercennarii *of* exercitus conducticius.
Voor de proviand, levensmiddelen zorgen.	Rem frumentariam comparare, providere. Rei frumentariae prospicere.
Graan voor het leger opdoen.	Frumentum providere exercitui.
Een groote hoeveelheid graan aanschaffen.	Frumenti vim maximam comparare.
Den toevoer van levensmidden afsnijden.	Intercludere commeatum.
Aan de vijanden den toevoer afsnijden.	Intercludere [4]) hostes commeatu.

3. Opperbevel. Commando. Tucht.

Iemand aan het hoofd van het leger plaatsen, iemand het commando *of* opperbevel toevertrouwen.	Praeficere aliquem exercitui.
Iemand tot krijgsbevelhebber aanstellen.	Praeficere aliquem bello gerendo.

[1]) *Tumultus* is elk plotseling dreigend krijgsgevaar, waarbij de geheele stad in de wapenen werd geroepen. Daarom heette een strijd met zulke ongeoefende soldaten *tumultuari* in tegenstelling van *belligerare* (*dit laatste alleen in hoogeren stijl*).

[2]) De soldij van een gewoon soldaat bedroeg 2 obolen (= 16 cent) daags, van een *centurio* 4, van een *eques*, indien hij zijn eigen paard had, 6 (= 1 drachme). Deze soldij werd door Caesar verdubbeld, en alle 4 maanden uitgekeerd.

[3]) Oorspronkelijk van zwaardvechters, die tot teeken van volslagen vrijstelling of van verworven meesterschap een schermstok (= *rudis*) ontvingen.

[4]) Daarentegen *intercludere hostibus itinera*, *vias*, den vijand de wegen, alle passen afsnijden.

Aan de spits van het leger staan.	Praeesse exercitui.
Zeer ervaren zijn in het krijgswezen.	Magnum usum in re militari habere.
Onervaren, onbedreven in oorlogszaken zijn.	Rei militaris rudem esse.
De held.	Vir fortissimus.
Heldendaden verrichten.	Magnas res gerere.
Eene roemrijke krijgsdaad, een heldenfeit.	Res bene gesta.
Krijgsdaden.	Res gestae.
De opperste leiding van den oorlog, het opperbevel.	Summa belli, imperii.
Het opperbevel hebben.	Cum imperio esse.
Het opperbevel voeren.	Imperii summam tenere. Imperii summae praeesse.
Iemand het opperbevel opdragen.	Imperii summam deferre alicui *of* ad aliquem, tradere alicui.
Het commando gaat op iemand over.	Imperium transfertur ad aliquem (*niet* transit!)
Iemand het opperbevel ontnemen, een veldheer afzetten.	Imperium alicui abrogare.
De gehoorzaamheid aan de krijgstucht, ondergeschiktheid.	Modestia [1]) (*tgst.* immodestia).
Iemand op het woord gehoorzamen.	Dicto audientem esse alicui.
De soldaten in tucht houden.	Milites disciplina coërcere.

4. Wapenen.

Naar de wapenen grijpen, de wapenen opnemen.	Arma capere, sumere.
Zich gereedmaken tot den strijd, de wapenen gereedmaken.	Arma expedire.
Den helm opzetten.	Galeam induere.
Iemand ontwapenen.	Armis (castris) exuere aliquem.
De wapenen afleggen, nederleggen.	Arma ponere, deponere.

[1]) *Modestia* (van *modus*) is oorspronkelijk het maat houden; derhalve is het 1) bescheidenheid, gematigdheid, (*tgs.* aanmatiging); 2) zelfbeheersching, in 't algemeen zedelijkheid (verg. σωφροσύνη); 3) in den soldaat bestaat het houden der ware maat in de gehoorzaamheid aan de krijgstucht.

De wapenen nederleggen.	Ab armis discedere.
Onder de wapenen staan.	In armis esse.
Wapenen dragen.	Cum telo esse.
Iemand de wapenenen uit de handen wringen.	Extorquere arma e manibus.
Het komt tot een gevecht.	Res ad arma venit.
Pijlen, speren, slingersteenen (*alles waarmede men aanvalt*) werpen, slingeren.	Tela iacĕre, conicere, mittere.
Buiten schot zijn.	Extra teli iactum, coniectum esse.
Naderen tot den afstand, waarop het schot kan treffen, tot op schootsverte naderen; onder schot komen.	Ad teli coniectum venire.
Zich aan de pijlen enz. blootstellen.	Se obicere telis.
Uit de verte van lansen, dichtbij van zwaarden gebruik maken.	Eminus hastis, comminus gladiis uti.
Het zwaard uit de scheede trekken.	Gladium educere (e vagīna).
Het zwaard in de scheede steken.	Gladium in vaginam recondere.
Het zwaard trekken.	Gladium stringere, destringere.
Iemand het zwaard in de borst stooten.	Gladium alicui in pectus defigere.
Iemand met het zwaard de borst doorboren.	Gladio aliquem per pectus transfigere.
Iemand den dolk, het mes in het hart stooten.	Sicam, cultrum in corde alicuius defigere. [1]
Militaire oefeningen houden, manoeuvreeren.	Decurrere (in armis).
Door kracht van wapenen.	Vi et armis.

5. De oorlog.

Zich tot den oorlog uitrusten.	Bellum parare.
Toerusting, toebereidselen, aanstalten tot den oorlog.	Apparatus (*slechts in sing.*) belli.

[1]) *Defigere* ook overdrachtelijk, b. v. *defigere omnes curas, cogitationes in rei publicae salute;* = alle zorg aanwenden tot, alle aandacht vestigen op het heil van den staat; *mens humi defixa est* = de geest is zonder verheffing.

Den oorlog (officieel) verklaren.	Bellum indīcere [1]), denuntiare (*niet* declarare!)
Voldoening eischen.	Res repetere (ab aliquo).
Voldoening, genoegdoening geven.	Res reddere (alicui).
Een geregelde, wettige oorlog.	Bellum iustum (pium).
Een binnenlandsche, inlandsche oorlog.	Bellum intestinum, domesticum (*tgst.* bellum externum).
Een oorlog verwekken.	Bellum facere, movere, excitare.
Een oorlog doen ontbranden.	Bellum conflare.
Oorlog voorhebben.	Bellum moliri.
Den veldtocht openen, de vijandelijkheden beginnen.	Bellum incipere, belli initium facere.
Zich mengen in een oorlog (*tusschen anderen*).	Bello se interponere.
In een oorlog verwikkeld worden.	Bello implicari.
Den oorlog met iemand beginnen.	Bellum cum aliquo inire.
De oorlog dreigt, is ophanden.	Bellum impendet, imminet.
De oorlog breekt uit, barst uit.	Bellum oritur, exardescit.
Overal zwaait men de oorlogs-, de krijgsfakkel, de oorlogstoorts.	Omnia bello flagrant *of* ardent.
Met iemand oorlog voeren.	Bellum gerere cum aliquo.
Den oorlog gemeenschappelijk voeren.	Bellum coniungere.
Den oorlog rekken.	Bellum ducere, trahere, extrahere.
Den oorlog met kracht voeren.	Omni studio in (ad) bellum incumbere.
Iemand den oorlog aandoen.	Bellum inferre alicui.
Een aanvallenden (offensieven) oorlog voeren.	Bellum *of* arma ultro inferre.
Een verdedigenden (defensieven) oorlog voeren.	Bellum (inlatum) defendere.
Ten oorlog *of* naar den oorlog gaan, te velde trekken.	Proficisci ad bellum [2]) (*niet* in).
Naar den oorlog zenden.	Mittere ad bellum.
Het opperbevel van den oorlog hebben, den oorlog leiden.	Bellum administrare.

[1]) Maar *indĭcare aliquid alicui*, iemand iets aantoonen, bekend maken, verraden.

[2]) Maar *proficisci in pugnam, in proelium, ad* of *contra hostem.*

Tegen iemand oorlog voeren, iemand beoorlogen.	Bello persequi aliquem.
Een einde aan den oorlog maken.	Belli finem facere.
Den oorlog ten einde brengen (*door de kracht der wapenen en de nederlaag der tegenstanders*).	Bellum conficere.
Den oorlog eindigen (*door minnelijke schikking*).	Bellum componere.
Het oorlogstooneel verplaatsen.	Bellum transferre alio, in . .
Het oorlogstooneel.	Belli sedes.

6. Het leger op marsch.

De voorhoede.	Agmen primum.
De achterhoede.	Agmen novissimum (extremum).
De achterhoede uitmaken *of* vormen, den trein sluiten.	Agmen claudere.
Opbreken.	{ Signa ferre, tollere. (Castra) movere.
Het leger laten opmarcheeren.	Agmen agere.
Met het leger voortrukken.	Procedere cum exercitu.
Met geforceerde marschen.	Magnis itineribus.
Met stormmarschen.	Quam maximis itineribus (potest).
Het leger met gezwinde marschen voeren.	{ Citatum agmen rapere. Raptim agmen ducere.
Met versnelden, gezwinden pas voorttrekken.	Citato gradu incedere (*zie ook* bl. 23 n°. 6).
Het terrein verkennen.	Loca, regiones, loci naturam explorare.
Marcheeren.	Iter facere.
Een weg afleggen.	Iter conficere.
Den marsch verhaasten, sneller aanmarcheeren.	Iter maturare, accelerare.
Den marsch onafgebroken voortzetten.	Iter continuare.
Zonder ophouden voortmarcheeren.	Iter non intermittere.
Van den weg afslaan, een anderen weg inslaan, eene zwenking maken.	{ Iter flectere, convertere, avertere. Signa convertere.
Zich van — naar — wenden.	Averso itinere contendere in —

Zich met geweld een doortocht trachten te banen.	Iter tentare per vim (*zie ook bl.* 20).
Met het leger naar beneden rukken, van de hoogte af naar — rukken.	Agmen, exercitum demittere in —
Het leger laten aanrukken op —	Exercitum admovere, adducere ad.
Het vaandel volgen.	Signa sequi (*tgst.* a signis discedere, signa relinquere).
In het gelid en in de rangen blijven.	Ordines servare.
In gesloten (*tgst.* wijde) gelederen, zonder orde.	Confertis (*tgst.* raris), solutis ordinibus.
De gelederen in verwarring brengen, er door breken.	Ordines turbare, perrumpere.
In gesloten gelederen voortrukken.	Agmine quadrato [1]) incedere, ire.
In twee, drie kolonnen.	Agmine duplici, triplici.
De achterhoede van nabij vervolgen, in 't nauw brengen, op de hielen zitten.	Novissimos premere.
De achterhoede in verwarring brengen.	Novissimos turbare.
De achterhoede verontrusten, afbreuk doen.	Novissimos carpere.
De achterhoede dekken.	Novissimis praesidio esse.
Den vijand (onverhoeds, onverwachts) overrompelen.	Opprimere hostes (imprudentes, inopinantes).
Halt maken.	{ Subsistere, consistere. Gradum sistere.
Eene plaats bezetten.	Capere, occupare locum.
De hoogten bezetten.	Occupare loca superiora.
Eene plaats reeds vooraf bezetten.	Praeoccupare locum.
Een berg bezet houden.	Tenere montem.
Op een berg post vatten.	Consistere in monte.

---

[1]) *Agmen quadratum.* Voorop trokken naast elkander 3 kolonnen (= langwerpige vierkanten met gering front en diepte). Zij werden gevolgd door de bagage, waarachter wederom 3 kolonnen. De beide flanken werden gedekt door eene 3de en 4de legerafdeeling, in schuinsche slagorde zoodanig opgesteld, dat het geheele leger veel geleek op een parallelogram, en dus naar vier zijden front kon maken.

Aan den voet van den berg eene stelling innemen, zich legeren.	Considēre sub monte (sub montis radicibus).
Eene bezetting in eene stad leggen.	Praesidium collocare in urbe.
Posten, wachtposten (*van afstand tot afstand in verschillende richtingen*) uitzetten.	Praesidium, custodias disponere.

7. De legerplaats.

Eene legerplaats, waarin men lang verblijft, een vast kamp.	Castra stativa.
Het winterkwartier, de zomerlegerplaats.	Castra hiberna, aestiva.
Een kamp opslaan.	Castra ponere, locare.
Op een gunstig terrein.	Idoneo, aequo, suo (*tgst.* iniquo) loco.
Eene legerplaats afsteken, uitbakenen.	Castra metari.
De soldaten de winterkwartieren laten betrekken.	Milites in hibernis collocare, in hiberna deducere.
Een verschanste legerplaats opslaan.	Castra munire.
Het kamp met een wal omringen, omschansen.	Castra munire vallo (aggere).
Een gracht graven.	Fossam ducere.
Een wal opwerpen.	Vallum iacĕre, exstruere, facere.
De legerplaats door voorposten dekken, beveiligen.	Castra praesidiis firmare.
Tot bescherming van het kamp soldaten achterlaten.	Praesidio castris milites relinquere.
Een gemeenschappelijke legerplaats opslaan.	Castra coniungere.
De legerplaats zonder verdedigers laten.	Castra nudare.
De kohort, die de wacht heeft.	Cohors, quae in statione est.
De nachtwacht in de legerplaats houden.	Vigilias agere in castris.
Op den wal de wacht houden.	Custodias agere in vallo.
Op wacht staan voor de poorten.	Stationes agere pro portis.
De nachtposten rondgaan.	Circumire vigilias.
Het parool, wachtwoord geven.	Tesseram dare.
De troepen in de legerplaats bijeenhouden.	Copias castris continere.

Rustig in de legerplaats blijven (= *haar niet verlaten.*)	Se (quietum) tenere castris.
Een inval, strooptocht in het vijandelijk gebied doen.	Excursionem in hostium agros facere.
Op buit, roof, plundering uitgaan, vrijbuiten, moeskoppen.	Praedatum ire.
Den buit wegvoeren.	Ferre et agere [1]) praedam.
Paarden buit maken.	Capere equos.
Hout, water halen.	Lignatum, aquatum ire.
Voeder, koren inhalen, op fourage uitgaan.	Pabulatum, frumentatum ire.
Alles te vuur en te zwaard verwoesten.	Omnia ferro ignique, ferro atque igni *of* ferro flammaque vastare.
De trompet schettert, gaat (*op de trompet wordt het teeken gegeven*) voor de tent van den veldheer.	Classicum *of* tuba canit ad praetorium.
Het sein tot den afmarsch (*om in te pakken*) geven.	Vasa conclamare.
De bagage inpakken.	Vasa colligere.
Het veldteeken uit den grond trekken (*d. i. het teeken tot opbreken*).	Signa convellere. [2])
Een krijgsraad houden.	Consilium habere.
De zaak voor den krijgsraad brengen, daaraan onderwerpen.	Rem ad consilium deferre.

8. De belegering.

Eene door kunst versterkte stad.	Oppidum manu (opere) munitum.
Eene stad belegeren.	Oppidum obsidere. Oppidum obsidione claudere.
Eene stad ingesloten houden.	Oppidum in obsidione tenere.
Eene stad bestormen.	Oppidum oppugnare.

[1]) *Ferre* van het rooven van zaken, *agere* van het wegvoeren van menschen en dieren (φέρειν καὶ ἄγειν).

[2]) Het *signum* van het legioen was een gouden, zilveren of metalen adelaar met uitgespreide vleugelen; elke kohort had daarenboven haar *signum* b. v. een wolf, paard, hond enz. De ruiterij had het *vexillum* d. i. eene kleine vierkante vaan van witte of roode kleur.

Eene stad met belegeringswerken insluiten.	Oppidum claudere operibus.
Eene stad door wal en gracht insluiten.	Oppidum cingere vallo et fossa.
Belegeringswerken maken.	Opera facere.
Schutdaken aanstuwen, aanvoeren.	Vineas agere. [1]
Torens bouwen.	Turres instituere.
Onder de beschutting van een schilddak op de muren losgaan, de muren bestormen.	Testudine[2] facta moenia subire.
Stormladders plaatsen.	Scalas admovere.
Op stormladders de muren beklimmen.	Positis scalis muros ascendere.
De muurbreker, de stormram raakt de muren.	Aries [3] murum attingit.
De bres.	Iter ruina patefactum. Patentia ruinis (*zie aanm. bl.* 69).
Mijnen aanleggen.	Cuniculos agere.
Eene stad beschieten.	Oppidum tormentis verberare.
Pijlen, steenen enz. in de stad schieten, werpen *of ook* naar beneden werpen.	Tela ingerere.
Eene stad uithongeren.	Oppidum fame urgere, domare.
De verdedigers van den muur verdrijven.	Murum nudare defensoribus.
Een uitval uit de stad doen.	Eruptionem facere ex oppido.
De belegeringswerktuigen in brand steken.	Ignem inferre operibus.

---

[1]) *Vinea* was een teenen of planken schutdak hoog 2.4 m., breed 2.1—3 m., lang 4.8 m.; de zijden waren door huiden of natte lappen (*centones*) tegen vuur en pijlen beschut. Deze schutdaken werden aan elkander gevoegd en vormden dan een *porticus* of gang.

[2]) *Testudo* (eig. = schildpad) was 1) een dak uit de schilden boven het hoofd gevormd, terwijl de buitenste rij soldaten met hunne schilden de zijden dekten. Soms stonden 2 of 3 testudines boven elkander, om de muren te beklimmen; 2) een houten loods met huiden gedekt, waaronder men den stormram liet werken (*testudo arietaria*); 3) eene beschutting der soldaten, die mijnen groeven, grachten dempten, enz. (*testudo fossaria*).

[3]) *Aries* was een boomstam aan het dikke einde van een metalen ramskop (*acumen, caput, cornu, rostrum*) voorzien; hij hing aan touwen, en werd als eene schommel in beweging gebracht, om de muren te rammeien.

Iemand hulp zenden, (*tot ontzet der stad of anderszins*).	Subsidium alicui summittere.
Zich een weg door de verschansingen banen (*tot ontzet der stad*).	Munitiones perrumpere.
Eene stad (*door een hulpleger*) ontzetten.	Oppidum obsidione liberare.
De bestorming opgeven, het beleg opbreken.	Oppugnationem, obsidionem relinquere.
De poorten versperren, barricadeeren.	Portas obstruere.
De poorten openbreken.	Portas refringere. Claustra portarum revellere.
Met geweld in de stad dringen.	In oppidum irrumpere. In oppidum irruptionem facere.
Eene stad veroveren.	Oppidum capere, expugnare.
Eene stad hernemen, heroveren.	Oppidum recipere.
Eene stad in brand steken.	Oppidum incendere.
Eene stad plunderen.	Oppidum diripere.
Eene stad geheel verwoesten.	Oppidum evertere, excīdere.
Eene stad met den grond gelijkmaken.	Oppidum solo aequare.
Na de overgave.	Deditione facta.
De wapenen overgeven, uitleveren.	Arma tradere.
Den overwinnaar om genade smeeken.	Salutem petere a victore.
Zich met have en goed aan den overwinnaar overgeven.	Se suaque omnia dedere victori. Se suaque omnia permittere victoris potestati.
Zich aan iemand op genade of ongenade overgeven.	Se permittere in fidem atque in potestatem alicuius.
Iemand in genade aannemen.	In fidem recipere aliquem.
De vrije menschen worden als slaven verkocht.	Libera corpora sub corona (hasta) veneunt.
Met vrouw en kind.	Cum liberis et uxoribus.
Iemand het leven schenken.	Aliquem (incolumem) conservare.

9. Vóór den slag.

Den vijand den slag aanbieden.	Potestatem pugnandi hostibus facere.
Een veldslag aannemen. (*Zie aanm. bl.* 49).	Potestatem sui facere (alicui).

Den vijand tot den strijd uittarten, uitdagen.	Proelio (ad pugnam) hostes lacessere, provocare.
Den slag niet aannemen, weigeren.	Pugnam detrectare.
Van den veldslag afzien.	Supersedere proelio.
Den vijand niet laten ontsnappen.	Hostem e manibus non dimittere.
Een geschikt terrein voor den veldslag kiezen.	Locum ad pugnam idoneum deligere.
Een dag voor den slag bepalen.	Diem pugnae constiuere.
Het teeken tot den strijd onstuimig verlangen.	Signum proelii (committendi) exposcere.
Het teeken tot den strijd geven.	Signum proelii dare.
De vaan op de tent van den veldheer planten (*om tot den strijd op te roepen*).	Vexillum proponere.
Te wapen loopen.	Ad arma concurrere.
Het leger naar het veld laten uitrukken, in den strijd voeren.	Exercitum educere *of* producere in aciem.
Zijne toevlucht tot de wapenen nemen, tot het uiterste komen.	Ad vim et arma descendere (*zie noot bl.* 54).
Den strijd ondernemen, wagen.	In certamen descendere.
Op het slagveld komen.	In aciem descendere.
Het leger in slagorde scharen.	Aciem (copias, exercitum) instruere.
Het leger op drie gelederen scharen.	Aciem triplicem instruere.
De slaglinie uitbreiden.	Aciem explicare *of* dilatare.
Het centrum (*het midden van het leger*).	Media acies.
Reservetroepen opstellen.	Subsidia collocare.
De ruiterij op de vleugels plaatsen.	Equites ad latera disponere.
Eene aanspraak tot de soldaten houden.	Contionari apud milites. Contionem habere apud milites.
Tot dapperheid aansporen, opwekken,	Ad virtutem excitare, cohortari, (*ook enkel* adhortari, cohortari).
Den moed der soldaten aanvuren.	Animos militum confirmare.

10. De slag.

a) De strijd in het algemeen.

1) Slag leveren, 2) een slag beginnen.	Proelium committere.
Slag leveren.	Proelium facere.
Aan de ruiterij slag leveren (*met de ruiterij*).	Proelium equestre facere.

Gelukkig strijden.	Proelium facere secundum. Proeliis secundis uti.
(Gelukkig, ongelukkig) strijden (*van veldheeren*).	Rem (bene, male) gerere (*zie ook bl.* 70).
Het gevecht voor een tijd staken.	Proelium intermittere.
Het gevecht afbreken *of* doen ophouden.	Proelium dirimere.
Aan het gevecht wederom eene gunstige wending geven.	Proelium restituere.
Den strijd hernieuwen.	Proelium renovare, redintegrare.
Den strijd opgeven.	Proelium deserere.
Den beslissenden slag leveren.	Proelio, armis decertare.
Een geregelden veldslag leveren, in het open veld strijden (*tgst.* bedekt, zijdelings, door hinderlagen enz. bestrijden).	Acie (armis, ferro) decernere. In acie dimicare.
Aan het gevecht deelnemen.	Proelio interesse.
Te paard strijden.	Ex equo pugnare.
Het tweegevecht.	Certamen singulare.
Iemand tot een tweegevecht uitdagen.	Provocare aliquem ad certamen singulare.
Een bloedige strijd.	Proelium cruentum, atrox.
De ordelijke, geregelde strijd.	Proelium iustum (*tgst.* tumultuarium) (*zie bl.* 46 *noot*).

b) De aanval.

De trompet geeft het teeken, sein, signaal tot den strijd.	Classicum canit.
Op den vijand losgaan, aanrukken.	Gradum inferre in hostem.
Den vijand aanvallen, aangrijpen.	Aggredi hostem. Invadere, impetum [1]) facere in hostem. Signa inferre in hostem.
Den aanval uithouden, doorstaan.	Impetum sustinere.
Den aanval afkeeren.	Impetum excipere.
Zich midden onder de vijanden werpen.	In medios hostes se inicere.

[1]) In dativ. sing. en in plural. (ongebruikelijke casus van *impetus*) door *incursio* te vervangen.

Door het midden der vijandelijke gelederen, door het centrum der vijanden breken.	Per medios hostes (mediam hostium aciem) perrumpere.
Met den vijand handgemeen worden.	Manum (us) conserere cum hoste. Signa conferre [1]) cum hoste.
In het gevecht op elkander aanstormen.	Proelio concurrere.
Den vijand in het front aanvallen.	Adversis hostibus occurrere.
Den vijand in den rug aanvallen.	Aversos hostes aggredi. Hostes a tergo adoriri.
In geregeld gevecht met den vijand strijden.	Iusto (*tgst.* tumultuario) proelio confligere cum hoste.
De gelederen worden gedwongen te wijken, zij deinzen.	Acies inclīnat *of* inclinatur.
Het is onzeker, welke wending de strijd zal nemen.	Proelium anceps est. Ancipiti Marte pugnatur.
Lang bleef de strijd onbeslist.	Diu anceps stetit pugna.
De toestand is zeer gevaarlijk, is zoo hachelijk mogelijk.	Res est in periculo, in summo discrimine.
Thans moeten de triarii strijden.	Res ad triarios [2]) redit.

c) Het gevecht.

Man tegen man vechten.	Collatis signis (viribus) pugnare.
Lijf om lijf *of* man tegen man.	Collato pede.
Met het zwaard van nabij vechten.	Gladio comminus (*tgst.* eminus) rem gerere.

---

[1]) *Signa conferre cum aliquo* beteekent ook: zich vereenigen.

[2]) De *triarii*, de oudste en meest beproefde soldaten, maakten het derde gelid (de reserve) in de slagorde uit. Hunne centurie bestond slechts uit 25—30 man. Zij zaten op de rechterknie (*genu dextro innixi*) achter de beide eerste gelederen, namelijk achter de *hastati* en de *principes*; in geval deze ongelukkig streden en in nood verkeerden (*laborare*), sprongen zij op commando (*surgite*) op, en werden door de *hastati* en *principes* in hunne gedunde rijen opgenomen. De manipels stonden op deze wijze op drie gelederen geschaard:

hastati □ □ □ □ □ □ □ □
principes □ □ □ □ □ □ □
triarii □ □ □ □ □ □ □ □

Res ad triarios redit is ook een spreekwoord = de zaak is tot het uiterste gekomen.

De werpspietsen *of* zware lansen wegwerpen en met het zwaard vechten.	Omissis pilis gladiis rem gerere.
Het zwaard moest nu beslissen.	Res ad gladios vēnit. Res gladiis geri coepta est.
Met het blanke, met getrokken zwaard zich op den vijand werpen.	Strictis gladiis in hostem ferri.
Men wordt handgemeen, men gaat lijf om lijf vechten.	Res ad manus venit.
Met ongesloten gelederen strijden.	Laxatis (*tgst.* confertis) ordinibus pugnare.
Vechten als leeuwen.	Ferarum ritu pugnare.
Persoonlijk dapper.	Manu fortis.

d) Omsingeling. Stellingen. Hulptroepen.

Den vijand in de flank aanvallen.	In latus hostium incurrere.
Eene omtrekkende beweging volbrengen, om den vijand in den rug aan te tasten.	Circumvenire hostem aversum *of* a tergo.
Door de overmacht van den vijand omsingeld worden.	Multitudine hostium cingi.
De overmacht hebben in de ruiterij.	Equitatu superiorem esse.
Tegen den vijand opgewassen zijn.	Parem (*tgst.* impărem) esse hosti.
Eene carré vormen.	Orbem [1]) facere.
Eene wigvormige slagorde vormen.	Cuneum [2]) facere.
Eene phalanx vormen.	Phalangem [3]) facere.
Door de phalanx breken.	Phalangem perfringere.
De reserve te hulp zenden.	Subsidia summittere.
Versche troepen aan de vermoeide te hulp zenden.	Integros defatigatis summittere.
Versche troepen lossen de vermoeide af.	Integri et recentes defatigatis succedunt.

---

[1]) *Orbis* was een vierkante slagorde; waren de zijden langer dan het naar den vijand gekeerde front, zoo heette het *turris*, was het front langer dan de zijden, *laterculus*. Bij geringe troepenmacht werd ook wel eene ronde slagorde (*globus*) opgesteld.

[2]) Ook andere vormen had *cuneus* b. v. dien van een vierhoek; dus *cuneus* is elke aanvalskolonne, wier doel het is door de vijanden heen te breken.

[3]) Onder *phalanx* verstaat men meestal eene dicht aaneengesloten krijgsbende, die hare schilden tot een *testudo* boven het hoofd had ineengeschoven.

e) Het gelukken van den aanval.

Den vijand terugwerpen, aan het wijken brengen.	Pellere hostem.
De vijandelijke linie wordt teruggeworpen, aan 't wijken gebracht.	Acies hostium impellitur.
Den vijand uit zijne stelling drijven.	Loco movere, depellere, deicere hostem.
Den ruiteraanval afslaan.	Summovere *of* reicere hostium equites.
Den aanvallenden vijand terugslaan.	Repellere, propulsare hostem.
Van alle kanten in 't nauw gebracht worden.	Undique premi, urgeri.
Den vijand verpletteren.	Prosternere, profligare hostem.

f) Aftocht. Vlucht. Vervolging.

De aftocht wordt geblazen.	Signa receptui canunt. Receptui canitur.
Achteruitwijken (*zonder zich om te keeren*).	Pedem referre.
Terugtrekken, retireeren.	Se recipere.
Zijne stelling opgeven, prijsgeven.	Loco excedere.
Den vijand op de vlucht slaan.	Fugare hostem.
Het vijandelijke leger verslaan.	Fundere hostium copias.
Den vijand een volkomen nederlaag toebrengen.	Fundere et fugare hostem.
Den vijand voor zich uit drijven.	Prae se agere hostem.
Den vijand op de vlucht slaan *of* jagen.	In fugam conicere, convertere, dare hostem.
1) (Den vijand) op de vlucht slaan, 2) de vlucht nemen.	Fugam facere.
Vluchten, den rug laten zien.	Terga vertere *of* dare.
Voor den vijand vluchten, hem de hielen toonen.	Terga dare hosti.
De vlucht nemen.	Fugae se mandare. Fugam capessere, capere.
Op de vlucht gaan *of* slaan.	Se dare in fugam, fugae. Se conicere, se conferre in fugam.
Zijn heil in de vlucht zoeken.	Fuga salutem petere.

Wilde, overhaaste vlucht.	Fuga effusa, praeceps.
Loopen als hazen, het hazenpad kiezen.	Pecorum modo fugere.
De wapenen wegwerpen.	Arma abicere.
Hals over kop vluchten.	Praecipitem se fugae mandare.
Op de vlucht verstrooid.	Ex (in) fuga dissipati *of* dispersi.
Den vijand nazetten.	Hostes insequi.
Den vijand vervolgen.	Hostes (fusos) persequi.
Den vijand achterhalen.	Hostes assequi, consequi.
De vluchtelingen op korten afstand achternazetten.	Fugientibus instare.
Den vijand op de hielen zitten.	Tergis hostium inhaerere.
Den vluchtenden vijand tot staan brengen.	Fugam hostium reprimere.
Een vluchteling vangen.	Excipere aliquem fugientem.
Eene menigte van vijanden werd op de vlucht neergeveld.	Magna caedes hostium fugientium facta est.
Iemand bij levenden lijve gevangen nemen.	Capere aliquem vivum.
Aan de handen van den vijand ontkomen, ontsnappen, ontglippen.	Effugere, elābi e manibus hostium.
Den vijand laten ontkomen.	Dimittere e manibus hostes.
Iemand aan de handen der vijanden ontrukken, daaruit redden.	Eripere aliquem e manibus hostium.
Van de vlucht bekomen, weder op zijn adem komen (*als men gered is*).	Se ex fuga recipere.

g) Nederlaag. Bloedbad. Wonden. Verlies.

Overwonnen, geslagen worden, den slag verliezen.	Proelio vinci, superari, inferiorem discedere.
Den vijand de nederlaag toebrengen.	Cladem hostibus afferre, inferre.
De nederlaag krijgen.	Cladem accipere.
Een vreeselijk bloedbad aanrichten.	Ingentem caedem edere.
Eene slachting aanrichten.	Stragem edere, facere.
Alles is door het zwaard nedergehouwen, is over de kling gejaagd.	Omnia strata sunt ferro.

Den vijand, een leger verdelgen, vernietigen.	Hostes, exercitum delere, concīdere.
Den vijand geheel vernietigen, totaal verslaan.	Hostes ad internecionem caedere, delere. Hostium copias occidione occīdere.
Iemand eene wonde toebrengen.	Vulnus (*ook overdr.*) infligere alicui.
Iemand een doodelijken slag geven.	Mortiferam plagam alicui infligere.
(Zwaar, doodelijk) gewond worden.	Vulnus (grave, mortiferum) accipere, excipere.
Toen velen aan weerszijden gewond waren, buiten gevecht gesteld waren.	Multis et illatis et acceptis vulneribus.
Door wonden verzwakt, uitgeput.	Vulneribus confectus.
Wonden (litteekens) op de borst.	Vulnera (cicatrices) adversa (*tgst.* aversa). Vulnera adverso corpore accepta.
Eene gesloten wond weder openrijten.	Refricare [1]) vulnus, cicatricem obductam.
Aan een wond sterven.	Ex vulnere mori.
Met groot verlies.	Magno cum detrimento.
Van de onzen vielen er ongeveer honderd.	Nostri circiter centum ceciderunt.
Allen kwamen tot den laatsten man om.	Ad unum omnes perierunt.

11. Overwinning. Zegetocht.

Het zegepralende *of* zegevierende leger.	Exercitus victor.
Als overwinnaar het slagveld verlaten, uit den strijd treden.	Superiorem (*tgst.* inferiorem), victorem (proelio, pugna) discedere.
De overwinning, de zege behalen, bevechten.	Victoriam adipisci, parĕre.
Zegevieren.	Victoriam ferre, referre. Proelio vincere.
De overwinning OP den vijand behalen.	Victoriam reportare AB hoste.

---

[1]) Ook figuurlijk in de beteekenis van hernieuwen, weder opwekken, b. v. *refricare dolorem, memoriam, desiderium*; = eene oude wond openen, het geheugen van iets herroepen, de begeerte weder opwekken.

Zich reeds als overwinnaar beschouwen, zich zeker wanen van de overwinning.	Victoriam praecipere (animo).
Eene zekere overwinning uit de handen geven.	Victoriam exploratam dimittere.
Victorie! roepen.	Victoriam conclamare.
Iemand met de overwinning gelukwenschen.	Victoriam *of* de victoria gratulari alicui.
De overwinning kostte veel bloed en wonden, werd duur gekocht.	Victoria multo sanguine ac vulneribus stetit.
Een triomftocht over iemand houden, triomf vieren, een zegepralenden intocht houden (*om de overwinning*).	Triumphare de aliquo (ex bellis). Triumphum agere de *of* ex aliquo *of c. Gen.* (victoriae, pugnae Pharsaliae).
Iemand (*een gevangene*) in (den) zegetocht omvoeren.	Per triumphum (in triumpho) aliquem ducere.

12. Wapenstilstand. Vrede. Verdrag. Verbond.

Wapenstilstand sluiten, aangaan.	Indutias facere.
Den wapenstilstand breken.	Indutias violare.
Het volkenrecht schenden.	Ius gentium violare.
Met iemand over den vrede onderhandelen.	Agere cum aliquo de pace.
Den vrede tot stand brengen, bewerken.	Pacem conciliare.
Met iemand vrede sluiten.	Pacem facere cum aliquo.
Den vrede verstoren, breken.	Pacem dirimere, frangere.
Onder de volgende voorwaarden, bepalingen.	His condicionibus.
Vredesvoorwaarden aanbieden, stellen.	Pacis condiciones ferre (*niet* proponere!)
Iemand de vredesvoorwaarden dicteeren, voorschrijven.	Pacis condiciones dare, dicere alicui (*niet* praescribere!)
Zich de vredesvoorwaarden laten gevallen.	Pacis condiciones subire (*tgst.* repudiare, respuere).
De vrede wordt getroffen onder beding van, onder de voorwaarde dat . .	Pax convĕnit in eam condicionem ut . .
Ongestoorde vrede.	Summa pax.
Gevangenen uitwisselen.	Captivos permutare, commutare.

Gevangenen loskoopen.	Captivos redimere.
Gevangenen zonder losgeld teruggeven.	Captivos[1]) sine pretio reddere.
Gijzelaars geven.	Obsides dare.
Aan de staten opleggen gijzelaars te leveren.	Obsides civitatibus imperare.
Een verdrag met iemand sluiten.	Pactionem facere cum aliquo.
Overeenkomstig *of* volgens het verdrag, het verbond.	Ex pacto, ex foedere.
Een verbond sluiten, treffen.	Foedus facere (cum aliquo), icere, ferire.
Het verbond breken, schenden.	Foedus frangere, rumpere, violare.
Iemand tot bondgenoot aannemen.	Socium aliquem asciscere.
In vriendschappelijke verhouding tot het Romeinsche volk staan.	In amicitia populi Romani esse.
Hij ontving van den senaat den eeretitel van „vriend".	A senatu amicus appellatus est.

13. Onderwerping.

Een land veroveren.	Terra potiri.
Een land aan zich onderwerpen.	Terram suae dicionis facere.
Een volk onder zijne heerschappij, zijn schepter brengen.	Populum in potestatem suam redigere.
	Populum in deditionem accipere.
Een volk ten onder brengen, onderwerpen.	Populum perdomare, subigere (*zonder dativus:* sibi, alicui *enz.*)
Een volk, een land aan zich onderwerpen.	Populum, terram suo imperio, suae potestati subicere (*niet enkel* sibi).
Zich aan iemand onderwerpen.	Se imperio alicuius subicere (*niet enkel* alicui).
	In deditionem venire.
	In alicuius potestatem se permittere.
Iemands onderdaan zijn, iemand onderworpen zijn.	Subiectum esse, obnoxium esse imperio *of* dicioni alicuius (*niet enkel* alicui).
	In potestate, in dicione alicuius esse.

1) Gevangenschap moet men uitdrukken met *servitus* of *condicio servitutis*, *captivum esse*; want *captivitas* komt eerst later voor.

De onderdanen.	Qui imperio subiecti sunt; cives.
Iemand weder onder de gehoorzaamheid brengen.	Aliquem ad officium reducere.
Iemand in onderdanigheid houden.	Aliquem in officio continere.
In onderdanigheid volharden.	In officio manere, permanere.
Azië tot provincie *of* wingewest maken.	Asiam in provinciae formam (in provinciam) redigere.
Azië werd aan de Romeinen onderworpen.	Asia populi Romani facta est.
Een volk geheel en al uitroeien, verdelgen.	Gentem ad internecionem redigere *of* adducere.

IX. Het zeewezen.

(*Dit valt geheel onder* **A.**)

I. Eenige benamingen.

Het oorlogschip.	Navis longa.
Het vrachtschip.	Navis oneraria.
Het koopvaardijschip.	Navis mercatoria.
De zeestad.	Oppidum maritimum.
Sterk ter zee zijn.	Rebus maritimis multum valere.
Een schip, eene vloot bouwen.	Navem, classem aedificare, facere, efficere.
Een schip uitrusten.	Navem armare, ornare, instruere.
Eene vloot uitrusten.	Classem instruere.
Een schip van stapel laten loopen *of* een vaartuig afbrengen.	Navem deducere (*zie bl.* 70 *aanm.*)
Een schip op het land trekken, op het droge halen.	Navem subducere.
Een schip herstellen, kalefaten, breeuwen.	Navem reficere.
Scheep gaan, zich inschepen.	Navem conscendere.
Een leger inschepen.	Exercitum in naves imponere.
Soldaten ontschepen.	Milites in terram, in terra exponere.
Zeesoldaten, mariniers.	Classiarii.
Matrozen.	Nautae, remiges.
Passagiers.	Vectores.

2. Scheepvaart. Schipbreuk. Landing.

Het anker lichten.	Solvere. Navem (naves) solvere. Ancoram (ancoras) tollere.
De schepen zeilen de haven uit, loopen uit.	Naves ex portu solvunt.
In zee steken.	Vela in altum dare.
Met gunstigen wind loopen ze uit.	Ventum (tempestatem) nancti idoneum ex portu exeunt.
De zeilen ophalen, onder zeil gaan.	Vela facere, pandere. Vela dare.
De zeilen inbinden, innemen, reven.	Vela contrahere (*ook overdr.*)
Langs de kust varen, de kust langsvaren.	Oram legere.
Een eiland voorbijvaren, een eiland omvaren.	Superare insulam.
Den koers ergens heen richten, koers zetten *of* stevenen naar.	Cursum dirigere aliquo.
Koers houden (*tgst.* van koers veranderen, *ook* medegevoerd worden).	Cursum tenere (*tgst.* commutare *en* deferri).
Eene zeereis volbrengen.	Cursum conficere.
Aan het roer staan, sturen.	Gubernaculum tractare. Clavum tenere.
Roeien.	Navem remis agere *of* propellere.
Krachtig roeien.	Navem remis concitare.
Ophouden, uitscheiden met roeien.	Sustinere, inhibere remos.
Achteruitroeien.	Navem retro inhibere.
Schipbreuk lijden.	Naufragium facere.
Het schip wordt tegen de klippen geworpen *of* verbrijzeld.	Navis ad scopulos alliditur.
Stranden.	In litus eici.
Ergens heen geworpen, geslagen worden.	Deferri, deici aliquo. Tempestate abrĭpi.
De storm werpt iemand op onbekende landen (kusten).	Procella (tempestas) aliquem ex alto ad ignotas terras (oras) defert.
De wrakken (*stukken van een gestrand schip*) verzamelen.	Naufragium colligere.

Landen, aanlanden (*van personen*).	Appellere navem (ad terram, litus).
Landen, aanlanden (*van schepen*).	Appelli (ad oram).
Het anker werpen, uitwerpen, laten vallen, ankeren.	Ancoras iacere.
Voor (ten) anker komen.	Naves ad ancoras deligare. Naves (classem) constituere (in alto).
Voor (ten) anker liggen.	In ancoris esse *of* stare.
Aan wal gaan, landen.	Exire ex, de navi. Egredi (ex) navi. Exire, egredi in terram. Escensionem facere (*van troepen*).
Niet kunnen landen.	Portu, terra prohiberi.

3. Zeeslag.

Een zeeslag leveren.	Pugnam navalem facere.
Een schip tot den strijd toerusten.	Navem expedire.
Een schip met de scheepssneb doorboren, beschadigen.	Navem rostro percutere.
Een schip, een vloot in den grond boren.	Navem, classem deprimere.
Een schip aan boord haken.	Manus ferreas (in navem) inicere.
Een schip enteren.	In navem (hostium) transcendere.
Een schip kapen.	Navem capere, intercipere.

TWEEDE AFDEELING.

---

1. De geest en zijne vermogens.

1. GEEST. TALENT. VERSTAND.

Grootheid van ziel *of* zielenadel, geestkracht hebben.	Magno animo esse.
Zijne aandacht op iets vestigen, acht slaan op iets.	Animum attendere ad aliquid.
Oplettend, opmerkzaam zijn (*tgst.* onoplettend zijn, met andere dingen bezig zijn).	Diligenter attendere (aliquid) (*tgst.* alias res *of* aliud agere).
1) Oplettend zijn, 2) kalm en moedig zijn.	Animo adesse.
Een man van talent, van aanleg, een begaafd man.	Vir magno ingenio, ingeniosus. Vir magno ingenio praeditus.
Talent hebben.	Ingenio valere.
Veel talent, verstand hebben, met uitstekende geestesgaven bedeeld *of* toegerust zijn.	Ingenio abundare.
Een aangeboren talent.	Natura et ingenium.
Het verstand scherpen, spitsen (op iets).	Ingenium acuere (in aliqua re).
Scherp verstand, scherpzinnigheid.	Ingenii acumen.
Traag verstand.	Ingenii tarditas.
Bekrompen verstand, beperktheid van begrip.	Ingenii infirmitas *of* imbecillitas.
Bij zinnen *of* bij zijn verstand zijn.	Mentis compotem esse.
Niet wel bij zijne zinnen *of* bij 't hoofd zijn, het verstand verloren hebben.	Mente captum esse, mente alienata esse.
Gezond verstand hebben.	Sanae mentis esse.
Den geest, de scherpzinnigheid afstompen.	Aciem mentis praestringere.
Het oog van den geest benevelen.	Mentis quasi luminibus officere (*zie bl. 84*) *of* animo caliginem offundere.

Groot verstand, vernuft hebben.	Intellegentia *of* mente multum valere.
Zich in iets naar de bevatting *of* vatbaarheid [1]) van het volk richten, tot het volk afdalen.	Ad intellegentiam communem *of* popularem accommodare aliquid.

2. VOORSTELLING. VERBEELDING. GEDACHTE. BEGRIP.

Zich iets voorstellen, verbeelden, voor den geest stellen.	Animo, cogitatione aliquid fingere (*ook enkel* fingere, *maar zonder* sibi!), informare. Animo concipere aliquid.
Zich te voren iets voorstellen *of* een denkbeeld daarvan vormen.	Animo, cogitatione aliquid praecipere.
Zich iets levendig verbeelden, voor den geest stellen.	Cogitatione sibi aliquid depingere.
Vurigheid, levendigheid, vlugheid van geest, van verbeelding.	Ingenii vis *of* celeritas.
De voorstellingen der verbeelding.	Res cogitatione fictae *of* depictae.
Iets vatten, begrijpen.	Animo, mente, cogitatione aliquid comprehendere, complecti.
De gedachte valt mij in, dat.	In eam cogitationem incido (*acc. c. inf.*)
De gedachte komt bij mij op, dat.	Haec cogitatio subit animum (*acc. c. inf.*) Occurrit mihi (*acc. c. inf.*)
Iets komt mij in de gedachte, voor den geest.	Mihi in mentem venit alicuius rei.
Ik kom op de gedachte (om) te.	Mihi in mentem venit (*c. inf.*)
Iets zweeft mij voor den geest.	Aliquid animo meo obversatur (*vgl. bl. 31 enz. onder* oculi).
Iemands gedachten van iets afleiden, aftrekken.	Alicuius animum ab aliqua re abducere.
Zijne gedachten op iets vestigen, zijne aandacht aan iets wijden *of* schenken.	Cogitationem, animum in aliquid intendere.

---

[1]) *Captus* in de beteekenis van bevattelijkheid, begrip komt slechts voor in *ut captus est* cum gen. b. v. *servorum*. *Capacitas* beteekent alleen de ruimte b. v. van een vat.

Alle zijne gedachten op iets vestigen, alle aandacht van den geest op iets richten.	Omnes cogitationes ad aliquid conferre.
Zijne gedachten, het oog van den geest, zijne aandacht op iets gevestigd houden.	Mentem in aliqua re defigere.
In gedachten verdiept, verslonden, verzonken, verloren, geheel in zich zelven gekeerd zijn.	In cogitatione defixum esse.
Zijne gedachten, zijn geest op nietigheden, beuzelingen, onedele voorwerpen vestigen (*tgst.* edele gevoelens koesteren, verhevener zijn in zijne strevingen, het oog op het groote, edele gericht houden).	Cogitationes in res humiles abicere (*tgst.* alte spectare, ad altiora tendere, altum, magnificum, divinum suspicere).
Aangeboren, ingeschapen begrippen.	Notiones animo (menti) insitae, innatae.
Duistere, onvolkomene begrippen, denkbeelden.	Intellegentiae adumbratae [1]) *of* inchoatae.
Zich een begrip, een denkbeeld van iets maken.	Notionem *of* rationem alicuius rei in animo informare *of* animo concipere.

3. Gevoelen. Vooroordeel. Vermoeden.

In *of* bij zijne meening volharden *of* blijven.	In sententia manere, permanere, perseverare, perstare.
Aan die meening, dat gevoelen houd ik vast.	Illud, hoc teneo.
Zijne meening, zijn gevoelen opgeven, laten varen.	A sententia sua discedere. De sententia sua decedere. (De) sententia desistere.
Van zijne meening, zijn gevoelen afgebracht worden.	De sententia deici, depelli, deterreri.

[1]) *Adumbrare* is een kunstterm der schilderkunst = een omtrek maken, van iets eene schets maken, in de hoofdtrekken ontwerpen. Overdrachtelijk = iets slechts aanduiden. Het tegenovergestelde is *exprimere*, kunstwoord der boetseerkunst; vandaar overdrachtelijk = nauwkeurig, duidelijk schilderen, aanschouwelijk voorstellen, maar nooit ons u i t d r u k k e n.

Iemand van zijne meening, zijn gevoelen afbrengen.	De sententia aliquem deducere, movere.
Iemand voor zijne meening, zijn gevoelen winnen.	Aliquem ad suam sententiam perducere *of* in suam sententiam adducere [1]).
Tot iemands gevoelen toetreden, zich daarmede vereenigen.	Ad alicuius sententiam accedere, sententiam alicuius sequi.
Van hetzelfde gevoelen zijn, met iemand instemmen.	Idem sentire (*tgst.* dissentiri ab aliquo).
Voor zijne meening uitkomen, zijn gevoelen openlijk uitspreken.	Sententiam suam aperire [2]).
Zijn gevoelen op zijn gelaat niet laten blijken, zijne gedachten ontveinzen, vermommen.	Sententiam fronte celare, tegere.
Zeg uw gevoelen (laat hooren, welk uw gevoelen is).	Dic quid sentias [3]).
Zeg oprecht uw gevoelen (zeg datgene, wat gij in waarheid denkt.)	Dic quod sentis.
Ik ben van gevoelen, dat...	In hac sum sententia, ut... putem.
Een vertoog in dien geest nog verder uitwerken; het nog breeder ontwikkelen met de bedoeling om...	Plura in eam sententiam disputare.
Naar mijne meening, volgens mijn gevoelen.	Ut mea fert opinio. Ut mihi quidem videtur. Mea (quidem) sententia.
Zooveel hoofden, zooveel zinnen.	Quot homines, tot sententiae.
Valsche begrippen inzuigen.	Opiniones falsas animo imbibere. Opinionibus falsis imbui.
Dwaalbegrip.	Opinionis error.
Vooroordeel.	Opinio praeiudicata, *ook enkel* opinio (*niet* praeiudicium = *voorafgaand of voorloopig vonnis!*)
Ingeworteld veroordeel.	Opinio confirmata, inveterata.

[1]) Daarentegen *traducere aliquem ad suam sententiam*, = iemand, die het gevoelen van een ander toegedaan is, voor zijn gevoelen winnen.

[2]) *Se aperire* daarentegen beteekent: zich aan zijne zwakke zijde blootgeven, zich verraden = *se indicare.*

[3]) Niet *sententiam dicere*, dat beteekent: zijn stem uitbrengen (van senatoren) (*sententiam ferre* van rechters).

Door dwaze, verkeerde vooroordeelen aangestoken, daarmede besmet worden.	Opinionum pravitate infici.
Hersenschimmen.	Opinionum commenta.
Ongeloofbare verdichtselen, zonderlinge, ongerijmde, buitensporige voorstellingen der verbeelding.	Monstra *of* portenta.
Iets vermoeden, bij gissing besluiten.	Coniectura assequi, consequi, aliquid coniectura colligere.
Vermoedelijk, naar mijne gissing.	Quantum ego coniectura assequor, augŭror.
Uit iets tot iets bij gissing besluiten.	Coniecturam alicuius rei facere *of* capere ex aliqua re.
Naar zich zelven (naar zich zelven anderen) beoordeelen.	De se (ex se de aliis) coniecturam facere.
Iets berust, steunt op vermoedens.	{ Aliquid in coniectura positum est. / Aliquid coniectura nititur, continetur.
Het waarschijnlijke door gissing trachten te ontdekken.	Probabilia coniectura sequi.
Iets overkomt mij buiten, tegen verwachting, onverhoopt.	Aliquid mihi nec opinanti, insperanti accidit.

5. Waarheid. Dwaling.

De waarheid zeggen, bekennen.	Verum dicere, profiteri.
Alles naar waarheid zeggen.	Omnia ad veritatem [1]) dicere.
Waarheidlievend.	Veritatis amans, diligens, studiosus.
Voor de waarheid blind zijn, de oogen gesloten hebben.	A vero aversum esse.
Van de waarheid afwijken, daaraan ontrouw worden.	A veritate deflectere, desciscere.
De zucht naar waarbeid.	Veri videndi, investigandi cupiditas.
Het zoeken, het vorschen naar de waarheid.	Veri inquisitio atque investigatio.
Zeer dicht bij de waarheid komen.	Proxime ad verum accedere.
Waarschijnlijk zijn.	{ A vero non abhorrere. / Veri simile esse.

[1]) *Verum* is de waarheid concreet, daarentegen *veritas* de waarheid abstract.

Dit is meer schitterend, verblindend, verleidelijk, dan waar.	Haec speciosiora quam veriora sunt.
Het ware en (van) het valsche, de waarheid en de onwaarheid onderscheiden.	Vera et falsa (a falsis) diiudicare.
Het ware met het valsche vermengen.	Vera cum falsis confundere.
Waarheidszin.	Veritas.
In waarheid, werkelijk, inderdaad,	Re (vera), reapse (*tgst.* specie).
Dwalen, in dwaling verkeeren.	In errore versari.
Grovelijk dwalen, in groote, grove dwaling verkeeren, zich grootelijks vergissen.	{ Magno errore teneri. / In magno errore versari. / Vehementer errare.
In dwalingen vervallen.	Erroribus implicari.
Bij vergissing misdoen.	Per errorem labi, *of alleen* labi.
Iemand in dwaling brengen.	Aliquem in errorem inducere, rapere.
De dwaling inzuigen.	Errorem animo imbibere.
De dwaling met de moedermelk inzuigen.	Errorem cum lacte nutricis sugere.
Een wijd en zijd verspreide dwaling.	Error longe lateque diffusus.
De dwaling wegnemen, den kop indrukken.	{ Errorem tollere. / Errorem amputare et circumcīdere.
De dwaling met wortel en tak uitroeien.	Errorem stirpitus extrahere.
Van zijne dwaling terugkomen.	Errorem deponere, corrigere.
Iemand van zijne dwaling bevrijden, afbrengen.	Alicui errorem demere, eripere, extorquere.
Indien ik mij niet bedrieg, vergis.	{ Nisi fallor. / Nisi (animus) me fallit.
Zoo ik mij niet geheel en al bedrieg, of ik vergis mij geheel en al.	Nisi omnia me fallunt.

6. Keus. Twijfel. Bezwaar.

Iemand de vrije [1]) keus laten geven.	Optionem alicui dare.
Iemand voor de keus stellen, om of... of.	Optionem alicui dare, utrum.. an.

[1]) Zonder *liberam* omdat v r ij reeds in *optio* vervat is.

In twijfel trekken.	In dubium vocare. In dubio ponere.
Twijfelachtig worden.	In dubium venire.
Wat eenigszins twijfelachtig is, wat aan grooten twijfel onderhevig is.	Quod aliquam, magnam dubitationem habet.
Er komt bij iemand een twijfel op.	Dubitatio alicui affertur, inicitur.
Iemands twijfel *of* onzekerheid wegnemen.	Dubitationem alicui tollere.
Iets onbeslist, in het onzekere laten.	Aliquid in medio, in dubio relinquere. Aliquid dubium, incertum relinquere.
Buiten, zonder (eenigen) twijfel.	Sine dubio (*niet* sine ullo dubio!)
Buiten bedenken; zonder aarzelen.	Sine ulla dubitatione.
Een bezwaar, beangstigenden twijfel bij iemand wegnemen, hem daaruit redden.	Scrupulum ex animo alicuius evellere.
Nog één bezwaar, éene bezorgdheid blijft mij over.	Unus mihi restat scrupulus.

7. Weten. Zekerheid. Overtuiging.

Ik weet zeer goed, het is mij niet onbekend.	Probe scio, non ignoro. Non sum ignarus, nescius (*niet* non sum inscius!)
Het ontgaat mij niet, ontsnapt mijne aandacht niet.	Me non fugit (*niet* effugit!), praeterit.
Naar mijn weten, voor zooveel mij bekend is, voor zooverre ik weet.	Quantum scio. Quod sciam.
Iets zeker weten, zekerheid ergens van hebben.	Aliquid compertum habere.
Dát kan men als zeker beschouwen.	Illud pro certo affirmare licet.
Het is voor mij eene uitgemaakte zaak, ik houd het voor zeker.	Mihi exploratum est, exploratum (certum) habeo.
Het is algemeen bekend, een bekend feit.	Inter omnes constat.
Houd u vast overtuigd, geloof vrij *of* gerust.	Sic habeto.

Ik ben (volkomen) overtuigd.	Mihi persuasum (persuasissimum) est (*ongewoon zijn* persuasum habeo *en* mihi persuasum habeo!) Mihi persuasi.
Wees overtuigd, verzekerd.	Persuade tibi. Velim tibi ita persuadeas. Sic volo te tibi persuadere.
Ik kom tot de overtuiging.	Addūcor, ut credam.
Ik kan mij niet overtuigen.	Non possum adduci, ut (credam).
Volgens mijne innigste overtuiging, naar mijn beste weten.	Ex animi mei sententia.
Zijne overtuiging volgen.	Suo iudicio uti.

8. Plan. Raad. Overleg.

Een besluit nemen, een plan vormen.	Consilium capere, inire (de aliqua re, *met* Gen. Gerund., *met* Inf., *zelden met* ut).
Van zijn besluit, plan, voornemen afstaan (*d. i. ophouden met de volvoering daarvan*).	Consilio desistere.
Van zijn besluit, plan, voornemen afgaan, het laten varen.	Consilium abicere *of* deponere.
Zich door iets van zijn besluit laten afbrengen, door iets van zijn plan afgeschrikt worden.	Consilio deterreri aliqua re.
Halve maatregelen nemen.	Mediocribus consiliis uti.
Van plan *of* gedachte, van meening *of* gevoelen veranderen, zich anders bedenken.	Consilium, sententiam mutare.
Zijn eigen zin volgen, op eigen gezag te werk gaan.	Suo consilio uti [1]).
Grootsche plannen vormen, beramen, ontwerpen.	Magna moliri.

---

[1]) *Uti* wordt in vele uitdrukkingen gebruikt, waardoor men niet slechts te kennen geeft, dat men iets bezit, maar ook dat men er gebruik van maakt, b. v. *uti ventis secundis, adversis* gunstigen, ongunstigen wind hebben, *praesenti animo* tegenwoordigheid van geest toonen, *perpetua felicitate* bestendig geluk hebben, *auctoritate sua* zijn gezag doen gelden, *crudelitate* zich wreedheid veroorloven, *bona valetudine* zich in eene goede gezondheid verheugen, eene goede gezondheid genieten, enz.

Iemand deelgenoot maken van zijne plannen, iets met iemand afspreken.	Consilia cum aliquo communicare [1]).
Gemeene zaak met iemand maken *of* gemeenschappelijk handelen.	Consilia (*ook* causam, rationem) cum aliquo communicare.
Gemeenschappelijk overleggen.	Consilia inter se communicare.
Iemand ter beraadslaging uitnoodigen, toelaten, hem te rade nemen.	Aliquem in *of* ad consilium adhibere.
Raad houden, onder elkander beraadslagen (*van meer personen*).	Consilium habere (de aliqua re).
Beraadslagen, overwegen *of* overleggen (*ook van één persoon*).	Consultare *of* deliberare (de aliqua re).
De geheime beraadslaging bijwonen.	Consiliis arcanis interesse.
Iemand een raad geven.	Consilium dare alicui. Auctorem esse alicui, ut.
Iemand met raad (en daad) bijstaan.	Aliquem consilio (et re) iuvare.
Voor iemand, die raad behoeft, toegankelijk zijn, zich te zijner beschikking stellen.	Consilii sui copiam facere alicui.
Bij iemand om raad vragen, te rade gaan, iemand raadplegen, iemands raad inwinnen.	Consilium petere ab aliquo.
Ten einde *of* buiten raad zijn.	Consilii inopem esse.
Goede raad is duur.	Omnia consilia frigent.
Zonder overleg, op goed geluk, onberaden, onbezonnen, onbesuisd.	Nullo consilio, nulla ratione, temere.
Iets bij zich zelven overwegen, overleggen.	Secum (cum animo) reputare aliquid. Considerare in, cum animo, secum aliquid. Agitare (in) mente *of* (in) animo aliquid.

[1]) *Communicare* (*aliquid cum aliquo*) beteekent oorspronkelijk gemeenschappelijk maken. Hieruit vloeien de twee beteekenissen voort 1. (wanneer men iets geeft) = iemand aan iets laten deelnemen, *consilia*; 2. (wanneer men iets overneemt) = met iemand iets deelen, *pericula*. Ons mededeelen = berichten, kennis geven, heet *dicere*, *tradere*, *narrare*, *exponere*, *certiorem facere*.

Iets wordt in overweging genomen.	Aliquid cadit in deliberationem.
Na rijp beraad.	Re diligenter considerata, perpensa. Omnibus rebus circumspectis. Inita subductaque ratione.

9. Besluit. Voornemen.

Ik ben van zins *of* voornemens, het is mijn besluit.	In animo habeo *of* mihi est in animo (c. Inf.)
Ik ben besloten.	Certum (mihi) est.
Ik ben vast besloten, het staat bij mij vast.	Certum deliberatumque est. Stat mihi sententia.
Ik ben besluiteloos.	Incertus sum, quid consilii capiam.
Ik ben het met mij zelven niet eens.	Mihi non constat (*met zijdelingsche vraag*).
Ik heb mij ten doel, tot taak gesteld.	Propositum est mihi (c. Inf.)
Aan zijn voornemen getrouw blijven, aan zijn plan vasthouden.	Propositum, consilium tenere (*tgst.* a proposito deterreri).
Zijn voornemen, zijn plan volvoeren, ten uitvoer leggen *of* brengen.	Propositum [1]) assequi, peragere (*niet* consilium perficere!)
Zich iets groots ten doel stellen.	Magna sibi proponere *of* magna spectare.
In zijn voornemen, onderneming, poging volharden.	In incepto *of* conatu perstare.
Van zijn voornemen, onderneming, poging afstaan, afzien, het opgeven.	Incepto *of* conatu desistere.
Toebereidselen tot iets maken, iets in gereedheid brengen.	Parare aliquid.
Het van zich verkrijgen, over zijn hart brengen.	Animum inducere c. Inf. (*niet* in animum inducere!)
Het niet van zich kunnen verkrijgen.	A se impetrare non posse, ut.
Tot iets, tot alles overgaan *of* komen (*veelal met weerzin*).	Descendere ad aliquid, ad omnia. (*zie aanm. bl.* 54).
Tot de uiterste maatregelen overgaan.	Descendere ad extrema consilia.

[1]) Omdat *propositum* in het classieke proza nog niet volkomen snbstantivum geworden is, mag het niet met een genetivus, adjectivum of pronomen verbonden worden.

10. Inzicht. Doel. Vertraging. Uitstel.

Mijn inzicht, oogmerk, doel is.	Consilium est (c. Inf. *of* ut.) Id sequor, ut.
Iets beoogen, iets tot doel hebben, het aanleggen op iets.	Spectare aliquid *of* ad aliquid.
Daarop is het aangelegd, de toeleg is, de strekking daarvan is, om.	Res eo spectat ut.
Geweld wordt beoogd.	Res spectat ad vim (arma).
De Persen hebben het op Athene gemunt.	Athenae a Persis petuntur.
Hij bereikte zijn doel.	Id quod voluit consecutus est. Ad id quod voluit pervenit.
Welk is uwe bedoeling? wat hebt gij in den zin?	Quid tibi vis?
Wat moet dat beteekenen? wat heeft dat te beduiden?	Quid hoc sibi vult? Quid hoc rei est?
Met de bedoeling, met het doel om.	Eo consilio, ea mente, ut.
Met opzet, opzettelijk.	De industria, dedita opera (*tgst.* imprudens).
Juist met dat doel, juist daartoe [1].	Ad id ipsum.
Onverrichter zake.	Infecta re.
Iets vertragen.	Moram alicui rei afferre, inferre, facere.
Iemand ophouden, laten wachten.	In mora alicui esse.
Geen oogenblik dralen, talmen, om; zonder uitstel . . .	Nullam moram interponere, quin.
Onverwijld.	Sine mora *of* nulla mora interposita.
Van den eenen dag tot den anderen uitstellen.	Diem ex die ducere, differre.

11. Geheugen. Aandenken. Herinnering. Vergetelheid.

Iets in het geheugen hebben, geheugen voor iets behouden; iets van buiten *of* uit het hoofd kennen.	Memoriâ tenere aliquid. Memoriam alicuius rei tenere.

[1] Het doel, de strekking van een boek, van een gedicht is: *consilium, quo liber scriptus est, quo carmen compositum est*, of *quod quis in libro scribendo, in carmino componendo secutus est* (niet *consilium libri, carminis!*)

Iets ligt versch in het geheugen.	Recenti memoria tenetur aliquid.
Een goed, getrouw geheugen hebben (*tgst.* een zwak geheugen hebben, vergeetachtig zijn).	Memoriâ (multum) valere (*tgst.* memoriâ vacillare). Memorem esse (*tgst.* obliviosum esse).
Hij had zulk een uitmuntend, sterk geheugen, het bleef hem zoo getrouw, dat.	Memoria tanta fuit, ut.
Door zijn geheugen bedrogen worden.	Memoriâ labi.
Iets in het geheugen prenten.	Memoriae mandare aliquid [1].
Iets is vast in mijn geheugen geprent.	Aliquid in memoria mea penitus insedit.
Uit het hoofd.	Ex memoria (*tgst.* de scripto).
1) Uit het geheugen getrouw verhalen, 2) uit eigen herinnering verhalen	Memoriter narrare.
In het geheugen bewaren, onthouden.	Memoria custodire.
Iets in het geheugen roepen, herinneren.	Memoriam alicuius rei renovare, redintegrare, refricare.
Zich iets (iemand) in (*of* voor) het geheugen herroepen.	Memoriam alicuius rei repetere. In memoriam alicuius redire.
Iemand iets in het geheugen roepen, hem iets herinneren.	In memoriam alicuius redigere, reducere aliquid (*niet* revocare!)
Levendige herinnering, levendig aandenken.	Memoria et recordatio.
Iemand een dankbaar aandenken wijden, in dankbare herinnering houden.	Grata memoria aliquem prosequi [2].
Het geheugen van iets herroepen, de herinnering er van weder opwekken *of* wakker maken	Memoriam alicuius rei repraesentare (*tgst.* memoriam alicuius rei deponere, abicere).

[1] Te onderscheiden van *ediscere*, dat eenvoudig van buiten leeren beteekent.

[2] *Prosequi* wordt, vooral overdrachtelijk en met een ablativus verbonden, in vele zegswijzen gebezigd, b. v. *prosequi aliquem honore*, iemand met onderscheiding behandelen, *verbis honorificis*, iemand in eervolle bewoordingen zijne hoogachting betuigen, *beneficiis, officiis, studiis suis*, iemand weldaden, diensten bewijzen, zijne belangstelling toonen, *ominibus, votis, lacrimis* iemand met zijne wenschen, met zijne tranen vergezellen enz.

(*tgst.* iets uit het geheugen verbannen).	
Iets blijven gedenken, in gedachtenis *of* blijvende herinnering houden.	Memoriam alicuius rei conservare, retinere.
Iemand in dankbare gedachtenis houden.	Gratam (gratissimam) alicuius memoriam retinere.
Nimmer zal de herinnering daarvan uit mijn hart verdwijnen.	Numquam ex animo meo memoria illius rei discedet.
Zijn aandenken, gedachtenis zal immer voortleven.	Memoriam eius nulla umquam delebit (obscurabit) oblivio. Semper memoria eius in (omnium) mentibus haerebit.
Zich door iets een blijvend aandenken bij de nakomelingschap verzekeren.	Nomen suum posteritati aliqua re commendare, propagare, prodere.
Bij menschengeheugen *of* sedert menschengeheugenis.	Post hominum memoriam. Post homines natos.
Tot een aandenken, tot eene gedachtenis.	Memoriae causa, ad (*niet* in!) memoriam.
Ik vergeet iets.	Oblivio alicuius rei me capit.
Iemand iets doen vergeten.	Aliquem in oblivionem alicuius rei adducere (*pass.* in oblivionem venire).
Iets ontgaat, ontvalt, ontschiet, gaat door het hoofd, wordt uit het geheugen verloren.	Aliquid excidit e memoria, effluit, excidit ex animo.
Het geheugen van *of* aan iets, de herinnering van iets is verloren.	Memoria alicuius rei excidit, abiit, abolevit.
In vergetelheid geraken, aan de vergetelheid prijsgegeven worden.	Obliterari [1]). Memoria alicuius rei obscuratur, obliteratur, evanescit. Oblivioni esse, dari. In oblivionem adduci. Oblivione obrui, deleri, exstingui.
Aan de vergetelheid prijsgegeven, daartoe gedoemd zijn.	In oblivione iacēre (*van personen*).

[1]) Deze en de volgende zegswijzen zijn geschikt, om het ontbrekende passivum van *oblivisci* te vervangen.

Iets aan de vergetelheid onttrekken, ontrukken.	Aliquid ab oblivione vindicare.
Vergeet niet.	Mementote *met* Acc. c. Inf.

12. THEORIE. PRACTIJK. ERVARING.

Iets uit de theorie (uit de practijk) kennen, theoretische (practische) kennis van iets hebben.	Ratione, doctrina (*tgst.* usu) aliquid cognitum habere.
Iets onder regels brengen, tot de theorie terugbrengen.	Ad artem, ad rationem revocare aliquid.
Theorie met practijk vereenigen.	Doctrinam ad usum adiungere.
Met de practijk vertrouwd, daarin bedreven, ervaren zijn.	In rebus atque in usu versatum esse.
Ervaring, ondervinding hebben.	Usu [1]) praeditum esse.
Veel bedrevenheid, ervarenheid, rijpe ondervinding in iets hebben.	Magnum usum in aliqua re habere.
Eene veelzijdige ondervinding.	Multarum rerum usus.
Wij weten door *of* bij ondervinding, uit eigen ervaring.	Usu rerum (vitae, vitae communis) edocti sumus. Experti scimus, didicimus. Usu cognitum habemus.
De (dagelijksche) ondervinding leert het.	Usus rerum (cotidie) docet.
In de wereld onervaren zijn.	(Rerum) imperitum esse.
Hij moest menige bittere ondervinding opdoen.	Multa acerba expertus est.

II. Taal en schrift.

1. TAAL. SPRAAKGEBRUIK. VERTALING. SPRAAKKUNST.

De Grieksche taal is rijker dan de Latijnsche.	Lingua Graeca Latinā locupletior (copiosior, uberior) est.
Het gebruik van dezelfde taal.	Commercium linguae.
De vlugheid in het spreken, eene radde tong.	Volubilitas, solutio linguae.
Taalfout.	Vitium orationis, sermonis *of alleen* vitium.

[1]) Niet *experientia*, dat in het classieke proza poging of proef beteekent.

Hij heeft veel fouten gemaakt.	Saepe (crebro, multa) peccavit, erravit, lapsus est.
Dezelfde taal spreken als iemand.	Ejusdem linguae societate coniunctum esse cum aliquo.
De spraak, het spraakvermogen missen.	Orationis expertem esse.
De moedertaal.	Sermo patrius (*niet* lingua vernacula!)
Het spraakgebruik.	Consuetudo sermonis, loquendi.
Het gewone, dagelijksche spraakgebruik.	Cotidiani sermonis usus. Communis sermonis consuetudo. Sermo familiaris et cotidianus.
Iets strijdt met het Latijnsche spraakgebruik.	Aliquid a consuetudine sermonis Latini abhorret, alienum est.
Het verkeerde (*tgst.* het juiste, onvervalschte) spraakgebruik.	Consuetudo vitiosa et corrupta (*tgst.* pura et incorrupta) sermonis.
De echte, zuivere Latijnsche taal.	Incorrupta Latini sermonis integritas.
Goed Latijn.	Sermo Latinus (*tgst.* sermo parum Latinus) (*niet* sermo bene Latinus!)
1) Latijn spreken, 2) goed Latijn spreken, 3) ronde taal (goed Hollandsch) spreken.	Latine loqui.
De Grieksche taal spreken.	Graece *of* Graeca lingua loqui.
Latijn verstaan.	Latinam linguam scire *of* didicisse. Latine scire.
Latijnsche opstellen, verhandelingen maken.	Latine commentari.
Iets uit het Grieksch in het Latijn vertalen, overbrengen, overzetten, vertolken.	Aliquid e Graeco in Latinum (sermonem) convertere, vertere, transferre.
Plato vertalen.	Platonem vertere, convertere.
Uit Plato vertalen.	Ab *of* de (*niet* ex) Platone vertere, convertere, transferre.
Uit de Phaedon van Plato is het volgende in het Latijn overgebracht.	Ex Platonis Phaedone haec in Latinum conversa sunt.
Iets (Grieksch) in het Latijn vertolken.	Aliquid (Graeca) Latine reddere *of* sermone Latino interpretari.

Woordelijk, woord voor woord, letterlijk vertalen.	Ad verbum transferre, exprimere. Verbum e verbo exprimere. Verbum pro verbo reddere. Totidem verbis transferre (*niet* verbo tenus!)
De regels [1]) der taal, der spraakkunst.	Leges dicendi. Praecepta grammaticorum.
Een taalvorscher, taalgeleerde, philoloog.	Grammaticus.
Zuivere taal, zonder fouten schrijven.	Emendate scribere.
Goed Latijn schrijven.	Latine scribere.

2. VOLZIN. PERIODE. WOORD. SPREEKWOORD. LETTERGREEP. LETTER.

De volzin.	Enuntiatio, enuntiatum, sententia.
De zinbouw, periodenbouw.	Compositio, structura verborum.
De periode.	Ambitus, circuitus, comprehensio, continuatio (verborum, orationis), *ook alleen* periodus.
De constructie (= de verbinding der woorden en zindeelen volgens de taalregels).	Constructio, structura [2]) verborum, forma dicendi.
Construeeren.	Construere.
Den conjunctivus regeeren.	Adiungi, addi coniunctivo.
Woordenrijkheid *of* rijkdom van woorden.	Copia, ubertas verborum.
Woordenrijk *of* rijk aan woorden zijn.	Verbis abundantem esse, abundare.
Gebrek aan woorden.	Inopia verborum.
Goed gekozen, met zorg gekozen woorden gebruiken.	Lectissimis verbis uti.
Verouderde, dubbelzinnige woorden.	Obsoleta (*tgst.* usitata), ambigua verba.
De zegswijze, spreekwijze.	Locutio.

---

[1]) Niet *regula*, dat richtsnoer, maatstaf beteekent.

[2]) Bij Cicero is *constructio* en *structura* de rhetorische woordschikking, die de woorden plaatst, zooals de nadruk (*vis*, *pondus*), de welluidendheid (*numerus*) en de sierlijkheid (*ornatus*) het vorderen.

Naar de letter, naar het heet — maar in waarheid, inderdaad.	Verbo, nomine — re, re quidem vera.
Naar de woorden, *of* de woorden genomen zooals zij zijn.	Si verba spectas.
Uit den naam *of* namens iemand (b. v. groeten.)	Verbis alicuius (*b. v.* salutare) (*niet* nomine alicuius !)
Dat zijn maar complimenten, dat zijn maar woorden.	Verba istaec sunt.
Klinkklank, geklinkklang van woorden, zinledige klanken.	Inanis verborum sonitus.
Een vloed *of* stroom van holle woorden, bombast.	Inanium verborum flumen.
Onzin, woorden zonder zin, praatjes voor den vaak uitslaan.	Inanes voces fundere.
Rhetorische opsmukking.	Flosculi, rhetŏrum pompa.
Woorden laten vallen (*vrijwillig*), iets te verstaan geven.	Voces iacĕre.
Geen woord zeggen.	Nullum (omnino) verbum facere.
Ook niet met één woord van iemand gewagen, reppen.	Ne verbum (*zonder* unum!) quidem de aliquo facere.
Het woord nemen, het woord voeren, eene redevoering houden.	Verba facere.
Iemand een woord ontlokken, afpersen, een woord uit iemand krijgen.	Verbum ex aliquo elicere.
Eene woordenwisseling met iemand hebben, twisten.	Verbis concertare *of* altercari cum aliquo.
Woordentwist.	Verborum concertatio.
Een woord tegen iemand aandringen, urgeeren.	Verbo (*zonder* uno !) premere aliquem (*niet* urgere !)
Slechts weinige woorden zeggen.	Pauca dicere (pauca verba dicere *slechts van redenaars !*)
Van de lange rede is in het kort de zin.....	Omnia verba huc redeunt.
Hij liet zich geen woord ontvallen, geen woord ontglipte hem.	Nullum verbum ex ore eius excidit (*ook enkel* ei).
Het juiste woord, de uitdrukking niet kunnen vinden.	Verbo parum valere.
Hiervoor hebben wij geen woord.	Huic rei deest apud nos vocabulum.

Een nieuw woord in de Latijnsche taal invoeren.	Inducere novum verbum in Latinam linguam.
Woorden vormen, smeden.	Verba parĕre, fingere, facere.
Woordafleiding.	Nominum interpretatio (*niet* etymologia !)
Een woord afleiden [1]) van.... (*van hem, die een nieuw woord schept*).	Vocabulum, verbum, nomen ducere ab, ex.
Een woord afleiden (*van hem, die een woord uitlegt*).	Verbum ductum esse a.. putare. Originem verbi repetere a..
De afstamming der woorden in 't licht stellen, onderzoeken, de woorden etymologisch verklaren, navorschen.	Nomina enodare *of* verborum origines quaerere, indagare.
Het woord amicitia is ontleend aan amare.	Nomen amicitiae (*of alleen* amicitia) dicitur ab amando.
Van iets gezegd *of* gebruikt worden.	In aliqua re dici.
Wat beteekent dit woord? Welke beteekenis wordt aan dit woord gehecht?	Quid significat haec vox? Quae est vis huius verbi? Quae notio *of* sententia subiecta est huic voci?
De oorspronkelijke, eerste beteekenis van een woord.	Vis et notio verbi, vocabuli.
Het woord carere heeft de beteekenis van...	Vox, nomen carendi *of alleen* carere hoc significat.
Wat verstaan wij door een wijze?	Quem intellegimus sapientem?
Wat verstaat men door deugd?	Quae intellegitur virtus? Quid est virtus?
Hetzelfde beteekenen.	Idem valere, significare, declarare.
Gelijkbeteekenende woorden, synoniemen.	Vocabula idem declarantia.
De beteekenis van het woord strekt zich verder uit.	Vocabulum latius patet.
Het woord heeft eene meer beperkte beteekenis.	Vocabulum angustius valet.

---

[1]) *Verbum derivare* beteekent slechts: van gebruikelijke woorden nieuwe vormen, b. v. door achtervoegsels, als van *Atreus Atrides.*

De oploopendheid bepaalt men: eene hartstochtelijke begeerte om zich te wreken.	Iracundiam sic (ita) definiunt, ut ulciscendi libidinem esse dicant *of* ut u. libido sit *of* iracundiam sic definiunt: ulc. libidinem.
Iets in goeden, in kwaden zin nemen; ten goede, ten kwade uitleggen.	In bonam, malam partem accipere aliquid.
Het woord aemulatio wordt in dubbelen zin, zoowel ten goede als ten kwade gebruikt.	Aemulatio dupliciter dicitur, ut et in laude et in vitio hoc nomen sit.
Zich aan de letter (eener wet) houden.	Verba ac litteras *of* scriptum (legis) sequi (*tgst.* sententiam *den zin, den geest*).
Dit woord is van het onzijdig geslacht.	Hoc vocabulum generis neutri (*niet* neutrius!) est.
De volgorde der woorden, woordschikking.	Ordo verborum.
Het eigenlijke, juiste woord, de echte uitdrukking.	Vocabulum proprium.
De troop.	Verborum immutatio.
De overdrachtelijke uitdrukking.	Verbum translatum.
De metaphoor.	Translatio.
De allegorie.	Continua translatio.
De ironie.	Dissimulatio.
Eene vergelijking gebruiken.	Simili uti.
't Is een oud gezegde, oude spreuk, dat....	Vetus (verbum) est (c. Acc. c. Inf.).
Gelijk het spreekwoord zegt.	{ Ut *of* quod *of* quomodo aiunt, ut *of* quemadmodum dicitur. Ut est in proverbio.
Een spreekwoord worden.	In proverbii consuetudinem *of enkel* in proverbium venire.
Een spreekwoord geworden zijn.	Proverbii locum obtinere.
Dit is bij de Grieken een spreekwoord.	Hoc est Graecis hominibus in proverbio.
Treffend is de les van dat Grieksche spreekwoord.	Bene illo Graecorum proverbio praecipitur.
Een oud spreekwoord verbiedt ons.	Vetamur vetere proverbio.
Een oud, alóm bekend spreekwoord.	Proverbium vetustate (sermone) tritum.

Eene lettergreep, eene letter lang uitspreken.	Syllabam, litteram producere (*tgst.* corripere).
Dit woord gaat uit op eene lange lettergreep.	Haec vox longa syllaba terminatur, in longam syllabam cadit, exit.
Een woordenzifter, woordenvitter.	Syllabarum auceps.
Woordenzifterij, — vitterij.	Verborum aucupium *of* captatio.
De letters duidelijk uitspreken.	Litteras exprimere (*tgst.* obscurare).
Letterlijk.	Ad litteram, litterate.
Het alphabet.	Litterae, elementa.
Alphabetisch rangschikken.	Ad litteram *of* litterarum ordine digerere.

3. Schrift. Schrijver. Boek.

Iets opschrijven, opteekenen, op het papier brengen, te boek stellen.	Litteris mandare *of* consignare aliquid.
Iets schriftelijk behandelen.	Litteris persequi aliquid.
De schrijver, de auteur.	Scriptor (*niet* auctor = zegsman).
Schrijven (= boeken enz. vervaardigen).	Scribere.
Schrijver worden, zich op het schrijven toeleggen, zijn zin op het schrijven zetten.	{ Ad scribendum *of* ad scribendi studium se conferre. Animum ad scribendum appellere, applicare.
Een boek schrijven.	Librum scribere, conscribere.
Een boek bewerken, samenstellen.	Librum conficere, componere.
Een boek uitgeven.	Librum edere.
Een boek openslaan, openen.	{ Librum evolvere. Volumen explicare.
Aan iemand een boek opdragen.	Librum mittere ad aliquem.
De titel van een boek.	Index, inscriptio [1]) libri.
Het boek heeft tot titel, de titel van het boek is Laelius.	Liber inscribitur Laelius.
Er bestaat een werk over...	Liber est de...
Het boek bestaat nog.	Exstat liber (*niet* liber exstat!)
Het boek dat op iemands naam gaat.	Liber, qui fertur alicuius.
Het boek gaat door voor het werk van een onbekende.	Liber refertur ad nescio quem scriptorem.

[1]) Niet *titulus*, dat beteekent 1) opschrift (op standbeelden, grafzerken enz.) en 2) een bordje aan een huis dat te koop of te huur staat.

Het boek handelt over de vriendschap.	Hic liber est de amicitia (*niet* agit!) *of* hoc libro agitur de amicitia.
Het boek behelst, bevat iets, in het boek komt iets voor.	Libro continetur aliquid (*niet* liber continet aliquid!) Libro scriptor complexus est aliquid.
Aan, op het einde van het boek.	In extremo libro.
Het boek onder handen hebben, daaraan werken.	Liber mihi est in manibus. Librum in manibus habere.
Het boek, de redevoering is overal verspreid, overal te krijgen.	Liber, oratio in manibus est.
Een boek ter hand nemen, gaan lezen.	Librum in manus sumere.
Een boek uit de handen leggen.	Librum de manibus ponere.
Een boek, een werk fijn beschaven, polijsten, gladslijpen.	Perpolire, limare diligenter librum, opus.
De laatste hand wordt aan een werk gelegd.	Extrema manus accēdit operi (*actief*: extremam manum imponere operi).
Een grondig geschreven boek.	Liber accurate, diligenter scriptus.
Een uittreksel maken uit Cicero's werken.	Aliquid, multa ex Ciceronis libris excerpere.
Iets in zijn aanteekenboek opschrijven.	Aliquid in commentarios suos referre.
Een boek met aanmerkingen, leesteekens voorzien.	Librum annotare, distinguere.
Zich in zijne bibliotheek begraven.	Se abdere in bibliothecam suam.
Plato lezen.	Platonem legere.
Eene plaats uit Plato aanhalen, (citeeren).	Locum Platonis afferre, proferre, laudare (*niet* citare!)
Onze schrijver zegt hier.	Scriptor (*zonder* noster!) hoc loco dicit.
Plato bestudeeren.	Platonem legere et cognoscere.
Iets vluchtig doorlezen, doorloopen.	Legendo percurrere aliquid.
In Plato lezen wij [1], dat.	Apud Platonem scriptum videmus, scriptum est *of alleen* est.
In de Phaedon van Plato lezen wij.	In Platonis Phaedone scriptum est.

[1]) *Legere* wordt in deze verbinding slechts in het perfectum gebruikt.

De tekst van den schrijver.	Verba, oratio, exemplum (*niet* textus!) scriptoris.
De lezers.	Legentes, ii qui legunt. [1])
Den lezer vervelen.	Languorem, molestiam legentium animis afferre.
Een boeiend, onderhoudend boek.	Liber plenus delectationis.
Iemands geest ademt, leeft, spreekt in zijne geschriften.	Alicuius mens in scriptis spirat.
Schrijffout.	Mendum (scripturae).
Vol schrijffouten.	Mendose scriptum.
Zich verschrijven.	Labi in scribendo.
1) Zich dikwijls verschrijven, 2) vol fouten zijn (*van een geschrift*).	Mendosum esse.
Een woord doorhalen, doorstrijken, uitstrijken.	Inducere verbum.

4. De Brief.

Aan iemand een brief schrijven.	Epistulam (litteras) dare, scribere, mittere ad aliquem.
Een brief aan Atticus.	Epistula ad Atticum data, scripta, missa *of* quae ad A. scripta est.
Iemand een brief ter bezorging geven.	Epistulam dare alicui.
Iemand een brief ter hand stellen, bezorgen (*van den brievenbesteller*).	Epistulam reddere alicui.
Briefwisseling.	Epistularum commercium; litterae missae et allatae.
Met iemand in briefwisseling zijn *of* briefwisseling houden.	Colloqui cum aliquo per litteras.
In briefwisseling zijn.	Litteras inter se dare et accipere.

[1]) Niet *lector* = een (vaste) voorlezer, getrouwe lezer, ook iemand, die zich nogal met lezen bezig houdt. Zoo beteekenen de woorden op *tor*, *trix* niet iemand, die éène handeling verricht, maar die eene gewoonte heeft, die dikwijls handelt b. v. *mercator* = groothandelaar, *structor* = metselaar, *calumniator* = die dikwijls lastert, enz.; zij kunnen echter ook een persoon beteekenen, die door éène handeling vermaard is, b. v. *creator huius urbis*, *Romulus*; *servator Graeciae* (Themistocles) enz.

Spreekt men van éène handeling, zoo zegge men dus niet *auditores*, maar *audientes*, of *ii qui audiunt*.

Een brief ergens heenbrengen.	Litteras perferre aliquo.
Een brief zegelen, verzegelen.	Epistulam signare, obsignare.
Een brief openbreken, openmaken, openen.	Epistulam solvere, aperire, resignare (*ook* linum incīdere = *den draad stuksnijden*).
Een brief onderscheppen.	Epistulam intercipere.
Een brief in beslag nemen.	Epistulam deprehendere.
Een schrijven voorlezen.	Litteras recitare.
Een schrijven, dat luidt als volgt.	Litterae hoc exemplo.
Het schrijven is van den volgenden inhoud.	Litterae in hanc sententiam *of* his verbis scriptae sunt.
Rome, den 1 Januari.	Kalendis Ianuariis Romā.
De datum.	Dies.
Geliefde [1]) vader.	Pater optime *of* carissime! mi pater!

III. Gemoed en hart.

1. Gemoedsstemming, gemoedsaandoening in het algemeen.

De gemoedsstemming.	Animi affectio *of* habitus.
In zulke gemoedsstemming zijn.	Ita [2]) animo affectum esse.
De stemming, de gezindheid trachten te ontdekken.	Animos tentare [3]).
Iemands gemoed buigen, hem anders stemmen; zijne gezindheid veranderen.	Animum alicuius *of alleen* aliquem flectere.
De gemoedsaandoening.	Animi motus, commotio, permotio.

---

[1]) *Amatus* en *dilectus* mogen niet gebruikt worden, omdat het eerste in het geheel niet, het laatste slechts bij dichters en latere schrijvers als adjectivum voorkomt.

[2]) Maar niet *magno, abiecto, laeto* enz. *animo affectum esse* of *affici*.

[3]) *Animum tentare* beteekent ook 1) iemands gezindheid op de proef stellen 2) iemand (*tot iets kwaads*) aanzetten.

Iets maakt indruk op iemand, werkt op zijn gemoed.	Aliqua re moveri, commoveri.
Iemands hart bewegen *of* roeren, treffen.	Alicuius animum commovere, pellere.
Het gevoel opwekken.	Motus excitare in animo (*tgst.* sedare, exstinguere).
Aangedaan, bewogen zijn, in gevoel zijn.	Commotum *of* concitatum esse.
Hevig bewogen, ontroerd, geschokt zijn.	Commotum perturbatumque esse.
Iemand in verwarring brengen, ontstellen.	Alicuius mentem turbare, conturbare, perturbare.
Hoe zijt gij te moede?	Quid tibi animi est?

2. Vreugde. Smart.

Iemand verblijden, iemand genoegen doen.	Afficere aliquem gaudio, laetitia. Afferre alicui laetitiam.
Vreugde, vermaak scheppen in iets, zich in iets verblijden, zijn lust in iets vinden.	Laetitiam capere *of* percipere ex aliqua re. Delectari aliqua re.
Zich in stilte verheugen; in het vuistje lachen.	In sinu gaudere.
Met vreugde vervuld worden.	Gaudio perfundi [1]).
Iemands vreugde ten top voeren.	Cumulum gaudii alicui afferre.
Van vreugde juichen, jubelen.	Gaudio, laetitia exsultare.
Uitgelaten zijn van vreugde.	Laetitia gestire.
De uitgelaten vreugde.	Effusa [2]) laetitia. Laetitia gestiens.
Buiten zich zelf van vreugde zijn.	Gaudio, laetitia efferri.
Iemands hart tot blijdschap stemmen.	Animum alicuius ad laetitiam excitare.
Van al te groote blijdschap bijna het verstand verliezen.	Nimio gaudio paene desipere.

---

[1]) *Gaudio compleri* wordt bij Cicero een enkel maal, *gaudio impleri* volstrekt niet gevonden. In het algemeen verbinde men *complere, implere, replere* nooit met substantiva, die eene gemoedsaandoening te kennen geven.

[2]) Men zegt ook: *effusa fuga* = wilde vlucht, *effusi sumptus*, overdreven, dwaze uitgaven.

Het smart, bedroeft mij, doet mij leed, ik ben bedroefd, verdrietig, misnoegd over iets.	Doleo aliquid, aliqua re, de *en* ex aliqua re. Aegre, graviter, moleste fero aliquid (*met* Acc. c. Inf. *of met* quod).
Gij doet mij in de ziel leed, ik ben om uwentwil bedroefd.	Tuam vicem [1]) doleo.
Gevoelig, pijnlijk, smartelijk aangedaan worden.	Dolore affici.
Smart gevoelen over iets.	Dolorem capere (percipere) ex aliqua re.
Groote pijnen, hevige smarten lijden.	Doloribus premi, angi, ardere, cruciari, distineri et divelli.
Iemand smart veroorzaken.	Dolorem alicui facere, afferre, commovere.
Iemand eene gevoelige, bittere smart veroorzaken.	Acerbum dolorem alicui inurere.
De pijn is zeer hevig.	Acer morsus doloris est.
Zijne smart door tranen lucht geven, verlichten, daarin uitstorten.	Dolorem in lacrimas effundere.
De smart woont in de ziel.	Dolor infixus animo haeret.
Van smart wegkwijnen, vergaan.	Dolore confici, tabescere.
De pijnen verminderen, bedaren.	Dolores remittunt, relaxant.
Tegen de pijn harden, daarvoor gevoelloos maken.	Callum obducere [2]) dolori.
Ik ben voor het lijden gevoelloos geworden.	Animus meus ad dolorem obduruit.
De smart verbannen, de kwellende gedachte van zich afzetten, niet langer daaraan toegeven.	Dolorem abicere, deponere, depellere.
Iemands smart wegnemen, hem daarvan verlossen.	Dolorem alicui eripere.
Tot mijne groote smart.	Cum magno meo dolore.

[1]) Zoo staat *vicem* cum gen. of met een pronomen possessivum in de beteekenis van wegens, met betrekking tot, vooral bij de werkwoorden die eene gemoedsaandoening uitdrukken (*doleo*, *timeo*, *irascor*).

[2]) Zoo zegt men: *consuetudo callum obduxit stomacho meo*, de gewoonte heeft mij ongevoelig gemaakt. *Callum* is eigenlijk = eelt.

3. Kommer. Zorg. Onbezorgdheid. Tevredenheid. Rouw.

Kommer *of* zorgen hebben, bekommerd *of* bezorgd zijn.	In aegritudine, sollicitudine esse. Aegritudine, sollicitudine affici. Sollicitum esse.
Zich om iets niet bekommeren, zich over iets geen grijze haren laten wassen.	Non laborare de aliqua re.
Iets baart mij zorg, kommer.	Aliquid me sollicitat, me sollicitum habet, mihi sollicitudini est, mihi sollicitudinem affert.
De kommer knaagt aan het hart en mergelt geheel en al uit.	Aegritudo exest animum planeque conficit.
Door kommer, door zorgen uitgemergeld, verteerd worden.	Aegritudine, curis confici.
Onder den kommer gebukt, gekromd gaan, daardoor terneergeslagen, ontmoedigd zijn.	Aegritudine afflictum, debilitatum esse, iacēre.
Iemands kommer lenigen, verzachten.	Aegritudinem alicuius elevare. Aliquem aegritudine levare.
Rustig, kalm, onbekommerd, onbezorgd blijven.	Quieto, tranquillo, securo animo esse.
Met zijn lot tevreden zijn.	Rebus suis, sorte sua contentum esse.
Het is mij voldoende, genoeg te...	Satis habeo, satis mihi est c. Inf.
Met weinig tevreden zijn.	Paucis, parvo contentum esse.
Ik ben met mijn lot ontevreden.	Fortunae meae me paenitet.
Ik ben over mijne vorderingen niet ontevreden.	Non me paenitet quantum profecerim.
In den rouw zijn.	In luctu esse.
In zwaren rouw zijn; in zak en asch zitten.	In sordibus luctuque iacēre.
De dood van iemand heeft mij in rouw gedompeld.	Mors alicuius luctum mihi attulit.
In (zwaren) rouw gedompeld worden.	In maximos luctus incidere. Magnum luctum haurire (*zonder* ex). Luctum percipere ex aliqua re.
Allen rouw doen verdwijnen, verbannen.	Omnem luctum plane abstergere.
Den rouw afleggen.	Luctum deponere.

De tijd doet allengskens zelfs den zwaarsten rouw slijten.	Vel maximos luctus vetustate tollit diuturnitas.

4. Vrees. Schrik. Angst.

Iemand vrees inboezemen, schrik aanjagen.	Timorem, terrorem alicui inicere, *sterker* incutere.
De vrees maakt zich van iemand meester.	Timor aliquem occupat.
In vrees verkeeren.	In timore esse, versari.
Bevreesd worden, door vrees bevangen worden.	In timorem venire, pervenire.
De vrees brengt hem buiten zich zelven, berooft hem van het verstand.	Metus aliquem exanimat.
Door vrees overmand, overweldigd zijn.	Metu fractum et debilitatum, perculsum esse.
De vrees laten varen, afleggen.	Abicere, omittere timorem.
Ruimer ademhalen.	A metu respirare.
Van de vrees bekomen.	Ex metu se recreare, se colligere.
De schrik bevangt, overvalt iemand, valt hem op het lijf.	Terror incidit alicui. Terror invadit in aliquem (*zelden* alicui, *sedert Livius* aliquem).
Iemand den schrik op het lijf jagen.	In terrorem conicere aliquem.
Zich angstig, bezorgd, ongerust maken.	(Animo) angi.
De zorg kwelt en verontrust iemand.	Cura sollicitat angitque aliquem.
Door angst benauwd, beklemd worden.	Angoribus premi.
In groote benauwdheid zijn, doodsangst uitstaan.	Angoribus confici.

5. Moed. Moedeloosheid. Kleinmoedigheid. Opgeblazenheid. Hoogmoed. Overmoedigheid. Aanmatiging. Trotschheid.

Goeden moed hebben.	Bono animo esse. Bonum animum habere.
Moed vatten, scheppen.	Animus alicui accedit. Animum capere, colligere.
Weder moed scheppen, nieuwen moed krijgen.	Animum recipere.

Moed hebben.	Animo forti esse.
Toon u moedig, geef bewijs van moed.	Fortem te praebe.
Vroolijk en wel te moede zijn.	Alacri et erecto animo esse.
Iemand moed geven, inboezemen.	Animum facere, addere alicui.
Iemand aanmoedigen, zijn moed versterken.	Animum alicuius confirmare.
Iemands moed verhoogen.	Animum alicui augere.
Iemand weder moed geven, nieuwen moed inboezemen.	Animum alicuius redintegrare.
De moed verflauwt, wordt verlamd, nedergeslagen.	Animus frangitur, affligitur, percellitur, debilitatur.
De moed ontzinkt, zinkt.	Animi cadunt.
Den moed laten zinken, verliezen; versagen.	Animo cadere, deficere. Animum demittere.
Iemand bemoedigen *of* opbeuren.	Erigere animum *of* aliquem.
Den moedelooze en ternedergeslagene weder opbeuren (*tgst.* den moed nederslaan).	Excitare animum iacentem et afflictum (*tgst.* frangere animum).
Kleinmoedig, mismoedig, ontmoedigd, moedeloos zijn.	Animo esse humili, demisso (*sterker* animo esse fracto, perculso et abiecto).
Trotsch, verwaand door iets geworden zijn, op iets zijn.	Inflatum, elatum esse aliqua re.
Opgeblazen zijn.	Superbia inflatum esse.
Hoogmoedig zijn.	Magnos spiritus sibi sumere.
Iemands hoogmoed fnuiken.	Spiritus alicuius reprimere.
Zich overmoedig, laatdunkend gedragen.	Insolentius se efferre.
Zich trotsch, verwaand gedragen.	Elatius se gerere.
Zich iets aanmatigen.	Sibi sumere aliquid.
Zich trotsch aanstellen.	Contumacius se gerere.
De rondborstige, edele fierheid *of* trots van Socrates (*voor de rechters*).	Libera contumacia Socratis.

6. Tegenwoordigheid van geest. Gelijkmoedigheid. Beradenheid. Vertwijfeling.

Tegenwoordigheid van geest hebben.	Praesenti animo uti.

Met (groote) gelijkmoedigheid, gemoedskalmte iets verdragen.	Aequo (aequissimo) animo ferre aliquid.
Met gelatenheid, bedaardheid, kalmte iets dragen.	Humane, modice, moderate, sapienter, constanter ferre aliquid.
Op iets voorbereid zijn.	(Animo) paratum esse ad aliquid.
Bereid zijn om alles te verduren.	Omnia perpeti paratum esse.
Zich op alle gebeurlijkheden voorbereiden.	Ad omnes casus se comparare.
Iemand zijne kalmte, de kalmte van zijn geest doen verliezen, van zijn stuk brengen.	Animum alicuius de statu, de gradu demovere (*sterker* depellere, deturbare).
Zijne kalmte, de kalmte van zijn geest verliezen, zich van zijn stuk laten brengen.	De statu suo *of* mentis deici. De gradu deici, ut dicitur [1]; perturbari (animo).
Niet bij zinnen, zich zelven geen meester, buiten zich zelven zijn.	Sui (mentis) compŏtem non esse. Non esse apud se.
Nauwelijks bij zijne zinnen zijn, zich ternauwernood meester blijven.	Mente vix constare.
Kalm en moedig zijn.	Animo adesse (*zie bl.* 110).
Tot zich zelven komen, tot bezinning komen.	Ad se redire.
Zijne bedaardheid bewaren, kalm blijven.	Constantiam servare. Mente consistere.
Aan zijn toestand wanhopen.	Desperare [2]) suis rebus.
In (de grootste) vertwijfeling geraken, tot wanhoop vervallen, gebracht worden.	Ad (summam) desperationem pervenire, adduci.
Hopelooze toestand, volslagen wanhoop.	Desperatio rerum (omnium).
Wat zal er van mij worden *of* wat zal mijn lot zijn?	Quid (de) me fiet?
Het is met mij gedaan!	Actum est DE me!

7. Hoop. Verwachting.

Hoop hebben, voeden, koesteren.	Spem habere. Spe duci, niti.

[1]) De uitdrukkingen zijn aan het gevecht ontleend.

[2]) *Desperare* wordt met *de* geconstrueerd, met den accusativus in de beteekenis: niet meer op iets rekenen b. v. *reditum*, *pacem*, of ook met den dativus, bijzonder met *sibi*, *suis rebus*, *saluti*, *fortunae suae*. Desperatus = vertwijfeld, hopeloos.

Ik koester groote hoop, dat...	Magna me spes tenet (*met* Acc. c. Inf.)
Ik vlei mij met de hoop.	Sperare videor.
Goede, de beste hoop van iemand hebben.	Bene, optimē (meliora) sperare de aliquo.
Hoop opvatten, krijgen.	In spem venire, ingredi, adduci. Spem concipere animo.
Op nieuw hoop krijgen.	Spem redintegrare.
Iemand hoop geven, met hoop bezielen.	Spem alicui facere, afferre, inicere.
De hoop in iemand doen herleven *of* wekken, verlevendigen.	Ad spem aliquem excitare, erigere.
De beste hoop in iemand levendig maken.	In maximam spem aliquem adducere.
Iemands hoop opbeuren, betere verwachtingen bij hem opwekken.	In meliorem spem, cogitationem aliquem inducere.
Iemand het vooruitzicht op iets openen.	Spem alicuius rei alicui proponere.
Een straal *of* flikkering van hoop blinkt.	Spes affulget.
Iemand ijdele hoop geven, iets ijdels voorspiegelen.	Spem falsam alicui ostendere.
Iemand de hoop benemen.	Spem alicui adimere, tollere, auferre, eripere.
De hoop afsnijden.	Spem praecīdere.
De hoop verliezen.	Spem perdere. Spe deici.
De hoop faalt *of* mislukt, wordt teleurgesteld *of* verijdeld.	Spes ad irritum cadit, ad irritum redigitur.
De hoop opgeven, laten varen.	Spem abicere, deponere.
Zich door ijdele, valsche hoop laten leiden, verleiden *of* verlokken.	Inani, falsa spe duci, induci.
Iemand ziet zich in zijne hoop teleurgesteld, bedrogen.	Spes aliquem frustratur.
De hoop vervliegt allengskens.	Spes extenuatur et evanescit.
Iemand in zijne hoop teleurstellen.	Spem alicuius fallere.
Iemands hoop verminderen, verzwakken.	Spem alicui *of* alicuius minuere.
Iemand in zijne hoop versterken, bevestigen.	Spem alicuius confirmare.
Iemands hoop voedsel geven.	Spem alicuius alere.

Zijne hoop op iemand stellen, vestigen.	Spem habere in aliquo. Spem suam ponere, collocare in aliquo.
Tusschen hoop en vrees dobberen.	Inter spem metumque suspensum animi esse.
Buiten verwachting.	Praeter spem, exspectationem.
1) Maken, dat men verwacht wordt, 2) verwachting van zich geven *of* de verwachting spannen.	Exspectationem sui facere, commovere.
De verwachtingen vervullen.	Exspectationem explere.
Aan de verwachtingen voldoen, beantwoorden.	Exspectationi satisfacere, respondere.
Over iets in bange verwachting zijn.	Exspectatione alicuius rei pendēre (animi).
Door pijnlijke verwachting geslingerd, gefolterd worden.	Exspectatione torqueri, cruciari.
In gespannen verwachting zijn.	Suspenso animo exspectare aliquid.
Iemands verwachting zeer hoog *of* ten hoogste spannen.	Aliquem in summam exspectationem adducere.

8. Medelijden. Toegeeflijkheid. Vergiffenis. Gevoelloosheid. Wreedheid.

Iemands medelijden opwekken.	Misericordiam alicui commovere. Misericordiam alicuius concitare.
Iemand tot medelijden stemmen.	Ad misericordiam aliquem allicere, adducere.
Door medelijden bewogen, getroffen worden.	Misericordia moveri, capi.
Het medelijden inroepen.	Misericordiam implorare.
Iemands gebreken door de vingers zien, daarvoor toegeeflijk zijn.	Indulgere vitiis alicuius.
Iemand vergiffenis schenken.	Alicui veniam dare (alicuius rei).
Alle menschelijk gevoel afgelegd, verloren hebben, geheel gevoelloos zijn, geen hart hebben.	Omnem humanitatem exuisse, abiecisse. Omnem humanitatis sensum amisisse.
Van alle menschelijk gevoel ontbloot, verstoken zijn.	Omnis humanitatis expertem esse.
Alle menschelijk gevoel in zijn hart verstikken.	Omnem humanitatem ex animo exstirpare.

Geen sprankje gevoel hebben.	Nullam partem sensus habere.
Zich wreedaardig gedragen, zich wreedheid veroorloven.	Crudelitate uti.
Iemand wreedaardig behandelen, wreedheid aan hem plegen.	Crudelitatem exercere in aliquo. Crudelitatem adhibere in aliquem.

9. Liefde. Verlangen. Bewondering. Geestdrift.

Iemand liefhebben.	Carum habere aliquem. In amore habere aliquem. Amore prosequi, amplecti aliquem.
Iemand dierbaar zijn.	Carum esse alicui. Carum atque iucundum esse alicui.
Liefde voor iemand opgevat hebben, hem zijne liefde geschonken hebben.	Adamasse aliquem (*gewoonlijk in* Perf. *en* Plqpf.)
Iemand met geheel zijn hart, uit geheel het hart, van ganscher harte beminnen.	Aliquem toto pectore [1]), ut dicitur, amare.
Iemand hartelijk beminnen.	Aliquem ex animo *of* ex animi sententia amare.
Door liefde tot de deugd getroffen, in liefde ontstoken, ontvlamd zijn, van liefde branden.	Amore virtutis captum, incensum, inflammatum esse, ardere.
De liefde uit het hart verbannen.	Amorem ex animo eicere.
Iemands lieveling.	Amores et deliciae alicuius.
Iemands lieveling zijn.	In amore et deliciis esse alicui (*act.* in deliciis habere aliquem).
Iemand innig liefhebben.	Aliquem in sinu gestare (aliquis est in sinu alicuius).
Ik stel levendig belang in iemand, in iets; iets gaat mij ter harte (*in den zin van:* er is mij veel aan gelegen).	Aliquis, aliquid mihi curae *of* cordi [2]) est.

---

[1]) *Pectus* wordt slechts hier en daar in enkele verbindingen figuurlijk aangetroffen, (b. v. *toto pectore cogitare* = met gespannen geest denken, *toto pectore tremere* = tot in het diepste van zijn hart sidderen). Daarom vervange men het door *animus*.

[2]) *Cor* wordt slechts in deze zegswijze overdrachtelijk gebruikt; in de plaats treedt *animus*.

Voor iets zorg dragen, zich aan iets laten gelegen zijn *of* gelegen liggen.	Curae habere aliquid (*zonder* sibi!)
Niets gaat mij zoo na aan het hart *of* aan niets is mij meer gelegen, dan dat...	Nihil antiquius *of* prius habeo, quam ut (nihil mihi antiquius *of* potius est, quam ut).
Reikhalzen, een vurig verlangen naar iets hebben.	Desiderio alicuius rei teneri, affici (*sterker* flagrare, incensum esse).
In vurig verlangen ontbranden, daardoor aangegrepen worden.	Desiderio exardescere.
Bewonderd worden.	Admirationi esse. Admiratione affici [1]. Admirationem habere.
Iemand wordt zeer bewonderd.	Magna est admiratio alicuius.
Iemands verwondering *of* verbazing wekken.	Admirationem alicui movere.
Vol bewondering, van bewondering vervuld zijn.	Admiratione incensum esse.
Wonderspreukige *of* schijnbaar tegenstrijdige stellingen, paradoxen.	Admirabilia (= παράδοξα).
Voor iemand *of* voor iets in geestdrift ontstoken zijn (*zoodat men tot daden geprikkeld wordt*).	Studio ardere alicuius *of* alicuius rei.
Bij iemand de geestdrift voor iets opwekken, ontvonken (*en daardoor tot daden brengen*).	Studio alicuius rei aliquem incendere.
De geestdrift uitdooven.	Ardorem animi restinguere.
De geestdrift is bekoeld.	Ardor animi resēdit.

10. Geloof. Geloofwaardigheid. Vertrouwen. Trouw. Belofte. Borgstelling. Bescherming.

Iemand GELOOF schenken.	Fidem [2]) habere alicui.

[1]) *Admiratione affici* beteekent ook: van bewondering vervuld worden.

[2]) De hoofdbeteekenissen van *fides* zijn: A. 1) het GELOOF, dat men schenkt of bij anderen vindt; 2) datgene, waarop het geloof steunt: a) de geloofwaardigheid, oprechtheid, verzekering van iemand, b) de betrouwbaarheid of geloofwaardigheid van iets; B. 1) het VERTROUWEN, het krediet, dat men schenkt of geniet; 2) datgene, waarop het vertrouwen steunt: a) de eigenschappen van iemand: trouw, eerlijkheid, plichtsbetrachting, nauwgezetheid, b) het gegeven woord, de belofte, het vrijgeleide, de waarborg; C. de bescherming, de bijstand, die men bij iemand hoopt of vertrouwt te zullen vinden.

Aan iets geloof slaan, hechten.	Fidem tribuere, adiungere alicui rei.
Iemand iets doen gelooven, hem overtuigen.	Fidem alicuius rei facere alicui.
Iemands GELOOFWAARDIGHEID verminderen, verzwakken.	Fidem alicuius imminuere, infirmare (*tgst.* confirmare).
Iemand de geloofwaardigheid ontzeggen.	Fidem abrogare, derogare alicui.
Iets BEKRACHTIGEN, verzekeren,	Fidem addere alicui rei.
Iets is GELOOFBAAR, betrouwbaar.	Aliquid fidem habet.
Iets geloofbaar, geloofwaardig maken.	Fidem facere, afferre alicui rei, (*tgst.* demere, ab-, derogare fidem).
Iemand door misbruik van VERTROUWEN bedriegen.	Per fidem fallere, decipere aliquem.
Zijn vol vertrouwen op iemand stellen.	Fiduciam in aliquo ponere, collocare. Confidere alicui.
Zijn vol vertrouwen in iets stellen, zich op iets verlaten.	Fiduciam alicuius rei habere.
Het zelfvertrouwen.	Fiducia sui.
Iemand iets toevertrouwen.	Committere aliquid alicui *of* alicuius fidei.
Zich ter vrije beschikking van iemand stellen.	Totum se committere, tradere alicui.
Van GETROUWHEID aan iemand blijk geven.	Fidem praestare alicui.
Aan plichten, verbintenissen enz. getrouw zijn.	Fidem colere, servare.
Getrouw blijven.	In fide manere.
De trouw verzaken, ontrouw worden.	Fidem laedere, violare, frangere.
Iemands trouw, eerlijkheid aan het wankelen brengen.	Fidem alicuius labefactare.
Iemand tot ontrouw, oneerlijkheid verleiden.	De fide deducere *of* a fide abducere aliquem.
Na wederzijdsche belofte van trouw.	Fide data et accepta.
Iemand eene BELOFTE doen, zijn WOORD geven.	Fidem dare alicui (*tgst.* accipere) (*c. acc. c. inf.*)
Zijn woord houden.	Fidem servare (*tgst.* fallere) (*niet* tenere!)
Zijne belofte vervullen.	Fidem persolvere. Fidem (promissum) praestare.

Zijn woord verpanden, in pand geven.	Fidem interponere.
Zijne belofte nakomen, houden.	Promisso stare.
Zijn woord breken.	Fidem frangere.
Door zijn woord gebonden zijn.	Fide obstrictum teneri.
Belofte van persoonlijke zekerheid, VRIJGELEIDE van staatswege geven, vorderen, daarvoor instaan.	Fidem publicam dare, postulare, interponere.
Zich door plechtige belofte verbinden (*van twee partijen*).	Sponsionem facere.
Zich borg stellen voor iemand.	Spondere pro aliquo.
Voor iemand borg blijven.	Sponsorem esse pro aliquo.
Iemand borg stellen, dat...	Dare aliquem, qui spondeat (*acc. c. inf.*)
Voor iemand, voor iets borg zijn, instaan, zich verantwoordelijk stellen.	Praestare aliquem, aliquid *of* de aliqua re, *ook acc. c. inf.*
Zich onder iemands HOEDE, bescherming stellen.	Se conferre, se tradere, se permittere in alicuius fidem.
Zijne toevlucht tot iemand nemen.	Confugere ad aliquem, ad fidem alicuius.
Iemand onder zijne hoede, in bescherming, onder zijne bescherming nemen.	In fidem recipere aliquem.
Iemands bescherming inroepen, afsmeeken. *Over krediet zie bl.* 83.	Fidem alicuius obsecrare, implorare.

11. ACHTERDOCHT. VERDENKING. VERMOEDEN. VOORGEVOEL.

Iemand achterdocht, kwaad vermoeden inboezemen, iemands argwaan wekken.	Suspicionem movere, excitare, inicere, dare alicui.
Achterdocht, argwaan van iemand koesteren, hem verdenken *of* verdacht houden.	Suspicionem habere de aliquo.
Van iets verdacht zijn.	Suspicionem alicuius rei habere.
Het vermoeden, de verdenking valt op iemand.	Suspicio (alicuius rei) cadit in aliquem, pertinet ad aliquem.
Iemand in verdenking brengen (bij iemand), verdacht maken.	Aliquem in suspicionem adducere (alicui), aliquem suspectum reddere.

In verdenking komen.	In suspicionem vocari, cadere.
Bij iemand in verdenking komen.	In suspicionem alicui venire.
De verdenking, het kwaad vermoeden van zich afweren, zich daarvan zuiveren.	Suspicionem a se removere, depellere, propulsare.
De argwaan, het kwaad vermoeden bij iemand wegnemen.	Suspicionem ex animo delere.
In iemands hart woont argwaan.	Suspicio insidet in animo alicuius.
De lichtste verdenking, het nietigste vermoeden.	Suspicio tenuissima, minima.
Ik heb een voorgevoel van een ongeluk.	Animus praesāgit malum. Animo praesagire malum.

12. HAAT. NIJD. AFGUNST.

Door iemand gehaat worden, bij iemand gehaat zijn.	Invisum esse alicui. Odio, invidiae [1]) esse alicui. In invidia esse alicui. In odio esse apud aliquem.
Zeer gehaat zijn, door den haat vervolgd worden.	Invidiā flagrare, premi.
Het voorwerp van iemands haat worden.	In odium, in invidiam venire alicui.
Zich (bij iemand) gehaat maken, zich (iemands) haat op den hals halen (door iets).	Invidiam colligere (aliqua re). Alicuius odium subire, suscipere, in se convertere, sibi conflare. In alicuius odium incurrere.
Afgunst, nijd, haat tegen iemand opwekken, hem (bij iemand) gehaat maken.	In invidiam, odium (alicuius) vocare aliquem. In invidiam adducere aliquem. Invidiam alicui conflare. Invidiam, odium ex-, concitare alicui, in aliquem.
Iemand een doodelijken haat toedragen.	Capitali odio dissidere ab aliquo
Zijn haat *of* wrok door (in) iets koelen, bot vieren.	Odium explere aliqua re.

[1]) *Odium* is de haat, dien men iemand toedraagt wegens eene ware of vermeende beleediging; *invidia* is 1) afgunst, nijd; 2) haat, vooral wanneer hij uit afgunst, wangunst enz. ontstaat.

Een onverzoenlijken haat tegen iemand opvatten.	Odium implacabile suscipere in aliquem.
1) Van haat tegen iemand gloeien, 2) door den gloeienden haat van iemand vervolgd worden.	Invidia alicuius ardere.
Een ingewortelden haat tegen iemand koesteren, dragen.	Odium inveteratum habere in aliquem.
Van gloeienden haat vervuld zijn.	Odio inflammatum esse (*niet* impletum! *zie bl.* 133 *noot*).
Het vuur van den haat in iemand aanstoken.	Odium alicuius inflammare.
Den haat uitdooven.	Odium restinguere, exstinguere.

13. Misnoegdheid. Toorn. Wraak. Woede.

Over iets misnoegd, verdrietig zijn, iets ten kwade duiden.	Aegre, graviter, moleste, indigne, ferre aliquid.
Het stuitende, de laagheid van eene daad.	Indignitas, atrocitas rei.
Welk eene laagheid! het is afschuwelijk!	O facinus indignum!
In hevigen toorn ontstoken, ontvlamd zijn.	Ira incensum esse. Iracundia inflammatum esse. Ira ardere.
Opstuiven, opvliegen.	Iracundia exardescere, effervescere.
Zich door gramschap laten vervoeren.	Iracundia efferri.
De gramschap bedaart, heeft bijna uitgewoed.	Ira defervescit.
Zijn toorn op iemand uitstorten, zijne gal op *of* tegen iemand spuwen, uitspuwen, braken, uitbraken.	Virus acerbitatis suae effundere in aliquem. Iram, bilem evomere in aliquem.
Den teugel aan zijne gramschap vieren, zijn toorn bot vieren.	Irae indulgere.
Zijn toorn tegen iemand luchten.	Iram in aliquem effundere.
Tot gramschap geneigd zijn.	Praecipitem in iram esse.
Zijn gemoed koelen.	Animum explere.
Zijn toorn bedwingen, inhouden, onderdrukken.	Iracundiam continere, cohibere, reprimere.
Zijn toorn doen bedaren, kalmeeren.	Iram restinguere, sedare.

Iemand beletten, tegenhouden zich aan de gramschap over te geven.	Animum alicuius ab iracundia revocare.
Iemands gramschap opwekken, zijne gal wekken *of* ontsteken.	Stomachum, bilem alicui movere.
Zich op iemand wreken, op hem wraak nemen.	Ulcisci aliquem [1]), poenas expetere ab aliquo.
Zich over iets wreken.	Ulcisci aliquid, poenas alicuius rei expetere.
Iemand op iemand wreken, zich op iemand over iets wreken.	Ulcisci aliquem pro aliquo *en* pro aliqua re. Poenas alicuius *en* alicuius rei repetere ab aliquo.
Beleedigingen wreken.	Iniurias persequi.
Iemand woedend maken.	Impellere aliquem in furorem.
Woedend worden.	Furore inflammari, incendi.
In woede ontstoken.	Furore incensus, abreptus.

IV. Deugden en gebreken.

1. Deugd. Zedelijkheid.

Een deugdzaam — onzedelijk leven.	Vita honesta — turpis.
Naar het (zedelijk) goede streven — het onzedelijke vermijden.	Honesta expetere — turpia fugere.
Deugdzaam zijn.	Virtute praeditum, ornatum esse (*tgst.* vitiis obrŭtum esse).
De deugd (gerechtigheid, vroomheid) oefenen, betrachten.	Virtutem (iustitiam, pietatem) colere.
Het pad der deugd inslaan, betreden, bewandelen.	Viam virtutis ingredi.
Bij alle gedachten en handelingen de deugd tot richtsnoer nemen, daarbij de beginselen der deugd op den voorgrond stellen.	Omnia consilia et facta ad virtutem referre.
Naar deugd streven, trachten.	Virtutem sequi, virtutis studiosum esse.
Een volmaakt, deugdzaam leven leiden.	Virtutis perfectae perfecto munere fungi.

---

[1]) *Ulcisci aliquem* beteekent ook: iemand (een beleedigde) wreken, voor iemand wraak nemen, iemand voldoening (= genoegdoening) verschaffen.

Zijn vroegeren deugdzamen levenswandel voortzetten, in de deugd niet verflauwen, verslappen.	Virtutem pristĭnam retinere. Nihil ex pristina virtute remittere.
Het hoogste goed in de deugd stellen.	Summum bonum [1]) in virtute ponere.
De deugd heeft dit eigenaardigs, het is der deugd eigen te . . .	Virtus hoc habet, ut . . .
Van het pad der deugd, van den rechten weg afwijken, afdwalen.	A virtute discedere *of* deficere. Honestatem deserere.
Van de deugd der voorvaderen ontaarden.	A maiorum virtute degenerare, desciscere, deflectere.
Uit den aard slaan.	A parentibus degenerare.
(Zedelijk) verleid, bedorven worden.	Corrumpi, depravari.
Iemand tot deugd aansporen.	Excitare aliquem ad virtutem.
De goedhartigheid, goedaardigheid.	Bonitas.
Aangeboren goedheid, goede geaardheid.	Naturae bonitas.
De gaven, de voorrechten der natuur.	Naturae bona.

2. Gebrek. Ondeugd. Misdaad.

Zonder gebreken zijn.	Omni vitio carere.
Gebreken verraden, openbaren zich eensklaps.	Vitia erumpunt (in aliquem).
Zich aan de ondeugd overgeven.	Animum vitiis dedere.
Zich met misdaden bezoedelen.	Vitiis, sceleribus contaminari *of* se contaminare.
Met misdaden bezoedeld, een slecht mensch zijn.	Vitiis, sceleribus inquinatum, contaminatum, obrutum esse.
Ondeugden met wortel en tak uitroeien.	Vitia exstirpare et funditus tollere.
Een zeer slecht, schandelijk leven.	Vita omnibus flagitiis dedita. Vita omnibus flagitiis inquinata.
Zich in den maalstroom, den afgrond der ondeugden storten.	Se ingurgitare in flagitia.
Van natuur tot het kwade geneigd zijn.	Natura proclivem esse ad vitia.

[1]) Men zegt *finis bonorum et malorum*, het hoogste goed en het grootste kwaad.

Op misdaden zinnen, misdadige plannen smeden, beramen.	Scelera moliri.
Eene misdaad bedrijven, begaan.	Scelus facere, committere.
Eene euveldaad, een snoode daad plegen.	Facinus facere.
Zich aan eene misdaad schuldig maken.	Scelere se devincire, se obstringere, astringi. Scelus (in se) concipere, suscipere.
Een misdrijf tegen iemand plegen.	Scelus edere in aliquem.
Misdaad op misdaad stapelen.	Scelus scelere cumulare.
Eene misdaad door straf boeten.	Scelus supplicio expiare.

3. Begeerte. Hartstocht. Zelfbeheersching.

Van begeerte, verlangen naar iets ontstoken, ontvlamd zijn.	Cupiditate alicuius rei accensum, inflammatum esse.
Naar iets branden van verlangen.	Cupiditate alicuius rei ardere, flagrare.
In iemand den lust, het verlangen opwekken, hem van verlangen doen branden.	Cupiditatem alicuius accendere. Aliquem ad cupiditatem incitare. Aliquem cupiditate inflammare.
Zich door zijne hartstochten laten verblinden.	Cupiditatibus occaecari.
Zich door hartstocht laten vervoeren, medesleepen.	Libidine ferri.
Zich geheel aan zijne lusten overgeven.	Se (totum) libidinibus dedere.
Een slaaf van zijne hartstochten zijn.	Cupiditatibus servire, parēre.
Zich blindelings door iets laten medesleepen.	Praecipitem ferri aliqua re.
Iemand, die zich niet beheerschen kan, zonder zelfbeheersching.	Homo impotens sui. Homo effrenatus, intemperans.
Zich beheerschen.	Sibi imperare *of* continere et coërcere se ipsum.
Zich paal en perk weten te stellen, zich bedwingen.	Animum regere, coërcere, cohibere.
Zich overwinnen.	Animum vincere.
Zijne driften, hartstochten beheerschen.	Imperare cupiditatibus. Coërcere, cohibere, continere, domitas habere cupiditates.
Zijne driften beteugelen, betoomen.	Refrenare cupiditates, libidines.

Teugellooze driften.	Effrenatae cupiditates.
Zijne driften voldoen, bevredigen.	Cupiditates explere, satiare.
De hartstochten zijn verkoeld.	Cupiditates deferbuerunt.
De hartstochten dooden.	Animi perturbationes exstirpare.

4. Onrecht. Beleediging. Beschimping. Smaad. Aanstoot.

Iemand onrecht doen, iemand beleedigen.	Iniuriam inferre, facere alicui. Iniuria afficere aliquem.
Iemand door eene beleediging tergen, het eerst beleedigen.	Iniuria lacessere aliquem.
Zich van onrecht onthouden.	Iniuria abstinere.
Onrecht lijden.	Iniuriam accipere.
Onrecht, eene beleediging verdragen, verduwen.	Iniuriam ferre, pati.
Beleedigingen afkeeren *of* afwenden, afweren.	Iniurias defendere, propulsare.
Beleedigingen ongestraft laten, ongemerkt laten voorbijgaan.	Iniurias neglegere.
Iemand tegen beleediging beschermen.	Ab iniuria aliquem defendere.
Iemand voor beleedigingen voldoening geven.	Satisfacere alicui de iniuriis.
Iemand beschimpen, smadelijk bejegenen.	Contumelia aliquem afficere.
Beleedigende uitdrukkingen, schimp-, smaadredenen.	Voces (verba) contumeliosae. Verborum contumeliae.
Iemand smaadwoorden naar het hoofd werpen, achternazenden.	Contumeliosis vocibus prosequi aliquem.
Iemand met scheldwoorden, met smaad overladen.	Maledictis aliquem onerare, lacerare.
Iemand aanstoot geven, hem beleedigen.	Offendere aliquem, alicuius animum. Offendere apud aliquem. In offensionem alicuius incurrere.
Zich door iets gestooten, gekwetst, beleedigd gevoelen.	Offendi aliqua re (animus offenditur).
In iemand een steen des aanstoots vinden, zich over iemand ergeren.	Offendere in aliquo.

In iets aanstoot geven, een misslag begaan.	Offendere [1]) in aliqua re.
Een steen des aanstoots, aanstootelijk, stootend zijn.	Offensionem habere.
De zaak heeft iets stootends, ergerlijks.	Res habet aliquid offensionis.

5. Geweld. Hinderlaag. Bedreiging.

Tegen iemand geweld gebruiken.	Vim adhibere, facere alicui.
Iemand geweld aandoen.	Vim inferre alicui.
Tegen iemand gewelddadigheden plegen, hem gewelddadig dooden.	Vim et manus afferre alicui.
Geweld met geweld keeren, te keer gaan, van het recht van zelfverdediging gebruik maken.	Vim vi depellere. Vi vim illatam defendere.
Eene hinderlaag leggen.	Insidias collocare, locare.
Iemand eene hinderlaag leggen, lagen leggen, hem belagen.	Insidias alicui parare, facere, struere, instruere, tendere.
Iemand in hinderlaag leggen.	Aliquem in insidiis locare, collocare, ponere.
Iemand in eene hinderlaag lokken.	Aliquem in insidias elicere, inducere.
Zich in hinderlaag leggen.	Subsidĕre in insidiis.
Iemand met den dood, met het kruis en de foltering, met oorlog bedreigen.	Minitari (minari) alicui mortem, crucem et tormenta, bellum.
Iemand met vuur en zwaard bedreigen.	Minitari alicui igni ferroque.
Met oorlog, moord dreigen [2]).	Denuntiare bellum, caedem.
Bedreigingen uiten.	Minas iacĕre, iactare. Minis uti.

6. Schijn. Veinzerij. Huichelarij. List. Leugen. Spot.

Den schijn van iets hebben.	Speciem alicuius rei habere.

---

[1]) Men zegt ook: *offendere caput, pedem*, zich het hoofd, den voet enz. stooten, zich daaraan bezeeren; *pedem offendere ad lapidem*, den voet aan een steen stooten; *offendere aliquem imparatum*, iemand aantreffen, die daarop niet voorbereid is.

[2]) Maar dreigen = nabij zijn, voor de deur staan is *impendĕre, imminere, instare* b. v. *bellum imminet*. Dreigen = zich laten aanzien is *videri* met den Inf. fut. (gewoonlijk zonder *esse*) b. v. *coniuratio rem publicam perversura videtur*, de samenzwering dreigt den staat omver te werpen *of* het laat zich aanzien, dat de samenzwering enz.

Den (uiterlijken) [1]) schijn van iets aannemen *of* zich voordoen.	Speciem alicuius rei praebere. Speciem prae se ferre [2]).
Onder den schijn.	Specie. Per speciem (alicuius rei).
Onder het voorwendsel, onder het voorgeven van iets.	Per simulationem, simulatione alicuius rei.
Zich ziek veinzen, houden.	Simulare morbum.
Eene ziekte ontveinzen.	Dissimulare [3]) morbum.
Iemand hangt den vrome uit, is een huichelaar.	Aliquis simulat pium *of* se esse pium.
Anders denken dan spreken.	Aliter sentire ac loqui (aliud sentire, aliud loqui).
Op listige wijze.	Per dolum.
Door list en bedrog.	Dolis et fallaciis.
Zonder te misleiden, onbewimpeld, zonder er doekjes om te winden.	Sine fuco ac fallaciis.
Iemand met ijdele beloften (*en in het algemeen* met woorden) bedriegen, verschalken, om den tuin leiden.	Verba dare alicui.
Onwaarheid spreken *of* eene leugen vertellen.	Mendacium dicere. Falsa (pro veris) dicere.
Zich over iemand vroolijk maken, den draak met hem steken, den spot met hem drijven.	Ludere, irridere, deridere aliquem. Illudere alicui *of* in aliquem (*beter dan* aliquem).
Het voorwerp van iemands spot, zijn speelbal zijn.	Ludibrio esse alicui.
Het voorwerp van spot, de speelbal worden.	In ludibrium verti.
Op alle wijzen den gek met iemand scheren *of* steken, met hem spotten.	Omnibus artibus aliquem ludificari, eludere.
Spotswijze.	Per ludibrium.

[1]) Het woord UITERLIJK wordt in het Latijn slechts dan vertaald, wanneer het tegenover *innerlijk* (*interior*, *intestinus*, *domesticus*) staat. Zoo is uiterlijk voordeel enkel *utilitas*, uiterlijke vormen (= beleefdheden) *urbanitas*, uiterlijke eer *honor*, uiterlijke welstand *fortuna*. Evenzoo is innerlijke vreugde enkel *gaudium*, innerlijke droefheid *maeror*, enz.

[2]) *Prae se ferre* met acc. c. infin. is openlijk te kennen geven.

[3]) *Simulare* = doen alsof, maar *dissimulare*, doen alsof niet. *Quae non sunt, simulo, quae sunt, ea dissimulantur.*

7. PLICHT. NEIGING.

Zijnen plicht doen, betrachten, vervullen.	Officium suum facere, servare, colere, tueri, exsequi, praestare. Officio suo satisfacere. Officio suo fungi.
Zijn plicht volkomen, in alle opzichten volbrengen.	Omnes officii partes exsequi. Nullam officii partem deserere.
Nauwgezet *of* stipt zijn in de vervulling zijner plichten.	Diligentem esse in retinendis officiis.
Zijn plicht niet doen, niet volbrengen, verzuimen, verzaken.	Officium suum deserere, neglegere. Ab officio discedere. De, ab officio decedere. Officio suo deesse.
Tot zijn plicht terugkeeren.	Ad officium redire.
Aan zijn plicht getrouw blijven.	In officio manere.
Het is tegen *of* in strijd met den plicht te . . .	Contra officium est *c. Inf.*
Zich van zijn plicht laten aftrekken.	Ab officio abduci, avocari.
Behoudens den plicht, zonder aan den plicht te kort te doen.	Salvo [1]) officio.
Wij hebben vele en groote verplichtingen jegens elkander, wij hebben wederkeerig vele en zware plichten te vervullen.	Multa et magna inter nos officia [2]) intercedunt.
Iemand beleefdheden, hoffelijkheden, diensten bewijzen.	Aliquem officiis suis complecti, prosequi.
Voorkomend, dienstvaardig, gedienstig jegens iemand zijn.	Officiosum esse in aliquem.
Een zeer hoffelijke, voorkomende brief.	Litterae officii *of* humanitatis plenae.

[1]) Let tevens op *salvis legibus* zonder eenige wetschending, *salva fide* behoudens het gegeven woord.

[2]) *Officium* beteekent A. elke zedelijke verplichting of plicht, die de menschen JEGENS ELKANDER te vervullen hebben, alsmede de getrouwheid daaraan. Dientengevolge is *officium* 1) tegenover de overheid: onderdanigheid, dienstvaardigheid, gedienstigheid, eerbewijzing; 2) tegenover de medeburgers zijn het beleefdheden, hoffelijkheden, liefdediensten, B. het ambt, de bediening, waarvan men de plichten te vervullen heeft, b. v. *officium maritimum* = zeedienst.

Neiging tot iets hebben (*tgst.* geen zin voor, afkeer van iets hebben).	Studere alicui rei, studiosum esse alicuius rei. Studio alicuius rei teneri. Propensum, proclivem esse ad aliquid (*tgst.* alienum, aversum esse, abhorrere ab aliqua re).
Zijne neigingen involgen.	Studiis suis obsequi.
Volgens zijne luim, zijne nukken handelen, daaraan toegeven.	Sibi *of* ingenio suo indulgere.

8. Rede. Geweten.

Met rede begaafd zijn.	Rationis participem (*tgst.* expertem) esse. Ratione praeditum esse.
Verstandig handelen (*tgst.* onbedachtzaam, onberaden, onbezonnen).	Prudenter, considerate, consilio agere (*tgst.* temere, nullo consilio, nulla ratione).
Verstandig zijn.	Sapere.
Tot andere (betere) gedachten komen *of* zijne onbezonnenheid afleggen.	Ad sanitatem reverti, redire. Ad bonam frugem se recipere.
Iemand weer tot rede brengen.	Ad sanitatem adducere, revocare aliquem.
Zijt gij wel bij uwe zinnen?	Satin (= satisne) sanus es?
Met de rede in strijd zijn, daartegen aandruischen.	Rationi repugnare.
Een goed geweten.	Conscientia recta, recte facti (factorum), virtutis, bene actae vitae, rectae voluntatis. Mens bene sibi conscia.
Een kwaad geweten.	Conscientia mala *of* peccatorum, culpae, sceleris, delicti. Animus male sibi conscius.
Zich van geene schuld bewust zijn.	Nullius culpae sibi conscium esse.
De knaging van het geweten gevoelen.	Conscientia morderi.
Het kwaad geweten laat iemand rust noch duur.	Conscientiae maleficiorum stimulant aliquem.
Door gewetenswroegingen gefolterd worden.	Conscientia mala angi, excruciari. (Mens scelerum furiis agitatur).

Door zijn goed geweten opgebeurd, gesterkt worden.	Conscientia recte factorum erigi.
De Furiën jagen en pijnigen iemand.	Furiae agitant et vexant aliquem.

9. Maat. Maatstaf. Grens. Gematigdheid. Middelweg.

Maat houden, binnen de perken blijven.	Modum tenere, retinere, servare, adhibere.
In alles maat houden.	Omnia modice agere.
Iets beperken, paal en perk aan iets stellen.	Modum facere, statuere, constituere alicui rei *of* alicuius rei.
De maat *of* de palen te buiten gaan, te ver gaan, de grenzen overschrijden.	Modum transire [1]). Extra modum prodire. Ultra modum progredi.
Iets tot maatstaf nemen van iets, iets naar een maatstaf beoordeelen.	Metiri, ponderare, aestimare, iudicare aliquid (ex) aliqua re. Dirigere *of* referre aliquid ad aliquam rem.
Bepaalde grenzen stellen.	Fines certos terminosque constituere.
Iets binnen grenzen besluiten, de grenzen van iets afbakenen.	Terminis circumscribere aliquid.
Matig zijn, zich gematigd toonen.	Moderatum, continentem esse. Moderatum se praebere. Temperantia uti.
Gematigdheid in iets toonen, aan den dag leggen.	Moderationem, modum adhibere in aliqua re. Moderari aliquid.
Met wijze gematigdheid.	Modice ac sapienter.
Zonder maat *of* gematigdheid, in onbeperkte mate.	Sine modo; nullo modo adhibito.
Bovenmate.	Extra, praeter modum.
Den middelweg houden, het juiste midden bewaren.	Mediocritatem tenere.

10. Zeden. Zedeloosheid. Zedenbederf. Beginselen. Karakter.

Een man van goede (slechte) zeden.	Homo bene (male) moratus.

[1]) Eerst bij Livius en de lateren vindt men *modum excedere* en *supra modum*.

Een zedeloos, bedorven mensch.	Homo perditus.
De voorschriften der zedenleer *of* zedenkunde.	Praecepta de moribus *of* de virtute.
Zedelijke voorschriften, zedenlessen, leefregels (*van gedrag*) geven.	Morum praecepta tradere alicui. / De virtute praecipere alicui.
Zedenbederf, zedenverbastering.	Mores corrupti *of* perditi (*niet* corruptela morum!)
Bij zoo groot zedenbederf.	Tam perditis *of* corruptis moribus.
De zedeloosheid neemt hand over hand toe.	Mores in dies magis labuntur (*ook met* ad *b. v.* mores labuntur ad mollitiem).
Een streng zedenvoogd, bestraffer der zeden.	Severus morum castigator.
Iets strookt niet met, is vreemd aan mijne gewoonten, dat ligt niet in mijn karakter.	Aliquid abhorret a meis moribus (*tgst.* insitum (atque innatum) est animo *of* in animo alicuius).
Denk- en handelwijze.	Consilia et facta.
Aan zijn beginselen getrouw blijven.	Institutum tenere.
Uit beginsel.	Ratione; animi quodam iudicio.
Een wijze gedragsregel, gedragslijn.	Vitae ratio bene ac sapienter instituta.
De grondbeginselen, die ik van mijne intrede in het openbare leven gevolgd heb.	Meae vitae rationes ab ineunte aetate susceptae.
Volgens vaste beginselen handelen [1]).	Certas rationes in agendo sequi.
Geene beginselen hebben, zonder beginselen handelen.	Omnia temere agere; nullo iudicio uti. / Caeco impetu ferri.
Het karakter.	Natura et mores; vita moresque; indoles animi ingeniique; *of alleen* ingenium, indoles, natura, mores.
Een man van karakter, vast van karakter (*tgst.* onstandvastig, lichtzinnig).	Vir constans, gravis (*tgst.* homo inconstans, levis).
Vast van karakter, zich gelijk blijvend (*in denken, in handelen*) *of* consequent zijn.	Sibi constare, constantem esse.

---

[1]) Zoo mag *agere* in de beteekenis van: eene handeling doen zonder voorwerp of bijwoord slechts in infin. en gerundium gebruikt worden.

Veranderlijk, wispelturig, wuft zijn.	Animo mobili esse.
Iets is een karaktertrek van iemand.	Aliquid est proprium alicuius.

V. Godsdienst en eeredienst.

1. God. Godsvereering.

De besturende macht der godheid.	Numen (deorum) divinum.
De genegen, gunstige goden.	Dei propitii (*tgst.* irati).
De goden des hemels *of* hemelgoden — de goden der onderwereld *of* onderaardsche goden.	Superi — inferi.
De onderwereld, het schimmenrijk, doodenrijk.	Inferi (Orcus *en* Tartarus *slechts dichterlijk*).
In de onderwereld nederdalen.	Ad inferos descendere.
In de onderwereld zijn.	Apud inferos esse.
Iemand van de dooden opwekken, uit de onderwereld oproepen.	Aliquem ab inferis *of* a mortuis excitare (*passief* ab inferis exsistere).
De goden vroom vereeren.	Deos sancte, pie venerari.
God volgens gebruik (met innige godsvrucht) eeren.	Deum rite (summa religione) colere.
De dienst, de vereering van den god (*inwendig of uitwendig*).	Cultus dei, deorum.
Uiterlijke godsvereering, eeredienst.	Sacra, res divinae, religiones, caerimoniae.
Aan de godsdienstoefeningen deelnemen (*van priesters*).	Rebus divinis interesse.
De godsdienstoefeningen bijwonen. (*van leeken*).	Sacris adesse.
In een geheimen dienst van den god ingewijd worden.	Sacris initiari.
Biddend naar de tempels der goden gaan.	Templa deorum adire.
Iemand onder de goden opnemen, plaatsen.	Aliquem in deorum numerum referre.
Iemand onder de goden tellen.	Aliquem in deorum numero referre.
Iemand goddelijke eer bewijzen.	Aliquem divino honore colere. / Alicui divinos honores tribuere, habere.

De goden nabij komen.	Propius ad deos accedere.
Het hemelsche — het aardsche.	Supera et caelestia — humana et citeriora.
Door *of* onder goddelijke ingeving, met voorspellenden geest, (*dikwijls enkel* voortreffelijk, uitstekend).	Divinitus.
Als door een wonder, door goddelijke beschikking gebeurde het.	Divinitus accidit.

2. GODSDIENST. GODSDIENSTIGE BEZWAREN. EED.

De harten met de vreeze Gods vervullen.	Imbuere pectora religione [1]).
De toehoorders met godsvrucht vervullen.	Audientium animos religione perfundere.
De liefde tot den godsdienst in de harten uitdooven.	Religionem ex animis extrahere.
Den godsdienstigen zin *of* de godsdienstigheid geheel vernietigen.	Omnem religionem tollere, delere.
Het gebouw van den godsdienst ondermijnen.	Religionem labefactare (*zie bl.* 51 *aanm.*)
Het volk door den godsdienst in zijne macht houden.	Religione obstrictos habere multitudinis animos.
Iemands geweten in twijfel brengen, een gemoedsbezwaar bij iemand doen ontstaan.	Religionem alicui afferre, inicere, incutere.
Een gewetenszaak, een gemoedsbezwaar van iets maken, in iets vinden.	Aliquid religioni habere *of* in religionem vertere.
Iemands geweten vindt bezwaar in iets.	Aliquid in religionem alicui venit.
Gewetenloosheid.	Nulla religio.
Een vreemden (= uitheemschen) eeredienst, godsdienst aannemen.	Religionem externam suscipere.
Een nieuwen godsdienst invoeren.	Novas religiones instituere.

[1]) *Religio* beteekent SUBJECTIEF eerbied voor, liefde tot, gehechtheid aan het heilige, godsvrucht, godvreezendheid, godsvereering, eeredienst, en bijzonderlijk teederheid en nauwgezetheid van geweten, gemoedsbezwaar; OBJECTIEF is *religio* het voorwerp van godsdienstige vereering of afkeer, dus zoowel het heilige, het heiligdom, de heilige plaats, als het onheilige, de zonde, de vloek, vooral hetgeen het geweten bindt b. v. verplichting, eed.

Een godsdienstoorlog.	Bellum pro religionibus susceptum.
De overtreding der godsdienstige gebruiken verbieden, op straffe van door een vloek getroffen te worden, die door geene boete kan weggenomen worden.	Violatas caerimonias inexpiabili religione sancire.
Bij iemand een eed [1]) afleggen.	Iusiurandum dare alicui.
Ik zweer volgens plicht en geweten, naar mijn beste weten.	Ex animi mei sententia iuro.
Iemand onder eede verplichten.	Iureiurando aliquem astringere.
Zich onder eede verplichten te...	Iureiurando ac fide se obstringere, ut.
Door een eed gebonden zijn.	Iureiurando teneri.
Den eed houden.	Iusiurandum (religionem) servare, conservare.
Een meineed, valschen eed doen.	Periurium facere; peierare.

3. GELOOF. ONGELOOF. BIJGELOOF.

Wij gelooven aan God, aan het bestaan van God.	Deum esse credimus.
Ingeschapen begrippen der Godheid hebben.	Insitas (innatas) Dei cognitiones habere.
Allen is het geloof aan God ingeschapen.	Omnibus innatum est et in animo quasi insculptum esse Deum.
De natuur heeft in de harten gegrift, dat er een God bestaat.	Natura in omnium animis notionem Dei impressit.
Het ongeloof.	Impietas.
De godloochenaar.	Qui Deum esse negat.
Het bijgeloof heeft zich van de gemoederen meester gemaakt.	Superstitio mentes occupavit.
Bijgeloovig *of* vol bijgeloof zijn.	Superstitione imbutum esse.
In de strikken van het bijgeloof verward zijn.	Superstitione teneri, constrictum esse.
Het bijgeloof geheel uitroeien.	Superstitionem funditus tollere.
Het bijgeloof met wortel en tak uitroeien.	Superstitionem radicitus *of* penitus evellere.
De schrikbeelden.	Formidines.

4. GEBED. HEILBEDE. GELOFTE.

Bidden, gebeden storten.	Preces facere (*meer dicht.* fundere).

[1]) *Sacramentum dicere alicui* en *apud aliquem*, voor iemand of in iemands handen den krijgseed afleggen (van soldaten).

Tot God bidden.	Adhibere Deo preces. Precari Deum *of* ad Deum.
Voor God geknield bidden, God smeeken.	Deo supplicare (pro aliquo).
God om iets bidden.	Precari aliquid a Deo. Precari a Deo, ut.
Het formulier *of* vastgestelde gebed voorzeggen (*opdat anderen het zouden volgen of nazeggen*).	Praeire verba (carmen).
De handen ten hemel verheffen. (*in deze houding bad men*).	(Supinas manus [1]) ad caelum tendere.
Bewaart een eerbiedig stilzwijgen (*eigenlijk*: spreekt geen onheilig of onheilspellend woord).	Favete ore, linguis = εὐφημεῖτε.
De onsterfelijke goden danken, prijzen. men.	Grates, laudes agere dis immortalibus.
De goden tot getuigen roepen, ne-	Testari deos.
Goden en menschen tot getuigen roepen.	Contestari deos hominesque.
Met de hulp der goden.	Dis bene iuvantibus,
De Hemel, God schenke daaraan zijn zegen!	Quod Deus bene vertat!
De Hemel keere het!	Quod di immortales omen avertant!
Dat verhoede God! (dat zij verre!)	Quod abominor! (procul absit!)
God behoede, beware ons!	Di prohibeant, di meliora!
De Hemel schenke zijn zegen!	Quod bonum, faustum, felix fortunatumque sit.
Iemand zegenen (verwenschen), iemand geluk (rampen) wenschen, toewenschen.	Precari alicui bene (male) *of* omnia bona (mala), salutem.
Geloften doen.	Vota facere, nuncupare, suscipere, concipere.
Zich van zijne geloften kwijten, ze vervullen.	Vota solvere, persolvere, reddere.
Tot de vervulling van zijne gelofte verplicht worden, zijn wensch in vervulling zien gaan (en daarom gehouden de gelofte gestand te doen).	Voti damnari, compŏtem fieri.

[1]) *Supinus* = ὕπτιος is achterovergebogen. Vandaar zijn *supinae manus* handen met de palmen naar den hemel gewend.

5. Offers. Feesten.

Offeren.	Sacra, sacrificium facere (ἱερὰ ῥέζειν), sacrificare. Rem divinam facere (dis).
Met wierook en reukwerken.	Ture et odoribus incensis.
Na het offer (met de gebruikelijke plechtigheden) gebracht te hebben.	Rebus divinis (rite) perpetratis.
Een offer, dat op bepaalden tijd (jaarlijks) regelmatig gebracht wordt.	Sacrificium statum (solemne).
De offers ontheiligen.	Sacra polluere.
Offerdieren slachten.	Victimas (*runderen*), hostias (*kleinere dieren, vooral schapen*) immolare, securi ferire, caedere, mactare.
De goden verzoenen.	Deos placare.
Voor de zielen der afgestorvenen *of* de schimmen offeren.	Manes expiare.
Op het graf van ouders en verwanten offeren.	Parentare.
Drankoffers plengen, plengoffers brengen.	Libare.
Een feest vieren.	Diem festum agere. Diem festum celebrare (*van eene groote menigte*).
Een dankfeest bij alle rustbanken der goden (= in alle tempels) aankondigen.	Supplicationem indicere ad omnia pulvinaria [1]).
Tot een dankfeest van veertien dagen besluiten.	Supplicationem quindecim dierum decernere.
Een dankfeest vieren.	Supplicationem habere.
Een godenmaal houden.	Lectisternium facere, habere.
Rustdag hebben.	Ferias habere, agere.

[1]) *Pulvīnar* is een rustbed met kostbare kussens, waarop de goden werden geplaatst, en hun spijzen werden voorgezet (= *lectisternium*).

6. Orakel. Wonderteekens. Wichelarij. Voorteeken.

Een orakel raadplegen.	Oraculum consulere.
Zich eene godspraak *of* een orakel laten geven.	Oraculum petere (ab aliquo).
Eene godspraak, orakelspreuk geven.	Oraculum dare, edere. Responsum dare [1]), respondere.
Eene godspraak van het Delphische orakel (Apollo Pythius).	Oraculum Pythium (Pythicum). Vox Pythia (Pythica).
De vervulling der ongunstige wonderteekenen (door offers, boete enz.) afwenden.	Prodigia procurare.
De sibyllijnsche boeken naslaan, raadplegen.	Libros Sibyllinos adire, consulere, inspicere.
Auspiciën houden *of* nemen, de vogelvlucht (*of* hun gezang) waarnemen.	Augurium agere, auspicari [2]).
Den hemel gadeslaan (d. i. op bliksem, weerlicht, donder achtslaan).	De caelo servare.
De vogels geven iemand een goedkeurend teeken.	Aves (alites, oscines [3]) addīcunt alicui (*tgst.* abdicunt aliquid).
De vogelwichelaars verklaren een voorteeken ongunstig.	Augures obnuntiant (consuli).
Na het nemen der auspiciën.	Auspicato (rem gerere, urbem condere).
Iets als voorteeken aannemen, als gunstig voorteeken aanzien, laten gelden [4]).	Omen accipere (*tgst.* improbare).
Iets als een voorteeken uitleggen.	Accipere, vertere aliquid in omen.
Onder gelukkige voorteekenen.	Faustis ominibus.
Een kwaad, ongunstig voorteeken.	Omen infaustum, triste.

[1]) *Responsum dare* (= een antwoord geven) wordt slechts gebruikt van een antwoord of advies dat ambtshalve gegeven wordt, b. v. door het orakel, door rechtsgeleerden.

[2]) Niet *auspicia habere* = het recht hebben van auspiciën te houden.

[3]) De *alites* gaven den wil der goden te kennen door de hoogte, de richting en de wijze hunner vlucht, de *oscines* (van *os* en *cano*) door den toon der stem en de plaats waar zij zich lieten hooren.

[4]) Het stond namelijk vrij hetgeen men toevallig hoorde of zag als een *omen* aan te nemen of onopgemerkt te laten voorbijgaan; door het aannemen werd het voorteeken.

DERDE AFDEELING.

I. Wetenschap. Kunst.

1. Wetenschap in het algemeen. Letterkunde.

Wetenschappen, kunsten.	Optima studia, bonae, optimae, liberales, ingenuae artes [1]), disciplinae.
De toelegging op, de beoefening der wetenschappen.	Litterarum [2]) studium *of* tractatio.
Mannen van wetenschap, van studie.	Homines litterarum studiosi. Homines docti.
De wetenschappen bloeien.	Artium studia *of* artes vigent (*niet* florent [3]).
De wetenschappen zijn in verval, kwijnen.	Litterae iacent, neglectae iacent. [4]).
De wetenschappen beoefenen.	Litteras colere.
Met liefde, met lust de wetenschappen beoefenen.	Litteras amplecti.
Liefde voor de wetenschap opgevat, gekregen hebben.	Litteras adamasse (*gewoonlijk slechts in perf. en plqpf.*)
Zich met de wetenschappen bezighouden.	In studio litterarum versari.
Zich op eenig vak van wetenschap toeleggen, op het gebied, terrein eener wetenschap bezig zijn.	In aliquo litterarum genere versari.

[1]) *Ars* beteekent 1) het stelsel der wetenschap, de theorie of de regelen der kunst; 2) de vaardigheid in de toepassing der theorie; 3) eene afzonderlijke wetenschap of kunst.

[2]) *Littera* = een letter b. v. *litteram nullam reliquit, ad me misit. Litterae* = 1) letters; 2) het schrijven, de brief; 3) boeken, geschriften, *Graecae de philosophia litterae*; 4) het schrijven van boeken; 5) letterkunde, *Graecas litteras discere*; 6) wetenschappen; 7) wetenschappelijke ontwikkeling, *erant in eo plurimae litterae.*

[3]) *Florere* is overdrachtelijk schitteren, uitblinken b. v. *familia viris fortissimis floruit.*

[4]) Zoo wordt *iacēre* figuurlijk gebruikt, niet slechts van hetgeen verwaarloosd is of veronachtzaamd wordt, maar ook, evenals *frigēre*, van personen, die in den staat alle macht en invloed verloren hebben.

Met allen ijver studeeren.	Summo studio in litteris versari.
Zich geheel aan de wetenschappen toewijden.	Se totum litteris tradere, dedere.
Zich geheel in de studiën, in de wetenschappen verdiepen.	Se totum in litteras *of* se litteris abdere.
Zich met inspanning op de wetenschap toeleggen.	In litteris elaborare.
In de wetenschap rust en verkwikking vinden (*zie bl.* 62 *aanm.*)	In litteris acquiescere.
Zijn leven aan de wetenschap wijden.	Aetatem in litteris ducere, agere.
Al zijn (beschikbaren) tijd aan de wetenschap schenken, wijden.	Omne (otiosum) tempus in litteris consumere.
Alle vlijt aan de wetenschap besteden.	Omne studium in litteris collocare, ad litteras conferre.
Lust, liefhebberij, liefde voor de wetenschap hebben.	Optimarum artium studio incensum esse.
Zich tot de wetenschap getrokken gevoelen, de wetenschap heeft aantrekkelijkheid voor iemand.	Litterarum studio trahi. Trahi, ferri ad litteras.
In de studiën nalatig worden, zijn ijver laten bekoelen.	Litterarum studia remittere.
De gestaakte studiën hervatten.	Intermissa studia revocare.
Slechts oppervlakkige kennis van iets opdoen, aan de oppervlakte blijven hangen.	Primis (ut dicitur) *of* primoribus labris gustare *of* attingere litteras.
Letterkunde, gedenkstukken der letterkunde.	Litterae, litterae ac monumenta *of alleen* monumenta.
Romeinsche letterkunde.	Litterae Latinae [1].
Heldere sterren aan den letterkundigen hemel.	Clarissima litterarum lumina.
De Grieksche letterkunde bestudeeren.	Graecis litteris studere.
Zich veel (slechts weinig) met de Grieksche letterkunde bezighouden.	Multum (mediocriter) in Graecis litteris versari.

[1]) *Latinus* heeft betrekking op taal en letterkunde, *Romanus* op nationaliteit.

2. GELEERDHEID. KENNIS.

Een geleerde, een geletterde.	Vir *of* homo doctus, litteratus.
Een groot geleerde.	Vir doctissimus.
Een degelijk, grondig geleerde.	Vir perfecte planeque eruditus.
Een man van uitgebreide, veelzijdige kennis.	Vir omni doctrina eruditus.
Vele geleerden.	Multi viri docti *of* multi et ii docti (*niet* multi docti!)
Alle geleerden.	Omnes docti, quivis doctus, doctissimus quisque.
Geen geleerde.	Nemo doctus.
Niemand, die slechts eenigermate geleerd is.	Nemo mediocriter doctus.
Een kenner der Latijnsche taal, in het Latijn ervaren.	Latinis litteris *of* Latine doctus (*niet* cognitor!)
Zeer geleerd zijn.	Doctrina abundare.
Met grondige kennis toegerust, verrijkt zijn.	(A) doctrina instructum esse.
Slechts weinig geleerd zijn.	A doctrina mediocriter instructum esse.
Degelijke, grondige geleerdheid.	Doctrina exquisita, subtilis, elegans (*niet* solida! [1])
Diepe geleerdheid.	Doctrina recondita.
Diepgeleerde, wetenschappelijke studiën.	Studia, quae in reconditis artibus versantur.
Zijne geleerdheid luchten, te luchten hangen, uitstallen, ten toon spreiden.	Magnam doctrinae speciem prae se ferre.
Het afgezonderd, teruggetrokken, bespiegelend leven van den geleerde.	Vita umbratĭlis (*zie aanm. bl.* 168).
Wetenschappelijke kennis hebben.	Litterarum scientiam (*slechts in sing.!*) habere.
Kennis van iets verkrijgen, in iets verwerven.	Scientiam alicuius rei consequi. Scientia comprehendere aliquid.

[1]) *Solidus* oorspronkelijk = vast en dicht, massief, gedegen, b. v. *marmor solidum* = massief marmer, *terra solida* = vaste aarde, dan overdrachtelijk = duurzaam, blijvend, echt of onvervalscht, b. v. *solida laus, utilitas.*

Grondige kennis van iets verkrijgen, iets door en door begrijpen.	Penitus percipere et comprehendere aliquid [1]).
Iemands kennis verrijken.	Scientia augere aliquem.
Rijk aan kennis zijn, uitgebreide, veelomvattende kennis hebben.	Multa cognita, percepta habere, multa dicidisse. Multarum rerum cognitione imbutum esse (*tgst.* litterarum *of* eruditionis expertem esse *of* (rerum) rudem esse).

3. Vorming. Ontwikkeling. Beschaving.

Den geest vormen, veredelen.	Animum, ingenium excolere (*niet* colere!)
De vorming van den geest, de beschaving.	Animi, ingenii cultus (*niet* cultura, *ook niet enkel* cultus!)
Wetenschappelijk gevormd zijn.	Optimis studiis *of* artibus, optimarum artium studiis eruditum esse. Litteras scire.
Eene hoogere wetenschappelijke vorming, ontwikkeling.	Litterae interiores et reconditae, artes reconditae.
Hij is voor een Romein zeer wetenschappelijk gevormd, ontwikkeld.	Sunt in illo, ut in homine Romano, multae litterae.
Oppervlakkig gevormd zijn.	Litteris leviter imbutum *of* tinctum esse.
Op een hoogen trap van beschaving staan.	Omni vita atque victu excultum atque expolitum esse.
Op een lagen trap van beschaving staan. [2])	Omnis cultus et humanitatis expertem esse. Ab omni cultu et humanitate longe abesse.
De menschen, een volk beschaven.	Homines, gentem a fera agrestique vita ad humanum cultum civilemque deducere.

[1]) Niet *in sucum et sanguinum convertere*, omdat *sucus et sanguis* overdrachtelijk zooveel als ons „kracht en leven" uitdrukt, b. v. *omnem sucum et sanguinem amisisse*.

[2]) Niet *incultum esse*, dat alleen op het uiterlijke betrekking heeft.

4. Opvoeding. Onderricht. School. Aanleg. Beroep.

Een goede opvoeding genieten [1]).	Liberaliter, ingenue, bene educari.
Streng opgevoed worden.	Severa disciplina contineri.
Iemand een beschaafde opleiding, opvoeding geven.	Aliquem ad humanitatem informare *of* instituere.
Iemand verbeteren.	Mores alicuius corrigere (*zie bl.* 65 *aanm.*).
Iemand op den rechten weg terugbrengen.	In viam reducere aliquem.
Tot den rechten weg terugkeeren.	In viam redire.
Door iemand in de wetenschappen onderwezen worden.	Litteras discere ab aliquo.
Onderricht van iemand ontvangen.	Instituti *of* erudiri ab aliquo. Disciplina alicuius uti, magistro aliquo uti.
In iemands school gevormd zijn.	E disciplina alicuius profectum esse.
Een knaap bij iemand op school doen, hem een leermeester geven.	Puerum alicui erudiendum *of* in disciplinam tradere.
Zich aan een leeraar aansluiten, zich aan zijne leiding overgeven.	Operam dare *of alleen* se dare alicui, se tradere in disciplinam alicuius, se conferre, se applicare ad aliquem.
Veel met iemand omgaan, verkeeren (*vooral van leermeester en leerling*).	Multum esse cum aliquo.
De lagere school.	Ludus (discendi *of* litterarum).
De hoogere, wetenschappelijke school.	Schola.
De school bezoeken.	Scholam frequentare.
Het onderwijs voor kinderen.	Disciplina (institutio) puerilis (*niet* liberorum!)
De knapen in de (eerste) beginselen onderwijzen.	Pueros elementa (prima) docere.
Het eerste wetenschappelijk onderricht, onderwijs ontvangen.	Primis litterarum elementis imbui.

[1]) Niet *frui*, dat slechts gebezigd wordt, wanneer er werkelijk spraak is van genot, behagen en bevrediging, b. v. *voluptate*, *otio frui*.

De wetenschappen, waarin de jeugd gewoonlijk onderwezen wordt, die tot eene beschaafde opvoeding behooren.	Doctrinae, quibus aetas puerilis impertiri solet. Artes, quibus aetas puerilis ad humanitatem informari solet.
Iemand in de wetenschappen onderwijzen.	Erudire aliquem artibus, litteris (*maar* erudire aliquem IN iure civili, IN re militari).
Als geboren zijn tot iets (om te).	Natum, factum esse ad aliquid (faciendum).
Zonder aanleg, geschiktheid iets doen.	Adversante et repugnante natura *of* invitâ Minervâ (ut aiunt) aliquid facere.
Met zijn ruw, ongevormd (*maar gezond*) verstand.	Crassa *of* pingui Minerva [1]) *spreekw.*
Iemand aansporen.	Calcaria alicui adhibere, admovere. Stimulos alicui admovere.
Iemand intoomen *of* matigen.	Frenos adhibere alicui.
Aanleg hebben, begaafd zijn.	Bona indole (*altijd in sing.!*) praeditum esse (*niet zonder abl.!*) Ingenio valere.
Gelukkig begaafd, met groote natuurgaven bedeeld zijn.	Summo ingenio praeditum esse.
Vorderingen in iets maken.	In aliqua re progressus facere, proficere, progredi.
Een jongeling belooft veel voor de toekomst.	Adulescens alios bene de se sperare iubet, bonam spem ostendit *of* alii de adulescente bene sperare possunt.
Een veelbelovend jongmensch.	Adulescens bonae (egregiae) spei.
Men verwacht veel van uwe talenten.	Magna est exspectatio ingenii tui.
Zich tusschen de stille muren eener school aftobben.	Desudare in scholae umbra *of* umbraculis [2]).

[1]) De verbinding van *crassus* (= dik, plomp) met *Minerva* (= de Wijsheid) is een ὀξύμωρον of schijnbare dwaasheid, maar waardoor aan het natuurlijk, gezond verstand met scherper ironie de voorrang boven onverstandige geleerdheid wordt toegekend.

[2]) Zoo beteekent *umbra, umbracula, orum* en het adjectivum *umbratilis* (vgl. bl. 165 *vita umbratilis*) de teruggetrokkenheid waarin de mannen van studie leven, in tegenstelling van *sol, lux fori* of *forensis*, die van hun openbaar optreden gebezigd worden, b. v. *procedere in solem.*

Een beroep kiezen.	Genus vitae (vivendi) *of* aetatis degendae deligere.
Zijne loopbaan beginnen.	Viam vitae ingredi.
Wijsgeer, geneesheer van beroep zijn.	Philosophiam, medicinam profiteri. Se philosophum, medicum (esse) profiteri.
Mannen van het vak, deskundigen.	Qui ista profitentur.

5. VOORBEELD. VOORSCHRIFT.

Een goed, voortreffelijk, helder, schitterend voorbeeld.	Exemplum clarum, praeclarum, luculentum, illustre [1]).
Een gewichtig voorbeeld.	Exemplum magnum, grande.
Een voorbeeld aanhalen, aanvoeren.	Exemplum afferre. Exemplo uti.
Iemand (iets) als voorbeeld aanhalen.	Aliquem (aliquid) exempli causa [2]) ponere, proferre, nominare, commemorare.
Iets door voorbeelden staven, voorbeelden voor iets aanhalen.	Aliquid exemplis probare, comprobare, confirmare.
Iets door voorbeelden aantoonen.	Aliquid exemplis ostendere.
Voorbeelden aan de geschiedenis ontleenen.	Exempla petere, repetere a rerum gestarum memoria *of* historiarum (annalium, rerum gestarum) monumentis.
Voorbeelden uit de Romeinsche (Grieksche) geschiedenis.	Exempla a rerum Romanarum (Graecarum) memoria petita.
Eene menigte voorbeelden bijbrengen.	Multa exempla in unum (locum) colligere.
Uit eene groote menigte voorbeelden er slechts één (weinige) nemen, één voorbeeld uit vele, uit duizende kiezen.	Ex infinita exemplorum copia unum (pauca) sumere, decerpere, eligere.

[1]) *Bonum exemplum* beteekent alleen een goed voorbeeld als toonbeeld voor ons gedrag.

[2]) Het Nederlandsche: bij voorbeeld moet niet vertaald worden door *exempli causa*, dat slechts in verbinding met een verbum (*ponere, afferre, proferre, nominare* enz.) voorkomt (= bij wijze van voorbeeld, om tot voorbeeld te dienen iets aanhalen, noemen enz.). *Verbi causa* (*gratia*) wordt slechts gebruikt, wanneer men tot veraanschouwelijking van een algemeen geval één enkel willekeurig gekozen voorbeeld aanvoert.

Socrates als een toonbeeld, model van deugd aanhalen.	A Socrate exemplum virtutis petere, repetere.
Om dit voorbeeld te gebruiken.	Ut hoc utar, hoc afferam.
Dergelijke, soortgelijke gevallen aanhalen.	Similitudines afferre.
Het gezag van een geloofwaardig schrijver (zegsman enz.) voor iets hebben.	Auctore aliquo uti ad aliquid. Auctorem aliquem habere alicuius rei.
Iemands voorbeeld volgen.	Auctoritatem alicuius sequi.
Het voorbeeld van een groot man; een voorbeeld, dat tot maatstaf dient, tot richtsnoer genomen wordt.	Auctoritas et exemplum.
Zich iemands voorbeeld ter navolging voor oogen stellen.	Sibi exemplum alicuius (*of enkel* sibi aliquem) proponere ad imitandum.
Aan iemand een voorbeeld nemen.	Sibi exemplum sumere ab aliquo. Exemplum capere (petere) ab (ex) aliquo.
Een voorbeeld geven.	Exemplum edere, prodere (*niet* dare!)
Ten voorbeeld strekken.	Exemplo esse.
Iemand gestreng straffen tot een waarschuwend, afschrikkend voorbeeld.	Exemplum in aliquo *of* in aliquem statuere. Exemplum (severitatis) edere in aliquo.
Iemand goede (slechte) voorschriften geven.	Bene (male) praecipere alicui.
Voorschriften over iets geven.	Praecepta dare, tradere de aliqua re.
In den leerenden, onderwijzenden toon vervallen.	Ad praecipiendi rationem delābi.
Iets is diep in het hart geprent, gegrift.	Aliquid in animo haeret, penitus insedit *of* infixum est.
Iets vast in den geest prenten.	Aliquid animo mentique penitus mandare.
Iets ter harte nemen (*een voorschrift, waarschuwing, enz*).	Demittere aliquid in pectus *of* in pectus animumque suum.

6. De wijsbegeerte.

Zich aan de wijsbegeerte, aan de studie der wijsbegeerte wijden.	Se conferre ad philosophiam, ad philosophiae *of* sapientiae studium.
Zich op de wijsbegeerte toeleggen.	Animum appellere *of* se applicare ad philosophiam.

Veel houden van, liefhebberij hebben voor de wijsbegeerte.	Philosophiae *of* sapientiae studio teneri.
Zijn heil in de studie der wijsbegeerte zoeken, tot de wijsbegeerte zijne toevlucht nemen.	In portum philosophiae confugere.
Tot de studie der wijsbegeerte gedreven worden.	In sinum philosophiae compelli.
De wijsbegeerte wordt verwaarloosd, geringgeschat.	Philosophia (neglecta) iacet. (*Zie bl.* 163 *noot* 4).
Over de wijsbegeerte (*b. v. van Socrates*) in het Latijn een helder licht verspreiden, haar in het L. met veel helderheid overbrengen.	Philosophiam Latinis litteris illustrare.
De leerstellingen, stellingen, meeningen der wijsgeeren.	Decreta, inventa philosophorum.
Met de leer, de voorschriften der wijsgeeren goed bekend, vertrouwd zijn, daarin bedreven zijn.	Praecepta philosophorum (penitus) percepta habere.
Dit is geen alledaagsch, maar een wijsgeerig [1]) woord.	Hoc non est vulgi verbum, sed philosophorum.
Wijsgeerige onderwerpen.	Quae in philosophia tractantur.
De wijsgeerige werken van Cicero.	Ciceronis de philosophia libri.
Die gevoelens, meeningen zijn verdwenen, worden niet meer gevolgd.	Illae sententiae evanuerunt.
Die gevoelens zijn reeds voorlang verworpen.	Illae sententiae iam pridem explosae et eiectae sunt.
De philosophische school, sekte.	Schola, disciplina, familia, secta.
Volgeling, aanhanger van iemand zijn.	Sectam alicuius sequi. Disciplinam alicuius profiteri.
Aanhangers, volgelingen van Plato.	Qui sunt a Platone *of* a Platonis disciplina; qui profecti sunt a Platone; Platonici.
Solon, een der zeven wijzen.	Solo, unus de septem (illis).
De leer van Pythagoras was wijd en zijd verbreid.	Pythagorae doctrina longe lateque fluxit.
(Wijsgeerige) voordrachten houden, colleges houden.	Scholas habere, explicare.

[1]) Het adject. wijsgeerig ontbreekt in het Latijn; in de plaats staat de genet. *philosophiae, philosophorum* of *philosophandi* of wel *in, de philosophia*.

De voordrachten bijwonen, colleges aanhooren.	Scholis interesse.
Leeren *of* doceeren.	Tradere (aliquid de aliqua re).
Hoorder (leerling) van Plato zijn.	Audire Platonem, auditorem esse Platonis.

7. De deelen der wijsbegeerte. [1]

De natuurkunde, de natuurphilosophie.	Physica, orum; philosophia naturalis.
De logica of redeneerkunde, disputeerkunst.	Dialectica, ae *of* orum (*zuiver Latijn* disserendi ratio et scientia).
De redeneerkunde leeren *of* doceeren.	Disserendi praecepta tradere.
Logische juistheid.	Disserendi elegantia.
Logische scherpzinnigheid.	Disserendi subtilitas.
Spitsvondigheden (*in het onderscheiden*).	Disserendi spinae.
In de logica bedreven.	Disserendi peritus et artifex. Homo in dialecticis versatissimus.
Van logica geen begrip hebben, niet weten wat logica is.	Disserendi artem nullam habere.
De eerste beginselen der logica niet eens kennen.	Dialecticis ne imbutum [2]) quidem esse.
Streng logisch, naar de strenge eischen der logica iets schikken, ordenen.	Ratione, eleganter (*tgst.* nulla ratione, ineleganter, confuse) disponere aliquid.
De moraalphilosophie, ethiek *of* wetenschappelijke zedenleer.	Philosophia, quae est de vita et moribus. Philosophia, in qua de bonis rebus et malis, deque hominum vita et moribus disputatur
De theoretische, bespiegelende wijsbegeerte.	Philosophia, quae in rerum contemplatione versatur, *of* quae artis praeceptis continetur.

---

[1]) Philosophia in tres partes est tributa, in naturae obscuritatem, in disserendi subtilitatem, in vitam atque mores. Cic. de or. I. 15. 68.

[2]) *Imbuere* is eigenlijk bevochtigen, b. v. *gladii sanguine imbuti.* Overdrachtelijk is het 1) vervullen met iets, b. v. *religione, pietate, superstitione, crudelitate;* 2) onderwijzen, met iets bekend maken, b. v. *animum honestis artibus*, inzonderheid van hen, die slechts eene geringe of oppervlakkige kennis verkregen hebben.

De practische wijsbegeerte.	Philosophia, quae in actione versatur.

8. Stelsel. Methode. Beginsel.

Het stelsel, systeem.	Ratio; disciplina; ratio et disciplina; ars.
Tot een stelsel brengen, in systeem *of* in wetenschappelijken vorm brengen.	Ad artem redigere aliquid. Ad rationem, ad artem et praecepta revocare aliquid.
Tot een stelsel gebracht zijn.	Arte conclusum esse.
De consequentie (het zich zelf gelijk blijven) van een stelsel.	Perpetuitas et constantia.
Echt wetenschappelijke kennis (*op beginselen, op een systeem gebouwd*).	Ratio et doctrina.
Iets stelselmatig doceeren *of* leeren.	Artificio et via tradere aliquid.
Iets stelselmatig, volgens een stelsel schikken, ordenen.	Artificiose redigere aliquid.
Iets stelselmatig behandelen.	Ad rationis praecepta accommodare aliquid.
Het geheele stelsel omverwerpen.	Totam rationem evertere (*passief* iacet tota ratio).
Methodisch, volgens bepaalde orde te werk gaan, redetwisten.	Ratione et via, via et ratione progredi, disputare.
Eene nieuwe methode kiezen, een nieuwen weg inslaan.	Novam rationem ingredi.
Van een zeker, onfeilbaar beginsel uitgaan.	A certa ratione proficisci.
Van valsche beginselen uitgaan.	A falsis principiis proficisci.
Iets volgens wijsgeerige beginselen behandelen.	Ad philosophorum *of* philosophandi rationes revocare aliquid.

9. Geslacht. Soort. Bepaling. Orde. Verband.

De soorten zijn aan de geslachten ondergeschikt.	Partes generibus subiectae sunt.
Het geslacht in de bepaalde soorten verdeelen.	Genus universum in species certas partiri et dividere.
Naar den aard, de hoedanigheid der zaak (qualitatief), niet naar hare hoeveelheid, menigte, grootte (quantitatief) bepaald worden.	Genere, non numero *of* magnitudine cerni.
Spitsvondige verdeeling en bepaling.	Spinae partiendi et definiendi.

Iets bepalen *of* eene bepaling van iets geven.	Rem (res) definire.
Een duister begrip door de bepaling duidelijk maken, ophelderen.	Involutae rei notitiam definiendo aperire.
Onder het begrip van vrees vallen, daartoe behooren, gebracht worden.	Sub metum subiectum esse.
Den aard en de hoedanigheid van het punt van onderzoek bepalen.	Constituere quid et quale sit, de quo disputetur.
Iets in de juiste orde, volgorde schikken.	In ordinem redigere aliquid.
In nauw verband staan.	Conexum et aptum esse inter se.
Met iets in verband staan.	Cohaerere, coniunctum esse cum aliqua re.
In het nauwste verband staan.	Arte (artissime) coniunctum esse. Apte (aptissime) cohaerere.
Stelselmatig, systematisch verband.	Continuatio seriesque rerum, ut alia ex alia nexa et omnes inter se aptae colligataeque sint.
Geen samenhang, onderling verband hebben.	Diffusum, dissipatum esse.
Verward zijn.	Confusum, perturbatum esse.
Gescheidene dingen in onderling verband brengen, verbinden.	Rem dissolutam conglutinare, coagmentare.

10. Bewijs. Wederlegging.

Een sterk, afdoend *of* doorslaand bewijs.	Argumentum firmum, magnum.
Een bewijs bijbrengen, aanvoeren.	Argumentum afferre.
Een bewijs voor de onsterfelijkheid aanvoeren.	Argumentum immortalitatis afferre (*niet* pro immortalitate!).
Een bewijs voor de onsterfelijkheid der ziel aanvoeren.	Argumentum afferre, quo animos immortales esse demonstratur.
Tot bewijs strekt, dat...	Argumento (huic rei) est, quod.
Iets duidelijk maken, duidelijk bewijzen.	Aliquid planum facere.
Iemand iets aannemelijk maken, hem voor zijn gevoelen winnen.	Aliquid alicui probare (*of* c. acc. c. inf.)
Iets met bewijzen staven; iets onomstootelijk *of* onwederlegbaar bewijzen.	Argumentis confirmare, comprobare, evincere aliquid (*of* c. acc. c. inf.)

Een bewijs aan iets ontleenen, uit iets nemen *of* putten.	Argumentum ducere, sumere ex aliqua re *of* petere ab aliqua re.
Een bewijs aandringen, de volle kracht daarvan laten uitkomen, zich daaraan vasthouden.	Argumentum premere (*niet* urgere!)
De bronnen der bewijzen.	Loci (τόποι) argumentorum.
Bewijzen wederleggen.	Argumenta refellere, confutare.
Een bewijsgrond aanvoeren.	Rationem [1]) afferre.

11. Besluit. Aanneming. Gevolgtrekking.

Een besluit uit iets trekken, een gevolg uit iets afleiden.	Concludere, colligere, efficere, cogere ex aliqua re.
Scherpzinnig besluiten *of* eene scherpzinnige gevolgtrekking afleiden.	Acute, subtiliter concludere.
De gevolgtrekking bewijst, toont aan.	Ratio *of* rationis conclusio efficit.
Het syllogisme *of* de sluitrede.	Ratiocinatio, ratio.
De premissen *of* eerste stellingen — de gevolgtrekkingen.	Prima [2]) (superiora) — consequentia.
De drogreden, bedrieglijke redeneering, het sophisme.	Conclusiuncula fallax *of* captio.
Als zeker zij vooropgesteld.	Positum sit a nobis primum (c. acc. c. inf.)
Dit als zeker vooropgesteld.	Hoc posito.
Uit het bewezene volgt.	Hoc probato consequens est.
Daaruit volgt, dat...	Sequitur (*niet* ex quo seq.!) ut. Ex quo, ita efficitur ut *of* acc. c. inf.

12. Redetwist. Strijd. Strijdvraag.

Over een punt wetenschappelijk redetwisten, redeneeren, een vertoog houden.	Disputare [3]) (de aliqua re, ad aliquid).

[1]) *Argumentum* is een bewijs uit feiten, *ratio* een bewijs uit de rede alleen.

[2]) Het kunstwoord voor een der termen van het syllogisme is *propositio*, en in het bijzonder heet de eerste term of de algemeene waarheid *propositio maior*, de toepassing daarvan of minderterm *propositio minor*, het gevolg *conclusio*.

[3]) *Disputare* wordt bijna uitsluitend van wijsgeeren gebruikt, terwijl *disserere* iets uiteenzetten, ontwikkelen, zoowel van den wijsgeer als van den redenaar geldt. Het niet klassieke *dissertatio* worde door *disputatio* vervangen.

Grondig, degelijk redetwisten.	Subtiliter disputare.
De bewijzen voor en tegen, bewijzen en tegenbewijzen aanvoeren, ontwikkelen, onderzoeken.	In utramque partem, in contrarias partes disputare.
Noch het voor noch het tegen aanvoeren, er niet voor en niet tegen strijden.	In nullam partem disputare.
Ik heb er niets tegen, ik bestrijd het niet.	Non repugno.
Gelijk willen hebben in den redetwist, stijf en strak volhouden.	Pertinacem (*tgst.* clementem) esse in disputando.
Iets gewonnen geven *of* toegeven.	Dare, concedere aliquid.
Iets voor zeker aannemen (*om er iets uit af te leiden.*	Sumere (*tgst,* reicere) aliquid.
Zich aan iets houden, daarbij blijven.	Tenere aliquid ; stare in aliqua re.
Gelijk krijgen in iets, het veld behouden.	Obtinere aliquid.
Geschilpunt, strijdvraag zijn, betwist worden.	In controversia esse, versari. In controversiam cadere.
Iets tot een geschilpunt maken, in geschil trekken.	In controversiam vocare, adducere aliquid.
Geschilpunt worden.	In controversiam venire, vocari, adduci.
Het geschil onbeslist laten *of* het over iets niet eens worden.	In controversia relinquere aliquid.
Geschil, strijd met iemand hebben.	Controversiam (contentionem) habere cum aliquo.
Het is eene strijdvraag, eene betwiste vraag, of — dan of.	In contentione ponitur, utrum — an.
Het betwiste punt.	Id, de quo agitur, *of* id quod cadit in controversiam.
Een geschil beslechten, vereffenen, bijleggen.	Controversiam sedare, dirimere, componere.
Eene strijdvraag beslissen.	Controversiam diiudicare.
Iets met iemand afmaken.	Transigere aliquid cum aliquo.
Ik heb met u te doen.	Res mihi tecum est.
Onbetwist, onbetwistbaar, buiten kijf.	Sine (ulla) controversia.
Dit pleit voor mij.	Hoc est a (pro) me.
De zaak zelf pleit daarvoor.	Res ipsa docet.

De zaak pleit voor zich zelf (voor mij bij u), behoeft geen betoog.	Res ipsa (pro me apud te) loquitur.
De (betwiste) zaak is afgedaan.	Res confecta est.

13. Overeenstemming. Overeenkomst. Consequentie. Tegenspraak.

Met iemand overeenstemmen *of* het eens zijn.	Consentire, idem sentire cum aliquo.
Niet met iemand overeenstemmen *of* het oneens zijn.	Dissentire, dissidere ab *of* cum aliquo.
Allen komen *of* stemmen daarin overeen.	Omnes (uno ore) in hac re consentiunt.
Daarover zijn het allen volkomen eens, er is maar éene stem daarover.	Una et consentiens vox est.
Eenparig, eenstemmig.	Una voce; uno ore. Uno, communi, summo *of* omnium consensu.
In de zaak, niet in de woorden overeenstemmen.	Re concinere, verbis discrepare.
Daarin zijn wij overeengekomen *of* het eens geworden.	Hoc convēnit inter nos.
Daarin ben ik met u overeengekomen, het eens geworden.	Hoc mihi tecum convēnit.
Hoe rijmt het met elkander? Hoe het te rijmen, overeen te brengen?	Quī convēnit?
Er heerscht onder de geleerden de grootste overeenstemming.	Summa est virorum doctissimorum consensio (*tgst.* dissensio).
De consequentie (*het blijven oordeelen of handelen volgens zijne beginselen*).	Constantia (*tgst.* inconstantia).
Strijdig, onvereenigbaar zijn, elkander uitsluiten.	Inter se pugnare *of* repugnare.
Met zich zelf in tegenspraak zijn, zich zelven tegenspreken.	Secum pugnare; sibi repugnare (*dit laatste van zaken*). A se dissidere *of* sibi non constare (*van personen*).
Met zich zelf in tegenspraak komen.	Pugnantia loqui.

Daartegenspreken, tegenpleiter zijn.	Contra dicere.
Iemand, iets wederspreken; tegen iemand, iets pleiten.	Dicere contra aliquem *of* aliquid (*niet* contradicere alicui!)

14. Afzonderlijke wetenschappen. (Geschiedenis. Fabelleer. Tijdrekenkunde. Aardrijkskunde. Wiskunde. Natuurkunde. Sterrenkunde.)

De Romeinsche geschiedenis (= *de feiten zelf, waaruit de geschiedenis bestaat*).	Res Romanae [1]. Res gestae Romanorum.
De geschiedenis (= *het verhaal zelf der feiten of het werk zelf*).	Historia.
De Romeinsche geschiedenis (= *het verhaal, de behandeling der feiten*).	Historia Romana *of* rerum Romanorum historia.
De Romeinsche geschiedenis (*zoover zij op de overlevering of op het geheugen steunt*).	Memoria rerum Romanorum.
Een geschiedkundig werk schrijven.	Historiam (as) scribere.
De Romeinsche geschiedenis schrijven.	Res populi Romani perscribere.
Geschiedschrijver.	Rerum scriptor, historicus [2]. Rerum auctor (*als bron, waaruit men put*).
De geschiedboeken openslaan.	Evolvere historias, litterarum (veterum annalium) monumenta.
Het is ons overgeleverd, wij weten uit de overlevering *of* uit de historie.	Memoriae traditum est, memoriae (memoria) proditum est (*zonder* nobis!) Accepimus [3].
Men verhaalt.	Tradunt, dicunt, ferunt.
De geschiedenis heeft opgeteekend, verhaalt ons.	Historiae prodiderunt (*zonder* nobis!)
In de geschiedenis lezen wij.	Apud rerum scriptores scriptum est, scriptum videmus, scriptum lĕgimus (*zie noot bl.* 130).

[1]) Daarentegen *res Romana* = het Romeinsche staatsbestuur, de Romeinsche staat.

[2]) *Historicus* beteekent ook geschiedkundige, kenner der geschiedenis. Als adjectivum gebruikt het Cicero slechts in tegenstelling met *oratorius*, b. v. *genus historicum*, de historische stijl.

[3]) *Scimus, cognovimus* worden niet gebruikt van historische kennis.

De oude geschiedenis.	Memoria vetus. Veterum annales. Veterum annalium monumenta. Antiquitatis memoria.
De nieuwere geschiedenis.	Recentioris aetatis memoria.
De geschiedenis van onzen tijd, de hedendaagsche geschiedenis.	Memoria huius aetatis (horum temporum). Nostra memoria.
De algemeene geschiedenis.	Omnis memoria, omnis memoria aetatum, temporum, civitatum *of* omnium rerum, gentium, temporum, saeculorum memoria.
De geschiedenis naslaan, raadplegen.	Memoriam annalium *of* temporum replicare.
De heldentijd (tijdvak der heroën).	Aeras heroica [1]). Tempora heroica.
De fabelleer, mythologie.	Fabulae, historia fabularis (*niet* mythologia!)
Teruggaan *of* opklimmen tot, beginnen bij, afleiden van de grijze oudheid.	Repetere ab ultima (extrema, prisca) antiquitate (vetustate), ab heroicis temporibus.
Om van het voorhistorisch tijdperk op historisch terrein te komen.	Ut a fabulis ad facta veniamus.
De historische tijd.	Historicorum fide contestata memoria.
Historische juistheid, waarheid.	Historiae *of* rerum fides.
Iets met historische juistheid verhalen.	Narrare aliquid ad fidem historiae.
Een feit door de geschiedenis bevestigd.	Res historiae fide comprobata.
De onvervalschte waarheid der feiten	Incorrupta rerum fides.
Zich op het schrijven van geschiedenis gaan toeleggen.	Ad historiam (scribendam) se conferre *of* se applicare.
Een nauwkeurig geschiedvorscher.	Homo in historia diligens.
In de (Romeinsche) geschiedenis bedreven zijn.	Memoriam rerum gestarum (rerum Romanarum) tenere.
De vaderlandsche geschiedenis (die van andere landen) kennen.	Domestica (externa) nosse.

[1]) Daarentegen *herōus* episch, benevens *epicus*, b. v. *versus herōus* = de dactylische hexameter, *pes herōus*, de dactylus, *carmen epicum* enz.

De tijdrekenkunde, de tijdrekening, tijdbeschrijving, tijdsorde.	Temporum ratio, descriptio, ordo.
Zich aan de tijdsorde houden.	Temporum ordinem servare.
De gebeurtenissen volgens de tijdsorde verhalen.	Res temporum ordine servato narrare.
Zich in de tijdrekening vergissen.	Temporibus errare.
Iets chronologisch *of* tijdrekenkundig berekenen.	Ad temporum rationem aliquid revocare.
Nauwkeurig zijn in de tijdberekening.	Diligentem esse in exquirendis temporibus.
De aardrijkskunde.	Terrarum *of* regionum descriptio (geographia).
De wiskunde.	Mathematica (ae), geometria (ae), geometrica (orum).
Iets met wiskundige zekerheid besluiten.	Mathematicorum ratione concludere aliquid.
Meetkunstige figuren teekenen.	Formas (*niet* figuras!) geometricas describere.
Zich aan natuurkundige onderzoekingen wijden.	Se conferre ad naturae investigationem.
De sterrenkunde.	Astrologia (*zuiver Lat.* sidera, caelestia.)
De sterrenkundige.	Spectator siderum, rerum caelestium *of* astrologus [1]).

15. Volmaaktheid. Ideaal. Kunst in het algemeen.

In hooge mate volmaakt.	Absolutus et perfectus.
In alle opzichten volmaakt.	Omnibus numeris absolutus.
De volmaaktheid bereiken.	Ad perfectionem, ad summum pervenire.
De hoogste volmaaktheid *of* het ideaal der volmaaktheid.	Absolutio et perfectio (*niet* summa perfectio!)
Het ideaal.	Species optima *of* eximia, specimen, *ook alleen* species, forma.
Een ideaal hebben.	Comprehensam quandam animo speciem (alicuius rei) habere.
Een ideaal opvatten, scheppen.	Singularem quandam perfectionis imaginem animo concipere.

[1]) Bij lateren kreeg *astrologus*, *astrologia* de beteekenis van sterrenwichelaar, sterrenwichelarij, en werd *astronomia*, *astronomus* voor sterrenkunde, sterrenkundige gekozen. Ter vermijding van dubbelzinnigheid mag dit gebruik gevolgd worden.

Het ideaal van een redenaar schetsen, ontwerpen.	Imaginem perfecti oratoris adumbrare (*zie noot bl.* 112).
De ideale staat van Plato.	Civitas optima, perfecta Platonis. Illa civitas Platonis commenticia. Illa civitas, quam Plato finxit.
Het kunstwerk, kunststuk.	Artis opus; opus arte factum *of* perfectum.
Het meesterstuk.	Opus summo artificio factum. Opus omnibus numeris absolutum.
Eene kunst beoefenen.	Artem exercere.
Eene kunst leeren *of* onderricht daarin geven.	Artem tradere, docere.
Eene kunst uitoefenen *of* tot beroep hebben, zich voor kunstenaar uitgeven.	Artem profiteri.
Liefhebberij voor de kunst.	Artium (liberalium) studium, *ook alleen* studium.
De regelen der kunst.	Artis praecepta *of alleen* ars.
Kunstkenner.	(Artis, artium) intellegens, peritus (*tgst.* idiota *de leek in de kunst*).
Een (bekwaam, oordeelkundig, scherpzinnig) kunstrechter, criticus.	Existimator (doctus, intellegens, acerrimus).
Voor de vierschaar der critiek verschijnen.	In existimantium arbitrium venire.
Critiek oefenen, critiseeren, beoordeelen.	Iudicium facere.
Smaak hebben.	Sensum, iudicium habere.
Een fijne, zuivere smaak.	Iudicium subtile, elegans, exquisitum, intellegens.
Den smaak vormen, het oordeel scherpen.	Iudicium acuere.
Geen smaak in de kunsten vinden.	Abhorrere ab artibus (*tgst.* delectari artibus).
1) De natuur getrouw weergeven, daarnaar teekenen (*van den kunstenaar*). 2) De natuur getrouw weergeven, daarnaar geteekend zijn (*van het kunstwerk*).	Veritatem [1]) imitari.

[1]) *Veritas* beteekent niet alleen waarheid (tgst. *mendacium*), maar ook werkelijkheid (tgst. *opinio*, *imitatio*). Vandaar wordt dikwijls verbonden *res et veritas ipsa, natura rerum et ipsa veritas.*

Iets naar de natuur teekenen, de natuur weten te treffen.	Aliquid ad verum exprimere.
Een welgetroffen beeld van het leven, eene karakterschildering.	Morum ac vitae imitatio.
Iets is uit het leven gegrepen.	Aliquid e vita ductum est.

16. DICHTKUNST. MUZIEK. SCHILDERKUNST. BEELDHOUWKUNST.

Dichten.	Poëma condere, facere, componere. Versus facere, scribere.
Met bezieling dichten.	Carmina, versus fundere.
De dramatische dichtkunst.	Poësis scaenica.
De tooneeldichter.	Poëta scaenicus.
De treurspel-, blijspeldichter.	Scriptor tragoediarum, comoediarum, *ook* (poëta) tragicus, comicus [1].
De fabeldichter.	Scriptor fabularum (*niet* fabulator *nog minder* fabulista !)
In dichterlijke vervoering, verrukking komen.	Divino quodam instinctu concitari, ferri.
Bezield, verrukt.	Divino quodam spiritu inflatus *of* tactus.
Een gedicht, een vers met de passende gebaren voordragen.	Carmen, versum agere.
Een gedicht luid en nauwkeurig *of* met uitdrukking voorlezen.	Carmen recitare (*zie noot bl.* 192).
Een gedicht voordragen (*met uitdrukking in de stem*).	Carmen pronuntiare (*zie noot bl.* 192).
Een gedicht zonder kunst, een onbeschaafd, onhebbelijk gedicht.	Carmen incondĭtum.
Zich aan de dichtkunst wijden.	Se conferre ad poësis studium.
Zich als dichter onderscheiden, als zoodanig uitmunten.	Poëtica laude florere (*zie noot bl.* 163).
Iemand bezingen, in verzen verheerlijken.	Alicuius laudes versibus persequi. Alicuius laudes (virtutes) canere (*niet* canere aliquem !)
Iemands daden in verzen verheerlijken, verheffen.	Alicuius res gestas versibus ornare, celebrare.

[1]) *Tragicus, comicus* als adjectiva beteekenen: in het treurspel, blijspel voorkomend, b. v. *Orestes tragicus*, Orestes in het treurspel, *senex comicus*, de oude in het blijspel. Een grappenmaker, lachebek heet (*homo*) *ridiculus*, comisch, kluchtig *ridiculus*.

Zooals Homerus zingt.	Ut ait Homerus (*niet* canit!)
Dichterlijke rhythmus *of* klankmaat.	Numerus poëtice vinctus.
Muziek leeren (= zich daarin bekwamen), beoefenen.	Artem musicam discere, tractare.
Instrumentale muziek.	Nervorum et tibiarum cantus.
Vocale en instrumentale muziek.	Vocum et fidium cantus.
Iemand een snareninstrument leeren spelen.	Docere aliquem fidibus.
Een snareninstrument leeren bespelen.	Fidibus discere.
Op de citer spelen.	Fidibus canere.
De snaren der citer tokkelen.	Pellere nervos in fidibus.
Op de fluit blazen.	Tibias inflare. Tibiis *of* tibiā canere.
Onder begeleiding der fluit zingen.	Ad tibiam *of* ad tibicinem canere.
Een muzikant (*die in het orkest medespeelt*).	(Homo) symphoniacus.
Het orkest, de kapel speelt.	Symphōnĭa canit.
Een virtuoos, meester in de kunst.	Acroāma.
De melodie.	Modi.
Componeeren.	Modos facere.
De maat, de rhythmus.	Numerus, numeri.
De schilderkunst.	Ars pingendi, pictura.
De beeldhouwkunst.	Ars fingendi.
Beelden en schilderijen.	Signa et tabulae (pictae).
Een beeld uit marmer vervaardigen.	Simulacrum e marmore facere.
Opschriften op standbeelden plaatsen.	Statuas [1]) inscribere.

17. TOONEEL. SPELEN.

De tooneelspeelkunst.	Ars ludicra.
Het tooneelstuk, drama.	Fabula, ludus scaenicus.
Het onderwerp van het stuk.	Argumentum.
Den tooneelspeler oefenen, leiden.	Fabulam docere (διδάσκειν) (*taak van den dichter zelf*) (*tgst.* fabulam discere = een stuk bestudeeren, *van den tooneelspeler*).
Een stuk spelen, uitvoeren.	Fabulam agere (*van den tooneelspeler*).

[1]) *Statuae* wordt niet van de beelden der goden gebruikt, *simulacra* zoowel van goden als menschen, *signa* bijna uitsluitend van goden.

Een stuk ten tooneele brengen, laten spelen.	Fabulam edere (*van den directeur*). Fabulam dare (*van den dichter*).
Iemand (*een schouwspeler*) laten optreden.	In scaenam producere aliquem.
Optreden *of* op het tooneel treden.	In scaenam prodire.
Wederom optreden.	In scaenam redire.
Van het tooneel aftreden (*nadat de rol afgespeeld is*).	Abire.
Het tooneel vaarwelzeggen.	De scaena decedere.
Iets op het tooneel brengen, vertoonen.	In scaenam aliquid inducere.
Het tooneelgezelschap.	Familia, grex, caterva histrionum.
De directeur van het gezelschap.	Dominus gregis.
De schouwburg, de toeschouwers *of* het publiek [1]).	Theatrum.
Een genegen, welwillend publiek hebben.	Populum facilem, aequum habere.
In de handen klappen, bijval schenken.	Plaudere (*niet* applaudere!) Plausum dare (alicui).
Luide bijvalsbetuigingen, toejuichingen (aan de vergadering) ontlokken.	Clamores (coronae) facere, excitare.
Bij iets „da capo" roepen.	Revocare aliquid.
Een stuk uitfluiten.	Fabulam exigere.
Een stuk mishaagt, maakt fiasco.	Fabula cadit.
Een speler, acteur uitfluiten.	Histrionem exsibilare, explodere, eicere, exigere.
Een tooneelist onder het spelen woorden van afkeuring toeroepen.	Histrioni acclamare.
Iemands rol spelen.	Partes agere alicuius [2]).

[1]) Ook overdrachtelijk: de schouwplaats, de werkkring b. v. *theatrum magnum habet ista provincia.*

[2]) Ook figuurlijk van de rol, die iemand in het leven speelt; hetzelfde geldt van *partes suscipere, sustinere, dare, tribuere alicui, defendere* of *tueri* (volhouden). Men kan ook *persona* (eigenlijk masker, momaangezicht) gebruiken, b. v. *personam alicuius gerere, ferre, tenere, sustinere* iemands rol spelen, hem voorstellen, *personam suscipere* of *inducere*, eene rol op zich nemen, *personam tueri*, eene rol volhouden, *personam alicui imponere*, iemand eene rol laten spelen. Vandaar beteekent *persona* overdrachtelijk de persoonlijkheid, het eigen karakter van iemand, of concreet een persoon van bepaalden stand of rang. Nooit staat het eenvoudig voor ons woord *persoon*, wanneer getallen worden opgegeven b. v. drie personen waren aangewezen = *tres* (*homines*) *aderant.*

Voor slaaf spelen.	Agere servum.
Een tooneelist, die de eerste, tweede, derde rol speelt.	Actor primarum, secundarum, tertiarum partium.
Het koor van het treurspel.	Caterva, chorus.
Het koor = de koorzang.	Carmen chori, canticum.
De dialoog *of* samenspraak.	Diverbium.
De monoloog *of* alleenspraak.	Canticum.
De spelen in de renbaan, tooneelspelen *of* tooneelvertooningen.	Ludi circenses, scaenici.
Spelen aanleggen, daartoe aanstalten maken.	Ludos apparare.
Spelen geven, houden, vieren.	Ludos facere, edere (Iovi).
Spelen hernieuwen, herhalen.	Ludos instaurare.
Een wedstrijd van zwaardvechters geven.	Munus gladiatorium edere, dare (*ook enkel* munus edere, dare).
De troep zwaardvechters (*die een lanista of schermmeester toebehooren*).	Familia [1]) gladiatoria.
De zwaardvechtersschool.	Ludus gladiatorius.
Bij de zwaardvechtersspelen.	Gladiatoribus.
Sterk bezochte spelen.	Celebritas ludorum.
Prachtig aangelegde spelen.	Magnificentia ludorum. Ludi apparatissimi.
De Olympische, Pythische spelen.	Ludi Olympia (*niet* ludi Olympici!), Pythia.
In de Olympische spelen de overwinning behalen.	Olympia vincere (Ὀλύμπια νικᾶν).
Gymnastische spelen.	Ludi gymnici. Certamina gymnica.
In de renbaan loopen.	Stadium currere.

II. Redekunst en Stijlleer.

1. De rede in het algemeen.

De redekunst, rhetorica, leer der welsprekendheid.	Ars dicendi.
De redekunst *of* de welsprekendheid gaan beoefenen.	Ad dicendum se conferre.
In de redekunst *of* in de welsprekendheid onderricht geven.	Dicendi praecepta tradere.

[1]) Vandaar *familiam ducere* figuurlijk: aan het hoofd staan, de voornaamste zijn b. v. *in iure civili.*

De leeraar der redekunst *of* der welsprekendheid.	Rhetor, dicendi magister.
Het redenaarstalent.	Facultas dicendi.
Een geboren redenaar zijn.	Natum, factum esse ad dicendum.
Veel gemak hebben van spreken, een geoefend spreker zijn.	Facilem et expeditum esse ad dicendum.
Ongeoefend zijn in het spreken.	Insolentem (*tgst.* exercitatum) esse in dicendo.
Welbespraakt *of* wel ter tale zijn.	Disertum esse.
In den waren zin redenaar zijn, welsprekend zijn.	Eloquentem esse.
Een groot redenaar zijn.	Eloquentia valere. Dicendi arte florere.
Zich als redenaar onderscheiden.	Eloquentiae laude florere.
De zeggingskracht.	Vis dicendi.
Een machtig redenaar zijn.	Multum dicendo valere, posse.
De grootste, voornaamste redenaar zijn.	Eloquentiae principatum tenere. Primum *of* principem inter oratores locum obtinere.
Eene redevoering opstellen, maken.	Orationem conficere.
Zich tot eene redevoering voorbereiden.	Orationem commentari.
Eene goed doordachte, bestudeerde redevoering.	Oratio meditata.
Voor de vuist *of* onvoorbereid spreken.	Subito, ex tempore (*tgst.* ex praeparato) dicere.
Eene voor de vuist uitgesproken redevoering.	Oratio subita.
Eene doorloopende rede (*door vragen en antwoorden niet afgebroken*).	Oratio perpetua.
Eene zorgvuldig bewerkte redevoering.	Oratio accurata [1]).
Eene goed geschikte redevoering.	Oratio composita.
De heftige, hartstochtelijke, bezielde rede; de heftige, bezielde toon.	Contentio (*tgst.* sermo).
Met grooten rijkdom van woorden en gedachten spreken.	Copiose dicere.

[1]) *Accuratus* wordt slechts van zaken, niet van personen gebruikt.

Sierlijk spreken.	Ornate dicere.
Vrijmoedig spreken.	Libere dicere.
Rechtuit, openhartig spreken.	Plane, aperte dicere.
Met duidelijke, uitdrukkelijke woorden iets zeggen.	Perspicue, diserte dicere.
Zonder omhaal van woorden, kort en bondig spreken.	Missis ambagibus dicere.
Met overredingskracht spreken.	Accommodate ad persuadendum dicere.
Gaan (= zich gereed maken, beginnen) spreken, als redenaar optreden [1]).	Aggredi ad dicendum.
In de volksvergadering als redenaar optreden.	Verba facere apud [2]) populum, in contione.
Het redenaarsgestoelte beklimmen.	In contionem (in rostra) ascendere *of* escendere.
Eene redevoering houden.	Orationem habere.
Beginnen te spreken.	Initium dicendi facere.
Eindigen met spreken.	Finem dicendi facere.
1) De redevoering besluiten *of* de slotrede houden (*van het laatste gedeelte der redevoering*), 2) het laatste pleidooi, de laatste redevoering houden (*in een proces waarin verscheidene sprekers zijn opgetreden*).	Perorare.
Indruk maken op de toehoorders, hen in geestdrift brengen.	Animos audientium permovere, inflammare.
Boeien.	Animos tenere.
Zich gehoor verschaffen *of* maken, dat men aandachtig luistert.	Audientiam sibi (orationi) facere.
Strijdvaardig zijn.	Linguā promptum esse.
Vaardigheid in het antwoorden.	Celeritas in respondendo.
Goede longen hebben.	Bonis lateribus esse.

[1]) *Surgere ad dicendum* kan slechts hij, die inderdaad gezeten is.

[2]) *Dicere apud populum, milites* enz., wanneer het volk enz. officieel, *coram populo* enz., wanneer het toevallig vergaderd is.

2. Stijl. Behandeling. Uitdrukking.

De stijl [1].	Genus dicendi (scribendi); oratio.
De verhevene, gematigde, eenvoudige stijl [2].	Genus dicendi grave *of* grande, medium, tenue.
Een vloeiende stijl.	Fusum orationis genus.
Een ruwe, onbeschaafde stijl.	Inconditum dicendi genus.
Een gezwollen, hoogdravende stijl.	Inflatum orationis genus. / Oratio altius exaggerata.
De verheffing, de hooge vlucht der taal.	Elatio atque altitudo orationis.
Zich verheffen, hooger stijgen, eene hoogere vlucht nemen, (*vooral van dichters en redenaars*).	Exsurgere altius *of* incitatius ferri.
1) In weidsche taal, plechtig spreken, 2) in opgesmukte, pronkende taal spreken.	Magnifice loqui.
Een gemakkelijke, vloeiende stijl.	Expedita et facile currens oratio.
Een gelijkmatige stijl.	Oratio aequabiliter fluens.
De breed ontwikkelde rede.	Flumen [3] orationis.
De eenvoudige stijl.	Siccitas, sanitas orationis. / Verborum tenuitas, oratio subtilis.
De dorre, droge stijl.	Oratio exilis, ieiuna, arida, exsanguis.
Sierlijke stijl.	Ornatus orationis, verborum.
Bevallige, smaakvolle stijl.	Elegantia orationis.
Zuivere, keurige stijl.	Oratio pura, pura et emendata.
De zuiverheid van stijl.	Integritas, sinceritas orationis (*niet* puritas!)
Ongekuischte stijl.	Oratio inquinata (*niet* impura!)
De redevoeringen van Cato klinken ouderwets.	Orationes Catonis antiquitatem redolent.

[1]) Niet *stilus* = de schrijfstift der ouden (vandaar *stilum vertere* = het geschrevene uitstrijken); overdrachtelijk beteekent het 1) het schrijven, het stellen b. v. *stilus optimus est et praestantissimus dicendi effector et magister* het schrijven is de beste oefening voor den redenaar, 2) de pen *of* het eigenaardige karakter van den stijl eens schrijvers, dus de stijl hem alleen eigen.

[2]) Naar den *inhoud* behooren de redevoeringen tot het *genus deliberativum* (συμβουλευτικόν), tot het *genus iudiciale* (δικανικόν) of tot het *genus demonstrativum* (ἐπιδεικτικόν.)

[3]) Daarentegen *oratio fluit* 1) de taal is zonder kernachtigheid, 2) zonder welluidendheid.

Het proza.	Oratio soluta (*niet* prosa!) *of alleen* oratio.
De stijl heeft welluidendheid.	Oratio numerose cadit.
Den stijl welluidendheid geven.	Numeris orationem astringere, vincire.
Schitterende sieraden, bloemen in den stijl.	Lumina, flores dicendi.
Zijne gedachten ontvouwen, blootleggen.	Sententias (verbis) explicare, aperire (*zie bl.* 113).
Diepe gedachten.	Sententiae reconditae et exquisitae.
De groote rijkdom van den stijl.	Ubertas (*niet* divitiae!) et copia orationis.
Rijkdom van gedachten.	Crebritas *of* copia (*tgst.* inopia) sententiarum *of alleen* copia.
Rijk aan gedachten [1].	Sententiis abundans *of* creber (*tgst.* sententiis inanis).
Eene vluchtige schets van iets leveren, iets in losse hoofdtrekken voorstellen, teekenen.	Adumbrare aliquid (*zie bl.* 112 *noot*).
Iets levendig, aanschouwelijk voorstellen.	Exprimere aliquid verbis *of* oratione (*zie bl.* 112 *noot*).
Iets schriftelijk *of* mondelijk uiteenzetten, behandelen.	Exponere aliquid *of* de aliqua re.
De samenhang.	Sententiae inter re nexae. / Perpetuitas verborum. / Contextus orationis (*niet* nexus sententiarum!).
Het verband der gedachten.	Ratio sententiarum. / Ratio, qua sententiae inter se excipiunt.
Eene levensbeschrijving van iemand geven, zijn levensloop beschrijven.	Vitam alicuius exponere (*niet* curriculum vitae!)
Iemands leven schilderen *of* schilderachtig beschrijven.	Vitam alicuius depingere.
Eene beschrijving van iemands karakter geven.	De ingenio moribusque alicuius exponere.
Iets met de levendigste kleuren, met sprekende verven schilderen, afschilderen.	Summo colore aliquid illustrare.

[1]) Niet *dives*, dat door Cicero bijna nooit overdrachtelijk en anders dan van personen gebruikt wordt.

Iets levendig voor oogen stellen, een tafereel van iets ophangen.	Ante oculos ponere aliquid.
Iets zoo levendig voor oogen stellen, dat men het als 't ware ziet gebeuren.	Oculis *of* sub oculos, sub aspectum subicere aliquid.
De veraanschouwelijking, het aanschouwelijk tafereel.	Rerum sub aspectum paene subiectio.
Iets dramatisch behandelen.	Sic exponere aliquid, quasi agatur res (non quasi narretur).
Iemand sprekende invoeren.	Aliquem disputantem facere, inducere, fingere (est aliquis apud aliquem disputans).
Een overzicht van iets geven.	In uno conspectu ponere aliquid. Sub unum aspectum subicere aliquid.
Een beknopt overzicht van iets geven.	In brevi conspectu ponere aliquid.
Een algemeen overzicht *of* een overzicht van het geheel hebben.	Uno conspectu videre aliquid.
Iets even aanroeren, in het voorbijgaan *of* terloops gewag van iets maken.	Breviter, leviter, strictim (*niet* obiter!) tangere, attingere aliquid. Breviter, leviter, celeriter perstringere aliquid. In transitu, quasi praeteriens attingere aliquid.
Slechts de hoofdpunten aanroeren, beknopt behandelen.	Res summas attingere. Summatim aliquid exponere.
Iets wijdloopig, langdradig behandelen, over iets uitweiden.	Multa verba facere. Multum, nimium esse (in aliqua re).
Nader in bijzonderheden treden, uitvoeriger behandelen.	Pluribus verbis, copiosius explicare, persequi [1]) aliquid.
Uitvoeriger over iets spreken.	Fusius, uberius, copiosius disputare, dicere de aliqua re.
Iets kort, met weinige woorden behandelen.	Breviter, paucis (*niet* paucis verbis!) explicare aliquid. Rem paucis absolvere.

[1]) Zoo wordt *persequi* meermalen gebruikt in den zin van: iets mondeling of schriftelijk nauwkeurig behandelen, beschrijven b. v. *alicuius vitam, alicuius laudes versibus, res Hannibalis.*

De stijl komt met de zaken overeen, de taal beantwoordt aan de stof.	Rebus ipsis par est oratio. Rebus verba respondent.
Ik heb mijn geheelen voorraad van voorbeelden uitgeput, al de voorbeelden, die ik ken, heb ik gebruikt.	Copiam quam potui exemplorum persecutus sum.
Niet alles uitvoerig kunnen behandelen.	Verbis non omnia exsequi posse.
Iets op het tapijt, ter tafel, te berde, ter sprake brengen.	In medium proferre aliquid.
Iets stilzwijgend voorbijgaan.	Praetermittere (*niet* silentio praetermittere!), silentio praeterire aliquid.
Op iemand, op iets zinspelen.	Significare aliquem *of* aliquid (*niet* alludere!) Significatione appellare aliquem. Describere aliquem.
Iets even aanduiden.	Leviter significare aliquid.
De geheele toedracht der zaak verhalen.	Ordine narrare, quomodo res gesta sit.
Iets in sierlijke taal uitdrukken.	Dicendo ornare aliquid.
Iets met de sieraden, waarover de redenaar, de treurspeldichter beschikt, opsmukken *of* eene oratorische, tragische kleur aan iets geven.	Rhetorice, tragice ornare aliquid.
Episode.	Digressio, egressio. Quod ornandi causa additum est.
Iets in de rede inlasschen.	Includere in orationem aliquid. Inserere orationi aliquid. Interponere aliquid.
Iets (*met woorden*) verheffen *of* opluisteren.	Dicendo augere, amplificare aliquid (*tgst.* dicendo extenuare aliquid).
Iets overdrijven, grooter maken dan het is.	In maius ferre, in maius extollere aliquid.
Zich aan eene uitweiding toegeven *of* buiten zijn onderwerp uitweiden (*met opzet*), van zijn onderwerp afdwalen (*ongemerkt*).	Digredi (a proposito).

De voorliefde voor, de vooringenomenheid met iets heeft mij te ver gevoerd.	Studio alicuius rei provectus sum.
Hoog(er) opklimmen *of* ophalen.	Longe (ius), alte (ius), repetere (ab aliqua re).
Eene rede, die de zaken van hooger ophaalt, tot de beginselen der zaken opklimt.	Oratio longius repetita.
Dicht bij de taal van het dagelijksche leven komen.	Accedere ad cotidiani sermonis genus.
Zich populair uitdrukken (*zie bl.* 111).	Ad vulgarem sensum *of* ad communem opinionem orationem accommodare.

3. Voordracht. Stem.

De voordracht (*met gebaren*).	Actio.
De kunstmatige voordracht, de declamatie (*met betrekking tot de stem*).	Pronuntiatio [1]) c. Gen. (*zie bl.* 182.)
De voordracht is, gaat eenigszins gebrekkig.	Actio paulum claudicat [2]).
Geen woorden *of ook* nauwelijks iets kunnen uitbrengen, stamelen (*uit onwetendheid of van verlegenheid*).	Haerere, haesitare.
Door vrees bevangen worden.	Perturbari, commoveri.
Eene redevoering van het papier lezen [3]).	De scripto orationem habere, dicere (*tgst.* sine scripto, ex memoria).
Iemand in de rede vallen.	Interpellare aliquem (dicentem).
Eene luide, heldere stem.	Vox magna, clara.
Eene zware, hooge stem.	Vox gravis, acuta.
Eene welluidende stem.	Vox canōra.

[1]) Niet *declamatio* = voordracht in de scholen der rhetors tot oefening in de welsprekendheid. Zoo ook *pronuntiare aliquid* = iets volgens de regels der kunst voordragen, maar *declamare* = zich in de voordracht oefenen.

[2]) *Claudicare* wordt meermalen figuurlijk gebruikt = op losse schroeven staan, geen steek houden, b. v. *amicitia claudicat*, *aliquid in oratione claudicat*.

[3]) Daarentegen eene redevoering voor zich zelven lezen, of ook aan anderen enkel voorlezen *orationem lĕgere*, luid en nauwkeurig lezen *recitare*.

Eene zachte *of* halfluide, doffe *of* gesmoorde stem.	Vox lenis (*tgst.* acer clamor), suppressa, summissa.
De stem laten hooren, geluid geven *of* uitbrengen.	Vocem mittere (sonitum reddere *van zaken*).
De stem laten dalen.	Vocem summittere.
De verheffing, daling der stem.	Contentio, remissio vocis.
De smart beneemt de stem.	Dolor intercludit vocem.
Geen woord kwam over zijne lippen.	Nulla vox est ab eo audita.
Hard, luid roepen.	Magna voce clamare.
Een geschreeuw aanheffen.	Clamorem tollere.
Gebaren maken.	Gestum (*altijd in sing.*) agere.

4. Stof. Onderwerp.

Ik heb geen stof om te schrijven, ik heb niets te schrijven.	Non habeo argumentum scribendi. Deest mihi argumentum ad scribendum. Non habeo, non est quod scribam.
Ik heb stof genoeg.	Res (*tgst.* verba) mihi suppetit.
De stof groeit onder mijne handen aan.	Materia mihi crescit.
De stof in orde schikken en verdeelen.	Res componere ac digerere.
De schikking der stof.	Dispositio rerum.
Eene zeer rijke stof.	Materia rerum et copia uberrima. Infinita et immensa materia.
Die dood biedt eene stof aan, die schitterend kan bewerkt worden.	Mors illa materiem ad ornatum praebet.
Het onderwerp, dat men wil bespreken, het thema.	Id quod (alicui) propositum est. Res proposita. Institutum *of* id quod aliquis instituit.
Het punt van onderzoek.	Id quod quaerimus (quaeritur).
Van het punt van onderzoek, van den tekst afdwalen, van het onderwerp afwijken.	A proposito aberrare, declinare, deflectere.
Tot het onderwerp terugkeeren.	Ad propositum reverti, redire.
Doch keeren wij terug tot het onderwerp, waarvan wij zijn afgedwaald, doch keeren wij tot ons onderwerp terug.	Sed ad id, unde digressi sumus, revertamur. Verum ad id, unde digressa est oratio, revertamur. Sed redeat, unde aberravit oratio.

Ik heb mij tot taak gesteld te....	Mihi propositum est c. Inf. (*niet* mihi proposui c. Inf.!)
Een thema, onderwerp aangeven, bepalen.	Ponere.
Iemand een punt, een onderwerp ter behandeling, ter bespreking aangeven, bepalen.	Ponere alicui, de quo disputet.
Zich een onderwerp ter bespreking laten aangeven, voorleggen.	Ponere iubere, qua de re quis audire velit.

5. Vraag. Antwoord.

Eene vraag opperen, stellen, voorstellen, opwerpen.	Quaestionem ponere, proponere.
Zich eene vraag laten voorleggen.	Quaestionem poscere.
Hier ontstaat de vraag.	Hoc loco existit quaestio, quaeritur.
Thans is het de vraag.	Nunc id quaeritur, agitur.
De zaak in quaestie, de vraag, die behandeld wordt.	Res, de qua nunc quaerimus, quaeritur.
Het is een gewichtig, moeilijk vraagstuk.	Magna quaestio est (*met afhankelijke vraag*).
De vraag is bij mij opgekomen, gerezen.	Quaerendum esse mihi visum est.
Eene vraag oplossen.	Quaestionem solvere.
De vraag is afgehandeld *of* tot eene beslissing gebracht.	Quaestio ad exitum venit.
Vragen beantwoorden.	Ad interrogata respondere [1]).
Op iemands goed, behendig gestelde vragen antwoorden.	Bene interroganti respondere.
Iemand geen antwoord schuldig blijven *of* geene vraag onbeantwoord laten.	Percontanti non deesse.
Een antwoord van iemand krijgen, ontvangen.	Responsum ab aliquo ferre, auferre.
In dezen zin antwoorden, antwoord geven.	Respondere in hanc sententiam (*zie bl.* 162 *noot* 1).

[1]) Men zegt *respondere ad aliquid* of *alicui rei*, doch immer *alicui; dicere alicui* (niet *ad aliquem!*) tot, aan iemand zeggen; *scribere ad aliquem* (min gewoon *alicui*) aan iemand schrijven.

6. Scherts. Geestigheid. Vroolijkheid. Ernst.

Schertsen.	Ioco uti.
Dit heb ik schertsenderwijs, voor de aardigheid gezegd.	Haec iocatus sum, per iocum dixi.
Altijd geneigd zijn tot schertsen.	Animo prompto esse ad iocandum.
Scherts ter zijde.	Extra iocum, remoto ioco.
Zich aardig, geestig uitdrukken.	Facete dicere.
Aardig zijn, geestige invallen hebben.	Facetiis uti, facetum esse.
Juist ter snee iets aardigs, geestigs zeggen.	Facete et commode aliquid dicere.
Een kort snedig gezegde.	Breviter et commode dictum.
Eene aardigheid, geestigheid, een kwinkslag.	Facete dictum.
Eene gezochte aardigheid, geestigheid.	Arcessitum dictum.
Ten koste van iemand geestig zijn, eene geestigheid op iemand zeggen.	Dicta dicere in aliquem.
Geestigheden door de rede weven, er invlechten.	Aspergere sales orationi.
Een geestig, aardig, koddig man.	(Homo) ridiculus.
Fijne, geestige scherts; humor.	Lepos in iocando.
In vroolijke, opgeruimde, prettige stemming zijn.	Iucunde esse.
Zich aan de vroolijkheid overgeven.	Se dare iucunditati.
Lief en leed met iemand deelen.	Ioca atque seria cum aliquo agere.
In ernst zeggen.	Serio dicere.
Ernst toonen.	Severitatem adhibere.
Zeggen, doen wat geen pas geeft; geen tact hebben.	Ineptum esse.
Al te stipt zien, te nauwziend zijn, te veel op de fijne puntjes letten.	Nimium diligentem esse.

III. De Staat.

1. Staatsregeling. Bestuur. Staatsleven.

De staatsregeling.	Forma rei publicae. Descriptio civitatis. Instituta et leges.
Den staat regelen, eene staatsregeling invoeren.	Rem publicam constituere [1]. Rem publicam legibus et institutis temperare. Civitati leges, iudicia, iura describere.
Eene eigene wetgeving, staatsregeling hebben.	Suis legibus uti.
Geen staatsregeling hebben.	Nullam habere rem publicam.
De voormalige staatsregeling weder invoeren, den staat weder op den ouden voet regelen.	Rem publicam in pristinum statum restituere.
Ten tijde der beste staatsregeling.	Optima rei publica.
De republiek.	Libera res publica.
Den staat besturen, regeeren.	Rem publicam gerere, administrare, regere.
De teugels der regeering in handen hebben, het bewind voeren.	Rei publicae praeesse.
Aan het roer van den staat zitten, het roer van staat in handen hebben.	Ad gubernacula (*fig. slechts in plur.*) rei publicae sedere. Clavum rei publicae tenere.
De eerste man in den staat zijn.	Principem civitatis esse.
Den eersten rang in den staat bekleeden.	Principem in re publica locum obtinere.
Staatszaken, aangelegenheden van staat.	Negotia publica.
Het werkzame leven van een staatsman.	Vita occupata.

[1] »*Constituere rem publicam dicuntur, qui legibus aliisque rationibus malis rei publicae ingravescentibus medentur.*" Ernesti clav. Cic. Vgl. *tres viri rei publicae constituendae.*

Zich aan den dienst van den staat verbinden, de staatkundige loopbaan gaan beginnen.	Accedere, se conferre ad rem publicam. Rem publicam capessere.
In aangelegenheden van staat werkzaam zijn, een staatsambt waarnemen.	In re publica *of* in rebus publicis versari.
Den staat zijne hulp, zijne diensten onttrekken.	Rei publicae deesse (*tgst.* adesse).
Zich aan de staatszaken onttrekken *of* de staatkundige loopbaan vaarwelzeggen.	A negotiis publicis se removere. A re publica recedere.
Tot het ambteloos leven terugkeeren, stil gaan leven.	In otium se referre.
Het ambteloos leven.	Vita privata.
Vermijden zich in het openbaar te vertoonen.	Publico carere, forum ac lucem fugere.
Den staat beveiligen, voor den val behoeden (*eig.* = bestendigen).	Rem publicam tueri, stabilire.
De staat, het gemeenebest houdt zich nog staande (*tgst.* is niet meer).	Res publica stat (*tgst.* iacet).
Den staat groot, sterk maken.	Rem publicam augere, amplificare.
Het welzijn van den staat bevorderen.	Saluti rei publicae non deesse.
Om redenen van staat, om politieke redenen.	Rei publicae causa.
Tot voordeel, in het belang van den staat.	E re publica (*tgst.* contra remp.)
Het staatsbelang.	Commoda publica *of* rei publicae rationes.
Het staatsbelang bevorderen.	Rei publicae rationibus *of alleen* rei publicae consulere.
Iets uit een staatkundig oogpunt, van staatkundig standpunt beschouwen.	Ad rei publicae rationes aliquid referre.
Al zijne gedachten en zorgen aan den staat wijden.	In rem publicam omni cogitatione curaque incumbere. Omnes curas et cogitationes in rem publicam conferre.

Al zijne zorgen aan het welzijn van den staat wijden.	Omnes curas in rei publicae salute defigere.
Al zijne ziels- en lichaamskrachten aan het welzijn van den staat wijden.	Totum et animo et corpore in salutem rei publicae se conferre.
Het heil van den staat willen.	Bene, optime sentire de re publica. Omnia de re publica praeclara atque egregia sentire.
De bestuurder, het hoofd van den staat.	Rector civitatis.
Staatkundigen, staatslieden.	Viri rerum civilium, rei publicae gerendae periti *of* viri in re publica prudentes. Auctores consilii publici. Principes rem publicam administrantes *of enkel* principes.
Staatkunde, politiek inzicht.	Prudentia (civilis).
Een ervaren staatkundige.	Homo in re publica exercitatus.
Een scherperen, dieperen blik in de staatkunde hebben.	Plus in re publica videre.
De komende politieke gebeurtenissen ver vooruit zien.	Longe prospicere futuros casus rei publicae.
De strekking van iemands staatkunde, van zijn staatkundig stelsel is te...	Alicuius in re publica *of* capessendae rei publicae consilia eo spectant ut..
Uit de staatkundige werkzaamheid verwijderd, daarvan beroofd.	Rei publicae muneribus orbatus.

2. Burgerrecht. Stand.

Iemand het burgerrecht schenken.	Civitate donare aliquem.
Onder de burgers opnemen.	In civitatem recipere, ascribere, asciscere aliquem.
Iemand het burgerrecht verleenen.	Civitatem alicui dare, tribuere, impertire.
Burger van een anderen staat worden.	Civitatem mutare.
Van ouden, grijzen adel zijn.	Generis antiquitate florere.
Een vriend van den adel zijn.	Nobilitati favere. Nobilitatis fautorem, studiosum esse.

Iemand van jongen, nieuwen adel (*uit een geslacht, waarvan niemand voor hem een curulisch ambt d. i. het consulaat, de praetuur, censuur, dictatuur enz. bekleed heeft*).	Homo novus.
1) De rang van senator; 2) de senaat (= *de gezamenlijke senatoren, als een afzonderlijken stand uitmakende, in tegenstelling van andere standen*).	Ordo senatorius (amplissimus).
De ridderstand.	Ordo equester (splendidissimus).
Van zeer voornamen stand *of* afkomst.	Summo loco natus.
Van adellijke, voorname, aanzienlijke geboorte.	Nobili, honesto, illustri loco *of* genere natus.
Van geringe *of* lage geboorte, afkomst.	Humili, obscuro loco natus. Humilibus (obscuris) parentibus natus.
Uit den laagsten stand.	Infimo loco natus.
Uit den ridderstand.	Equestri loco natus *of* ortus.
De aanzienlijksten en de geringsten.	Summi (et) infimi.
Lieden van elken stand.	Homines omnis generis.
Lieden van elken stand en ouderdom.	Homines omnium ordinum et aetatum.
Een man uit het volk, gering man.	Homo plebeius, de plebe.
Zich onder het plebs laten opnemen.	Traduci ad plebem.
De overgang (*uit den patricischen*) tot den plebejischen stand.	Transitio ad plebem.
Een uit den grooten hoop.	Unus de *of* e multis.
De heffe des volks, het grauw.	Faex populi, plebis.
De allerlaagste stand is die der slaven.	Infima fortuna *of* condicio servorum est.

3. Waardigheid. Eerambten. Voorrang.

(*Zie ook bl.* 61 n°. 17.)

Zijne waardigheid bewaren, ophouden, handhaven.	Dignitatem suam tueri, defendere, retinere, obtinere.
Voor zijne waardigheid zorgen.	Dignitati suae servire, consulere.

Iemand tot de hoogste waardigheid verheffen.	Aliquem ad summam dignitatem perducere.
Den eersten, tweeden rang in den staat bekleeden.	Principem (primum), secundum locum dignitatis obtinere.
Een zeer hoogen rang in den staat bekleeden.	In altissimo dignitatis gradu collocatum, locatum, positum esse [1].
Iemand van den hoogen trap zijner waardigheid nederstorten.	Aliquem ex altissimo dignitatis gradu praecipitare.
1) Iemand uit zijne stelling verdringen, werpen (*in de krijgskunde*); 2) iemand uit zijne waardigheid, aanzienlijke betrekking verdringen.	Aliquem de (dignitatis) gradu demovere (*zie bl.* 138 *noot* 1). Aliquem gradu movere, depellere *of* de gradu (statu) deicere.
Tot een (hoogeren) rang, waardigheid opklimmen.	(Altiorem) dignitatis gradum ascendere.
Tot eerambten, eereposten opklimmen.	Ad honores ascendere.
De hoogste eerambten, waardigheden verwerven, verkrijgen, het zoover brengen.	Amplissimos honorum gradus assequi, adipisci.
Tot de hoogste eerambten geraken.	Ad summos honores pervenire.
Iemand die alle waardigheden (*tot en met het consulaat*) doorloopen heeft.	Vir defunctus honoribus.
Den hoogsten rang, de hoogste plaats bekleeden.	Principatum tenere, obtinere.
Den voorrang *of* eersten rang aan iemand geven.	Principatum alicui *of* ad aliquem deferre.
Met iemand om den eersten rang strijden.	Contendere cum aliquo de principatu.
Den voorrang of eersten rang (*b. v.* in wijsheid) aan iemand toekennen.	Primas (*of is er van tweeën spraak* priores) (*b. v.* sapientiae) alicui deferre, tribuere, concedere.

---

[1]) Zoo wordt *gradus* dikwijls overdrachtelijk gebruikt b. v. *gradus honoris, gloriae, aetatis* enz., en wordt ook met de werkwoorden verbonden, die in het beeld van trap, ladder passen, als *ascendere, efferri, collocari, consequi, pervenire, praecipitari* enz. Nochtans noemt men den hoogsten trap (= het toppunt) van aanzien slechts *summa auctoritas.*

4. Vergaderingen. Stemming.

Eene volksvergadering bijeenroepen, beroepen, beleggen.	Convocare populi concilium *en* populum ad concilium. Contionem advocare.
Een voorstel aan het volk doen, aan zijne beslissing onderwerpen (*van den magistraat*).	Agere cum populo.
Eene vergadering aanzeggen, houden, sluiten.	Concilium indicere, habere, dimittere.
Volksvergaderingen houden.	Comitia [1]) habere.
Vergaderingen tot het kiezen der magistraten.	Comitia magistratibus creandis.
Ter verkiezing vergaderen *of* samenkomen.	Comitiis (*Abl.*) convenire.
In de kiesvergadering tot consul gekozen worden.	Comitiis consulem creari.
Zijne stem uitbrengen (*in de volksvergadering*).	Suffragium ferre (*zie bl.* 113 *noot* 3 *over* sententiam dicere).
De beslissing eener zaak aan de kiezers overlaten.	Multitudinis suffragiis rem permittere.

5. Wet. Wetsvoorstel.

Een wetsontwerp (*gedurende drie marktdagen* [2]) aanslaan (*om het voorloopig aan het volk bekend te maken.*	Legem promulgare.
Het wetsvoorstel aan het volk doen, om . . .	Legem ferre *of enkel* ferre AD populum, ut . .
Voor de wet spreken, haar aanbevelen.	Legem suadere (*tgst.* dissuadere).

---

[1]) *Concilium populi* = eene volksvergadering in het algemeen; *contio* = eene vergadering om het voorstel (wetsontwerp enz.) van den magistraat te hooren, zonder daarover te beslissen; de redevoeringen, voor of tegen het voorstel gehouden, zijn *contiones; comitia* = de vergadering van het geheele Romeinsche volk, om door hunne stem of over eene wet te beslissen, of de magistraten te kiezen, of over eene hoofdmisdaad het oordeel uit te spreken.

[2]) *Trinum nundinum sc. tempus* (van *novem* en *dies*) = 17 dagen lang.

De meening, beslissing van het volk over een wetsvoorstel (*officieel*) vragen.	Legem rogare *of* rogare populum.
Eene wet doorkrijgen (*van den magistraat*).	Legem perferre.
Eene wet gaat door.	Lex perfertur.
Een wetsontwerp verwerpen, niet aannemen.	Legem antiquare (*tgst.* accipere, iubere).
Voor eene wet stemmen.	Legem sciscere.
Een wetsontwerp goedkeuren *of* aannemen (*van het volk*).	Legem iubere.
Aan eene wet verbindende kracht geven, ze bekrachtigen (*van volk en senaat*).	Legem sancire.
Iets door eene wet bepalen, vaststellen.	Lege sancire aliquid.
Eene (*bestaande*) wet door eene nieuwe geheel afschaffen.	Legem abrogare [1].
Eene wet opheffen.	Legem tollere.
Tegen een wetsvoorstel opkomen, zich verzetten (*van het* veto *der volkstribunen*).	Legi intercedere.
Eene wet aan het volk bekendmaken.	Legem proponere in publicum.
Een edict openlijk bekendmaken, afkondigen.	Edictum proponere.
Eene wet in de metalen tafels griffelen.	Legem in aes incīdere.
Eene wet is geldig.	Lex rata est (*tgst.* irrita).
Eene wet geldig verklaren.	Legem ratam esse iubere.
Eene wet overtreden.	A lege discedere.
Zonder de wetten te schenden.	Salvis legibus (*zie bl.* 153 *noot*).
De wet beveelt, verbiedt (uitdrukkelijk).	Lex [2]) iubet, vetat (dilucide, planissime).

[1]) *Legi* of *de lege derogare* eene wet gedeeltelijk opheffen; *legem obrogare*, eene wet stilzwijgend geheel of gedeeltelijk buiten werking stellen, door eene andere wet aan te nemen, die met de eerste in strijd is; *multam, poenam alicui irrogare* iemand met goedkeuring van het volk eene geldboete opleggen; *pecuniam erogare* met goedkeuring van het volk geld uitgeven (*ex aerario in classem.*)

[2]) Zoo wordt *lex* dikwijls met werkwoorden verbonden, die aan menschelijke handelingen ontleend zijn.

Er staat in de wet, de wet zegt.	In lege scriptum est *of enkel* est.
Wetten maken, geven (*aan het Romeinsche volk*).	Leges scribere, condere, constituere (*niet* dare!) [1]).
De wetgever.	Legum scriptor, conditor, inventor. Qui leges scribit (*niet* legum lator!)
Getrouwheid aan de wet zweren.	In legem iurare.
Door eene wet gebonden zijn.	Lege teneri.
Onder beding *of* voorwaarde, bij de wet bepaald, van . . .	Ea lege, ut . . .
Iets is tegen de wet.	Aliquid contra legem est.
Wetten, verordeningen *of* bepalingen der magistraten ongeldig verklaren.	Acta rescindere, dissolvere.

6. Volksgunst. Invloed. Impopulariteit.

(*Zie ook bl.* 57).

De volksgunst.	Populi favor, gratia popularis. Aura popularis [2]).
Op de gunst van het volk jacht maken, ze najagen.	Auram popularem captare.
Naar de volksgunst streven, zich bij het volk trachten bemind te maken.	Gratiam populi quaerere.
Naar de gunst van het volk streven.	Ventum popularem quendam (in aliqua re) quaerere [2]).
Bemind, invloedrijk zijn.	Gratiosum esse (*tgst.* invisum esse).
Politieke invloed.	Opes.
Veel invloed hebben.	Opibus, gratia, auctoritate valere, florere.
Invloed verkrijgen, verwerven.	Opes, gratiam, potentiam consequi.
Bij, op iemand invloed krijgen.	Gratiam inire apud aliquem, ab aliquo.
Iemands invloed verzwakken.	Gratiam, opes alicuius imminuere (*tgst.* augere).
Zich verheffen *of* vooruitkomen door den val van iemand.	Crescere ex aliquo.

[1]) *Leges dare* doet de overheidspersoon (veldheer enz.) krachtens zijn ambt.

[2]) In zoover zij ongestadig is, licht gewonnen en licht verbeurd wordt. Oorspronkelijk in *aura* de zacht waaiende wind.

Geen politieke macht *of* politieken invloed hebben, eene nul in het cijfer zijn.	Iacēre (*zie bl.* 163 *noot*).
De openbare meening.	Existimatio populi, hominum.
Om de openbare meening veel geven.	Multum communi hominum opinioni tribuere.
Impopulariteit *of* het niet gezien zijn bij het volk.	Invidia.
Ongunst bij het volk.	Offensio populi, popularis. Offensa populi voluntas.
De haat tegen den dictator.	Invidia dictatoria.
Zich de impopulariteit van iemand ten nutte maken, om zich populair *of* bemind te maken.	Ex invidia alicuius auram popularem petere.

7. Partij. Onzijdigheid. Politiek. Aristocratie. Democratie.

De partij.	Partes (*meestal van het volk*). Factio (*van de grooten*).
Partijgeest, partijzucht.	Partium studium, *ook enkel* studia.
Vol partijzucht zijn.	Partium studiosum esse.
Strijd der partijen.	Certamen partium.
Twist der partijen.	Contentio partium.
Door partijschappen verdeeld, verscheurd zijn.	Partium studiis divisum esse.
Politieke medestander.	Consiliorum in re publica socius.
Iemands partij kiezen, zich bij iemands partij aansluiten.	Alicuius partes (causam) *of alleen* aliquem sequi.
Iemands partij voorstaan.	Alicuius partibus studere.
Aan iemands zijde staan *of* tot zijne partij behooren.	Ab (cum) aliquo stare (*niet* ab alicuius partibus!)
Iemands aanhanger zijn.	Alicuius studiosum esse.
Het met iemand houden *of* zijne partij houden.	Cum aliquo facere.
Onzijdig, neutraal zijn.	Nullius, *of* neutrius (*van twee partijen*) partis esse. In neutris partibus esse. Neutram partem sequi. Medium esse.
Onzijdig blijven.	Medium se gerere.

Dezelfde politieke meeningen [1]), inzichten hebben.	Idem de re publica sentire.
Een andere politieke meening toegedaan zijn.	Ab aliquo in re publica dissentire.
Ingevolge verschil van politieke meening.	Ex rei publicae dissensione.
Zich in twee partijen splitsen.	In duas partes discedere.
Zich met hartstocht aan de politiek toewijden.	Studio ad rem publicam ferri.
Zich op de woelige baren van het staatsleven wagen.	Se civilibus fluctibus committere.
Monarchie *of* alleenheerschappij.	Imperium singulare, unius dominatus, regium imperium.
Aristocratie *of* adelregeering.	Optimatium dominatus.
Een staat, die de adelregeering, aristocratie tot regeeringsvorm heeft.	Civitas, quae optimatium arbitrio regitur.
De aristocratische (= *de conservatieve of behoudende*) partij.	Boni cives, optimi, optimates, *ook enkel* boni (*tgst.* improbi); illi, qui optimatium causam agunt.
De hooggeplaatste, aanzienlijkste mannen, de grooten.	Principes *of* primores.
De adel (*als stand in de maatschappij*).	Nobiles; nobilitas; qui nobilitate generis excellunt.
Adeltrots (*van de patriciërs*).	Spiritus patricii.
De democraat.	Homo popularis.
Een ware volksvriend, een echte volksman.	Homo vere popularis.
Een leider der volkspartij.	Homo florens in populari ratione.
De democratie.	Imperium populi *of* populare, civitas *of* res publica popularis.
De zaak van het volk, democratische beginselen verdedigen.	Causam popularem suscipere *of* defendere.
Zich de zaak van het volk aantrekken, haar verdedigen.	Populi causam agere.
Een (groot) vaderlander zijn.	Patriae amantem (amantissimum) esse.
Wereldburger, cosmopoliet.	Mundanus, mundi civis et incola.

[1] Daar het Latijn geen bijvoegelijk naamw. voor POLITIEK heeft, moet het met *res publica* of met *civilis* omschreven worden. (Zie bl. 198).

8. Demagogie. Omwenteling. Opstand. Regeeringloosheid.

Demagoog *of* volksleider, volksmenner.	Plebis dux, vulgi turbator, civis turbulentus, civis rerum novarum cupidus.
De vertooning door iemand gemaakt, om aan het volk te behagen.	Iactatio popularis.
De oproerige volksbeweging.	Concitatio popularis.
De kunstgrepen der volksmenners.	Artes populares.
Als een demagoog te werk gaan (*door het volk te vleien of door oproer te verwekken*).	Populariter agere.
Verregaande wederspannigheid.	Abrupta contumacia (*tgst.* deforme obsequium *slaafschheid*).
Revolutie, staatsomwenteling.	Conversio rerum publicarum.
Revolutionnairen *of* omwentelingsgezinden, oproerigen.	Homines seditiosi, turbulenti *of* novarum rerum cupidi.
Oproerig gezind, omwentelingsgezind zijn.	Novis rebus studere. / Novarum rerum cupidum esse.
Het op de omverwerping der bestaande orde toeleggen.	Novas res moliri.
Omwentelingsplannen koesteren.	Contra rem publicam sentire.
Eene daad bedrijven, die gevaarlijk is voor den staat.	Aliquid contra rem publicam facere.
Verklaren, dat hoogverraad gepleegd is (*van den senaat*).	Aliquid contra rem publicam factum esse decernere.
Den staat afvallig, ontrouw worden.	A re publica deficere.
Het lage volk opruien, ophitsen.	Plebem concitare, sollicitare.
Een oproer stichten, verwekken.	Seditionem facere, concitare.
Een oproer breekt uit [1]).	Seditio erumpit.
Samenzweren.	Coniurare (inter se) ut *of* de c. Gerund. / Coniurationem facere.
Een komplot smeden.	Conspirare cum aliquo (contra aliquem).
Het staatsgebouw aan het wankelen brengen.	Rem publicam labefactare.

[1]) Maar de oorlog breekt uit, de toorn barst los = *bellum, ira exardescit.*

Den staat in beroering brengen.	Rem publicam perturbare.
Den staat op zijne grondslagen schokken, den welstand van den staat in gevaar brengen.	Statum rei publicae convellere.
In den staat onrust stoken, hem teisteren.	Rem publicam vexare.
Den staat, (de staatsregeling) geheel omverwerpen.	Rem publicam funditus evertere.
De geheele staatsregeling onderstboven werpen, omkeeren.	Omnes leges confundere.
Alles in de schromelijkste verwarring brengen.	Omnia turbare ac miscere.
Algemeene wanorde, regeeringloosheid.	Perturbatio omnium rerum.
Er ontstaat volslagen regeeringloosheid.	Omnia divina humanaque iura permiscentur.
Wetteloosheid, anarchie.	Leges nullae, iudicia nulla.
Het gaat naar eene tusschenregeering heen.	Res fluit ad interregnum.
Een oproer dempen, stillen.	Tumultum sedare.
De opgewonden menigte doen bedaren.	Concitatam multitudinem reprimere.
Het gemeene volk in bedwang houden.	Plebem continere.

9. Vogelvrijverklaring. Verbeurdverklaring. Verbanning. Amnestie.

Iemand in den rijksban doen, vogelvrij verklaren.	Proscribere aliquem. / Aqua et igni interdicere alicui.
Iemand van zijne goederen vervallen verklaren.	Proscribere aliquem *of* alicuius bona.
Iemand op de lijst der vogelvrijverklaarden plaatsen.	In proscriptorum numerum referre aliquem.
Iemands naam van de lijst der vogelvrijverklaarden schrappen.	E proscriptorum numero eximere aliquem.
Iemands goederen aan den staat vervallen verklaren, verbeurdverklaren.	Bona alicuius publicare.
De verbeurdverklaarde goederen aan iemand teruggeven.	Bona alicui restituere.

Iemand verbannen, in ballingschap zenden.	In exilium eicere *of* expellere aliquem (*niet* in exilium mittere!) Ex urbe (civitate) expellere, pellere aliquem. De, e civitate aliquem eicere.
Iemand uit de stad, uit het land jagen, verdrijven.	Exterminare (ex) urbe, de civitate aliquem.
Iemand uit het vaderland verbannen.	E patria exire iubere aliquem.
Geen vaderland meer hebben, den geboortegrond niet mogen betreden.	Patria carere.
Iemand verbieden nog een voet in Italië te zetten.	Interdicere alicui Italiâ.
Iemand met ballingschap straffen.	Aliquem exilio afficere, multare.
In ballingschap gaan.	In exilium ire, proficisci. Exulatum ire *of* abire.
Het land verlaten, den geboortegrond vaarwelzeggen (*slechts van verbannenen.*)	Solum vertere, mutare.
In ballingschap leven.	Exulare. In exilio esse, exulem esse.
Een balling terugroepen.	Aliquem (in patriam) restituere.
Uit de ballingschap terugkeeren.	In patriam redire.
Amnestie (ἀμνηστία) (*genade voor politieke misdrijven aan velen geschonken.*	Ante actarum (praeteritarum) rerum oblivio *of alleen* oblivio.
Eene algemeene amnestie verleenen.	Omnem memoriam discordiarum oblivione sempiterna delere.

10. HEERSCHAPPIJ. ALLEENHEERSCHAPPIJ. KONINGSCHAP.

Iemand het oppergebied, de heerschappij opdragen.	Imperium, rerum summam deferre alicui. 1)
Iemand (in den staat) onbeperkte macht, onbeperkt gezag geven.	Rem publicam alicui permittere.
Heerschappij, gebied voeren; (over	Imperium tenere (in aliquem).

1) *Deferre* = iemand iets aanbieden, opdragen wordt ook met *ad*, *deferre* = iemand iets ter kennis brengen, bij iemand aangeven wordt altijd met *ad* geconstrueerd.

iemand) gebieden, (hem) te bevelen hebben.	
De heerschappij, macht handhaven, in handen houden.	Imperium obtinere.
Het oppergebied, den eersten rang, de hegemonie verliezen.	Principatu deici.
Onbeperkte macht hebben (*zie ook bl.* 89).	CUM imperio esse.
Een hoog staatsambt bekleeden.	IN imperio esse.
De macht, het opperbevel een jaar verlengen.	Imperium in annum prorogare.
Het gezag, opperbevel nederleggen.	Imperium deponere.
De alleenheerschappij, alleenheersching.	Imperium singulare.
Als meester gebieden, heer en meester zijn, den meester spelen over iemand.	Dominari in aliquem.
Zich van de alleenheerschappij meester maken, zich tot alleenheerscher opwerpen.	Imperium, regnum, tyrannidem occupare.
1) Zich van het oppergezag meester maken; 2) de hoogste macht bezitten, in handen hebben.	Rerum potiri.
Naar de alleenheerschappij streven.	Tyrannidem concupiscere.
De alleenheerschappij door iets verkrijgen.	Tyrannidem sibi parĕre aliqua re.
Naar het koningschap streven.	Regnum appetere.
De koninklijke waardigheid in handen krijgen.	Regnum adipisci.
Iemand de koninklijke waardigheid opdragen.	Alicui regnum deferre, tradere.
Iemand tot koning, tot alleenheerscher aanstellen.	Aliquem regem, tyrannum [1]) constituere.

[1]) De woorden *tyrannus*, *tyrannis*, *tyrannicus*, *tyrannice* worden zelden, gelijk in het Grieksch, in den zin van onwettig heerscher, koning enz. gebruikt, maar wel in de latere, ook bij ons gewone beteekenis van despoot of dwingeland, despotisme, despotisch; gebruikelijker zijn echter de echt Latijnsche woorden *rex*, *dominus*, *dominatio*, *imperium*, *regius*, of zoo op de wreedheid klem gelegd wordt, *dominus saevus*, *crudelis et superba dominatio*.

Iemand op den troon herstellen.	Aliquem in regnum restituere (*niet* in solium!).
Iemand van den troon stooten, bonzen.	Aliquem regno spoliare *of* expellere.
Eigenmachtig, willekeurig, despotisch beginnen te regeeren, den hoogen toon van den despoot aanslaan.	Regios spiritus sumere.

11. SLAVERNIJ. VRIJHEID.

In slavernij zuchten.	Servitute premi.
Een vrij volk in slavernij brengen.	Liberum populum servitute afficere.
Iemand slaaf maken.	Aliquem in servitutem redigere.
Iemand het juk der slavernij opleggen.	Alicui servitutem iniungere, imponere.
De burgerij in slaafsche onderworpenheid houden.	Civitatem servitute oppressam tenere.
Het volk van de vrijheid berooven.	Libertatem populo eripere.
Aan het volk de vrijheid laten, niet ontnemen.	Populum liberum esse, libertate uti, sui iuris esse pati.
Iemand ter slavernij wegvoeren.	Aliquem in servitutem abducere.
Een krijgsgevangene als slaaf verkoopen.	Aliquem sub corona vendere.
Den hals onder het slavenjuk buigen.	Iugum servitutis accipere.
De vrijheidszin.	Libertas, libertatis studium.
Een tirannisch bestuur aanvallen, omverwerpen.	Imperium oppugnare, percellere.
Om vrijheid roepen.	Ad libertatem conclamare.
Te wapen! roepen.	Ad arma conclamare.
De boeien, banden verbreken.	Vincula rumpere.
Het juk der slavernij afwerpen, van de schouders (den nek, den hals) afschudden.	Iugum servile excutere. Servitutem exuere. Iugum servile a cervicibus deicere.
Iemand van het slavenjuk bevrijden.	Iugum servile a cervicibus alicuius deicere. Iugum servile alicui demere. Ab aliquo servitutem *of* servitutis iugum depellere.

Aan de dwingelandij den schepter ontwringen, den despotischen hoogmoed fnuiken.	Dominationem *of* dominatum refringere. Regios spiritus reprimere.
De vrijheid terugkrijgen.	Libertatem recuperare.
Den staat van de dwingelandij bevrijden.	Rem publicam in libertatem vindicare a *of* ex dominatione.

12. BELASTINGEN. KOLONIËN. WERKKRING. PROVINCIËN.

De belastingen, staatsinkomsten pachten.	Vectigalia redimere, conducere.
De belastingen beheeren, laten innen.	Vectigalia exercere (*zie noot bl.* 52).
De belastingen (met hardvochtigheid) innen.	Vectigalia exigere (acerbe).
Geld van de gemeenten invorderen.	Pecuniam cogere a civitatibus.
De belastingen opbrengen *of* betalen.	Vectigalia, tributa [1]) pendĕre.
Vrij van belasting.	Immunis (tributorum).
Vrijstelling van alle belasting genieten.	Immunitatem omnium rerum habere.
Iemand belastingen opleggen.	Vectigalia, tributa alicui imponere.
Onder den druk der belastingen zuchten, gebukt gaan.	Tributorum multitudine premi.
Staatsdomein.	Ager publicus.
Landerijen toewijzen, uitdeelen (*bijv. aan kolonisten*).	Agros assignare.
De inkomsten van den staat uit de bergwerken (*nl. uit de mijnen, uit de steengroeven* (lautumiae), *krijtgroeven* (cretifodinae), *zoutpannen* (salinae).)	Pecunia publica, quae ex metallis redit.
Geld verduisteren.	Avertere pecuniam.
's Lands penningen ontvreemden.	Peculatum facere.
Zich ten koste van den staat weten te verrijken.	Rem publicam quaestui habere (*zie bl.* 81).

---

[1]) *Vectigal* is indirecte belasting; soorten daarvan zijn: *decumae*, de tienden van het veldgewas, *scriptura*, weigeld, *portorium*, havengeld enz. *Tributum* is directe belasting of inkomstenbelasting.

Kolonisten ergens heen overvoeren, eene volkplanting ergens aanleggen.	Coloniam deducere in aliquem locum (*zie noot bl. 70*).
Kolonisten zenden.	Colōnos mittere.
Eene volkplanting aanleggen, vestigen.	Coloniam constituere.
Iemand een werkkring toewijzen, eene taak opdragen.	Provinciam [1]) alicui decernere, mandare.
De werkzaamheden, takken van het bestuur, wingewesten door het lot verdeelen.	Provincias sortiri.
Aan iemand is Syriё als provincie (door het lot) te beurt gevallen.	Alicui Syria (sorte) obvēnit, obtigit.
De takken van het bestuur bij vergelijk onder elkander verdeelen.	Provincias inter se comparare.
De provinciën onderling ruilen.	Provincias permutare.
Eene provincie besturen.	Provinciam administrare, obtinere.
Eene provincie bezoeken, doorreizen.	Provinciam obire.
De provincie verlaten (*na ze bestuurd te hebben*).	(De *of* ex). provincia decedere *of alleen* decedere (*zie noot bl.* 22).

13. De magistraten.

a) Dinging. Verkiezing.

Naar een ambt, eerepost dingen, staan.	Petere magistratum, honores.
Rondgaan, om zich in de gunst te bevelen *of* de stem te vragen.	Ambire [2]) (*met accus. van den pers. b. v.* amicos).
Zich (*bij den magistraat als candidaat*) aangeven.	Nomen profiteri *of alleen* profiteri.
De hand drukken. [3])	Manus prensare.

[1]) De eerste beteekenis van *provincia* is werkkring, taak, vooral van magistraten. De tweede is het bestuur van een veroverd land of wingewest buiten Italië; metonymisch wordt het wingewest zelf zoo genoemd.

[2]) Daarvan *ambitio* het geoorloofd, *ambitus* het ongeoorloofd, strafbaar dingen naar eereposten.

[3]) Bij het *ambire* werd de candidaat door een slaaf (*nomenclator*) vergezeld, die hem de namen der burgers moest influisteren; want ieder burger moest bij zijn naam genoemd en de hand gedrukt worden.

De namen noemen.	Nomina appellare (nomenclator).
De mededinger.	Competītor.
Veel (weinig) stemmen in eene centurie (tribus) verkrijgen.	Multa (pauca) puncta in centuria (tribu) aliqua ferre. [1]) Centuriam, tribum ferre.
Met eenparige, algemeene stemmen gekozen worden.	Omnes centurias ferre *of* omnium suffragiis, cunctis centuriis creari.
Bij het dingen naar het consulaat vallen, niet gekozen worden.	Repulsam ferre consulatus (a populo).
Onrechtmatig gekozen magistraten (*omdat eene formaliteit ontbroken heeft of omdat de auspiciën niet gunstig waren*).	Magistratus vitio creati.
Een plaatsvervanger voor iemand kiezen (*wanneer de. ambtenaar voor het einde van zijn jaar overleden is*).	Sufficere aliquem in alicuius locum.
Iemand in zijn ambt opvolgen.	Alicui *of* in alicuius locum succedere.
Iemand als veldheer opvolgen.	Alicui imperatori succedere.
Op wettelijken (*lex Villia annalis*) leeftijd gekozen worden.	Suo (legitimo) anno creari (*tgst.* ante annum).
Een ambt het volgend jaar behouden.	Continuare magistratum.
Iemand een ambt het volgend jaar laten behouden, hem onmiddellijk herkiezen.	Continuare alicui magistratum.
Het opperbevelhebberschap van iemand (voor een jaar) verlengen.	Prorogare alicui imperium (in annum).
Burgerlijke en militaire ambten.	Magistratus et imperia.
Een ambt aanvaarden.	Inire magistratum, munus.
Een ambt bekleeden, waarnemen.	Munus administrare, gerere. Munere fungi, muneri praeesse.
Iemand eerambten opdragen.	Honores alicui mandare, deferre.
Iemand tot een ambt aanstellen, daarmede bekleeden.	Muneri aliquem praeficere, praeponere.

[1]) Bij de stemopneming werd onder den naam van den candidaat een punt gezet, zoo dikwijls hij op een stemplankje (*tabella*) voorkwam. Vandaar *omne punctum ferre* = algemeen bijval vinden, ieders goedkeuring wegdragen, zooals in het vers van Horatius: *Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.*

De plichten van zijn ambt vervullen.	Munus explere, sustinere.
Bedanken *of* zijn ambt nederleggen (*vóór den bepaalden tijd*).	Abdicare se magistratu.
Zijn ambt nederleggen (*gewoonlijk na of op den wettigen tijd*).	Deponere magistratum. Abire magistratu. De potestate decedere.
Eene tusschenregeering is noodig, treedt op.	Res ad interregnum venit *of* adducitur.
Iemand van zijn ambt ontzetten, hem afzetten.	Abrogare alicui munus.
Iemand van het bevelhebberschap ontzetten.	Abrogare alicui imperium.
Mannen met hooge waardigheden bekleed.	Viri clari et honorati.

b) Eenige magistraatspersonen.

Een consul kiezen.	CONSULEM creare.
(In het openbaar) verklaren, dat iemand consul gekozen is (*van den voorzittenden magistraat, van het volk*).	Aliquem consulem declarare.
Iemand (*na die verklaring, door den mond van den praeco*) als gekozen consul uitroepen, proclameeren.	Aliquem consulem renuntiare.
Tweemaal consul geweest.	Bis consul.
Voor de tweede, voor de derde maal consul.	Iterum, tertium consul.
De consuls moeten toezien, dat de staat geene schade lijdt (*door welke formule de senaat de consuls met dictatoriale macht bekleedde*).	Videant *of* dent operam consules, ne quid res publica detrimenti capiat.
Een dictator benoemen.	DICTATOREM dicere (creare).
Een dictator benoemt een magister equitum (*adjunct van den dictator, in den oorlog bevelhebber der ruiterij.*)	Dictator dicit (legit) magistrum equitum.
Hij heeft het recht over leven en dood van iemand.	Potestatem habet in aliquem vitae necisque.

De lictoren dringen het volk achteruit, maken ruimte.	LICTORES summovent turbam.
Met de roedenbundels voorgaan, hen laten zakken.	Fasces praeferre, summittere.
De censors schatten het volk.	CENSORES censent populum.
De schatting, den census houden.	Censum habere, agere. Censuram agere.
Tempels, het aanleggen van wegen aanbesteden.	Locare aedes, vias faciendas.
De openbare werken aanbesteden.	Locare opera publica.
Eene galerij *of* een zuilengang aannemen (*nl. te bouwen*).	Redimere, conducere porticum aedificandam.
De bestrafting door den censor toegediend (*die ook zedenmeester was*).	Nota, notio, animadversio censoria
Iemand door de schande eener bestraffing brandmerken.	Notare aliquem ignominia.
Iemand uit zijne tribus (*in eene lagere*) verplaatsen, van de lijst der senatoren schrappen.	Tribu, senatu movere aliquem.
De censuur sluiten (*door een zoen- en reinigingsoffer* lustro faciendo).	Lustrum condere.
De onschendbare volkstribunen.	TRIBUNI PLEBIS sacrosancti.
Zich (van iemand) OP de volkstribunen beroepen, hunne hulp inroepen.	Appellare [1]) tribunos plebis (in aliqua re ab aliquo).
Zich op het volk beroepen.	Provocare [2]) ad populum.
Het veto der tribunen.	Intercessio tribunicia (*zie bl.* 202).

13. DE SENAAT.

De staatsraad.	Publicum consilium.
Tot lid van den senaat kiezen.	In senatum legere [3]), eligere.

[1]) *Appellare aliquem* wordt in deze beteekenis slechts gebruikt in het rechtswezen, en in de aanspraak *te, vos appello.*

[2]) Ook zegt men van personen: *ad Catonem provocare;* maar een beroep doen op iemands medelijden, trouw, geweten = *alicuius misericordiam, fidem, religionem implorare.*

[3]) Daarentegen *senatum legere*, de lijst der senatoren oplezen (van den censor). De eerste op de lijst heette *princeps senatus.*

Den senaat beroepen, bijeenroepen.	Senatum vocare, convocare.
Eene senaatsvergadering beleggen.	Senatum cogere.
Afkondigen, openlijk bekendmaken, dat de senatoren in groot getal ter vergadering zouden opkomen.	Edicere [1]), ut senatus frequens adsit.
Senaat, zitting houden.	Senatum habere.
Een voorstel aan den senaat doen, een punt van behandeling ter tafel brengen, den senaat iets ter beslissing voorleggen (*van den voorzittenden magistraat*).	Ad senatum referre.
De senatoren (den senaat) over iets raadplegen.	Patres (senatum) consulere de aliqua re.
Naar het gevoelen vragen.	Sententiam rogare.
Zijn gevoelen zeggen (*zie bl.* 113 *noot* 3).	Sententiam dicere.
De senaat helt over tot.., besluit tot.	Senatus sententia inclīnat ad..
Het gevoelen zegeviert.	Sententia vincit.
De meerderheid.	Maior pars.
Welk is uw gevoelen?	Quid censes? quid tibi videtur? Quid de ea re fieri placet?
In stemming brengen (*eig. = uitnoodigen, om naar dezen of genen kant der zaal te gaan.*)	Discessionem facere.
Tot iemands gevoelen toetreden *of* daarvóór stemmen.	Discedere *of* (pedibus) ire in alicuius sententiam.
De senaat besloot.	Senatus decrevit.
Een senaatsbesluit wordt genomen (*waartegen zich de volkstribunen niet verzetten*).	Senatus consultum fit.
Een senaatsbesluit (*in het algemeen of ook het besluit, dat door de tribunen nog niet bekrachtigd of reeds verworpen is*).	Senatus auctoritas.
Iemand in den senaat gehoor verleenen.	Senatum alicui dare.

[1]) *Edicere* is de *vox propria* van de openbare afkondigingen en verordeningen der overheidspersonen.

Van den senaat wordt eene zaak (*ter beslissing*) naar het volk verwezen.	A senatu res ad populum reicitur.
Door lange redevoeringen den dag in beslag nemen, laten verstrijken (*opdat men niet zou kunnen stemmen*).	Dicendi mora diem extrahere, eximere, tollere.
De senaatsvergadering sluiten, de zitting opheffen.	Dimittere senatum [1]).
Wegens zonsondergang wordt de zitting opgeheven.	Nox senatum dirimit.

IV. Recht en gerecht.

I. Recht en gerecht in het algemeen.

Rechtspreken, recht doen.	Ius dicere, reddere.
Zijn recht trachten te verkrijgen, vervolgen.	Ius suum persequi.
Recht verkrijgen.	Ius suum adipisci.
In het genot van zijn recht blijven, zich in het bezit daarvan handhaven.	Ius suum tenere, obtinere.
Van zijn recht afstand doen, zijn recht afstaan.	De iure suo decedere *of* cedere.
Den weg van rechten tegen iemand inslaan.	(Ex) iure, lege agere cum aliquo.
Met iemand naar het strengste recht te werk gaan.	Summo iure agere cum aliquo (*vgl.* summum ius, summa iniuria).
Iemand voor het gerecht dagen, in rechten aanspreken.	In ius, in iudicium vocare aliquem.
Iemand aankondigen, dat men op een bepaalden dag eene aanklacht tegen hem bij het volk zal inbrengen (*van den magistraat, die als aanklager optreedt*).	Diem dicere alicui.

[1]) De voorzittende consul liet den senaat uiteengaan met de woorden *nihil vos moror, patres conscripti*, ik houd u niet langer op, senatoren, gij kunt gaan. *Nihil moror* beteekent in de omgangstaal 1) ik wil niet weten van; ik geef er niets om, (c. acc.) 2) ik heb er niets tegen dat, mijnenthalve mag (met *acc. c. inf*).

Voor de rechtbank, den rechter verschijnen.	In iudicium venire, in iudicio adesse.
De rechtszaken leiden.	Iudicia administrare.
Het gerechtelijk onderzoek leiden, terechtzitting houden (*van den praetor aan het crimineel gerechtshof*).	Iudicium exercere (*zie noot bl.* 52).
Voorzitter der rechtbank zijn.	Iudicio praeesse.
Rechtdagen houden (*van den stadhouder in de provincie*).	Conventus agere.
Vaste (*crimineele*) rechtbanken van gezworenen.	Quaestiones perpetuae.
Iemand in zijne rechten herstellen.	Aliquem in integrum (*zie noot bl.* 48) restituere.
Rechtsgeleerde adviezen geven. [1]	1) Respondere (de iure *of ook* ius).
Zijn cliënt voor schade behoeden door hem met de vereischte rechtsvormen en de noodige voorzorgsmaatregelen bekend te maken.	2) Cavere (in iure).
Voor de rechtbank behandelen, handelend optreden (*als aanklager, pleiter, verdediger*).	3) Agere. [2]
Een billijk vonnis, oordeel over iemand vellen.	Aequum iudicem se alicui praebere.
Naar recht en billijkheid.	Ex aequo et bono.
De onomkoopbare, onpartijdige rechter.	Iudex incorruptus.
De rechterlijke organisatie *of* inrichting.	Ratio iudiciorum.
Een goed recht (= wetgeving).	Aequa iuris descriptio.
Op gelijken voet met iemand leven *of* dezelfde, geen andere rechten hebben dan hij, met wien men leeft.	Aequo iure vivere cum aliquo.
De staking der terechtzittingen aankondigen, afkondigen.	Iustitium indicere, edicere.

[1]) De rechtsgeleerden heeten *iuris* of *iure consulti*, omdat men hun advies vraagt (*consulere aliquem*).

[2]) In het *respondere*, *cavere* en *agere* bestond hoofdzakelijk de praktijk der rechtsgeleerden.

Het recht tot een stelsel brengen.	Ius ad artem redigere.
Het gemis van recht, van gerechtigheid, van rechtsbedeeling.	Ius nullum.
Alle rechten met voeten treden.	Ius ac fas omne delere. Omnia iura pervertere.
Tegen menschelijke en Goddelijke wetten.	Contra ius fasque.

2. Gerechtelijk onderzoek. Getuigenis. Foltering.

Iets, eene zaak gerechtelijk onderzoeken.	Aliquid, causam cognoscere. Quaerere aliquid *of* de aliqua re.
Een onderzoek over iemand, over eene zaak instellen.	Quaestionem habere de aliquo, de aliqua re *of* in aliquem.
Het gerechtelijk onderzoek leiden.	Quaestioni praeesse.
De rechter van instructie (*met het voorbereidend onderzoek belast*).	Quaesītor.
Zonder eenig onderzoek.	Incognita causa.
Een protocol van iets opmaken.	In tabulas publicas referre aliquid.
Iemand betrappen.	Deprehendere aliquem (in aliqua re.)
Iemand op heeterdaad betrappen.	Deprehendere aliquem in manifesto scelere.
Een onwraakbaar getuige.	Testis locuples. [1]
Een onpartijdig getuige.	Testis incorruptus.
Een getuige ter goeder naam en faam.	Testis integer.
Iemand als getuige in eene zaak (tegen iets) oproepen.	Aliquem testem alicuius rei (in aliquid) citare.
De getuigenis van iemand inroepen.	Aliquem testem adhibere. Aliquo teste uti.
Iemand als getuige doen optreden *of* bijbrengen.	Aliquem testem dare, edere, proferre.
Iemand (*reeds bij de terechtzitting tegenwoordig*) als getuige oproepen, doen optreden.	Aliquem testem producere.
Als getuige tegen iemand optreden.	Testem prodire (in aliquem).
Getuigenis voor iemand afleggen.	Testimonium dicere pro aliquo (in aliquem).
Als getuige verklaren.	Pro testimonio dicere.

[1]) Eigenlijk een getuige rijk genoeg om zich borg te stellen.

Door de verklaringen der getuigen (*van schuld*) overtuigd zijn (*van den aangeklaagde*).	Testibus teneri, convictum esse.
Iemand laten folteren.	Alicui admovere tormenta. Quaerere tormentis de aliquo.
De slaven hooren, folteren.	De servis quaerere (in dominum).
De smarten der foltering.	Cruciatus tormentorum.

3. Rechtsgeding. Verdediging.

Een civiel rechtsgeding.	Causa privata.
Een crimineel proces.	Causa publica.
Iemands rechtszaak voeren. voor de rechtbank behandelen (*van den pleitbezorger*).	Causam alicuius agere (apud iudicem).
Een pleidooi, eene pleitrede houden (*van den advocaat*).	Causam dicere, orare.
Zich voor de rechtbank verdedigen, verantwoorden (*van den aangeklaagde*).	Causam dicere.
Iemand voor de rechtbank verdedigen, voor hem pleiten.	Causam dicere pro aliquo.
De zaak van iemand verdedigen.	Causam alicuius defendere.
Eene rechtvaardige zaak hebben.	Causam optimam habere.
Aan de zwakste zaak de overwinning bezorgen.	Causam inferiorem reddere superiorem (τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν).
De advocaat. [1]	Patronus (causae).
Zich met een rechtszaak belasten.	Causam suscipere. Ad causam aggredi *of* accedere.
Zonder vorm van proces.	Indicta causa (*vgl. bl.* 219 incognita causa).
Iemand een proces aandoen.	Litem alicui intendere.
Het proces is nog hangende, het geding is nog onbeslist.	Adhuc sub iudice lis est.
De geschillen in rechten, den strijd bijleggen.	Lites componere.

[1]) Eerst ten tijde der keizers wordt hij *advocatus* genoemd. Voor dien tijd was *advocatus* een rechtskundige vriend, die door raad bijstond, en door zijne tegenwoordigheid bij de terechtzitting den beschuldigde steunde (*adesse alicui*), maar zelf niet pleitte.

Het proces winnen.	Causam *of* litem obtinere. Causā *of* iudicio vincere.
Het proces verliezen.	Causam *of* litem amitterre, perdere. Causā *of* lite cadere (*door een gebrek in den vorm.*
Valsche beschuldigingen, lasterlijke aanklachten, chicanen.	Calumniae litium.

4. Beschuldiging. Vonnis.

Eene aanklacht (*in zaken van crimineelen aard*).	Accusatio.
Eene (*burgerlijke*) rechtsvervolging, rechtsvordering.	Actio, petitio.
Eene aanklacht tegen iemand indienen.	Nomen alicuius deferre (apud praetorem).
Iemand op de rol der beklaagden plaatsen.	Referre in reos aliquem.
Iemand van de rol der beklaagden schrappen.	Eximere de reis aliquem.
Iemand wordt beschuldigde ,aangeklaagde.	Aliquis reus fit.
(*Door het lot aangewezen*) rechters verwerpen (*van den klager of van den beklaagde*).	Iudices reicere.
Beschuldigingen, aanklachten weerleggen, te niet doen.	Crimina diluere, dissolvere.
Iemand wegens eene hoofdmisdaad aanklagen.	Accusare aliquem rei capitalis (rerum capitalium).
Iemands leven staat op het spel.	Caput alicuius agitur (*zie bl.* 53).
Iemand wegens verduistering, het onderslaan van 's lands gelden aanklagen.	Accusare aliquem peculatus, pecuniae publicae.
Iemand wegens vervalsching van oorkonden aanklagen.	Accusare aliquem falsarum tabularum [1]).
Iemand wegens knevelarij *of* geldafpersing [2]) voor het gerecht trekken.	Postulare aliquem repetundarum *of* de repetundis.

[1]) *Tabulas publicas corrumpere, commutare* = openbare oorkonden vervalschen, *indicium commutare* = het protocol vervalschen.

[2]) Geldafpersing wordt anders vertaald *violenta exactio pecuniarum* of door omschrijving met een werkwoord (*per vim capere pecunias* enz.) uitgedrukt.

Iemand wegens hoogverraad aanklagen.	Accusare aliquem perduellionis.
Iemand wegens majesteitsschennis, misdaad van gekwetste majesteit aanklagen.	Accusare aliquem maiestatis.
Iemand wegens gekuip, geknoei, omkooping bij de verkiezingen aanklagen.	Accusare aliquem ambitus, de ambitu.
Iemand wegens het plegen van geweld, wegens vergiftiging aanklagen.	Accusare aliquem de vi, de veneficiis.
De stemmen der rechters.	Sententiae iudicum.
Zijne stem uitbrengen (*van rechters*).	Sententiam ferre (*zie ook bl.* 113 *en* 216).
Een geding beslissen.	Iudicare causam (de aliqua re).
Een vonnis vernietigen, casseeren.	Iudicium rescinderĕ.
Krachtens de Plautische wet veroordeeld worden.	Lege Plautia damnari.

5. SCHULD.

Schuld hebben, schuldig (strafbaar) zijn.	In culpa esse.
De schuld ligt aan iemand.	Culpa alicuius rei est in aliquo.
Het is mijne schuld.	Mea culpa est.
Vrij van schuld *of* zonder schuld zijn.	Culpa carere, vacare. Extra culpam esse. Abesse a culpa.
In eene schuldige daad betrokken zijn.	Affinem esse culpae.
De schuld op iemand schuiven, werpen.	Culpam in aliquem conferre, transferre, conicere.
Iemand de schuld wijten.	Culpam alicui attribuere, assignare.
Iemand de schuld van iets geven, hem iets tot een verwijt maken.	Aliquid alicui crimini dare, vitio vertere.
Iets strafbaars begaan, zich aan eene strafwaardige daad schuldig maken.	Culpam committere, contrahere. Facinus, culpam in se admittere.
Het niet zoover door zijne schuld laten komen, dat..	Non committere, ut.

De schuld van iets dragen.	Culpam alicuius rei sustinere.
De schuld van zich afwerpen. [1]	Culpam a se amovere.

6. STRAF. STRAFFELOOSHEID.

Iemand straffen.	Poena afficere aliquem. Animadvertere in aliquem. Punire aliquem. Ulcisci aliquem (pro aliqua re).
Voldoening van iemand trachten te verkrijgen, eischen; straf aan iemand opleggen, toedienen, voltrekken.	Poenas alicuius persequi. Poenam petere, repetere ab aliquo. Poenas expetere ab aliquo. Supplicium sumere de aliquo.
Tot iemands straf bepalen, dat..	Hanc poenam constituere in aliquem ut.
Gestrenge maatregelen, een gestreng besluit tegen iemand nemen.	Graviter consulere in aliquem.
Door iemand (streng) gestraft worden.	Poenas (graves) dare alicui.
Door iemand (voor iets) gestraft worden.	Poenas alicui pendĕre (alicuius rei).
Straf (voor iets) ondergaan, lijden.	Poenas dependĕre, expendĕre, solvere, persolvere. Poenam (alicuius rei) ferre, perferre.
(Voor iets) boeten, de straf (van iets) ondergaan.	Poenam luere (alicuius rei).
Iets met iets boeten.	Luere [2]) aliquid aliqua re.
Zich eene straf op den hals halen.	Poenam subire.
Iemand tot eene geldboete veroordeelen.	Pecunia multare aliquem.
Iemand (*met goedkeuring van het volk*) eene geldboete opleggen.	Multam irrogare alicui.
Tot eene boete van 10.000 assen veroordeeld worden.	Decem milibus aeris damnari.

---

[1]) Men zegt ook: *purgare aliquid* zich van iets zuiveren, zich wegens iets rechtvaardigen; *se alicui purgare de aliqua re* zich bij iemand wegens iets rechtvaardigen; *alicui purgatum esse*, in iemands oog gerechtvaardigd zijn.

[2]) Het ontbrekende passief wordt aangevuld door *expiari* b. v. *scelus supplicio expiatum est* de snoodheid is door straf geboet (zie bl. 149).

Iemand in boeien klinken, in de kluisters slaan, in hechtenis nemen.	In vincula (custodiam) dare aliquem. In vincula, in catenas conicere aliquem.
Iemand in de gevangenis werpen.	In carcerem conicere aliquem.
Iemand ter dood veroordeelen.	Capitis *of* capite damnare aliquem.
Iemand van de doodstraf vrijspreken.	Capitis absolvere aliquem.
Bepalen, dat iemand de straffe des doods zal ondergaan.	Supplicium alicui decernere, in aliquem constituere.
Solon bepaalde, dat hij, die . . . met den dood zou gestraft worden.	Solo capite sanxit, si quis . . .
Iemand met den dood straffen.	Morte multare aliquem.
De doodstraf aan iemand voltrekken.	Supplicium sumere de aliquo.
Den dood *of* de doodstraf ondergaan.	Supplicio (capitis) affici.
Aan den paal binden.	Ad palum deligare.
Met roeden geeselen.	Virgis caedere.
Het vonnis met de bijl voltrekken.	Securi percutere, ferire aliquem.
Iemand aan het kruis hechten, slaan, nagelen.	In crucem agere, tollere aliquem. Cruci suffigere aliquem.
Er zonder straf afkomen.	Impune fecisse, tulisse aliquid.
Iemand ongestraft laten.	Impunitum aliquem dimittere.
(Om) genade, om lijfsbehoud bidden, smeeken.	Mortem deprecari. [1])

[1]) Ook wel *vitam* of *salutem* of *aliquem deprecari ab aliquo*; want *deprecari* beteekent 1) iets (dreigends) door bidden trachten af te wenden, 2) iets (dat in gevaar verkeert) door bidden trachten te behouden b. v. *pacem*.

AANHANGSEL.

Gelijk Cicero zegt.	Ut ait Cicero (*altijd in deze volgorde*).
Om met Cicero te spreken.	Ut Ciceronis verbis utar (*niet* ut cum Cicerone loquar!)
Om zoo te zeggen, om mij zoo uit te drukken (*tot verzachting der beeldspraak*).	Ut ita dicam.
Om niet te spreken van	Ut non (nihil) dicam de . .
Om niet uitvoeriger te zijn.	Ut plura non dicam.
Om niet te zeggen (*om de sterkere uitdrukking niet te gebruiken*)	Ne dicam.
Om niets ergers te zeggen.	Ne (quid) gravius dicam.
Om het in korte woorden, met één woord te zeggen.	Ut breviter dicam (*niet* uno verbo !)
In het kort, kortom, om kort te gaan.	Denique. Ne multa, quid plura? sed quid opus est plura?
Om het kort te maken, om kort te zijn, om mij te bekorten.	Ut paucis (rem) absolvam. Ut paucis (brevi, breviter) complectar. Ut brevi comprehendam. Ut brevi praecidam.
Om het gezegde samen te vatten, daarvan de slotsom op te maken.	Ut eorum, quae dixi, summam faciam.
Om niet lang, niet wijdloopig te zijn.	Ne longum sit. Ne longus sim. Ne diutius vos demŏrer.
Om niet over eene geheel bekende zaak uit te weiden.	Ne in re nota et pervulgata multus sim.
Om de zachtste uitdrukking te gebruiken.	Ut levissime dicam (*tgst.* ut gravissimo verbo utar).
Om mij duidelijker uit te drukken.	Ut planius dicam.

Juister gezegd.	Ut verius dicam.
Om het eens voor al, eens voor altijd te zeggen.	Ut semel *of* in perpetuum dicam.
Om bij dezelfde vergelijking, hetzelfde beeld te blijven.	Ut in eodem simili verser.
Ik zal naar waarheid mijn gevoelen zeggen.	Dicam quod sentio.
DIT wil ik slechts zeggen.	Tantum *of* unum illud *of* hoc dico.
Ik wil niet ontkennen.	Non nego, non infitior.
Dit geldt van iets, is van toepassing op iets.	Hoc dici potest de aliqua re. Hoc cadit in aliquid. Hoc transferri potest in aliquid.
Ik heb het in 't voorbijgaan gezegd.	Dixi quasi praeteriens *of* in transitu.
Ik heb het honderdmaal gezegd.	Millies dixi.
Zooals boven, hierboven gezegd is.	Ut supra (*tgst.* infra) diximus, dictum est.
Ik kan niet uitdrukken, er geen woorden voor vinden, het is onbeschrijfelijk.	Dici vix (non) potest *of* vix potest dici (vix *en* non *altijd onmiddellijk voor* potest).
Het klinkt ongeloofbaar.	Incredibile dictu est.
Ik onthoud mij daar veel over te zeggen.	Supersedeo oratione (*niet* dicere!).
Ik wil daar niet op wijzen.	Omitto dicere.
Dit heb ik, weet ik te zeggen.	Haec habeo dicere *of* habeo quae dicam.
Hij zeide (nagenoeg) het volgende.	Haec (fere) dixit.
Hij sprak in dezen zin, in dezer voege.	Hanc in sententiam dixit.
Ik wensch hier eenige woorden over te zeggen.	Mihi quaedam dicenda sunt de hac re.
Waarop ik mij inderdaad zou kunnen beroemen.	Quod vere praedicare possum.
Wat ik zonder mij iets aan te matigen kon *of* mocht zeggen.	Quod non arroganter dixerim.
Het zij met uw welnemen, met uw verlof gezegd.	Pace tua dixerim *of* dicere liceat. Bona (cum) venia tua dixerim.
Het is hier de plaats niet om..	Non est huius loci *c. Inf.* Non est hic locus, ut..
Doch hierover op een anderen tijd meer.	Sed de hoc alias pluribus.

Maar genoeg daarvan, van....	Atque *of* sed haec (quidem) hactenus, Atque haec quidem de..
Maar van... heb ik, is er genoeg gezegd.	Ac (sed) de... satis dixi, dictum est.
Ook dit moet men in aanmerking nemen, verder moet in aanmerking komen (= medegerekend worden).	Atque etiam hoc animadvertendum est.
Gaan wij verder.	Ad reliqua pergamus, progrediamur.
Deze plaats is duister.	Hic (ille) locus obscurus est.
Laten wij dit punt rusten, in het midden laten.	Hoc in medio relinquamus.
Maar dat voert ons te ver.	Sed labor longius.
Ik neem dit niet in den allerstrengsten zin.	Non id ad vivum reseco.
Vooraf wil ik het een en ander nog zeggen.	Nonnulla praedīcam.
(Dit *of* dat) daargelaten, afgezien van.	Ut omittam (c. Accus.)
Om met stilzwijgen voorbij te gaan, dat.	Ut praetermittam (c. Acc. c. Inf.).
(Dit *of* dat) uitgezonderd.	Cum discessi, -eris, -eritis ab. Praeter (c. Accus.).
Behalve dat.	Praeterquam quod *of* nisi quod.
Dat is licht te begrijpen..	Hoc in promptu est.
Dat is helder en klaar.	Hoc in aperto est.
Dat is zonneklaar, zoo klaar als de dag.	Hoc est luce (sole ipso) clarius.
Dat verstaat zich vanzelf, spreekt vanzelf.	Hoc facile intellegi potest Hoc per se intellegitur. Hoc sua sponte appāret.
Daaruit kan men opmaken, daaruit blijkt.	Ex quo intellegitur *of* intellegi potest *of* perspicuum est. Inde patet, appāret.
Het blijkt ten duidelijkste.	Apparet et exstat. Exstat atque eminet.
Oprecht gesproken, om de waarheid te zeggen.	Si quaeris, si verum quaerimus.
Hetgeen de hoofdzaak is.	Id quod maximum, gravissimum est. Quod caput est.
Wat meer zegt.	Quod maius est.

Dat getuigt, bewijst, tot bewijs daarvoor strekt.	Testis est, testatur, declarat. Documento, indicio est (*zonder* Pron. demonstr.! *maar* cui rei documento, indicio est).
Maar dat doet niets tot de zaak.	Sed hoc nihil (sane) ad rem.
Gij hebt niet geheel ongelijk, het is niet geheel te verwerpen wat gij zegt.	Aliquid (τι) dicis (*tgst.* nihil dicis).
Dat (*hetgeen gij zegt*) is ten minste iets, iets van eenige beteekenis.	Est istuc quidem aliquid.
Dat laat zich hooren.	Audio, fateor.
Meent gij dat? Is u dat ernst?	Ain tu?
Niet waar?	Nonne?
Wat wilt gij daarmede zeggen?	Quorsum haec (dicis)?
Gij brengt mij slechte tijding, het is mij niet aangenaam dat te vernemen.	Male (*tgst.* bene) narras.
Gij zegt ongerijmdheden, ongeloofbare dingen.	Monstra dicis, narras.
Spreek luider, duidelijker.	Clarius loquere.
Geloof mij.	Mihi crede (*niet* crede mihi!)
Mij goed, ik heb er niets tegen.	Per me licet.
Gij hebt den spijker op den kop geslagen.	Rem acu tetigisti.
Dat is volmaakt mijne meening.	Ita prorsus existimo.
Zoo is het.	Ita res est.
Zoo staat de zaak.	Res ita (aliter) se habet.
Geen wonder! het is geen wonder.	Nec mirum, minime mirum (id quidem), quid mirum?
En dat moet u niet verwonderd doen opzien.	Neque id mirum est *of* videri debet.
En wel te recht.	Et recte (iure, merito). Et recte (iure) quidem. Recte, iure id quidem.
En niet ten onrechte.	Nec immerito (iniuria). Neque id immerito (iniuria).
Met goed, met vol recht.	Meo (tuo, suo) iure. Iusto iure.
Met recht en billijkheid.	Iure ac merito, merito ac iure, iure meritoque (*niet* iure merito!)

Met het volste recht.	Iustissime, rectissime. Optimo iure (*vgl.* summo iure *bl.* 217).
Maar pas op, hoor, dat men u niet op de vingers tikt.	Sed heus tu, manum de tabula [1]). (*spreekw.*)
Geluk (er mede)! Bravo! (*gelukwensch, bijvalsbetuiging*).	Macte virtute (esto *of* te esse iubeo).

[1]) *Tabula* beteekent hier teekening. Het beeld is genomen van een schooljongen, die in afwezigheid des meesters allerlei zit te teekenen, maar bij diens komst de handen in veiligheid brengt.

REGISTER I.

(De sterretjes verwijzen naar de aanmerkingen).

REGISTER II.

(De sterretjes verwijzen naar de aanmerkingen).